



กระบวนการสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ของบุคคลต้นแบบ
ในการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ

THE PROCESS OF CREATING NEW VALUES AND MEANING OF THE ROLE
MODEL IN BUDDHIST WAY OF LIFE

นางสาวภาวิณี ภาพันธ์

ดุขฎิณิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑



กระบวนการสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ของบุคคลต้นแบบ
ในการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ

นางสาวภาวิณี ภาพันธ์

ดุชนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)



The Process of Creating New Values and Meaning of the Role Model in Buddhist Way of Life

Miss. Pawinee Paphun

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)



บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับดุขณินพนธ์เรื่อง
“กระบวนการสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ของบุคคลต้นแบบในการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ” เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบดุขณินพนธ์

ประธานกรรมการ

(ผศ.ดร.สมหวัง แก้วสุฟอง)

กรรมการ

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

กรรมการ

(ดร.วิโรจน์ วิชัย)

กรรมการ

(ดร.พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์)

กรรมการ

(ผศ.ดร.พูนชัย ปันนิยะ)

คณะกรรมการควบคุมดุขณินพนธ์

ดร.พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์

ประธานกรรมการ

ผศ.ดร.พูนชัย ปันนิยะ

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(นางสาวภาวิณี ภาพันท์)

ชื่อคุณิพนธ์ : กระบวนการสร้างคุณค่า และความหมายใหม่ของบุคคลต้นแบบ
ในการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ

ผู้วิจัย : นางสาวภาวิณี ภาพันธ์

ปริญญา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมคุณิพนธ์

: ดร.พิสิฐ โคตรสุโพธิ์, ป.ธ.๙, พธ.บ. (ปรัชญา), M.A. (Philosophy),
Ph.D. (Philosophy)

: ผศ.ดร.พูนชัย ปันธิยะ, พธ.บ. (ศาสนา), ศศ.ม. (ปรัชญา),
Ph.D. (Buddhist Studies)

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๘ มกราคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑. เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยคุณค่าและความหมายใหม่ในการดำเนินชีวิต ๒. เพื่อศึกษาประวัติและผลงานบุคคลต้นแบบในการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ ๓. เพื่อวิเคราะห์การสร้างคุณค่า และความหมายใหม่ของบุคคลต้นแบบในการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ

ผลการวิจัยพบว่า ๑. กระบวนการสร้างคุณค่า และความหมายเกิดจากการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ส่งผลต่อความคิด ทักษะคติ ความเชื่อ ค่านิยม นำไปสู่การคิดใหม่จากฐานความคิดเดิม ด้วยการลงมือปฏิบัติหรือประสบพบเจอด้วยตนเอง ตรงกับทฤษฎีและแนวปฏิบัติการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) ตามแนวคิดของ Jack Mezirow สังเกตได้จากการประสบการณ์ของบุคคลต้นแบบทั้ง ๓ ท่านได้ตรวจสอบหรือพิจารณาความรู้สึกต่าง ๆ ของตนเองผ่านความรู้สึก กลัว โกรธ ความรู้สึกผิด และความอับอายความไม่สบาย เป็นต้น Jack Mezirow นำเสนอว่าความเชื่อมุมมองกรอบอ้างอิงหรือสันนิษฐานในสิ่งต่าง ๆ ของบุคคลสามารถสร้างความรู้สึกต่าง ๆ นำพาตนให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงสู่การเรียนรู้เกิดเป็นความหมาย

๒. จากการศึกษาประวัติของบุคคลต้นแบบพบว่าปัจจัยแวดล้อมภายนอกของบุคคลต้นแบบถึงแม้จะมีความแตกต่างกันทั้งช่วงอายุ ประสบการณ์ชีวิต การศึกษา ถิ่นกำเนิด อิทธิพลทางสังคม ศาสนา แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าการศึกษา และการพัฒนาภายในจิตใจของแต่ละคนจะต้องแตกต่างกันตามปัจจัยแวดล้อมภายนอก กล่าวคือกระบวนการเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ทุกช่วงขณะ

ของชีวิตและต่างล้วนขึ้นอยู่กับจิตใจเป็นสำคัญ (Interview) เนื่องจากจิตใจเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการเริ่มต้นที่จะก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตนเองจนเกิดการเปลี่ยนแปลงเกิดจากความรู้สึก (See – Feel – Change) จากประสบการณ์ชีวิตของแต่ละท่าน

๓. การนำพาตนให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงของบุคคลต้นแบบนั้นอาศัยพื้นฐานของหลักธรรมประกอบกับการมีความศรัทธาหรือความเชื่อเป็นจุดเริ่มแห่งศรัทธาด้วยสัมมาทิฐิตามหลักเริ่มต้นของมรรคมีองค์ ๘ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องตรงตามหลักอริยสัจ ๔ ทั้งนี้การลงมือปฏิบัติเป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้เกิดความหมายใหม่ขึ้นได้ด้วยตัวของเราเอง นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงความหมายไปในทิศทางที่ดี

กล่าวโดยสรุป การเรียนรู้เพื่อหาคำตอบให้กับชีวิตเพื่อค้นหาความหมายก่อเกิดเป็นความรู้สึกที่เชื่อมโยงระหว่างสรรพสิ่งโดยการดำรงอยู่บนพื้นฐานของกรรมดีจะทำให้ชีวิตนี้มีความหมายหมดความติดขัดสงสัยในการมีชีวิตอยู่ทั้งความคิดและจิตวิญญาณ เพื่อก้าวไปสู่ความหมายแห่งความพ้นทุกข์เป็นที่สุด การดำรงอยู่ของแต่ละคนนั้นไม่จำเป็นต้องแสวงหาความหมายของชีวิตในแบบผู้อื่นแต่ควรเลือกวิธีที่เหมาะสมกับตัวเอง กล่าวคือเราต้องทำหน้าที่แต่ละขั้นของชีวิตให้ดีการเรียนรู้ในแต่ละขั้นอย่างมีคุณค่าก่อให้เกิดเป็นความหมายไปจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต

Dissertation Title : The Process of Creating New Values and Meaning of the Role Model in Buddhist Way of Life

Researchers : Miss. Pawinee Paphun

Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Studies)

Dissertation Supervisory Committee

: Dr. Phisit Kotsupho, Pali IX, B.A. (Philosophy),
M.A. (Philosophy), Ph.D. (Philosophy)

: Asst. Prof. Dr. Phoonchai Punthiya, B.A. (Religions),
M.A. (Philosophy), Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : January 28, 2019

Abstract

The objectives of this study were 1. To study the concepts and theories on new values and meanings in life, 2. To study the history and work of the role models in Buddhist way of life, and 3. To analyze the creation of new values and meanings of role models in Buddhist way of life.

The results of the research found that: 1. The value creation process And meaning caused by learning through experience, affecting ideas, attitudes, beliefs, values, leading to new thinking from the original idea by performing or experiencing on their own In accordance with the theory and practice of developing learning processes for change (Transformative learning) according to Jack Mezirow's concept. It can be seen that from experiencing the conditions of the three role modelss, they had examined or considered different feelings of themselves through feelings of fear, anger, guilt, shame, discomfort, etc. Jack Mezirow offered that beliefs, perspectives, frameworks, or assumptions of things of a person can create different feelings, leading them to transform into a meaningful learning process.

2. From the study of the history of the role models, it was found that the external environment of the role models, although different in age, life experience, education, origin, social influence, religion, but does not mean that Learning and

development within each person's mind must be different according to external factors. That is, the learning process can occur at every moment of life and it is all up to the mind as important because the mind is the most important thing in the beginning that will cause the learning process to cause internal change until there is a change caused by the feeling (See - Feel - Change) and from the experience of each person's life.

3. The transformation of the underlying person is based on the Dharmic principle, combined with faith or belief, as the starting point of faith with the principle of the beginning of The Noble Eightfold Path, in order to achieve the correct understanding based on the Noble Truth 4.

In practice, it is important to create a new meaning by ourselves, bringing change in the good direction. In summary, learning to find answers to life in order to find meaning creates a feeling that connects between all things. With the existence of good karma, it will make this life meaningful, without suspicious in living both thought and spirit to advance to the ultimate meaning of no suffering. The existence of each person does not need to seek the meaning of life in the form of others, but should choose the right way for themselves. That is, we must perform each step of life well, learning each step in a valuable way, creating meaning to the end of life.

กิตติกรรมประกาศ

ดุขุณินิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีด้วยความเมตตา และให้ความช่วยเหลือจากบุคคลหลายฝ่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ดร.พิสิฐ โคตรสุโพธิ์ ที่ปรึกษาหลัก และผศ.ดร.พูนชัย ปันธิยะ ที่ปรึกษาร่วมที่ได้สละเวลาเพื่อให้คำปรึกษาตรวจสอบงาน และแนะแนวทางในการปรับปรุงงานแก่ผู้วิจัยในการทำดุขุณินิพนธ์ในครั้งนี้

ขอขอบคุณ พ่อพยุร ภาพันท์ (บิดา), แม่ยินดี ภาพันท์ (มารดา), ผู้มีพระคุณอย่างสูงสุด เป็นจุดเริ่มต้นแห่งชีวิตให้ลูกคนนี้ได้มีโอกาสแสวงหาความหมายที่ยิ่งใหญ่แห่งชีวิตตามที่ฝันไว้

ขอขอบคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. (สุทิพย์ อาภากร) ตำแหน่งผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ป.ธ.๗, พธ.ด.(พระพุทธศาสนา) ผู้จุดประเด็นหัวข้อในการทำวิจัยครั้งนี้ ขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ รศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์, รศ.ดร. ปฐม บัญศรีตัน, ผศ.ดร.สยาม ราชวัตร, ผศ.เกษตร แก้วภักดี, ผศ.ดร.สมหวัง แก้วสุฟอง, อาจารย์ชวณนท กากูจนสุวรรณ, ที่ให้คำปรึกษาแนะนำในการทำดุขุณินิพนธ์จนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอขอบคุณบุคคลต้นแบบในการให้สัมภาษณ์ อาจารย์ ดร.ประมวล เพ็งจันทร์, คุณโจน จันโต, คุณชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์านนท์ ผู้เป็นแรงบันดาลใจให้ค้นหาความหมายที่แท้จริงของชีวิตทำให้ชีวิตดำเนินไปอย่างมีคุณค่าและมีความหมาย

ขอขอบคุณพี่ ๆ เพื่อน ๆ กัลยาณมิตรปริญาเอก รุ่น ๙ (ภาคสมทบ) สาขาวิชาพระพุทธศาสนาทุกคนที่ทำให้ผู้วิจัยรู้ว่าการเรียนพระพุทธศาสนา และความเป็นกัลยาณมิตรไม่มีแบ่งเพศ และวัย เกิดเป็นความหมายใหม่ของมิตรภาพให้จดจำไปตลอดชีวิต

คุณค่า ประโยชน์ ความสำเร็จ และคุณความดีแห่งดุขุณินิพนธ์ฉบับนี้ ที่พอจะปรากฏอยู่บ้าง ข้าพเจ้าขอบอถวายเป็นพุทธบูชาแด่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และขอถวายเป็นอาจาริบูชา แต่พระธรรมสิ่งบูชาจารย์ (หลวงพ่ोजรัญ จรรย์รักษ์) อดีตเจ้าอาวาสวัดอัมพวัน อำเภอมะขามบุรี จังหวัดสิงห์บุรี (ผู้ล่วงลับ) ซึ่งเป็นครูอาจารย์คนแรกที่พร่ำสอนให้ศิษย์คนนี้รู้จักผิดชอบชั่วดี ให้ยึดมั่นในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ตลอดมา

ท้ายที่สุดนี้ หากมีสิ่งใดขาดตกบกพร่องในดุขุณินิพนธ์เล่มนี้ผู้วิจัยขออภัยเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้ในข้อบกพร่อง และความผิดพลาดนั้น และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผู้วิจัยเล่มนี้ จะนำประโยชน์แก่ผู้อ่านได้ไม่มากนักน้อยทั้งด้านวิชาการ และการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิต

นางสาวภาวิณี ภาพันท์

๒๘ มกราคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญรูปภาพ	ณ
สารบัญตาราง	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๖
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๖
๑.๔ ขอบเขตในการวิจัย	๖
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๘
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๙
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๒๒
๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ	๒๔
บทที่ ๒ แนวคิดทฤษฎีว่าด้วยคุณค่าและความหมายใหม่ในการดำเนินชีวิต	๒๕
๒.๑ ความหมายของชีวิต	๒๕
๒.๒ แนวคิดทฤษฎีบทบาทหน้าที่	๒๗
๒.๓ แนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง	๓๐
๒.๔ กระบวนการสร้างคุณค่าในมนุษย์	๓๓
๒.๕ การสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ในพระพุทธศาสนา	๕๕
๒.๖ การสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ในหลักพุทธธรรม	๖๑
๒.๗ บุคคลต้นแบบในสมัยพุทธกาล	๘๒

บทที่ ๓ ประวัติและผลงานของบุคคลต้นแบบ	๘๘
๓.๑ ประวัติและผลงาน ประมวล เพ็งจันทร์	๙๐
๓.๒ ประวัติและผลงาน โจน จันใด	๙๖
๓.๓ ประวัติและผลงาน ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์านนท์	๑๐๓
บทที่ ๔ วิเคราะห์การสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ของบุคคลต้นแบบในการดำเนินชีวิต	๑๑๓
๔.๑ ประมวล เพ็งจันทร์	๑๑๔
๔.๑.๑ พื้นฐานชีวิต	๑๑๕
๔.๑.๒ สำนึกเร้าก่อให้เกิดความหมาย	๑๑๗
๔.๑.๓ รูปนามก่อให้เกิดการเรียนรู้	๑๑๙
๔.๑.๔ ศรัทธาเปลี่ยนความหมาย	๑๒๐
๔.๑.๕ เป้าหมายของชีวิต	๑๒๑
๔.๑.๖ การดำรงอยู่ของชีวิต	๑๒๔
๔.๑.๗ วิธีแห่งการดำรงอยู่	๑๒๕
๔.๑.๘ สรุปกระบวนการสร้างคุณค่าและความหมายใหม่	๑๒๙
๔.๑.๙ เปรียบเทียบการสร้างคุณค่าจากความหมายเดิมสู่ความหมายใหม่	๑๓๒
๔.๒ โจน จันใด	๑๓๓
๔.๒.๑ พื้นฐานชีวิต	๑๓๓
๔.๒.๒ แนวคิดก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง	๑๓๗
๔.๒.๓ การดำเนินชีวิตเปลี่ยนความหมาย	๑๔๐
๔.๒.๔ การพึ่งพาตัวเองเปลี่ยนความหมาย	๑๔๑
๔.๒.๕ รู้จักพอประมาณเปลี่ยนความหมาย	๑๔๓
๔.๒.๖ ความสันโดษเปลี่ยนความหมาย	๑๔๔
๔.๒.๗ ทางสายกลางหรือความพอดีเปลี่ยนความหมาย	๑๔๕
๔.๒.๘ สรุปกระบวนการสร้างคุณค่าและความหมาย	๑๔๖
๔.๒.๙ เปรียบเทียบการสร้างคุณค่าจากความหมายเดิมสู่ความหมายใหม่	๑๔๘
๔.๓ ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์านนท์	๑๔๙
๔.๓.๑ พื้นฐานชีวิต	๑๔๙
๔.๓.๒ สำนึกเร้าก่อให้เกิดความหมาย	๑๕๑
๔.๓.๓ บทบาทหน้าที่เปลี่ยนความหมาย	๑๕๒
๔.๓.๔ หลักบริหารงานเชิงพุทธ	๑๕๕

๔.๒.๕ คุณค่าแห่งการดำรงอยู่	๑๕๗
๔.๒.๖ คุณค่าแห่งการเผยแพร่	๑๕๘
๔.๒.๗ เปรียบเทียบการสร้างคุณค่าจากความหมายเดิมสู่ความหมายใหม่	๑๖๑
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๖๓
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๖๓
๕.๒ อภิปรายผล	๑๖๘
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๖๙
บรรณานุกรม	๑๗๐
ภาคผนวก	๑๘๐
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือ	๑๘๑
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูล	๑๘๔
ภาคผนวก ค แบบประเมินความสอดคล้องเครื่องมือกับวัตถุประสงค์การวิจัย	๑๘๗
ภาคผนวก ง ผลการสัมภาษณ์	๑๙๑
ประวัติผู้วิจัย	๒๐๙

สารบัญรูปภาพ

รูปภาพที่ ๑ แผนปฏิบัติแห่งความสำเร็จ Action plan	๓๖
รูปภาพที่ ๒ กระบวนการเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตัวเอง	๓๘
รูปภาพที่ ๓ ประมวล เพ็งจันทร์	๘๙
รูปภาพที่ ๔ โจน จันได	๙๖
รูปภาพที่ ๕ ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์านนท์	๑๐๒
รูปภาพที่ ๖ กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างคุณค่าและความหมายใหม่	
แบบ ประมวล เพ็งจันทร์	๑๓๑
รูปภาพที่ ๗ ความสำคัญของแนวคิดการสร้างความหมายใหม่	๑๔๐
รูปภาพที่ ๘ กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างคุณค่าและความหมายใหม่แบบ โจน จันได	๑๔๘
รูปภาพที่ ๙ กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างคุณค่าและความหมายใหม่	
แบบ ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์านนท์	๑๖๑

สารบัญตาราง

ตาราง ๑ การเปรียบเทียบกระบวนทัศน์เก่ากับกระบวนทัศน์ใหม่

๔๘

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

(๑) การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อชื่อในคัมภีร์ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ภาษาบาลี และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ เรียงตามคัมภีร์

(๒) การระบุหมายเลขย่อ

การอ้างพระไตรปิฎกภาษาบาลี ใช้ระบุชื่อคัมภีร์ และระบุถึงเล่ม / ข้อ / หน้า ตามลำดับ วิ.มหา. (บาลี) ๑ / ๑๐ / ๑๒. หมายถึง การอ้างอิงนั้นระบุถึงคัมภีร์วินัยปิฎก มหาวิภังค์ ฉบับภาษาบาลีเล่มที่ ๑ ข้อที่ ๑๐ หน้า ๑๒

การอ้างพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ใช้ระบุชื่อคัมภีร์ และระบุถึง เล่ม / ข้อ / หน้า ตามลำดับ เช่น ที. ม. (ไทย) ๑๐ / ๕๐ / ๖๐. หมายถึง การอ้างอิงนั้นระบุถึงคัมภีร์สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค เล่มที่ ๑๐ ข้อที่ ๕๐ หน้า ๖๐

การอ้างอิงอรรถกถาภาษาบาลี จะแจ้งเล่ม / ข้อ / หน้า เช่น ที. สี. อ. (บาลี) ๒ / ๘๐ / ๑๐๐. หมายถึง อรรถกถา ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี สีลขันธวรรค ฉบับภาษาบาลี เล่มที่ ๒ ข้อที่ ๘๐ หน้า ๑๐๐. ส่วนการอ้างอิงปกรณ์วิเสส จะใช้ระบุชื่อคัมภีร์ / เล่ม / หน้า / เช่น วิสุทธิ. ๓ / ๗. หมายถึง คัมภีร์วิสุทธิมรรค เล่ม (ภาค) ที่ ๓ หน้า ๗

พระวินัยปิฎก

วิ. ม.	(ไทย) = วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ. ป.	(ไทย) = วินัยปิฎก	ปริวาร	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที. ม.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกาวรรค	(ภาษาไทย)
ที. ปา.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกาวรรค	(ภาษาไทย)
ส. ส.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ส. นิ.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	นิทานวรรค	(ภาษาไทย)

อง. ทก.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง. ติกก.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง. จตุกก.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง. ฉกก.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ฉกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง. สัตตก.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง. อฏฺฐก.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	อฏฺฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ. ฐ.	(ไทย) = สุตตฺตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธัมมปทบาลี	(ภาษาไทย)
ขุ. อิติ.	(ไทย) = สุตตฺตปิฎก	ขุททกนิกาย	อิติวุตตก	(ภาษาไทย)
ขุ. สุ.	(ไทย) = สุตตฺตปิฎก	ขุททกนิกาย	สุตตนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ. ชา.	(ไทย) = สุตตฺตปิฎก	ขุททกนิกาย	ชาตกบาลี	(ภาษาไทย)

อรรถกถาฎีกาและปกรณ์วิเสส

ขุ.ธ.อ.	(ไทย) = ขุททกนิกาย	ธัมมปทอรรถกถา	ขุททกปาฐอรรถกถ	(ภาษาไทย)
---------	--------------------	---------------	----------------	-----------

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมในวันนี้ไม่เหมือนสังคมในอดีต เป็นเพราะความหมายของความจริง ความรู้ ความดี ความงาม จึงเท่ากับความเปลี่ยนแปลงความหมายของชีวิต สังคม โลก และจักรวาล หน้าที่ในการสร้างความหมาย และคุณค่าของความจริง ความรู้ ความดี ความงามเป็นหน้าที่ของเราทุก ๆ คน คนที่จะต้องครุ่นคิดเลือกสรรหาความหมายของความจริงแห่งชีวิตของเราเอง เมื่อใดที่ได้ความหมายชีวิตเราเปลี่ยนไปความหมายของสังคมโลก ของโลก และสรรพสิ่งก็เปลี่ยนตามไปด้วย^๑ มีคำกล่าวที่ว่า “The Power of human’s subconscious is like a new clear effect that can transcend us”^๒ แสดงให้เห็นว่า จิตมีอำนาจประจักษ์ดังพลังนิวเคลียร์ในตัวของมนุษย์บ่งชี้ว่า สิ่งมีชีวิตจะต้องมีการนำพลังงานเข้าสู่ภายในหน่วยชีวิต และใช้พลังงานนั้น จิตมีเจตจำนงเป็นตัวเชื่อมโยงให้เกิดการเรียนรู้ และการเปลี่ยนแปลงเป็นกระบวนการเรียนรู้ผ่านการสะท้อนความคิดอย่างจริงจัง (Critical Reflection) นำไปสู่การให้ความหมายใหม่ภายในจิตใจทำให้เราเรียนรู้ว่าชีวิตมีธรรมชาติคือการเปลี่ยนผ่านอยู่เสมอโดยจุดเริ่มต้นของแนวคิดคืออยากให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างมีเป้าหมาย มีแนวทางที่ถูกต้องควบคู่ไปกับคุณธรรมร่วมสร้างสรรค์สิ่งดี ๆ โดยจุดมุ่งหมายหลักเพื่อให้ตัวเรา สังคม และประเทศชาติอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก^๓ โดยอาศัยบุคคลที่จะมาเป็นต้นแบบเริ่มตั้งแต่แนวคิดในการดำเนินชีวิตโดยอาศัยการทำความเข้าใจกระบวนการทางความคิดเก่าที่มีอยู่ก่อน และกระบวนการใหม่ที่เข้ามาแทนที่ จากการศึกษาความหมายของกระบวนการโดยการกำหนดกรอบหรือสิ่งที่ควรปฏิบัติประกอบด้วยทฤษฎีหรือชุดแนวความคิดหรือมโนทัศน์ (Concept) ค่านิยม (Values) ความเข้าใจรับรู้ (Perceptions) การปฏิบัติ (Practice) รวมกันเสียก่อนจึงก่อตัวเป็นแบบแผนหรือทัศนะเกี่ยวกับความจริง (Reality) เป็นฐานคิดของคนในการจัดการการดำเนินชีวิตอย่างมีแบบแผน^๔ เพื่อให้เป็นตัวอย่างที่ดีมาเป็นแนวทางอย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผลเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

^๑ ประมวล เพ็งจันทร์, **เดินสู่อิสรภาพ**, (กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๖๑), หน้า ๑๙.

^๒ Prawet wasee, **New Heart New World**, (Bangkok: Prayurawong Printing Co.,Ltd, 2544).

^๓ Maesincee, S. **The turning point in Thailand : Economic globalization**, (Bangkok: Kanngertanakan, (in Thai)), p. 52.

^๔ Rugpolmuang, C. **Paradigm development education**, (Bangkok : Winyuchon, (in Thai), p.1.

ที่กำหนดไว้โดยนำมาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างคนยุคใหม่ให้มีคุณค่าในการดำเนินชีวิตให้เป็นไปตามยุคสมัย โดยทั่วไปคนเราเชื่อว่าการรับรู้ที่เกิดจากประสาทสัมผัสหรือจิตเป็นบ่อเกิดของความรู้ภาพที่เราเห็นเสียงที่เราได้ยินเป็นของจริงแท้โดยไม่ต้องสงสัย^๕ ดังนั้น คุณค่าของชีวิตมนุษย์อยู่ที่จิต และแบบอันเป็นโลกนิรันดร์ การเตรียมตัวสำหรับโลกหน้าจึงเป็นชีวิตที่มีความหมายด้วยการแสวงหาคุณค่าตามแบบแผนที่ได้กำหนดไว้คือเหตุผล และปัญญาซึ่งเหตุผลจะเป็นตัวกำจัดการอารมณ์ และทำให้เกิดปัญญาทำให้สามารถเข้าถึงความจริงได้ ดังนั้น ทศนะ มุมมอง หรือแนวคิดเกี่ยวกับ “กระบวนการสร้างคุณค่า” จึงมีความสำคัญเพราะช่วยให้มนุษย์ปรับกระบวนการทัศน์ (Paradigm)^๖ ที่มีต่อมนุษย์ด้วยกันได้ กล่าวคือ เมื่อมองว่ามีคุณค่าที่ได้รับการส่งเสริมการเห็นคุณค่าก็จะได้รับการปฏิบัติอย่างมีคุณค่า และมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกันไม่ว่าจะอยู่ในสถานภาพใดมี อายุ เพศ สีผิว ชาติพันธุ์ ศาสนา อาชีพ ชนชั้นใด รวยหรือจน อยากรู้ว่าล้วนมีคุณค่า ดังนั้น ถ้าทุกคนยึดถือเรื่องนี้เป็นเรื่องคุณธรรมจริยธรรมขั้นพื้นฐานก็ไม่แน่ว่าจะมีปัญหาไม่ว่าจะด้วยเรื่องอะไรก็ตามแต่มนุษย์ และสังคมของมนุษย์กลับไม่ได้ง่ายหรือตรงไปตรงมาดังที่ควรจะเป็นตามที่กล่าวข้างต้นแต่มนุษย์กลับมีวิธีคิดที่สลับซับซ้อนทำให้ปัญหาต่าง ๆ สลับซับซ้อนตามไปด้วยโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับการละเลย “คุณธรรมจริยธรรมขั้นพื้นฐาน” จึงทำให้สังคมมนุษย์เดินห่างไกลออกจากเรื่องนี้มากขึ้นทุกที และทำให้ทุกอย่างดูสลับซับซ้อนยากแก่การแก้ไขเยียวยา ดังนั้น คุณค่าความเป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์จึงหมายถึงการที่มนุษย์รู้จักใช้สติปัญญารักษาคุณธรรมต่าง ๆ ไว้ในการดำเนินชีวิต^๗ ดังนั้น การเรียนรู้จึงเป็นพฤติกรรมชีวิตภายในจิตใจที่ส่งผลต่อผู้อื่นในการสร้างความสัมพันธ์ที่เกิดกุศลกรรมและอกุศลกรรมที่ต่างกันซึ่งสามารถพัฒนาให้ยั่งยืน และรอบด้านได้ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาซึ่งมองชีวิตครอบคลุมทั้งวัตถุภายนอกและภายในจิตใจ^๘

บุคคลต้นแบบ (Role model) หรือ กลุ่มอ้างอิง (Reference group) ได้แก่ พ่อแม่ ครู อาจารย์ สมาชิกในครอบครัว เพื่อน บุคคลที่มีชื่อเสียง และบุคคลอื่นในสังคม ล้วนมีบทบาท และอิทธิพลต่อพฤติกรรมทั้งสิ้นรวมถึงยังมีความสัมพันธ์กับการปลูกฝังค่านิยม และทัศนคติการยอมรับ

^๕ กอร์เดอร์, โยสไตน์, **โลกของโซฟี : เส้นทางจินตนาการสู่ประวัติศาสตร์ปรัชญา**, แปลจาก Sophie's World, โดยสายพิน ศุพุทธมงคล, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คบไฟ, ๒๕๔๐).

^๖ คำว่า “Paradigm” อ่านใน Turkan Firinci Orman, “Paradigm” as a Central Concept in Thomas Kuhn's Thought, of Sociology Baskent University Ankara, Turkey, October 2016.

^๗ สมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก, (ม.ป.ป.), **คุณค่าของความเป็นมนุษย์**ธรรมศึกษามูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://mahamakuta.inet.co.th/study/study64/mk6412.html> [๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๕].

^๘ Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), (2002), **Dictionary of Buddhism**, (Bangkok: MCU Press).

บุคคลต้นแบบเป็นเทคนิคการปรับพฤติกรรมที่สามารถใช้ได้ทั้งในการลดพฤติกรรมเพิ่มพฤติกรรม เสริมสร้างพฤติกรรมใหม่ ๆ ตลอดจนปรับปรุงพฤติกรรมที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นโดยการรับรู้เป็นจุดเริ่มต้น ของกระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธที่ให้ความสำคัญแก่การรับรู้สิ่งที่พึงามถูกต้อง (สัทธรรม) จากการ เรียนรู้โดยกัลยาณมิตร (สัตบุรุษ) ที่มีองค์ประกอบของการรับรู้ ๓ ประการคือ (๑) อายตนะภายใน ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ (๒) อายตนะภายนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส สิ่งที่ถูกต้องกาย (โณภูัพพะ) ธรรมารมณ์ (อารมณ์ที่เกิดจากใจ) และ (๓) วิญญาน คือ ความรู้ การพัฒนาความสามารถ ในการรับรู้ที่จะช่วยให้เกิดการรับรู้ตรงตามความเป็นจริงที่ช่วยให้รู้เท่าทันอารมณ์ตามความเป็นจริงได้ ซึ่งให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจในชีวิตปัจจุบันนี้ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้ในการแก้ปัญหาความ ทุกข์ของระดับปัจเจก และระดับสังคมได้^๙ แบบอย่างที่ดีจะเป็นจะเป็นแบบอย่างอันจะนำไปสู่ ประสิทธิภาพในการทำงานให้มีคุณภาพประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้^{๑๐} เน้นการพัฒนา มนุษย์ให้มีคุณภาพโดยเน้นไปที่จิตใจอันอิงตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิตที่ ให้ความสำคัญกับจิตใจมากกว่าวัตถุเพราะการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมคำสั่งสอนของศาสนาที่จะ อำนวยให้ชีวิตเกิดความสุขบรรลุถึงประโยชน์ขั้นต้นในการดำเนินชีวิตอย่างถูกวิธีเพราะเป้าหมายใน ชีวิตเราสามารถไปให้ไกลกว่าเป้าหมายขั้นพื้นฐานของคนทั่วไปที่ต้องการทรัพย์สินเงินทอง ดังนั้นการ พัฒนาที่คน (Human Resource Development: HRD) เป็นหัวใจหลักของการอยู่ร่วมกันในสังคม เนื่องจากมนุษย์เป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อความสำเร็จในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการทำงาน องค์กร ก็มุ่งที่จะให้บุคลากรของตนมีความรู้มีความสามารถ และเต็มเปี่ยมไปด้วยคุณธรรมอยู่ตลอดเวลา การ ดำเนินงานทุกสิ่งจะประสบความสำเร็จมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการกิจการหน้าที่รับผิดชอบใน ระดับใดก็ขึ้นอยู่กับระดับคุณภาพของคนเรียงลำดับความสำคัญตั้งแต่ผู้นำสูงสุด ผู้บริหาร หัวหน้า หน่วยงาน และผู้ปฏิบัติงานทุกคนซึ่งจะส่งผลไปถึงการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมให้มีความ เจริญเติบโตอย่างมั่นคง และด้วยเห็นวามมนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าสูงสุดเพราะคนเป็นกลไกทำให้ เกิดงานผลงานที่มีคุณภาพต้องเกิดจากคนที่มีคุณภาพ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในรัชกาลที่ ๙ ทรงมีพระราชดำรัสว่า “จะต้องพัฒนาคนเพื่อพัฒนาประเทศ” แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๔๔) ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ.๒๕๔๐ - ๒๕๔๔) จึงได้มุ่งเน้นในการพัฒนาคนเป็นสำคัญ^{๑๑} งานวิจัยเล่มนี้ จึงจัดทำ

^๙ Chatsuwan, T. (2017), “A Critical Study of the Concept of Bhava in Theravada Buddhism”, *Journal of Graduate Studies Review*, 13 (1), : 1-11.

^{๑๐} สมาน รังสียกฤษฎ์, *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล*, (กรุงเทพมหานคร: สวัสดิการ สำนักงาน, ๒๕๓๐), หน้า ๑๘.

^{๑๑} ปราโมทย์ อินสว่าง, *การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://saving.egat.co.th/news/member-news/1049/1049-04.pdf> [๑๑ ตุลาคม ๒๕๕๗]

เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเด่นชัด และเน้นย้ำคุณธรรมจริยธรรมให้เห็นเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้นโดยการค้นหาบุคคลต้นแบบ (Role Model) ของผู้ที่มีคุณลักษณะตรงกับคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นบุคคลที่เปี่ยมไปด้วยคุณภาพซึ่งจะช่วยเป็นแรงผลักดันให้ผู้อ่านได้เป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตและนำไปปฏิบัติตามได้ ผู้วิจัยจึงได้ค้นหาบุคคลต้นแบบจากส่วนงานต่าง ๆ หลากหลายอาชีพซึ่งมีค่านิยม และพฤติกรรมที่เป็นที่ยอมรับในระดับส่วนงานเพื่อรังสรรค์เป็นบุคคลต้นแบบซึ่งจะเป็นการยกย่องเชิดชูเกียรติแก่ผู้ที่มีคุณลักษณะของผู้มีคุณธรรม จริยธรรม เป็นแบบอย่างของพฤติกรรมซึ่งจะก่อให้เกิดความสมบูรณ์ของการเป็นบุคคลคุณภาพอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ประวัติ ผลงานของบุคคลต้นแบบ และแนวคิดว่าการสร้างคุณค่า และความหมายใหม่ในการดำเนินชีวิต

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้กล่าวว่า “การมีต้นแบบที่ดีย่อมเป็นกำลังใจ” จุดเริ่มต้นของการเกิดแรงบันดาลใจที่ดีในชีวิตผู้ดูแบบคือการได้เรียนรู้ได้ศึกษาได้ดูได้เห็นต้นแบบเกิดศรัทธาต่อบุคคลต้นแบบทำให้เกิดแรงบันดาลใจให้ใฝ่รู้ใฝ่เรียนเลียนแบบของต้นแบบ หากเราเผยแพร่ตัวแบบที่ไม่เหมาะสมมีต้นแบบของการกระทำในอบายมุขผิดศีลธรรมอันดีงามมีต้นแบบของการฉ้อราษฎร์บางหลวงต้นแบบของการหยาบคายในกิริยามารยาท และวาจาต้นแบบของการประจบสอพลอ เราจะดูต้นแบบเป็นแรงบันดาลใจให้สร้างคุณภาพดีคนทั่วไปแก่เยาวชนแก่ประเทศชาติจากที่ไหน ต้นแบบคงต้องรักษาการเป็นต้นแบบให้มั่นคงถ่ายทอดขยายเครือข่ายแก่ผู้ดูแบบทั้งอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการแต่ท่านเหล่านั้นคงไม่เห็นดเห็น้อย และเต็มใจต่อการเผยแพร่เพราะมีจิตวิญญาณแห่งการเป็นต้นแบบที่ดีการแสวงหาความหมายของชีวิตนั้นใช้เหตุผลเป็นตัวผลักดันให้ค้นหาคำตอบที่นำไปสู่การให้ความหมายใหม่ที่ครอบคลุมมากยิ่งขึ้นแยกความแตกต่างได้ชัดเจนขึ้น และบูรณาการความเข้าใจจากประสบการณ์ของบุคคลต้นแบบอย่างแท้จริงการเรียนรู้ดังกล่าวนำไปสู่การลงมือปฏิบัติ^{๑๒} ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้นั้นจำเป็นต้องก้าวข้ามเหนือการแสวงหาความรู้แบบพื้น ๆ ทั่วไปที่ให้ความสำคัญแต่เฉพาะตัวเนื้อหา และกระบวนการเรียนรู้แบบเดิม ๆ เพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่แสดงออกสู่การปรับเปลี่ยนในอีกระดับหนึ่งที่ดียิ่งกว่าด้วยการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์หรือกรอบแนวความคิดที่เราใช้เป็นกรอบอ้างอิงพื้นฐานของชีวิตเป็นต้นเหตุแห่งมโนธรรมความหมายใหม่บนพื้นฐานคุณธรรมความดี การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และการแสดงออกอย่างแท้จริงเพื่อความ

^{๑๒} Jack Mezirow Editor, Edward W. Taylor, **Transformative Learning in Practice : Insight from Community**, (Workplace and Higher Education, 2009).

ยังยืน^{๑๓} ซึ่งยุคสมัยนี้เป็นยุคสมัยแห่งการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพของความ เป็นมนุษย์นั้นคือเรียนรู้แล้วเกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตัวเองเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้น ไม่มีทางจบสิ้นสมบูรณ์ยังต้องมีการปรับปรุงเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในแนวทางที่ดีให้ดีมาก ยิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่อง^{๑๔} ตัวอย่างของบุคคลต้นแบบที่ผู้วิจัยได้ยกย่องให้เป็นต้นแบบแห่งการดำเนินชีวิต ได้แก่

๑. ครูผู้มีประสบการณ์ ประมวล เพ็งจันทร์ ผู้สมบูรณ์ด้วยศาสตร์ และศิลป์อาจารย์ผู้มี ความชำนาญในเรื่องศาสตร์ทางโลก และทางธรรมอย่างลึกซึ้งเป็นบุคคลที่ค้นพบตัวตนมีโลกทัศน์ที่ กว้างไกลมีมุมมองใหม่ในการนำพาตนเองเพื่อสู่อิสรภาพทางความคิดเข้าใจโลกในแบบที่ตัวเองเป็น เรียกว่ามีความรู้ตัวรู้จักละ และปล่อยวางในการดำเนินชีวิตเหมาะสมที่จะเป็นแบบอย่างเป็นต้นแบบใน การดำเนินชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนา

๒. ปราชญ์ชาวบ้าน โจน จันใด เป็นบุคคลที่ดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่ ควรค่าแก่การเป็นแบบอย่างหล่อหลอมรากฐานจากประสบการณ์โดยการลองผิดลองถูกเพื่อทดสอบ ความถูกต้องได้คัดสรรคัดกรองสิ่งที่เรียกว่า “คุณค่าแก่ชีวิต” เป็นชุมทรัพย์ทางปัญญาที่ยิ่งใหญ่ เพื่อสืบสานเป็นมรดกอันล้ำค่าทางภูมิปัญญาไทยคือการสร้างบ้านดิน และดำเนินชีวิตตามทางสาย กลางตามหลักพระพุทธศาสนาโดยนำหลักการคิดปฏิบัติให้เกิดรูปธรรม

๓. นักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จ ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์ตานนท์ ตำแหน่งผู้บริหาร บริษัทนิม ชีเส็งลิสซิ่ง จำกัด ผู้ที่เคยใช้ชีวิตแบบสุดโต่งในด้านลบแต่กลับมาเปลี่ยนวิถีการใช้ชีวิตอย่างสิ้นเชิง หลังจากได้รับการอุปสมบทได้เรียนรู้ธรรมะของพระพุทธเจ้าจนทำให้เกิดความมุ่งมั่น และตั้งใจในการ นำพาสมาชิกในองค์กรดำเนินชีวิต และนำหลักการทางพระพุทธศาสนามาใช้อย่างจริงจังจนประกาศ วิสัยทัศน์ชัดเจนว่าเป็น “องค์กรแห่งวิถีพุทธ”

ผู้วิจัยเห็นว่าแนวคิดของ ประมวล เพ็งจันทร์, โจน จันใด, ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์ตานนท์ มีการให้ความหมายของชีวิตได้อย่างลุ่มลึก เพื่อการเรียนรู้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของชีวิตเกิดเป็น ความหมายภายในจิตใจเป็นการยกระดับศักยภาพของมนุษย์อันเป็นรากฐานของการดำเนินชีวิตควร แก่การศึกษา

^{๑๓} Carton, Teaching for Transormation, New Direction for Adult and Comtinuing Education, Spring (93), pp. 63-72.

^{๑๔} Bartolomé, L. I. (1994), “Beyond the methods fetish: Toward a humanizing pedagogy”, Harvard Educational Review, 64 (2) : 173-194.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิด และทฤษฎีว่าด้วยคุณค่า และความหมายใหม่ในการดำเนินชีวิต
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาประวัติ และผลงานบุคคลต้นแบบในการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ
- ๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์การสร้างคุณค่า และความหมายใหม่ของบุคคลต้นแบบในการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ ต้องการทราบกระบวนการสร้างคุณค่า และความหมายใหม่มีอะไรบ้าง
- ๑.๓.๒ ต้องการทราบว่าแนวคิด และหลักการทำงานของบุคคลต้นแบบตามหลักพุทธศาสนาเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ ต้องการทราบว่าผลสรุปจากการสร้างคุณค่า และความหมายใหม่เชิงพุทธของบุคคลต้นแบบเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งขอบเขตของการทำวิจัยออกเป็น ๓ ส่วน คือขอบเขตด้านข้อมูล ขอบเขตด้านเนื้อหา และขอบเขตด้านประชากรผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านข้อมูล

การศึกษาเรื่อง กระบวนการสร้างคุณค่า และความหมายใหม่ของบุคคลต้นแบบในการดำเนินชีวิตเชิงพุทธผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และสื่ออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยเรียงตามปีพุทธศักราชดังนี้

ก. เลือกศึกษาจากผลงานด้านต่าง ๆ จากผลงาน, วรรณกรรม, สื่อสิ่งพิมพ์, รายการโทรทัศน์, สื่ออิเล็กทรอนิกส์ของบุคคลต้นแบบทั้งหมด ๓ ท่าน ได้แก่ ประมวล เพ็งจันทร์, โจน จันใด, ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศึกษานนท์ ดังนี้

ประมวล เพ็งจันทร์

- เลือกศึกษาจากผลงานวรรณกรรมของ ประมวล เพ็งจันทร์ ๓ เล่มจากทั้งหมด ๑๐ เล่ม
- ๑. หนังสือเรื่อง เดินสู่อิสรภาพ พ.ศ. ๒๕๖๑
- ๒. หนังสือเรื่อง การเดินทางสู่ความเป็นมนุษย์ที่แท้ พ.ศ. ๒๕๕๐
- ๓. หนังสือเรื่อง เรียนรู้และเปลี่ยนแปลง พ.ศ. ๒๕๕๔

- ศึกษาจากสื่อรายการโทรทัศน์ที่มีการสัมภาษณ์ย้อนหลัง ประมวล เพ็งจันทร์ ได้แก่

๑. รายการ ชีวิตไม่สิ้นหวัง ออกอากาศเมื่อวันที่ ๑๔-๑๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๐ ทางช่อง ๓
๒. รายการ ล้อ เล่น โลก ออกอากาศเมื่อวันที่ ๑๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ ทางช่องทีวีไทย

(ThaiPBS)

๓. รายการ พื้นที่ชีวิตตอนปัจจัยแห่งความสุข ช่วงร้อยคนร้อยธรรม ออกอากาศเมื่อวันที่ ๑๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๔ ทางช่องทีวีไทย (ThaiPBS)

๔. รายการ เข้าข่าวชั้น ช่วงตอมแมลงวัน ออกอากาศเมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ ทางช่อง ๙ mcot

๕. รายการ คนค้นคน ออกอากาศเมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๕ ทางช่อง FMTV
โจน จันได

- เลือกศึกษาจากผลงานวรรณกรรมของ โจน จันได ๓ เล่มจากทั้งหมด ๗ เล่ม

๑. อยู่กับดิน ๑๖ ปี การปั้นดินเป็นบ้าน พ.ศ. ๒๕๕๕
๒. งานเก็บเมล็ดพันธุ์คืองานสุดท้ายในชีวิตผม พ.ศ. ๒๕๕๕
๓. กลับบ้าน พ.ศ. ๒๕๕๖

- ศึกษาจากสื่อรายการโทรทัศน์ที่มีการสัมภาษณ์ โจน จันได ได้แก่

๑. รายการ คิดเล่นเห็นต่าง ประจำวันที่ ๑๙ มิ.ย. พ.ศ. ๒๕๕๙ ทาง VOICE TV
๒. รายการ Perspective : โจน จันได ผู้ก่อตั้ง "พันพรรณ" วันที่ ๒๘ ก.พ. พ.ศ. ๒๕๕๙.
๓. ทางเลือก บัวย BUAY โจน จันได ออกอากาศเมื่อ ๒๗ ต.ค. พ.ศ. ๒๕๖๐

ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์ดานนท์

- เลือกศึกษาจากผลงานจากสื่อสิ่งพิมพ์ ดังนี้

๑. สัมภาษณ์พิเศษ เฮียใหญ่แห่ง "นิมชีเสียง" ยักษ์ขนส่งแห่งภาคเหนือ หนังสือพิมพ์มติชน วันที่ ๑๕ ม.ค. พ.ศ. ๒๕๕๙ ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๓๘๙

๒. ชัยวัฒน์ ผู้นำบริษัท (จำกัด) อบายมุข หนังสือพิมพ์คมชัดลึก ฉบับวันที่ ๒๔ เม.ย. พ.ศ. ๒๕๕๔

๓. Posttoday เรื่องโรงแรมวิถีพุทธแห่งเดียวในเมืองไทย วันที่ ๒๘ ก.พ. พ.ศ. ๒๕๕๙

- ศึกษาจากสื่อรายการโทรทัศน์ที่มีการสัมภาษณ์ ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์ดานนท์ ได้แก่

๑. รายการเจาะใจ การใช้ชีวิตแบบมีความสุข ออกอากาศเมื่อ ๑๐ ส. ค. ๒๕๕๗ ช่อง ๕
๒. รายการธรรมในใจ ทางไทยทีวีสีช่อง ๓ ออกอากาศเมื่อ ๕ ก.ค. พ.ศ. ๒๕๕๗
๓. รายการ กลยุทธ์ธุรกิจ กับ อ.ธันยวัชร พิชิตธุรกิจกับคุณชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์ดานนท์

ออกอากาศวันที่ ๑๗ ก.พ. พ.ศ. ๒๕๕๘ ทางอมรินทร์ ทีวี ช่อง ๓๔

ค. ใช้กรณีศึกษาแบบเจาะจง คือการสัมภาษณ์ ประมวล เพ็งจันทร์, โจน จันใด, ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์ดา

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูล

- ปฐมภูมิ คัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙, อรรถกถา

ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ ตำราวิชาการ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยนำข้อมูลที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยสามารถนำมาอ้างอิงเพื่อใช้ในการวิเคราะห์เพื่อหากระบวนการความหมายใหม่ในทัศนะการดำเนินชีวิตของบุคคลต้นแบบทั้ง ๓ ท่านโดยใช้กรอบแนวคิดทฤษฎี บทบาทหน้าที่ (Role Theory), แนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning Theory) โดยจะศึกษาวิเคราะห์ใน ๓ ประเด็น คือ ๑. แนวคิด และทฤษฎีว่าด้วยคุณค่าและความหมายใหม่ในการดำเนินชีวิต ๒. วิเคราะห์ประวัติ และผลงานบุคคลต้นแบบในการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ ๓. เพื่อวิเคราะห์การสร้างคุณค่า และความหมายใหม่ของบุคคลต้นแบบในการดำเนินชีวิต

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากรผู้ให้ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์บุคคลต้นแบบ ๑. ครูผู้มีประสบการณ์ ประมวล เพ็งจันทร์ ๒. ปราชญ์ชาวบ้าน โจน จันใด ๓. นักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จ ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์ดำนนท์ รวมเป็นจำนวน ๓ ท่าน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ กระบวนการสร้างคุณค่า หมายถึง กระบวนการ “Process” ที่มีทฤษฎีที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จโดยการกำหนดขั้นตอนของการสร้างคุณค่าตั้งแต่ขั้นตอนแรกไปจนถึงขั้นตอนสุดท้ายโดยมีลำดับขั้นของกระบวนการโดยใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาในการศึกษาหาความจริง

๑.๕.๒ บุคคลต้นแบบ หมายถึง บุคคลที่ประสบความสำเร็จในชีวิต ประเภทละ ๑ ท่าน คือ ๑. ประเภทปราชญ์ชาวบ้าน ๒. ประเภทครูมีประสบการณ์การสอน ๓. ประเภทนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จในชีวิต

๑.๕.๓ ต้นแบบในฐานะเป็นแรงบันดาลใจ หมายถึง บุคคลที่เป็นแบบอย่างให้เกิดการใฝ่รู้ใฝ่เรียนเป็นกำลังใจแก่ผู้ดูแลกระตุ้นให้ผู้ดูแลแบบสร้างสรรค์สิ่งดีงามต้นแบบตามนัยนี้อาจไม่ต้องการถ่ายทอดจากต้นแบบสู่ผู้ดูแลไม่ต้องสอนกันตรง ๆ เพียงแค่ผู้ดูแลได้เห็นได้รับฟังต่อ ๆ กันมาได้

รับรู้ก็เกิดความปลื้มปิติศรัทธาเชื่อมั่นเป็นขวัญกำลังใจแม้ไม่รู้จักแม้เพียงแค่มองผู้ดูแลแบบก็ได้อันสูงส่งมากมาย แค่อุบัติให้เห็นก็เป็นแรงบันดาลใจมหาศาล

๑.๕.๔ ความหมายใหม่เชิงพุทธ หมายถึง แนวความคิดใหม่ในการเพิ่มพูนความรู้ความเชี่ยวชาญเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยผ่านกระบวนการสร้างคุณค่า โดยการนำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นฐานคิดให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงานมีความเจริญเติบโตทั้งทางด้านพฤติกรรมจิตใจ และปัญญาด้วยวิธีการพัฒนาดตนเองมีไปสู่ชีวิตที่ดีกว่าเดิม

๑.๕.๕ การดำเนินชีวิตเชิงพุทธ หมายถึง การดำเนินชีวิตคือการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตรประจำวันเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองการดำเนินชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาได้แก่พัฒนาด้านจิตใจด้วยคุณธรรมมีศรัทธา ศีล ฯลฯ เพื่อประโยชน์สูงสุด

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวความคิดเรื่อง “กระบวนการสร้างคุณค่า และความหมายใหม่ของบุคคลต้นแบบในการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ” ผู้วิจัยทำการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือส่วนที่ ๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง และส่วนที่ ๒ ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างคุณค่า และความหมายใหม่ของบุคคลต้นแบบในการดำเนินชีวิตเชิงพุทธซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๑.๖.๑ หนังสือ/เอกสาร

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) จากหนังสือ “ธรรมนูญชีวิต A Constitution for Living” มาตรฐานชีวิตของชาวพุทธนี้เกิดจากความดำริที่จะย้ำเน้นถึงความสำคัญของการที่ชาวพุทธควรมีข้อปฏิบัติที่ยึดถือปฏิบัติกันอย่างจริงจังโดยร้อยพันข้อปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าตรัสแสดงไว้ในสังคาลสูตร^{๑๕} ขึ้นมาส่งเสริมให้เป็นกฎเกณฑ์สำหรับชาวพุทธที่จะยึดถือปฏิบัติกันอย่างเป็นมาตรฐานทั่วไปในการที่จะดำเนินชีวิต และร่วมสร้างสรรค์สังคมให้ตั้งงามมีความสุขความเจริญมาตรฐานชีวิตของชาวพุทธถือได้ว่ามาตรฐานชีวิตของชาวพุทธเป็นเกณฑ์สำหรับการดำเนินชีวิตของชาวพุทธ ธรรมนูญชีวิตเป็นประมวลหลักธรรมทั่วไปเพื่อการดำเนินชีวิตที่ตั้งงามซึ่งอาจถือเป็นส่วนขยายของมาตรฐานชีวิตของชาวพุทธผู้ปฏิบัติอาจใช้มาตรฐานชีวิตของชาวพุทธเป็นเกณฑ์ตรวจสอบเบื้องต้นสำหรับการดำเนินชีวิตของตนแล้วก้าวสู่คุณสมบัติ และข้อปฏิบัติในธรรมนูญชีวิตเพื่อดำเนินชีวิตให้ตั้งงามมีความสำเร็จ และเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้นจนถึงความสมบูรณ์^{๑๖}

^{๑๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๗๒-๒๐๖.

^{๑๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), **ธรรมนูญชีวิต A Constitution for Living**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๕๘).

สราวุธ เฮ้งสวัสดิ์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “บุคคลสำคัญของโลก” ได้สรุปว่า “บุคคลสำคัญทุกคนก็คือคนธรรมดาทั่วไปแต่ละคนเคยประสบกับความผิดพลาดความล้มเหลวเคยมีช่วงเวลาที่ยากลำบากด้วยกันทั้งนั้นแต่บุคคลเหล่านั้นยังยืนหยัดในทางของตนเองจนบรรลุเป้าหมายที่ตั้งใจเอาไว้” บุคคลสำคัญที่ถูกกล่าวถึงในหนังสือเล่มนี้ได้แก่ อัลวาโร นีล, ไมเคิล แจ็กสัน, โคลินสูกะ มัตสึชิตะ, เลอ คอรับูซิเยร์, ดาบตำรวจวิชัย สุริยุุทธ, เลโอนาร์โด ดา วินชี, รงค์ วงษ์สวรรค์, อองซาน ซูจี, แชมมวล มอร์ส, ฌ็อง-โดมินิก โบปี, วินเซนต์ แวน โก๊ะท์, เซ เกวารา, ชาร์ลส์ ดาร์วิน, ฮารุกิ มูราคามิ, จอร์น เลนนอน และเจ้าชายน้อยในตัวละครในจินตนาการในนิยายเรื่องเจ้าชายน้อยแต่ละคนล้วนมีแง่มุมที่ละเอียดอ่อนซ่อนอยู่ในความสำเร็จมีความไม่สมบูรณ์ในชีวิตต่างสถานการณ์กันออกไป ประสบกับความล้มเหลวผิดพลาดในชีวิตด้วยกันทั้งนั้นบางคนถึงกับเสียชีวิตไปก่อนจึงจะได้รับการขนานนามว่าเป็น “บุคคลสำคัญ” ของโลกแต่สิ่งหนึ่งที่ทุกคนมีเหมือนกันนั่นก็คือความฝันความรักในสิ่งที่ตนเองทำถึงแม้ว่าจะเจออุปสรรคเขาเหล่านั้นก็ไม่ย่อท้อต่างมุ่งมั่นทำงานจนประสบผลสำเร็จ คุณมูราคามิ ๑ ใน ๑๖ บุคคลสำคัญกล่าวไว้ว่า “เป็นการสู้เพื่อเสริมความแข็งแกร่งให้ตัวเองได้กลายเป็นสิ่งที่เราอยากเป็น เป็นในสิ่งที่เราฝันไว้ทำในสิ่งที่รักมิใช่สู้เพื่อเอาชนะคนอื่นหรือเพียงเพื่อให้ได้รางวัล” เช่นเดียวกับ ลวาโร นีล ได้กล่าวไว้ในหนังสือเล่มนี้ว่า “ถ้าคุณไม่ทำตามสิ่งที่คุณฝันไว้ในชีวิตนี้เมื่อไหร่ที่คุณจะได้ทำสักทีขาดหน้าหรือผมไม่คิดแบบนั้นคุณเกิดมาเพื่อทำความฝันให้มันเป็นจริง” ^{๑๗}

Ralph M. Stogdill ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง “Handbook of Leadership” ได้สรุปว่า บุคคลจะมีลักษณะความเป็นผู้นำได้ต้องมีเกณฑ์เฉลี่ยอยู่ในระดับของผู้ที่จะดำรงตำแหน่งผู้นำได้จะต้องมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้คือเป็นผู้มีสติปัญญาเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางใจในกิจการที่รับผิดชอบ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมและในสังคมซึ่งในปัจจัยต่าง ๆ ได้พบว่ามีความสัมพันธ์กับความเป็นผู้นำสูงสุดสามารถแจกแจงเป็นหมวดหมู่ได้คือ

๑. ความสามารถ (Capacity) ประกอบด้วยความสามารถมีสติปัญญาเฉลียวฉลาดมีความตื่นตัว ความกระตือรือร้น

๒. ความสำเร็จ (Achievement) ประกอบด้วยความเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเป็นผู้มีการศึกษามีความรู้ที่จะทำความสำเร็จให้เกิดขึ้นได้ด้วยตนเอง

๓. ความรับผิดชอบ (Responsibility) ประกอบด้วยความไว้วางใจโดยมีความคิดสร้างสรรค์มีความขยันขันแข็งมีความอดทนพร้อมจะเผชิญปัญหาไม่ย่อท้อกับปัญหา

ในสังคมไทยที่มีวัฒนธรรมที่เก่าแก่จำเป็นอย่างยิ่งต้องมีผู้นำที่มีคุณสมบัติโดยเฉพาะที่จะทำให้การเป็นผู้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นนั่นคือผู้นำจะต้องมีความกระตือรือร้นอดสาเหปากเพียรพยายาม

^{๑๗} สราวุธ เฮ้งสวัสดิ์, (นิวกลม), **บุคคลสำคัญ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ KOOB มกราคม, ๒๕๕๘).

มีความซื่อสัตย์ และเป็นผู้ที่เสียสละเพื่อส่วนรวมไม่เห็นแก่ตัวผู้นำที่มีความกระตือรือร้นจะเป็นผู้นำที่นำไปสู่ความสำเร็จถ้าหากผู้นำขาดความกระตือรือร้นก็จะเป็นอุปสรรคขัดขวางการดำเนินงานของชาวบ้านซึ่งจะทำให้การทำงานของผู้นำไม่ได้รับความสำเร็จเพราะขาดความมุ่งมั่น^{๑๘}

วริศรา ภาณุวัฒน์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง “คิดแบบเนลสัน แมนเดลา” ได้สรุปไว้ว่า อาจมีนับร้อยนับหมื่นความคิดที่เปลี่ยนคนธรรมดาเป็นบุคคลที่ยิ่งใหญ่ และมีชื่อเสียงแต่มีเพียงไม่กี่คนที่ใช้สุดยอดความคิดเพื่อสันติสุขของสังคมโลกดังเช่นที่ เนลสัน แมนเดลายึดถือปฏิบัติเป็นอุดมการณ์เพื่อเพื่อนพ้องชาวผิวดำในการต่อต้านลัทธิแบ่งแยกสีผิวจนทำให้เขากลายเป็นผู้ทรงอิทธิพลทางการเมืองคนสำคัญของโลกนักสู้เพื่อเสรีภาพจึงต้องมีความคิดที่เก่งกาจไม่กลัว และเสียสละเพื่อให้ได้มาซึ่งชัยชนะของส่วนรวม ณ สังคมทุนนิยมปัจจุบันที่ผู้คนต่างเห็นแก่ประโยชน์ตนมากกว่าส่วนรวมเองเป็นหลักรัฐบาลบุรุษท่านนี้จะเป็นต้นแบบให้เห็นว่าแนวความคิด และโลกใบนี้สงบสุข และน่าอยู่มากยิ่งขึ้น^{๑๙} การปรับเปลี่ยนมุมมองความคิด และท่าทีของ“เนลสัน แมนเดลา”นับว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อคนผิวดำทั้งประเทศหรือทั่วโลก และนำไปการสร้างกระแสการใช้สันติวิธีในการแก้ปัญหา และการเข้าถึงสันติภาพด้วยการสัมผัสหรือเข้าถึงสันติภาพภายในตนเองก่อน ก่อนที่จะเรียกร้องสันติภาพภายนอกให้ปรากฏซึ่งจะสามารถสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นได้ในสังคมอย่างแท้จริงซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักการสร้างสันติภาพตามแนวทางพุทธสันติวิธีโดยเฉพาะตามหลัก สังคหวัตถุ ๔ จึงนับได้ว่าเป็นบุคคลที่มีอัตชีวประวัติที่น่าศึกษายิ่งน่าเป็นแบบอย่างในการเป็นต้นแบบที่ดี

Ashlee Vance, Olivia Longray ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “Elon Musk: Tesla, SpaceX, and the Quest for a Fantastic Future” อีลอน มัสก์: อัจฉริยะผู้สร้างอาณานิคมบนดาวอังคารได้สรุปไว้ว่า อีลอน มัสก์ คือหนึ่งในผู้ประกอบการที่ยิ่งใหญ่ที่สุดแห่งยุคการหลอมรวมความฉลาด และความเชื่อแน่วแน่เข้าไปในไอเดียกล้าได้กล้าเสียทำให้ได้เห็นภาพเบื้องหลังอย่างใกล้ชิดรู้ว่า เทสลา สเปซเอกซ์ และโซลาร์ซิตีก่อตั้งขึ้นมาได้อย่างไรมีความเป็นมาอย่างไร และอีลอนทำงานอย่างไรถึงนำพาความปรารถนาให้บรรลุผลได้เขาคือบุคคลพิเศษไม่เหมือนใครที่กำลังเหมือนเป็นผู้เปลี่ยนโลกเป็นมนุษยชนแรก และผู้สร้างชีวิตสังเคราะห์อีลอน มัสก์คือผู้กล้าเสี่ยงที่ไม่หวั่นไหว หากกลัวไม่มีการถดถอยพร้อมที่จะมุ่งมั่นเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับอนาคตของมนุษยชาติ อีลอน มัสก์ ซึ่งเป็นทั้งนักประดิษฐ์ นักวิทยาศาสตร์ และนักลงทุนแห่งยุคความเป็นอัจฉริยะที่เขาได้ทุ่มเทแรงกายแรงใจในการสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ขึ้นเช่น การสร้างเทสลา มอเตอร์ (Tesla Motor) ผู้ผลิตรถยนต์เทสลาที่เร็วที่สุดในประวัติศาสตร์ซึ่งขับเคลื่อนด้วยไฟฟ้าทั้งหมดการก่อตั้งโครงการสเปซเอกซ์ (Space X) ขึ้นซึ่งเป็นบริษัทเอกชนแห่งแรกที่ได้ปล่อยจรวดขึ้นไปในอวกาศเพื่อต้องการนำพามนุษย์

^{๑๘} Ralph M. Stogdill, **Handbook of Leadership**, (New York: The Free Press, 1974).

^{๑๙} วริศรา ภาณุวัฒน์, **คิดแบบเนลสัน แมนเดลา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แสงดาว, ๒๕๕๗).

ไปสร้างอาณานิคมบนดาวอังคารในอนาคตแค่สองเรื่องนี้ก็ทำให้ฮิลอน มัสก์กลายเป็นหนึ่งในตำนานของอัจฉริยะผู้พลิก^{๒๐}

Albert Einstein ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “มนุษย์ชาติอันเป็นที่รัก” ได้สรุปไว้ว่าเป็นหนังสือที่รวบรวมบทความ และปาฐกถาที่อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ นักคิดผู้ยิ่งใหญ่ได้แสดงไว้ในหลายที่หลายแห่งซึ่งส่วนใหญ่เกิดขึ้นในช่วงปลายชีวิตของท่านจึงเป็นทัศนคติที่ผ่านการกลั่นกรองมาเป็นอย่างดี เขาผ่านร้อนผ่านหนาวผ่านความทุกข์ยากมากมายหลายปัญหาผ่านประสบการณ์ชีวิตที่ยากจะมีใครเคยพบพานในชีวิต สังคม และโลกในความมุ่งหมายของท่านคือการได้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขท่านเชื่อในอิสรภาพที่วางอยู่บนพื้นฐานที่เห็นคุณค่า และความหมายของครอบครัวอันจะเป็นการนำสังคมมนุษย์ให้ยกระดับสูงขึ้นศาสนาผู้นำการศึกษาความดีความชั่วข่าวสารเสรีภาพ และอื่น ๆ อีกมากล้วนเป็นองค์ประกอบที่มีส่วนสำคัญต่อสังคมมนุษย์ชาติ^{๒๑} การมองว่าผู้ใดประสบผลสำเร็จหรือมีคุณค่าอย่างแท้จริงหรือไม่ควรจะดูว่าผู้นั้นได้ให้สิ่งใดกับสังคมบ้างมากกว่าที่จะมองว่าผู้นั้นได้รับสิ่งใดไปจากสังคม

Nick Vujicic ได้กล่าวไว้ในหนังสือ Life Without Limits: Inspiration for a Ridiculously Good Life นิกเข้าใจความต้องการของตน และไม่ยอมแพ้แม้เจออุปสรรคมากมาย จึงตั้งเป้าหมายเอาตัวเองเป็นแบบอย่างด้วยการพูดสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้คนทั่วโลกมีพลังที่จะใช้ชีวิต บอกเล่าความไม่สมบูรณ์แบบของนิก การต่อสู้ทางอารมณ์เรียนรู้วิธีการตั้งแต่ยังเด็ก วัยรุ่น จนเป็นผู้ใหญ่พบความต้องการที่แท้จริงที่จะช่วยเหลือผู้คนจนนิกมีชีวิตที่มีความสุขอย่างแท้จริงโดยไม่มีขีดจำกัดใด ๆ มาทำอะไรเขาได้ ในหนังสือบอกอีกว่า นิก วูยิช (Nick Vujicic) หนุ่มออสเตรเลียผู้พิการไร้แขนขาแต่กำเนิดแต่ความท้าทายนี้ไม่อาจขวางนิกให้เพลิดเพลินกับการใช้ชีวิต นิกมีชีวิตอย่าง “ไม่ท้อถอย (unstoppable) ได้ด้วยความเชื่อมั่น และทำให้สำเร็จมี “ศรัทธา” ในตนเอง พรสวรรค์ และเป้าหมาย และสำคัญที่สุดคือศรัทธาความรักอันยิ่งใหญ่เขาจึงตั้งเป้าหมายเป็น “นักพูดสร้างแรงบันดาลใจ” ด้วยการก้าวข้ามผ่านอุปสรรคนานาจนใช้ชีวิตได้มีสุข หนุ่มออสเตรเลียผู้ไร้แขนขาแต่กำเนิดนิกเป็นพูดที่สร้างแรงบันดาลใจที่ปลุกพลังชีวิตให้ผู้คนนับล้าน ๆ ทั่วโลกนักเขียน ผู้ประกาศข่าวประเสริฐ และผู้อำนวยการองค์การเพื่อสังคม Life Without Limbs ปัจจุบันใช้ชีวิตอย่างมีความสุขที่แคลิฟอร์เนียตอนใต้กับคานาเอะกรรยา และลูกชายยังคงตระเวนบรรยายสร้างแรงบันดาลใจ

^{๒๐} Ashlee Vance, **Olivia Longray, Olivia Longray, Elon Musk: Tesla, SpaceX, and the Quest for a Fantastic Future**, อัจฉริยะผู้สร้างอาณานิคมบนดาวอังคาร แปลจาก แปลจากหนังสือ: Elon Musk: 199 Best Quotes from the Great Entrepreneur: Tesla, SpaceX, Exciting Future, Money, Failure and Success, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แอร์โรว์ มัลติมีเดีย , ๒๕๖๑).

^{๒๑} Albert Einstein, **มนุษย์ชาติอันเป็นที่รัก**, ผู้แปล: วิจักขณา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สมิต, ๒๕๕๘).

ใจยิ่งใหญ่ให้ผู้คนทั่วโลกไม่ให้อยู่ท้อต่ออุปสรรคทำฝันให้เป็นจริง และเข้าใจความหมายของการมีชีวิต

๒๒

Agalico2.2 ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “America needs more Jobs” สตีฟ จอบส์ คนต้นแบบได้สรุปเนื้อหาสำคัญไว้ดังนี้ สตีฟ จอบส์ เป็นบุคคลที่ได้รับความสนใจของคนทั่วโลกไม่ใช่เพียงเพราะเขาสร้างผลิตภัณฑ์อย่างเช่น iMac, iPhone, iPad ให้ออกมาได้วิเศษสุดจนคนทั่วโลกเรียกกระแสความตื่นตัวของผู้บริโภคที่มีความหลงใหลต่อสินค้าจากค่ายแอปเปิลชนิดที่ต้องครอบครองให้ได้สักชิ้นในชีวิตนี้ว่าเป็นปรากฏการณ์ใหม่ทางการตลาดในฐานะของ “แบรนดัลลัทธิ” ที่ไม่ได้มีให้พบเห็นบ่อยนัก “สตีฟ จอบส์ แบบอย่างของผู้พลิกโลกด้วยการมีความคิดที่สร้างสรรค์” เขาบอกให้โลกรู้ว่า การทำในสิ่งที่คนอื่นบอกว่าเป็นไปไม่ได้นั้นเป็นเรื่องท้าทาย และน่าสนุกเพียงไรการทำในสิ่งที่ตัวเองรัก และทุ่มเทอย่างจริงจังนั้นเป็นเรื่องที่อยู่เหนือผลตอบแทนทางวัตถุ และสุดท้ายมันจะนำมาซึ่งความสุข และความภาคภูมิใจจนความล้มเหลวใด ๆ ที่แม้คุณจะบอกว่ามันใหญ่โตแต่สำหรับคนที่มีสายตาไวจับจ้องไปยังเป้าหมายเพียงอย่างเดียววันนั้นอุปสรรคใด ๆ ก็จะเป็นได้แค่เพียงเศษก้อนกรวดที่ปลิวมาตกขวางทางเดินถ้าคุณยังไม่หยุดค้นหาสักวันคุณก็อาจจะค้นพบเส้นทางของคุณเองคุณอาจจะเป็น “คนต้นแบบ” ที่สร้างแรงบันดาลใจให้คนอื่น ๆ ได้ยิ่งใหญ่ไม่แพ้ชายคนนี้ “สตีฟ จอบส์” ความพิเศษของ สตีฟ จอบส์ ไม่ได้ถูกจับตามองแค่ในฐานะพระเจ้าแห่งโลกเทคโนโลยีแต่ยังถูกจับตามองในฐานะของนักบริหารนักวางแผนการตลาดนักสร้างแบรนดไปจนถึงความเป็นนักคิด และนักพูดที่ไม่เหมือนใครประวัติความเป็นมาในการสร้างธุรกิจของเขานั้นไม่ธรรมดาหลายครั้งที่กระบวนการในการคิดการตัดสินใจ และการลงมือทำของเขาถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นกรณีศึกษาที่คนหลากหลายวงการสาขาอาชีพต้องนั่งวิเคราะห์ถึงที่มาของแนวคิดเหล่านั้นสิ่งที่ถูกเรียกว่า Steve Jobs' way นี่มีนักวิชาการจำนวนมากที่พยายามแยกธาตุความเป็นสตีฟ จอบส์ ออกมาเป็นหมวดหมู่เพื่อสร้างทฤษฎีใหม่ ๆ ขึ้นมีนักธุรกิจจำนวนไม่น้อยที่แอบถามตัวเองเวลาเจอปัญหาว่าถ้าเป็นสตีฟ จอบส์ เขาจะทำอย่างไรกับมัน รวมทั้งมีคนที่กำลังค้นหาเส้นทางสู่ความสำเร็จของตัวเองอีกมากที่นำประสบการณ์ชีวิตของเขามาเป็นบทเรียนสอนใจ^{๒๒}

วิจารณ์ พานิช ได้เขียนไว้ในหนังสือ “เรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง” เนื้อหาแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจถึงธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงของแต่ละบุคคลที่ต้องผ่านการท้าทายกรอบแนวคิดเดิมคุณค่าเดิมด้วยการติดตามตรวจสอบจากข้อมูลใหม่หาเหตุ และผลจนนำไปสู่การมองเห็นแง่มุมใหม่ ๆ ในบทแรก ๆ เราจะได้เรียนรู้ถึงแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ที่เป็นเสมือนชิ้นส่วนของภาพที่ต่อเติมให้ผู้อ่านได้

^{๒๒} Nick Vujicic, *Life without Limits : Inspiration for a Ridiculously Good Life*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทนานมีบุ๊คส์จำกัด, ๒๕๕๖).

^{๒๓} Agalico2.2, *America needs more Jobs*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โพสบุ๊ค, ๒๕๕๙).

ทำความเข้าใจกับแนวคิด และแนวทางในการสร้าง “สภาวะ” การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงโดยตีความจากหนังสือ Transformative Learning in Practice : Insight from Community, Workplace, and Higher Education เขียนโดย Jack Mezirow, Edward W. Taylor and Associates^{๒๔}

Hipot Journal ได้กล่าวไว้ในวารสาร “การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงอย่างบูรณาการ Integral Transformative Learning” โดยเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงของชีวิตในทุกความหมายคือการยกระดับศักยภาพหรือขีดความสามารถ และเพื่อนำไปสู่ความมั่นคงยั่งยืนการเปลี่ยนแปลงนั้นจะต้องเกิดจากการเปลี่ยนกรอบความคิดหรือมโนทัศน์อันเป็นฐานรากของชีวิตที่สำคัญที่สุดด้วยเหตุนี้จึงขอเริ่มด้วยการนำเสนอมุมมองด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) ตามแนวคิดของ Jack Mezirow ผู้บุกเบิก และผู้นำคนสำคัญทางความคิดด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) แนวคิดทั้งหมดนี้นำไปสู่การปรับเปลี่ยนออกจากกรอบความคิด หรือโลกทัศน์เดิมที่คับแคบนำไปสู่การปลดปล่อยศักยภาพ และความเป็นอิสระภายในในการเลือกตอบสนองต่อโลกภายนอกที่เข้ามากระทบเพื่อการเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้นเกิดอำนาจภายในแห่งการนำตนเองเกิดทักษะชีวิตที่มีคุณค่า และความหมายสามารถพัฒนาตนเองเพื่อการเติบโต และพัฒนาก้าวไปสู่ความเข้าใจในการจัดการต่อปัญหาความท้าทายที่ผ่านเข้ามาในชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกทั้งสร้างความตระหนักรู้ต่อบริบททางสังคมที่กว้างขึ้นเพื่อสร้างสังคมที่ดีขึ้นและในทางกลับกันสังคมที่ดีขึ้นนั้นก็必将นำมาสู่การพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพที่สูงขึ้นอย่างเป็นวงจรรย้อนกลับหมุนวนเวียนเช่นนี้เพื่อสังคมรอบด้านที่น่าอยู่มากขึ้นในทุกระดับอย่างต่อเนื่อง^{๒๕}

สุพรรณิ สมิต ได้เขียนไว้ในบทความ “นักคิดและนักปฏิบัติ : ต้นแบบ (Role Model) ที่สังคมต้องการ” กล่าวไว้ว่าการเป็นต้นแบบ (Role Model) ที่ดีของการเป็นทั้งนักคิด และนักปฏิบัติเป็นการส่งเสริมให้คนมีความคิดสร้างสรรค์ใช้เหตุผลในการคิดวิเคราะห์ปัญหาที่มีความคิดที่ดีมีหลักการเกิดการกระทำที่ดีมีส่วนร่วมในการทำงาน และรับผิดชอบทุกขั้นตอนอันเป็นคุณลักษณะสำคัญที่ประเทศชาติต้องการอย่างยิ่งในสภาวะการณ์สังคมปัจจุบันซึ่งต้องอาศัยความตั้งใจ และความมุ่งมั่นของผู้บริหาร และผู้นำในการเป็นแบบอย่าง และส่งเสริมให้บุคลากรในองค์กรเป็นนักคิด และนักปฏิบัติเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไปการจัดประเภทบุคคลในองค์กรแบ่งตามการคิด และการปฏิบัติ

^{๒๔} ศาตราจารย์นายแพทย์ วิจารณ์ พานิช, *เรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ เอส.อาร์.พรินติ้งแอนด์โปรดักส์จำกัด, ๒๕๕๘).

^{๒๕} Hipot Journal สถาบันเพื่อการบูรณาการศึกษามนุษย์, “การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงอย่างบูรณาการ Integral Transformative Learning”, *วารสารการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงฐานรากชีวิตครอบคลุมทุกมิติชีวิตอย่างสมดุลบนหลักการที่ถูกต้อง*, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม, ๒๕๕๗).

เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานการคิด และการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กรให้มีความชัดเจน และสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางการส่งเสริมการเป็นนักคิด และนักปฏิบัติของบุคลากรในองค์กร^{๒๖}

ประมวล เพ็งจันทร์ ได้เขียนไว้ในหนังสือ “เดินสู่อิสราภาพ” กล่าวไว้ว่า “When I was young I was driven towards the future tirelessly I am now find a peace of mind and don't wanna runsh over anything anymore” หนังสือการเดินทางสู่อิสราภาพถ่ายทอดเรื่องราวการเดินทางด้วยเท้าของอาจารย์ทำให้เห็นคุณค่าของการเดินทางเพื่อค้นหาสิ่งล้ำค่าที่ถูกกลืนหายไป ในกระแสสังคมปัจจุบันใช้วิธีการที่คนอื่นไม่เคยทำคือไม่ร้องขออาหารหรือที่พักจากใครถ้าจะเป็นการเบียดเบียนผู้อื่น และไม่พกเงินไม่ใช้เงินไม่ได้พึ่งพาอำนาจเงินตราหรือเครื่องแต่งกายภายนอกแม้แต่หน้าที่การทำงานหรือระดับการศึกษาในการเดินทางครั้งนี้แม้จะตกอยู่ภายใต้ความหิวโหยจนเกือบหายใจต่อไปไม่ไหวเขาก็เดินต่อไปอย่างไม่ลดละเดินไปหาบางสิ่งที่ตั้งใจในใจเพื่อให้ทุก ๆ คนได้รับรู้ด้วยกันอาศัยเพียงเมตตาจิต และน้ำใจของคนในสังคมช่วยต่อชีวิตให้ไม่กำลังกาย และใจเพียงพอที่จะก้าวเดินต่อไปให้ถึงจุดหมายระหว่างทางเขาหลอมละลายใจทุกดวงให้เป็นหนึ่งเดียวกันทำให้รู้ซึ่งว่าความคิดต่าง ๆ ของเราในปัจจุบัน และความมั่งคั่งเกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องใช้เงินเลยด้วยหัวใจเปี่ยมรัก เพื่อค้นหาสิ่งที่เราได้สืมไปแล้วเติมไปด้วยความอบอุ่น สนุก เบิกบานใจให้ค้นหาและรู้จักกับ “ความหมายอันงดงามของชีวิต”^{๒๗}

โจน จันได ได้เขียนไว้ในหนังสือ “กลับบ้าน” ว่าผมกลับบ้านมือเปล่าแต่ไม่รู้สึกหวั่นไหวต่อคำพูดหรือสายตาผู้คนผมยิ้มให้กับทุกคนที่นินทาต่อหน้า และบอกกับทุกคนอย่างภาคภูมิใจว่า “ทำนาดีที่สุด” บ้านดินความหมายถึงชีวิตทั้งชีวิต ชีวิตที่ตั้งคำถามที่คนอื่นเขาไม่ถามชีวิตถือกำเนิดจากครรภ์มารดาจากแม่ผู้ให้กำเนิดแม่ที่ให้แผ่นดินเหยียบย่ำแม่ที่ให้น้ำ และอาหาร การ “กลับบ้าน” จึงมีหมายถึงการกลับสู่ชีวิตกลับไปสำนึกรู้ในคุณของแม่กลับมาเยียวยาแม่ด้วยร่างกายจิตวิญญาณเหงื่อ และน้ำตาทั้งตัวลูก และแม่จึงได้รับการเยียวยาผ่านการกลับบ้านครั้งนี้หากหนังสือเล่มนี้ถือเป็นคนจตมานี้คงเป็นจตมารักที่เรียบง่าย และซื่อตรงในขณะเดียวกันก็กระตุ้นเตือนให้คนเป็นลูกตระหนักถึงคุณของแม่ และความหมายของชีวิตทำให้เขาได้เรียนรู้การออกจากกรอบกฎเกณฑ์ทุกอย่างที่ครอบคลุมนอยู่ และสามารถใช้ชีวิตในรูปแบบของตัวเองได้อย่างเต็มที่อย่างในปัจจุบัน^{๒๘}

^{๒๖} สุพรรณิ สมิต, “นักคิดและนักปฏิบัติ : ต้นแบบ (Role Model) ที่สังคมต้องการ”, **บทความ**, (สถาบันพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา: ๒๕๖๐).

^{๒๗} ประมวล เพ็งจันทร์, **เดินสู่อิสราภาพ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๕๐).

^{๒๘} โจน จันได, **กลับบ้าน**, (เชียงใหม่: สำนักพิมพ์พันธุ์พันธุ์ พบลีซิ่ง, ๒๕๕๖).

๒. งานวิจัย

ทัศนีย์ เทิดธนากาญจน์ ได้เขียนไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “อิทธิพลของบุคคลต้นแบบที่มีต่อพฤติกรรมการเลียนแบบ และความตั้งใจซื้อสินค้าที่มีความเกี่ยวพันสูง และต่ำกับวัยรุ่น” เพื่อศึกษาถึงอิทธิพลของบุคคลต้นแบบโดยตรง (พ่อแม่ และ เพื่อน) และบุคคลต้นแบบโดยอ้อม (นักแสดงที่มีชื่อเสียง และนักกีฬาที่มีชื่อเสียง) ที่มีต่อพฤติกรรมการเลียนแบบความตั้งใจซื้อสินค้าที่มีความเกี่ยวพันสูง (โทรศัพท์มือถือ) และสินค้าที่มีความเกี่ยวพันต่ำ (น้ำอัดลม) ของวัยรุ่นโดยทำการศึกษาด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ

๑. กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมการเลียนแบบจากบทบาทของบุคคลต้นแบบโดยตรงที่ระดับค่าเฉลี่ยสูงกว่าบุคคลต้นแบบโดยอ้อมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

๒. กลุ่มตัวอย่างมีความตั้งใจซื้อสินค้าที่มีความเกี่ยวพันสูงจากบทบาทของบุคคลต้นแบบโดยตรงที่ระดับค่าเฉลี่ยสูงกว่าบุคคลต้นแบบโดยอ้อมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

๓. กลุ่มตัวอย่างมีความตั้งใจซื้อสินค้าที่มีความเกี่ยวพันต่ำจากบทบาทของบุคคลต้นแบบโดยตรงที่ระดับค่าเฉลี่ยสูงกว่าบุคคลต้นแบบโดยอ้อมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มตัวอย่างเพศชายมีพฤติกรรมการเลียนแบบ และความตั้งใจซื้อสินค้าที่มีระดับความเกี่ยวพันต่ำจากบทบาทของบุคคลต้นแบบโดยตรง และบุคคลต้นแบบโดยอ้อมที่ระดับค่าเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างหญิงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ^{๒๙}

กานมณี ภูักกิต ได้เขียนไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “ความหมาย และคุณค่าของชีวิตในนิเวศลุ่มลึกตามทัศนะของ อาร์เน นาสส์” ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับความหมาย และคุณค่าของชีวิตตามแนวคิดนิเวศลุ่มลึกของ อาร์เน นาสส์ ซึ่งสามารถสรุปได้ว่าแนวคิดนี้ให้ความสำคัญแก่การมองสรรพสิ่งอย่างเป็นองค์รวมโดยมุ่งเน้นความสัมพันธ์ภายในมองว่าสรรพสิ่งมีปฏิสัมพันธ์กันทั้งหมดคือหนึ่งเดียวในข่ายใยของความสัมพันธ์สิ่งต่าง ๆ ไม่สามารถแยกออกจากกันได้เนื่องจากมีความเชื่อมโยงกันของคุณค่าที่แต่ละสิ่งมีอยู่ในตนเอง ดังนั้นจุดมุ่งหมายของทุกชีวิตคือการรู้แจ้งในตัวตนที่จะกลับไปสู่ความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนเกี่ยวกับตนที่แท้ของมนุษย์ และธรรมชาติ^{๓๐}

^{๒๙} ทัศนีย์ เทิดธนากาญจน์ , “อิทธิพลของบุคคลต้นแบบที่มีต่อพฤติกรรมการเลียนแบบและความตั้งใจซื้อสินค้าที่มีความเกี่ยวพันสูงและต่ำกับวัยรุ่น”, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^{๓๐} กานมณี ภูักกิต, “ความหมายและคุณค่าของชีวิตในนิเวศลุ่มลึกตามทัศนะของ อาร์เน นาสส์”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๗).

ไพรัช สู่แสนสุข ได้เขียนไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “หลักการ และกระบวนการของการเรียนรู้และการสอนตามหลักพุทธศาสตร์” การวิเคราะห์พระไตรปิฎกเป็นการวิจัยเอกสารตามวิธีวิจัยเชิงพรรณนาเพื่อวิเคราะห์หลักการ และกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ และเพื่อวิเคราะห์หลักการ และกระบวนการของการสอนตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ การเรียนรู้คือการเกิดประสบการณ์จากการเกิดผัสสะทางทวาร ๖ ซึ่งมีวิญญาณเกิดขึ้นทำหน้าที่หลักในการรู้สิ่งถูกรู้ต่าง ๆ กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นอธิบายได้ด้วยกระบวนการเกิดผัสสะ และวิถิจิต ผลการเรียนรู้โดยตรงคือการเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจการเกิดการเรียนรู้จะเกิดทีละขณะแต่เกิดอย่างรวดเร็วและซับซ้อนอย่างมากโดยมีกระบวนการทางมโนทวารเป็นใหญ่ในการเรียนรู้ทั้งนี้การเกิดการเรียนรู้เกิดได้หลายระดับโดยระดับสูงสุดคือการมีปัญญารู้สิ่งต่าง ๆ ได้ถูกต้องตามความเป็นจริงทำให้สามารถจัดการแก้ปัญหาใด ๆ ได้การเรียนรู้เป็นไปได้ด้วยดีถ้าผู้เรียนตั้งใจมีศรัทธาเพียรพยายามมีสติ สมาธิ และปัญญาเป็นพื้นฐานโดยแต่ละบุคคลมีวิธีการเรียนรู้ได้แตกต่างกันตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สิ่งแวดล้อมที่ดีเช่น ที่มีความเป็นสปปายะต่อการภาวนาจะส่งผลดีต่อการเรียนรู้โดยเฉพาะสิ่งแวดล้อมที่เป็นกัลยาณมิตรส่วนการประเมินผลผู้เรียนตรวจสอบ และประเมินตนเองมีโอกาสประเมินได้ตรงตามความเป็นจริงถ้ามีระบบวิธีการที่ดีเพราะเป็นการตรวจสอบจากผลการเรียนรู้โดยตรงซึ่งอยู่ที่ภายในจิตใจ ส่วนการที่ผู้อื่นตรวจสอบการสอนเป็นการจัดกิจกรรมอย่างมีขั้นตอนเพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ถูกต้องตามความเป็นจริง^{๓๑}

Margaret M. Nauta, Michelle L. Kokaly ได้เขียนไว้ในงานวิจัย กล่าวถึงการศึกษา การพัฒนา และการตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือที่ประเมินระดับ และประเภทของแบบจำลองบทบาทที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทางวิชาการของนักเรียนการวิเคราะห์องค์ประกอบของอิทธิพลของผู้อื่นในระดับการตัดสินใจทางวิชาการ และวิชาชีพ (IOACDS) แสดงให้เห็นถึงปัจจัยสองประการที่มีผลต่อการสนับสนุนคำแนะนำ และแรงบันดาลใจการสร้างแบบจำลองการทดสอบความน่าเชื่อถือ และการประเมินความสอดคล้องภายในภายในการศึกษามีการสนับสนุนการแนะแนว และสร้างแรงบันดาลใจการสร้างแบบจำลองมีความสัมพันธ์ในทิศทางที่คาดหวังกับมาตรการด้านการสนับสนุนทางสังคมทั่วไปข้อมูลการประกอบอาชีพ และความมั่นใจในอาชีพโดยการวัดความพึงพอใจ

^{๓๑} ไพรัช สู่แสนสุข, “หลักการและกระบวนการของการเรียนรู้และการสอนตามหลักพุทธศาสตร์: การวิเคราะห์พระไตรปิฎก”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙).

ทางสังคมเฉพาะกลุ่มย่อยในการสร้างแรงบันดาลใจการสร้างแบบจำลองมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับการวัดเอกลักษณ์ทางอาชีพ^{๓๒}

Noelle M.Hurd, Marc A. Zimmerman, Thomas M. Reischl การศึกษาได้ศึกษาว่าพฤติกรรมแบบอย่างของผู้มีอิทธิพลต่อทัศนคติในแง่บวกหรือลบต่อทัศนคติของวัยรุ่นอเมริกันในเรื่องความรุนแรง และพฤติกรรมรุนแรงผู้เข้าร่วมการศึกษาคั้งนี้รวมถึงนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๗ และ ๘ ของแอฟริกันอเมริกันจำนวน ๓๓๑ คน จากย่านที่มีรายได้ต่ำในเมืองเมดเวสต์การศึกษาได้ใช้แบบจำลองที่พัฒนา และทดสอบเพื่อประเมินความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมทางสังคมแบบอย่างบทบาทพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแบบอย่างทัศนคติของวัยรุ่นต่อความรุนแรง และพฤติกรรมรุนแรงของวัยรุ่นรูปแบบการพัฒนาได้รับการประเมินโดยใช้แบบจำลองสมการโครงสร้าง ผลการวิจัยพบว่า (a) พฤติกรรมแบบ prosocial แบบอย่างมีนัยสำคัญทางอ้อมต่อพฤติกรรมรุนแรงน้อยกว่าในทัศนคติของวัยรุ่นต่อความรุนแรง, พฤติกรรมทางสังคมเชิงสังคมในรูปแบบบทบาทมีผลต่อพฤติกรรมความรุนแรงของวัยรุ่นในวัยเด็กแอฟริกันอเมริกันมากขึ้น^{๓๓}

ชไมพร เจริญศรีบุรี, พระสุธีรัตนบัณฑิต, สิริวัฒน์ ศรีเครือดง ได้เขียนไว้ในงานวิจัยเรื่อง “แบบจำลองการพัฒนาตนของบุคคลต้นแบบในสังคมไทยโดยใช้หลักธรรม แนวคิด และทฤษฎี” พบว่า ๑. หลักธรรมทางพุทธศาสนา และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างความหมายใหม่บนประสบการณ์เดิมของบุคคลต้นแบบในสังคมไทยประกอบด้วยหลักธรรมพื้นฐานในการดำเนินชีวิต ได้แก่ ไตรสิกขา พรหมวิหาร ๔ หลักธรรมที่เกี่ยวกับกระบวนการสร้างความหมายใหม่บนประสบการณ์เดิมของบุคคลต้นแบบในสังคมไทย ได้แก่ อริยสัจ ๔ มรรค ๘ หลักธรรมสนับสนุนการเกิดกระบวนการสร้างความหมายใหม่บนประสบการณ์เดิมของบุคคลต้นแบบในสังคมไทย ได้แก่ อินทรีย์ ๕ กัลยาณมิตร และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องได้แก่ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของอับราฮัม มาสโลว์ และทฤษฎีบูรณาการของเคน วิลเบอร์ ๒. การวิเคราะห์กระบวนการพบว่าถึงแม้บุคคลต้นแบบทั้ง ๓ ท่านจะมีประสบการณ์เดิมที่แตกต่างกันแต่ทุกท่านล้วนสามารถเกิดกระบวนการสร้างความหมายใหม่ได้เช่นเดียวกันเนื่องจากทั้ง ๓ ท่าน มีส่วนที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันของหลักธรรมทางพุทธศาสนา และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเกิดกระบวนการสร้างความหมายใหม่บนประสบการณ์เดิมของบุคคลต้นแบบในสังคมไทยและ ๓. ผลการวิจัยผู้วิจัยสามารถสรุปแบบจำลองการพัฒนาตนของบุคคล

^{๓๒} Margaret M. Nauta and Michelle L. Kokaly, “Assessing Role Model Influences on Students' Academic and Vocational Decisions”, **Research Article**, Illinois State University, (1 February 2001).

^{๓๓} Noelle M.Hurd, Marc A. Zimmerman, Thomas M. Reischl, “Role Model Behavior and Youth Violence: A Study of Positive and Negative Effects”, **Research Article**, University Of Michigan Ann Arbor MI USA, (26 March 2010).

ต้นแบบออกมาในรูปแบบของ“C-TRUE Yourself Model” ถึงแม้ปัจจัยแวดล้อมภายนอกของบุคคลต้นแบบจะมีความแตกต่างกันแต่ก็ไม่ได้หมายความว่า การเรียนรู้ และการพัฒนาภายในจิตใจของแต่ละท่านจะต้องแตกต่างกันตามปัจจัยแวดล้อมภายนอกกล่าวคือ การเรียนรู้และการพัฒนาจิตใจของแต่ละท่านนั้นต่างล้วนขึ้นอยู่กับที่จิตใจเป็นสำคัญ (Interview) เนื่องจากจิตใจเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการเริ่มต้นที่จะส่งผลต่อระบบความคิดทัศนคติความเชื่อ ค่านิยม อันจะส่งผลต่อการกระทำ และคำพูดของบุคคลผู้นั้น^{๓๔}

ดวงเพชร สมศรี ได้เขียนไว้ในงานวิจัยเรื่อง “ระบบการทำงานของบุคคลต้นแบบเชิงพุทธบูรณาการ” ผลการวิจัยพบว่าหลักการทำงานตามแนวคิดทฤษฎีทั่วไปเป็นหลักการที่สามารถนำไปใช้ในการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลด้วยการศึกษาเรียนรู้ และทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพรวมถึงการสร้างความรู้สึที่ดีต่อผู้ร่วมงานทำให้เกิดการช่วยเหลือกันทำงานด้วยความเต็มใจจนบรรลุเป้าหมายขององค์กร การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการทำงานเป็นการสร้างความสัมพันธ์ภาพที่ดีกับคนที่อยู่ร่วมกันในสังคมโดยบุคคลต้นแบบได้นำหลักอริยสัจ ๔ พรหมวิหาร ๔ อคติ ๔ ทิศา ๖ และสังคหวัตถุ ๔ ผสมผสานกับหลักโยนิโสมนสิการมาใช้จัดระบบการทำงานตามแนวพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบที่ชัดเจนซึ่งเชื่อว่าจะทำให้คนทำงานในทุกตำแหน่งหน้าที่สามารถทำงานให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นการสร้างบรรยากาศที่ดีระหว่างผู้บังคับบัญชาผู้ใต้บังคับบัญชา และเพื่อนร่วมงานรวมถึงบุคคลรอบข้างสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างราบรื่นสงบสุข ระบบการทำงานของบุคคลต้นแบบเชิงพุทธบูรณาการเป็นการนำหลักโยนิโสมนสิการมาจัดระบบการทำงานซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) และศาสตราจารย์พิเศษจำนงค์ ทองประเสริฐ มีระบบการทำงานที่เหมือนกัน ๑๐ วิธี ดังนี้ ๑) สืบหาสาเหตุ ๒) แยกแยะส่วนประกอบ ๓) รู้เท่าทันธรรมชาติ ๔) แก้ปัญหาเชิงอริยสัจ ๕) มีหลักการและจุดหมาย ๖) เห็นข้อดีข้อเสีย และทางออก ๗) รู้คุณค่าแท้คุณค่าเทียม ๘) คิดบวก ๙) สติตามทันธรรม และ ๑๐) แยกแยะทุกด้าน ส่วนพระพรหมบัณฑิต, ศาสตราจารย์ ดร. มีการจัดระบบการทำงานโดยแบ่งเป็น ๔ ขั้นตอนดังนี้ ขั้นตอนที่ ๑) การคิดถูกวิธี, ขั้นตอนที่ ๒) การคิดอย่างมีระเบียบ ขั้นตอนที่ ๓) การคิดอย่างมีเหตุผล และขั้นตอนที่ ๔) การคิดที่เป็นกุศลทั้งนี้จะต้องมี

^{๓๔} ชไมพร เจริญศรีบุรี, พระสุธีรัตนบัณฑิต, สิริวัฒน์ ศรีเครือดง, “แบบจำลองการพัฒนาตนของบุคคลต้นแบบในสังคมไทยโดยใช้หลักธรรมแนวคิด และทฤษฎี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐).

ความเข้าใจในวิธีการอย่างลึกซึ้งแบบยลเพื่อให้การทำงานเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างแท้จริง^{๓๕}

เสน่ห์ สีกาวิ และ บรรจบบรรณรุจิ ได้เขียนไว้ในงานวิจัยเรื่อง “พัฒนากระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ” พบว่ากระบวนการการเรียนรู้แบบบูรณาการของตะวันตกก่อกำเนิดมาจากการทดลองในระบบการศึกษาเฉพาะทางที่เริ่มมาจากผู้สอนกับผู้เรียนเป็นจุดศูนย์กลาง และเจาะจงลงไปที่มีความชำนาญพิเศษซึ่งขยายไปตามสภาพปัญหาอย่างเป็นระบบ และจำกัดฐานข้อมูลที่ซับซ้อน ปฏิบัติการอย่างนี้มีผลออกมาเป็นการบูรณาการระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมสำหรับกระบวนการศึกษาตามแนวพระพุทธศาสนาจากพระปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าซึ่งเกิดมาจากการสั่งสมบารมีที่ยาวนาน เช่นนั้นเป็นส่วนสำคัญของประสบการณ์การเรียนรู้ที่ยาวนาน และการทดลองที่ยาวนานโดยใช้ชีวิตเป็นเดิมพันหลังจากนั้นทั้งหมดนั้นจึงมีผลออกมาเป็นการรู้แจ้งที่สมบูรณ์ในทุกข์ และความดับทุกข์ซึ่งเป็นความจริงของชีวิตการเรียนรู้อย่างนี้สัมพันธ์อย่างสมบูรณ์แบบอยู่กับปริยัติ (การศึกษา) ปฏิบัติและปฏิเวธ (การรู้แจ้ง) ซึ่งมุ่งลงไปที่ความจริงเป็นการศึกษาทดลองที่เป็นธรรมชาติ และเป็นวิถีชีวิตซึ่งแสดงตัวออกมาเป็นรูปธรรมผ่านความสะอาดความสงบ และความรอบคอบมีสมาธิปฏิบัติหรือทางสายกลางซึ่งทำลายความเห็นผิด และความคิดผิดขณะเดียวกันก็ทำให้เกิดความเห็นถูก และความคิดถูก^{๓๖}

วรรณวิสาข์ ไชยโย ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความหมายของชีวิตตามทฤษฎีนิยบำบัดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมายของชีวิตในทฤษฎีนิยบำบัดรวมทั้งศึกษาแนวคิดทางปรัชญาที่มีอิทธิพลต่อทฤษฎีนิยบำบัด และการนำมาประยุกต์ใช้ในทฤษฎีนิยบำบัดผลการวิจัยพบว่า ฟรังค์ได้ประมวลทฤษฎีทางปรัชญาต่าง ๆ ๓ ทฤษฎีคือวิธีปรากฏการวิทยาของฮุสเซอร์ล, เจตจำนงเพื่อชีวิตของโซเพนฮาว์ และปรัชญาอัตถิภาวนิยมตามแนวคิดของชาร์ตร์ และนิเทศมาเป็นทฤษฎีนิยบำบัดซึ่งมีจุดมุ่งหมายให้มนุษย์ค้นพบความหมาย และจุดประสงค์ของการดำรงอยู่โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์มีส่วนประกอบที่สำคัญมีมิติคือกายภาพ, จิตภาพ และสปีริตซึ่งมิติแห่งสปีริตเป็นมิติที่สำคัญยิ่งที่ทำให้มนุษย์ต่างจากสัตว์อื่นสปีริตเป็นแก่นของบุคลิกภาพที่ทำให้มนุษย์มีเสรีภาพในการเลือกการมีอยู่ของตนโดยก้าวขึ้นไปอยู่เหนือระดับทางธรรมชาติ (กายภาพและจิตภาพ) มนุษย์ต้องตระหนักว่าเรามีศักยภาพ และความแปลกเด่นโดยมนุษย์สามารถค้นพบความหมายของชีวิตได้จากการตระหนักถึง

^{๓๕} ดวงเพชร สมศรี, “ระบบการทำงานของบุคคลต้นแบบเชิงพุทธบูรณาการ”, Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

^{๓๖} เสน่ห์ สีกาวิ และบรรจบบรรณรุจิ, “พัฒนากระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐).

งานที่จะต้องทำให้สำเร็จลุล่วงในอนาคตมนุษย์สามารถค้นพบความหมายของชีวิตหรือทำชีวิตให้มีความหมายขึ้นมาจากการตระหนักรู้สามแนวทางคือคุณค่าจากการสร้างสรรค์, คุณค่าจากประสบการณ์ และคุณค่าจากทัศนคติ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เข้ามาเราจะต้องทำให้สถานการณ์ในชีวิตที่ได้รับมานั้นมีความหมาย และคุณค่าซึ่งความหมายของชีวิตเป็นความหมายเฉพาะของแต่ละปัจเจกบุคคลไม่มีใครสามารถทำแทนได้ และความหมายของชีวิตจะยังคงอยู่ตลอดไปแม้ความตายก็ไม่สามารถเลิกล้มความหมายของชีวิตได้^{๓๓๗}

นายชวนนท์ กาญจนสุวรรณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความหมายของชีวิตในทัศนะของประมวล เพ็งจันทร์” ในทัศนะของประมวลชีวิตมีองค์ประกอบอยู่สองส่วนคือจิตภาพ และกายภาพ จิตภาพมีเจตจำนงเป็นตัวเชื่อมโยงกับปรากฏการณ์ให้เกิดความหมายนอกจากนี้การใช้ใจรับรู้ และรู้สึกในปรากฏการณ์แทนการใช้เหตุผลทำให้เกิดความเข้าใจในสรรพสิ่งอย่างที่เป็นอยู่มากขึ้น ประมวลจึงให้ความสำคัญไปทางด้านจิตใจอย่างไรก็ตามกายก็เป็นองค์ประกอบตั้งอุปกรณ์ที่เกื้อหนุนต่อการเรียนรู้ ดังนั้นชีวิตจึงต้องประกอบพร้อมด้วยจิต และกายเพื่ออาศัยกันและกันให้เกิดการเรียนรู้ ทั้งนี้ชีวิตมีการดำเนินไปอย่างต่อเนื่องผ่านบริบท และเหตุการณ์ต่าง ๆ จนเกิดการเรียนรู้ และเปลี่ยนแปลงในชีวิต ดังนั้นชีวิตจึงมีธรรมชาติที่มีการเปลี่ยนผ่านอยู่เสมอเมื่อการเรียนรู้เปลี่ยนผ่านมาสู่ช่วงปัจฉิมวัย เป้าหมายชีวิตของประมวล เพ็งจันทร์ จึงเปลี่ยนจากการมุ่งแสวงหาจากภายนอกมาสู่การมุ่งเข้าไปภายในจิตใจเพื่อทบทวนสิ่งที่ผ่านมาทั้งหมดในชีวิตที่ยังสงสัยติดค้างภายในใจให้กระจ่างถึงความหมายที่แท้จริงของการมีชีวิตอยู่ที่สัมพันธ์กับความเป็นจริงโดยไม่ติดอยู่กับคุณค่าภายนอกทำให้ข้ามพ้นจากความหมายอันคับแคบคุ้นมัวให้ใจกลับไปสู่ภาวะเดิมแท้ที่มีความเบิกบานซึ่งความรู้ความเข้าใจกระจ่างในตัวตนจะนำไปสู่อิสรภาพทางความคิด และจิตวิญญาณ

การดำรงอยู่ของชีวิตในทัศนะของประมวล คือเพื่อเรียนรู้หาคำตอบให้เกิดความกระจ่างแก่ชีวิตซึ่งเริ่มจากตัวเอง และเชื่อมโยงกับสังคมเพื่อไปสู่การปฏิสัมพันธ์ในลักษณะเกื้อกูลเชื่อมโยงระหว่างตนเองกับผู้อื่นหรือกับสังคมโดยเริ่มจากความตั้งใจที่จะเรียนรู้พร้อมรับบทเรียนในทุกเหตุการณ์อย่างไม่ขัดขืนแล้วเข้าไปสัมผัสรู้โดยตรงในสถานการณ์กล่าว คือเรียนรู้โดยผ่านบริบทอันเป็นปรากฏการณ์ภายนอกที่เป็นกายภาพแล้วตั้งใจเรียนรู้ปรากฏการณ์ที่ปรากฏอยู่ในขณะนั้นโดยไม่ปรุงแต่งให้เกิดความคิดว่าดีหรือร้ายแล้วใคร่ครวญจึงจะได้ความหมายอันเกิดจากการสังเคราะห์จากภายในออกมา^{๓๓๘}

^{๓๓๗} วรณวิสาข์ ไชโย, “ความหมายของชีวิตในทฤษฎีนิยบบำบัด”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔).

^{๓๓๘} ชวนนท์ กาญจนสุวรรณ, “ความหมายของชีวิตในทัศนะของประมวล เพ็งจันทร์”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ปรัชญา), (คณะมนุษยศาสตร์: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒).

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการสร้างคุณค่า และความหมายใหม่ของบุคคลต้นแบบในการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ” การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยจะเป็นผู้ค้นหาความหมายของการเป็นบุคคลที่อยู่ในฐานะบุคคลต้นแบบซึ่งข้อมูลที่ได้จะเป็นข้อมูลจากมุมมองของผู้ให้ข้อมูลเท่านั้นไม่ใช่มุมมองของบุคคลนอก ดังนั้นผู้วิจัยจึงถือเป็นเครื่องมือหลักที่สำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ๗ ขั้นตอนดังนี้

๑.๗.๑ ขั้นตอนที่ ๑ กำหนดหัวข้อ และคำถามในการวิจัยที่เหมาะสมกับวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพเน้นไปในแนวทางที่ค้นหาความเข้าใจความหมายของประสบการณ์จากบุคคลต้นแบบ และเมื่อได้ผลการวิจัยออกมาสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในทางปฏิบัติได้พอสมควร

๑.๗.๒ ขั้นตอนที่ ๒ ทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่จะศึกษาโดยทบทวนระเบียบวิธีการวิจัยเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัย และเตรียมความรู้เกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ที่จะศึกษาโดยศึกษาอย่างกว้าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างคำถามทั้งนี้การทบทวนสามารถกระทำได้ตลอดกระบวนการวิจัยตั้งแต่ก่อนเก็บรวบรวมข้อมูลขณะเก็บรวบรวมข้อมูล และภายหลังการเก็บรวบรวมข้อมูล

๑.๗.๓ ขั้นตอนที่ ๓ กำหนดเกณฑ์สำหรับเลือกบุคคล และปรากฏการณ์สำหรับศึกษา ผู้ให้ข้อมูลจะต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลเลือกตัวอย่างแบบเจาะจงคือการเลือกตัวอย่างที่มีคุณสมบัติตามที่นักวิจัยกำหนด ดังนี้

กำหนดบุคคลต้นแบบโดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจงประกอบด้วย

๑. ครูผู้มีประสบการณ์ ประมวล เพ็งจันทร์ ผู้สมบูรณ์ด้วยศาสตร์ และศิลป์เป็นอาจารย์ผู้มีความชำนาญในเรื่องศาสตร์ทางโลก และทางธรรมอย่างลึกซึ้งเป็นบุคคลที่ค้นพบตัวตนมีโลกทัศน์ที่กว้างไกลมีมุมมองใหม่ในการนำพาตนเองเพื่อสู่สรีรภาพทางความคิดเข้าใจโลกในแบบที่ตัวเองเป็น เรียกว่ามีความรู้ตัวรู้จักละ และปล่อยวางในการดำเนินชีวิตที่น่าสนใจเหมาะสมที่จะเป็นแบบอย่างเป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิตตามแนวพุทธ

๒. ปราชญ์ชาวบ้าน โจน จันใด เป็นบุคคลที่ดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่ควรค่าแก่การเป็นแบบอย่างที่ดีหล่อหลอมรากฐานจากประสบการณ์โดยการลองผิดลองถูกเพื่อทดสอบความถูกต้องได้คัดสรรคัลลักร่องสิ่งที่เรียกว่า “คุณค่าแก่ชีวิต” เป็นชุมทรัพย์ทางปัญญาที่ยิ่งใหญ่เพื่อสืบสานเป็นมรดกอันล้ำค่าทางภูมิปัญญาไทยคือการสร้างบ้านดิน และดำเนินชีวิตตามทางสายกลางตามหลักพระพุทธศาสนาโดยนำหลักการคิด และวิธีมาปฏิบัติให้เกิดรูปธรรม

๓. นักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จ คุณชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์กานนท์ ตำแหน่งผู้บริหารบริษัท นิมิส์เส็งลิซซิ่งจำกัด ผู้ที่เคยใช้ชีวิตแบบสุดโต่งในด้านลบแต่กลับมาเปลี่ยนวิถีการใช้ชีวิตอย่างสังข

หลังจากได้รับการอุปสมบทได้เรียนรู้ธรรมะของพระพุทธเจ้าจนทำให้มุ่งมั่น และตั้งใจในการนำพาสมาชิกในองค์กรดำเนินชีวิต และนำหลักการทางพระพุทธศาสนามาใช้อย่างจริงจังจนประกาศวิสัยทัศน์ชัดเจนว่าเป็น”องค์กรแห่งวิสุทธิ”

๑.๗.๔ ขั้นตอนที่ ๔ ให้ข้อมูลที่จำเป็นแก่ผู้ที่ถูกเลือกมาศึกษาโดยแจ้งผู้ให้ข้อมูลทราบถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประโยชน์จากการวิจัย แนวทางการนี้ผู้วิจัยต้องเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลซักถามข้อสงสัย และใช้เวลาในการตัดสินใจเมื่อผู้ให้ข้อมูลตกลงใจที่จะเข้าร่วมในงานวิจัยพร้อมทั้งนัดเวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์โดยยึดตามความสะดวกของผู้ให้ข้อมูลเป็นสำคัญ

๑.๗.๕ ขั้นตอนที่ ๕ กำหนดประเด็นหรือแนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยกำหนดให้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของเรื่องที่จะศึกษา และควรเป็นคำถามแบบปลายเปิดไม่มีการเตรียมคำตอบไว้ล่วงหน้าภายหลังกำหนดแนวคำถามแล้วผู้วิจัยต้องทำการศึกษานำร่องเพื่อฝึกประสบการณ์การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

๑.๗.๖ ขั้นตอนที่ ๖ ทำการสัมภาษณ์ และบันทึกการสัมภาษณ์อย่างละเอียดโดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

๑. เริ่มการสัมภาษณ์ โดยการสร้างสัมพันธภาพ และสร้างบรรยากาศของความเป็นกันเองเพราะจะทำให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือผู้วิจัยสามารถกระทำได้ด้วยการแนะนำตนเองชี้แจงวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์สิทธิของผู้ให้ข้อมูล เช่นสิทธิในการไม่ให้ข้อมูลการยุติการสนทนาการได้รับความคุ้มครองผลกระทบจากการให้ข้อมูลเป็นต้น ผู้วิจัยต้องแสดงความใส่ใจ และสนใจผู้ให้ข้อมูลไม่ตัดสินคุณค่าของผู้ให้ข้อมูลในกรณีที่ต้องมีการบันทึกการสัมภาษณ์ทั้งการบันทึกเสียง และการจดบันทึกผู้วิจัยจะต้องขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลก่อนเมื่อผู้ให้ข้อมูลอนุญาตจึงทำการบันทึก

๒. ดำเนินการสัมภาษณ์ ขณะดำเนินการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะต้องทำตามตามสบายเป็นธรรมชาติเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลไม่รู้สีกังวลใช้ภาษาที่เข้าใจตรงกันทั้ง ๒ ฝ่าย ผู้วิจัยแสดงความเข้าใจในเรื่องของผู้ให้ข้อมูลรับฟังด้วยความตั้งใจแม้ผู้วิจัยจะไม่เห็นด้วยกับความเห็นของผู้ให้ข้อมูลแต่ไม่ควรแสดงออกให้ผู้ให้ข้อมูลรับรู้ควรแสดงถึงความสนใจ และความเข้าใจในความเห็นนั้นเพื่อกระตุ้นให้ผู้ให้ข้อมูลเปิดเผยเรื่องราวหรือความคิดเห็น และผู้วิจัยจะต้องเคารพต่อความจริง

๓. สิ้นสุดการสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์ในวิจัยเชิงคุณภาพนั้นอาจจะต้องกระทำหลายครั้ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความอึดตัวของข้อมูลการสัมภาษณ์แต่ละครั้งใช้ระยะเวลาไม่เกิน ๑ ชั่วโมง เมื่อสิ้นสุดการสัมภาษณ์แต่ละครั้งผู้วิจัยต้องแจ้งให้ผู้ให้ข้อมูลทราบในกรณีที่การสัมภาษณ์นั้นยังไม่ใช้ครั้งสุดท้ายผู้วิจัยต้องขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลในการกลับมาสัมภาษณ์หรือเก็บข้อมูลเพิ่มเติม

๑.๗.๗. ขั้นตอนที่ ๗ การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยเริ่มวิเคราะห์ข้อมูลในขณะเก็บข้อมูล และภายหลังเก็บข้อมูลหลังการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยจะวิเคราะห์ข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อให้ได้คำอธิบาย และข้อสรุปที่ชัดเจน วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่นิยมใช้ในการศึกษาประกอบด้วยแนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Jack Mezirow) และแนวคิดเชิงพุทธตามหลักพุทธธรรม

๑. ๘ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๘.๑ ได้ทราบกระบวนการสร้างคุณค่า และความหมายใหม่ของบุคคลต้นแบบในการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ

๑.๘.๒ ได้ทราบประวัติ และการทำงานของบุคคลต้นแบบในการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ

๑.๘.๓ ได้ทราบผลการวิเคราะห์การสร้างคุณค่า และความหมายใหม่ของบุคคลต้นแบบ

๑.๘.๔ เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปประยุกต์ใช้ในการดำรงอยู่ในสังคมอย่างมีคุณค่าและมีความหมาย

๑.๘.๕ ได้แนวความคิดใหม่รวมถึงแรงบันดาลใจดี ๆ เพื่อพัฒนาชีวิตให้มีประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพ

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎีว่าด้วยคุณค่าและความหมายใหม่ในการดำเนินชีวิต

ถ้าคน ๆ หนึ่งไม่รู้ว่าชีวิตนี้เกิดมาแล้วควรทำอะไรเกิดจากการค้นพบว่าเส้นทางที่เดินอยู่ไม่ใช่เส้นทางของตัวเองรู้สึกไม่ชอบไม่สุขใจเหมือนรู้จักตัวเองไม่ดีพอรู้สึกเคืองกว้างชีวิตไม่มีความหมายจุดหมายให้เดินการใช้ชีวิตสำคัญกว่าการมีชีวิตแต่การใช้ชีวิตก็ควรมีจุดหมายปลายทางความเข้าใจ และมีความหมายชีวิตที่จะดำเนินไปสู่เป้าหมายได้อย่างถูกต้องปลอดภัยนั้นจำเป็นต้องอาศัยแนวคิดหรือหลักการดำเนินชีวิต การดำเนินชีวิตก็มีหลากหลายแบบเปรียบเหมือนเส้นทางเดินของชีวิตที่มนุษย์เราสามารถเลือกได้ตามความสมเหตุสมผลการเข้าใจความหลากหลายในความคิดจะช่วยให้เรามีทางเลือกมากขึ้น และสามารถเลือกประยุกต์ใช้หลักการที่ดีที่สุดสำหรับชีวิตของแต่ละคน ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาเรื่อง “กระบวนการสร้างคุณค่า และความหมายใหม่ของบุคคลต้นแบบในการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ” เป็นการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องการหาความหมายในชีวิตเพื่อสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ให้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตดังนี้

๒.๑ ความหมายของชีวิต (The Meaning of life)

ชีวิตเป็นสิ่งที่มีความหมาย และสำคัญอย่างยิ่งต่อสรรพสิ่งโดยเฉพาะมนุษย์หากมนุษย์มีความต้องการที่จะเข้าใจ และรู้จักตนเองอย่างแท้จริงแล้วมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่มนุษย์จะตั้งคำถามกับตัวเองว่าชีวิตคืออะไรความหมายของชีวิต ชีวิตคืออะไรแม้ว่าคำถามนี้จะเป็นคำถามที่มีนัยสัมพันธ์กับค่านิยมความหมายอยู่มากก็ตามแต่การที่มนุษย์เราจะรู้จักชีวิตของตนเองที่ถูกต้องได้นั้น มนุษย์ต้องรู้จักตัวเองเพื่อความสอดคล้องกับความจริงแห่งชีวิตมนุษย์เราเกิดมาเบื้องต้นเกิดมาพร้อมกับความไม่รู้ความไร้เดียงสา ความไม่เข้าใจต่อสิ่งทั้งหลาย ไม่รู้จักโลกไม่รู้จักชีวิตความไม่เข้าใจนี้ อาจเรียกว่า “อวิชชา” เมื่อไม่รู้ไม่เข้าใจต่อสรรพสิ่งโดยเฉพาะอย่างยิ่งความจริงของชีวิตก็จะปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายไม่ถูกต้องเมื่อปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลาย และชีวิตไม่ถูกต้องเพราะมีอวิชชาก็จะเกิดความติดขัดเป็นปัญหาเป็นความทุกข์^๑

^๑ คำแหง วิสุทธางกูร, “แนวความคิดเกี่ยวกับชีวิต” สื่อการสอน, (ภาควิชาปรัชญา และศาสนาคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยขอนแก่น)

๒.๑.๑ องค์ประกอบของชีวิต (The Factors of Life) เป็นที่ทราบกันดีว่าสรรพสิ่งรวมถึงทุกชีวิตมิได้บังเกิดขึ้นมาโดยไม่มีอะไรเป็นสาเหตุหรือเกิดขึ้นมาโดยบังเกิดทุกสิ่ง และทุกชีวิตล้วนแต่บังเกิดขึ้นมาด้วยเหตุปัจจัยชีวิตก็เป็นองค์ประกอบหนึ่งของสิ่งทั้งหลายที่ต้องอาศัยสิ่งอื่นเป็นสาเหตุ ดังนั้นจึงจำเป็นที่ชีวิตต้องมีส่วนประกอบที่ก่อให้เกิดขึ้นมาได้มนุษย์มีส่วนประกอบทั้งที่เป็นร่างกายกับจิตใจที่ต้องอาศัยซึ่งกัน และกันเสมอหากมนุษย์เข้าใจส่วนประกอบของชีวิตตนเองไม่ถูกต้องตามความเป็นจริงอาจทำให้ชีวิตทั้งชีวิตของมนุษย์คนนั้นต้องเดินทางผิดทั้งชีวิตเลยก็ได้ เพราะถ้าเข้าใจอย่างถูกต้องก็จะมีท่าที และแสดงพฤติกรรมออกมาอย่างถูกต้องดีงาม และมีความสอดคล้องกับความจริงมากที่สุดดังนั้นการทำความเข้าใจในองค์ประกอบของชีวิตอย่างถูกต้องเป็นสัมมาทิฐิเสียตั้งแต่เริ่มต้นกันนับว่ามีความสำคัญ และมีความหมายอย่างยิ่ง

๒.๑.๒ เป้าหมาย และคุณค่าของชีวิต (The Purposes and Values of Life) เมื่อมนุษย์เข้าใจความหมายของชีวิต และส่วนประกอบของชีวิตอย่างถูกต้องแล้วมนุษย์ก็สามารถที่จะวางเป้าหมายชีวิตหรือวางแผนชีวิตตนเองได้สอดคล้องกับความเป็นจริงมากที่สุด และกำหนดชีวิตตนเองได้อย่างมีคุณค่าตามที่ตนเองประสงค์หรือมีความปรารถนาที่อยากจะให้ดำเนินเป็นไปในอนาคตได้อย่างเหมาะสมหากมีความเชื่อว่ามนุษย์นั้นมีศักยภาพที่สามารถพัฒนาตัวเองให้ดีขึ้นเป็นอารยะมีปัญญามีความเข้าใจตามความเป็นจริงทั้งที่เป็นส่วนสัมพันธ์กับชีวิตของตนเอง และสิ่งทั้งหลายที่อยู่แวดล้อมที่เป็นสังคม และธรรมชาติภายนอกได้แล้วปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายเหล่านั้นอย่างถูกต้องก็จะสามารถแก้ปัญหาได้แก้ปัญหาเป็นหรือดับทุกข์ได้ เพราะฉะนั้นวิธีการแก้ปัญหาที่ถูกต้องก็คือต้องพัฒนาปัญญาขึ้นมาอย่างเต็มความสามารถทุกด้านพร้อมที่จะสร้างตนเอง และชีวิตให้เป็นชีวิตที่มีเป้าหมายและมีคุณค่ามากที่สุดไม่ใช่ดำเนินชีวิตอย่างเลื่อยล่อยไร้จุดหมายปลายทางทำให้ชีวิตทั้งชีวิตต้องตกอยู่ในความประมาท และหาคุณค่าใด ๆ ไม่ได้

บทสรุปด้วยเหตุผลดังกล่าวมาข้างต้น หากมนุษย์ต้องการที่จะเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงถูกต้องดีงามแล้วก็เป็นเรื่องสำคัญยิ่งที่มนุษย์จะต้องเริ่มตั้งคำถามเกี่ยวกับชีวิตกับตัวเอง เพราะการรู้จักตั้งคำถามให้กับตัวเองได้ และตัวเองเป็นถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีไม่มีคำว่าสายเพราะอย่างน้อยก็สามารถจะบอกตัวเองได้ว่าตอนนี้ชีวิตอยู่ในขั้นตอนใดจังหวะ และลีลาชีวิตเป็นอย่างไร และนับจากนี้ไปจะดำเนินและเป็นไปอย่างไรชีวิตที่มีคุณค่า และมีเป้าหมายที่ถูกต้องควรจะเป็นอย่างไรในช่วงชีวิตที่ผ่านมามีอะไรบกพร่องผิดพลาดก้าวพลาดพลั้งไปหรือไม่การรู้จักตั้งคำถามชีวิตจึงถือว่าเป็นศิลปะอย่างหนึ่งในการดำเนินชีวิตอย่างมีศิลปะที่เรียกว่า The Arts of Living

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีบทบาทหน้าที่ (Role Theory)

ทฤษฎีบทบาทเป็นทฤษฎีการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction Thoery) โดยกล่าวถึงลักษณะของสังคมมนุษย์ และลักษณะปัจเจกบุคคลแล้วชี้ให้เห็นว่าตัวเชื่อมระหว่างมนุษย์กับสังคมนั้น คือบทบาทสังคมมนุษย์คือโรงละครมนุษย์แต่ละคนคือตัวแสดงที่มีบทบาทชัดเจนสำหรับแสดงมีบทละครเป็นตัวกำกับมนุษย์แต่ละคนมีตำแหน่งต่าง ๆ ชัดเจนที่จะต้องดำรงมีบรรทัดฐานสังคมควบคุมพฤติกรรมตัวละครต้องเชื่อฟังผู้กำกับมนุษย์ทุกคนก็เชื่อฟังผู้มีอำนาจในสังคมตัวละครแสดงเรื่องราวกับเพื่อนนักแสดงมนุษย์ทุกคนก็ปรับตัวให้เข้ากับผู้ชมต้องสวมบทบาทผู้ชมประเภทต่าง ๆ และประการสุดท้ายต้องอาศัยความรู้ความชำนาญของตนเองช่วยในการแสดงอาศัยศักยภาพของตน และทักษะในการแสดงบทบาทเข้าช่วยเป็นสไตล์ของการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น

ดังนั้นทฤษฎีบทบาทของบุคคลในฐานะเป็นสมาชิกของสังคมที่อาศัยบทบาทเป็นตัวเชื่อมในการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ความเข้าใจบทบาท และความสามารถในการแสดงบทบาทจะเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จหรือความล้มเหลวของบุคคลผู้ดำรงสถานภาพต่าง ๆ ในสังคมได้^๒

๒.๒.๑ ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับบทบาท (Role)

ราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายว่า บทบาท คือการทำตามบท การร่ำตามบทบทบาท หมายถึง การทำหน้าที่หรือพฤติกรรมที่สังคมกำหนด และคาดหวังให้บุคคลกระทำ^๓ บทบาทตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า (Role)

๒.๒.๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท (Role) ตามทัศนะของนักวิชาการทั่วไป

Ralph Linton บทบาท หมายถึงรูปสัญลักษณ์แสดงให้เห็นถึงลักษณะเป็นพลวัตไม่หยุดนิ่ง (Dynamic) ของสถานภาพแต่ละบุคคลที่ได้รับการกำหนดสถานภาพ และครองสถานภาพนั้น โดยมีความสัมพันธ์กับสถานภาพอื่น ๆ เมื่อบุคคลใช้สิทธิ และหน้าที่ซึ่งประกอบขึ้นเป็นสถานภาพ บุคคลนั้นกำลังกระทำบทบาท^๔

^๒ สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๑๓๓-๑๓๔.

^๓ เอกชาตรี สุขเสน, “บทบาทพระสงฆ์ต่อการช่วยเหลือผู้ติดเชื้อเอดส์ และผู้ป่วยเอดส์”, **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต**, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๒๘.

^๔ ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ -ไทย**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๒๔), หน้า ๓๑๕.

^๕ Ralph Linton, Status and Role, **Reading in Sociology**, (New York: Thomas Y.Crowell Company, 1967), p. 168.

Herman D.Stein and Richard A.Cloward บทบาท หมายถึงแนวความคิดอันเกี่ยวกับหน้าที่ซึ่งระบุถึงวิธีที่ปัจเจกบุคคลถูกคาดหวังให้แสดงพฤติกรรมตามสถานภาพนั้น ๆ^๖

Paul B. Horton and Chester L. Hunt ได้ให้ความหมายว่า บทบาท คือพฤติกรรมที่ถูกคาดหวังของบุคคลผู้ยึดครองสถานภาพ บทบาท และสถานภาพมักเกิดขึ้นด้วยกัน สถานภาพคือชุดของข้อบังคับกฎเกณฑ์ และหน้าที่บทบาทจึงหมายถึงการแสดงออกรวมถึงชุดของหน้าที่ และข้อบังคับ^๗

งามพิศ สัตย์สงวน ให้ความหมายว่าบทบาท คือพฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่าง ๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร (Role Expection) เป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มหรือสังคมเพื่อให้คู่สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้รวมทั้งสามารถคาดการณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้ เช่นผู้มีตำแหน่งเป็นพ่อจะได้รับการคาดหวังจากสังคมให้แสดงบทบาทหรือหน้าที่ต่าง ๆ ของพ่อ เช่นเลี้ยงดูลูกส่งเสียให้เล่าเรียนอบรมสั่งสอนให้มีความรักความเอ็นดูและอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน เช่นครู อาจารย์ เสมียน ภารโรง ต่างก็มีบทบาทที่คาดหวังจะต้องทำในฐานะที่ครองตำแหน่งต่าง ๆ เหล่านั้น^๘

พระครูปริยัติกิตติธำรง (ทองขาว กิตติธโร), ผศ.,ดร. ให้ความหมายบทบาทดังต่อไปนี้บทบาท หมายถึงหน้าที่หรือสิ่งที่เราทำทั้งที่เป็นพระ หรือ ฆราวาส เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถทางด้านพระพุทธศาสนาด้านพุทธศาสตร์ และสังคมเป็นอย่างดีศึกษาพระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่พัฒนาจิตใจและสังคม^๙

ดังนั้นความหมายของบทบาท คือสถานภาพที่ถูกกำหนดขึ้นโดยสังคมของแต่ละสังคม และเกิดจากการตกลงของสังคมนั้น ๆ และยังเป็นความคาดหวังหรือความคาดหวังต่อบทบาทนั้น ๆ ของสังคมในสังคมทุกสังคมจะกำหนดบทบาทหรือได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากสังคมหรือกลุ่มชนนั้น ๆ บางครั้งเกิดขึ้นเองโดยปราศจากการกำหนดหรือปราศจากความคาดหวังจากสังคม เพราะเป็นบทบาทที่กระทำอย่างถูกต้องตามหลักมโนธรรม^{๑๐}

^๖ Herman D. Stein and Richard A., **Social Perspective on Behavior**, (New York: Free Press, 1958), p. 171.

^๗ Paul B. Horton and Chester L. Hunt, **Sociology**, (Tokyo: McGraw-Hill, Inc, 1984), p.105.

^๘ งามพิศ สัตย์สงวน, **หลักมานุษยวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทรามการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๙๖-๙๗.

^๙ พระครูปริยัติกิตติธำรง (ทองขาว กิตติธโร), ผศ.ดร., **บทบาทพุทธศาสนบัณฑิตสังคมพึงประสงค์**, ปีที่ ๖๔ ฉบับที่ ๕ (พฤษภาคม ๒๕๕๓): ๓๑-๔๐.

^{๑๐} เอกชาตรี สุขเสน, “บทบาทพระสงฆ์ต่อการช่วยเหลือผู้ติดเชื่อเอดส์ และผู้ป่วยเอดส์”, หน้า ๒๙.

๒.๒.๑.๒ ประเภทของบทบาท (Role)

ประเภทของบทบาทมีนักวิชาการจำแนกไว้หลายประเภทแต่ในที่นี้จะนำเสนอประเภทและบทบาทหน้าที่ซึ่งจำแนก อธิวัฒน์สิทธิ์ และคณะได้แบ่งบทบาทหน้าที่ออกเป็น ๓ ประเภท^{๑๑}

๑. บทบาทในอุดมคติ (Ideal Role) เป็นบทบาทที่กำหนดไว้ในกฎหมายหรือตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคมเป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ซึ่งผู้มีสถานภาพหนึ่ง ๆ ควรกระทำ อาจไม่มีใครทำตามนั้นได้

๒. บทบาทที่บุคคลเข้าใจ (Pecieved Role) เป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้น ๆ ที่คาดคิดด้วยตนเองว่าควรเป็นอย่างไรทั้งที่เกี่ยวข้องกับค่านิยม ทศนคติ บุคลิกภาพ และประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

๓. บทบาทที่แสดงออกจริง (Actual or Enacted Role) เป็นการกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริงซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วยสถานการณ์ดังกล่าวอาจเป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม เช่นการกีดกันของกลุ่มต่าง ๆ และบทบาทที่กระทำจริง อาจสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับบทบาทในอุดมคติหรือบทบาทที่บุคคลรับรู้ก็ได้

เดโช สวานานนท์ กล่าวว่าบทบาทหน้าที่อาจแบ่งได้ ๒ ประเภท^{๑๒}

๑. บทบาทที่รัดกุม คือบทบาทที่มีข้อกำหนดที่จะต้องปฏิบัติตามที่แน่นอนตายตัว ยืดหยุ่นไม่ได้ เช่นบทบาทเจ้าบ่าวเจ้าสาวในพิธีแต่งงาน บทบาทของนายกรัฐมนตรี เป็นต้น พฤติกรรมที่จะต้องแสดงบทบาทนั้น ๆ อำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบอาจมีระบุไว้ชัดเจนในรูปของกฎหมายระเบียบแบบแผน

๒. บทบาทที่ยืดหยุ่นได้ คือบทบาทที่ยอมให้พฤติกรรมอันสัมพันธ์กับบทบาทนั้นเปลี่ยนแปลงไปได้ตามสมควรไม่มีข้อกำหนดตายตัว เช่นบทบาทของบิดามีข้อกำหนดไว้กว้าง ๆ ทั่วไป ส่วนหนึ่งแสดงให้เห็นถึงฐานะของบิดาเป็นต้น แต่พฤติกรรมของบิดาต่อบุตรอาจผันแปรไปได้มากพอสมควรระหว่างบิดาของแต่ละคนสังคมเป็นเครือข่าย (Network) ของตำแหน่งทางสังคมหรือสถานภาพโดยปัจเจกบุคคลแต่ละตำแหน่งจะมีความคาดหวังเป็นกรอบให้ผู้ดำรงตำแหน่งต้องแสดง ดังนั้นในแต่ละสังคมจึงประกอบด้วยเครือข่ายสถานภาพและความคาดหวังที่เป็นกรอบให้ปฏิบัติของแต่ละสถานภาพ มี ๒ ลักษณะ ดังนี้

^{๑๑} จำแนก อธิวัฒน์สิทธิ์, ดร. และคณะ, สังคมวิทยา, **ประเภทของบทบาท (Role)**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๒), หน้า ๔๕-๔๖.

^{๑๒} เดโช สวานานนท์, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: โพธิ์สามต้นการพิมพ์, ๒๕๑๘), หน้า ๑๐๒-๑๐๓.

๒.๑ ลักษณะเกี่ยวกับตน (Self Related Characteristics) ได้แก่ลักษณะต่าง ๆ ของบุคคลตามที่เขาคิดว่าเป็นลักษณะเช่นนั้น (Self Conception) ลักษณะนี้จะมีผลต่อการประพฤติตามสถานภาพที่เขาดำรง และจะเป็นฐานในการเลือกความคาดหวังตามประเภทต่าง ๆ มาเป็นแนวในความประพฤติตามสถานภาพ

๒.๒ ความสามารถและทักษะในการแสดงบทบาท (Role Playing Skills and Capcities) เป็นความสามารถที่ติดตัวมาแต่กำเนิดของแต่ละบุคคล ส่วนทักษะ (Skill) เป็นสิ่งที่เรียนรู้ในภายหลังแต่ความสามารถ และทักษะเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กันถ้าขาดความสามารถทักษะก็อาจขาดทักษะก็ได้เพราะฉะนั้นการแสดงออกซึ่งความสามารถ และการมีทักษะจึงทำให้เกิดการแสดงบทบาทของบุคคลได้

เมื่อกล่าวถึงบทบาทต้องคำนึงถึงหน้าที่เพราะว่าหน้าที่กับบทบาทจะมาด้วยกันเสมอแต่ในความเป็นจริงบทบาท และหน้าที่อาจจะไม่มาด้วยกันเสมอไปสาเหตุเพราะความแตกต่างจาก เจตคติ ค่านิยม พื้นฐานทางสังคมในบางกรณีในคนคนเดียวกันอาจมีทั้งบทบาทและหน้าที่ในขณะเดียวกันหรือบางคนอาจมีหลายบทบาท และหลายหน้าที่ในขณะเดียวกันก็อาจเป็นไปได้หน้าที่ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึงกิจที่จะต้องทำด้วยความรับผิดชอบ^{๑๓}

๒.๓ แนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning Theory)

แนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning Theory) นี้ได้รับการพัฒนาขึ้นบนฐานของการปรับปรุงการศึกษาผู้ใหญ่เพื่อนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงที่ลึกซึ้งด้วยการก้าวข้ามเหนือการแสวงหาความรู้แบบพื้น ๆ ที่ให้ความสำคัญแต่เฉพาะตัวเนื้อหา และกระบวนการเรียนรู้แบบเดิม ๆ โดยเน้นให้เห็นถึงเป้าหมาย และคุณค่าของการพัฒนาการเรียนรู้ที่แตกต่าง ปีค.ศ. ๑๙๗๘ Jack Mezirow ตีพิมพ์บทความลงในวารสาร Adult Education Quarterly ชี้ให้เห็นถึงประเด็นการเรียนรู้ในผู้ใหญ่ที่มีการทำความเข้าใจประเมินซ้ำ และเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสมมติฐานในใจที่มีผลต่อความคิดความเชื่อ เจตคติ และการกระทำจนถือเป็นจุดกำเนิดของการเรียนรู้ที่มีพัฒนาการต่อเนื่องมากกว่า ๓๐ ปี และยังคงมีการพัฒนาต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลาโดยที่ผ่านมามีการประชุมนานาชาติในหัวข้อนี้ต่อเนื่องรวมทั้งสิ้น ๗ ครั้งหลังจากนั้นมีทฤษฎีอีกหลายทฤษฎีที่ช่วยพัฒนาความเข้าใจในเรื่อง Transformative Learning มาอย่างต่อเนื่อง ได้แก่หลักการ Conscientization ของ Paulo Freire, ทฤษฎี Transformation ของ Roger Gould รวมทั้งข้อเขียนของ Jurgen Habermas และ Harvey Siegal

^{๑๓} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท นานมีบุ๊คพับลิเคชันส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๔๗.

Jack Mezirow ให้คำนิยามต่อคำว่า Transformative Learning ว่า “กระบวนการเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิดอย่างจริงจัง (Critical Reflection) ที่นำไปสู่การให้ความหมายใหม่ที่ครอบคลุมมากยิ่งขึ้นแยกความแตกต่างได้ชัดเจนขึ้น และบูรณาการความเข้าใจจากประสบการณ์ของตนอย่างแท้จริง การเรียนรู้นี้รวมทั้งการนำเอาความเข้าใจดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติด้วย” แนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) ถูกพัฒนาขึ้นมาโดยพิจารณาถึงมุมมองของบริบททางสังคม และวัฒนธรรมโดยรวม ทั้งนี้ครอบคลุมตั้งแต่ระดับตนเอง ครอบครัว และองค์กร ชุมชนทั้งในรูปของข้อมูลใหม่ที่รับเข้ามา และทักษะใหม่ที่พัฒนาขึ้นเพื่อเสนอแนวทางเพื่อเรียนรู้ใน ๔ แบบด้วยกัน ได้แก่

๑. โดยการใคร่ครวญพิจารณากรอบอ้างอิงที่มีอยู่ (Elaborating Existing Frames of Reference)

๒. โดยการเรียนรู้กรอบอ้างอิงใหม่ (Learning New Frames of Reference)

๓. โดยการเปลี่ยนแปลงมุมมอง (Transforming Points of View)

๔. โดยการเปลี่ยนแปลงจิตนิสัย (Transforming Points of View) การเปลี่ยนแปลงแนวทางที่ถือว่าอยู่ในส่วนที่ลึกที่สุดคือการใคร่ครวญพิจารณากรอบอ้างอิงที่มีอยู่ และการเรียนรู้กรอบอ้างอิงใหม่ ซึ่ง Mezirow ได้นำเสนอกระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงทั้งหมด ๑๐ ขั้น ดังนี้^{๑๔}

๑. ขั้นภาวะวิกฤติที่ทำให้สับสน (Disorienting Dilemma) กล่าวคือบุคคลได้ประสบกับวิกฤติหรือเหตุการณ์บางอย่างที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสำคัญในชีวิต เช่น การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการสูญเสียคนในครอบครัวความกังวลใจอย่างรุนแรงเป็นต้นรวมถึงการที่บุคคลเผชิญกับประสบการณ์ที่แตกต่างไปจากความคาดหวังหรือสันนิษฐานของตนหรือไม่สอดคล้องกับความเชื่อหรือกรอบอ้างอิงของตนเอง ดังนั้นความไม่สอดคล้องกันระหว่างกรอบอ้างอิงของบุคคลและเหตุการณ์ที่บุคคลเผชิญนี้จึงทำให้บุคคลเกิดความสับสนในความเชื่อจนอาจกระทบไปยังการดำเนินชีวิตของตนเอง

๒. ขั้นการตรวจสอบความรู้สึกของตน (Self-Examination with Feelings of Fear, Anger, Guilt, or Shame) จากการประสบภาวะที่ทำให้สับสนดังกล่าวข้างต้นแล้วนั้นในขั้นต่อมาบุคคลได้ตรวจสอบหรือพิจารณาความรู้สึกต่าง ๆ ของตนเองจากภาวะดังกล่าว เช่น ความรู้สึก

^{๑๔} ชนัดดา ภูหงษ์ทอง, “การวิจัยปฏิบัติการเชิงวิพากษ์แบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาปฏิบัติการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูผ่านวิธีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง”, **วิทยานิพนธ์ดุขปฏิบัตินิต**, สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๖๐).

กลัว โกรธ ความรู้สึกผิด และความอับอายความไม่สบายเป็นต้น เมอซีโรว์นำเสนอว่า ความเชื่อ มุมมอง กรอบอ้างอิง หรือสันนิษฐานในสิ่งต่าง ๆ ของบุคคลสามารถสร้างความรู้สึกละต่าง ๆ ได้

๓. ขั้นการประเมินเชิงวิพากษ์ต่อสันนิษฐาน (Critical Assessment of Assumptions) ในขั้นนี้หมายถึงการวิเคราะห์ และตรวจสอบความเชื่อหรือสันนิษฐานของบุคคลเองอย่างสมเหตุสมผล และอย่างเปิดใจยอมรับผ่านการตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ และการสะท้อนคิดเชิงวิพากษ์กับตนเอง ตัวอย่างคำถามเชิงวิพากษ์ เช่นความเชื่อของบุคคลคืออะไร บุคคลคิดอย่างไรต่อความเชื่อนั้น ความเชื่อนี้ได้รับอิทธิพลมาจากสิ่งใดบุคคลทราบได้อย่างไรว่าแหล่งของความเชื่อนั้นน่าเชื่อถือ ความเชื่อนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้หรือไม่ หรือสามารถปรับได้หรือไม่ความเชื่อนั้นสำคัญกับบุคคลมากเพียงใด ทำไมบุคคลจึงควรเชื่อในข้อสรุปนั้น เป็นต้น

๔. ขั้นการยอมรับความทุกข์หรือความไม่พอใจการแลกเปลี่ยนกระบวนการเปลี่ยนแปลงกับบุคคลอื่น (Recognition of One's Discontent and the Process of Transformation are Shared) เมื่อบุคคลเข้าใจ และยอมรับต่อความทุกข์ความไม่สบายใจหรือความไม่พอใจของตน อย่างลึกซึ้งและแท้จริงแล้วการเล่าหรือแลกเปลี่ยนถึงกระบวนการในการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อ บุคคล เช่นคนในครอบครัว เพื่อน เป็นต้น

๕. ขั้นการสำรวจหาบทบาทใหม่ ความสัมพันธ์ใหม่ และการปฏิบัติใหม่ (Exploration of Options for New Roles, Relationships, and Actions) ในขั้นนี้บุคคลได้ปรับเปลี่ยนหรือบูรณาการความเชื่อสันนิษฐานหรือกรอบอ้างอิงของตนใหม่ และเริ่มสำรวจว่าจะนำไปบูรณาการกับชีวิตอย่างไร เช่นการสำรวจบทบาทใหม่ความสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ การปฏิบัติใหม่ หรือการดำเนินชีวิตใหม่ เป็นต้น

๖. ขั้นการวางแผนแนวทางปฏิบัติ (Planning a Course of Action) บุคคลจะวางแผนแนวทางเพื่อนำไปสู่บทบาทใหม่ความสัมพันธ์ใหม่หรือการปฏิบัติใหม่

๗. ขั้นการพัฒนาความรู้ และทักษะเพื่อการดำเนินการตามแผนให้สำเร็จ (Acquire Knowledge and Skills for Implementing One's Plan) ในบทบาทใหม่ความสัมพันธ์ใหม่หรือการปฏิบัติใหม่นั้นบุคคลอาจต้องพัฒนาความรู้ และทักษะที่เกี่ยวข้องเพื่อการดำเนินการตามแผนแนวทางปฏิบัติที่กำหนดไว้

๘. ขั้นการทดลองสวมบทบาทใหม่ (Provisional Trying of New Roles) การลองสวมบทบาทใหม่ความสัมพันธ์ใหม่ และการปฏิบัติใหม่ช่วยให้บุคคลได้สำรวจสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และนำไปสู่การปรับบทบาทใหม่นั้นอีกครั้ง

๙. ขั้นการสร้างศักยภาพหรือความมั่นใจในบทบาทใหม่ และความสัมพันธ์ใหม่ (Building Competence, Confidence in New Roles and Relationships) การสร้างศักยภาพหรือ

ความมั่นใจในบทบาทใหม่ และความสัมพันธ์ใหม่แก่บุคคลถือเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้บุคคลปฏิบัติบทบาทใหม่ด้วยความมั่นใจที่มากขึ้น และศักยภาพที่สูงขึ้นได้ด้วย

๑๐. ขั้นการบูรณาการมุมมองใหม่ไปสู่ชีวิต (A Reintegration into One's Life on the Basis of Conditions Dictated by One's New Perspective) บุคคลบูรณาการมุมมองใหม่ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวข้างต้นไปสู่การดำเนินชีวิตจริง^{๑๕}

ตามแนวคิดของ Mezirow การจะเกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นฐานในตนเองได้นั้นจะต้องเริ่มต้นจากการที่คนคนนั้นเผชิญหน้ากับสถานการณ์ในชีวิตที่ขัดแย้งอย่างลึกซึ้งซึ่งเกิดเป็นวิกฤตที่ดูเหมือนจะหาทางออกไม่ได้คำตอบเดิม ๆ การรับรู้โลกแบบที่เคยมีอยู่ไม่อาจใช้แก้ปัญหาได้อีกต่อไปเมื่อนั้นเอง หากคนคนนั้นหันมาตั้งคำถามกับชุดความเชื่อเดิมอย่างจริงจัง และเริ่มใคร่ครวญในตนเอง และ สิ่งต่าง ๆ อย่างลึกซึ้งกระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงจึงจะเริ่มต้นขึ้นอันจะนำไปสู่การเปลี่ยนย้ายกรอบการอ้างอิงเชิงการให้ความหมายของตนเอง

๒.๔ กระบวนการสร้างคุณค่าในมนุษย์

Gomes de Matos ได้เสนอไว้ว่าการสร้างความเป็นมนุษย์ หมายถึงการสร้างบุคคลให้มีความสมบูรณ์ทั้งด้านความรู้ หลักการ อุดมคติ และค่านิยมที่เกี่ยวกับสิทธิของมนุษย์ความยุติธรรมสันติภาพ และความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยให้บุคคลมีศักยภาพดังกล่าวสำหรับการใช้ชีวิตส่วนตน และการประกอบอาชีพเพื่อให้บุคคลมีความสง่างาม และทรงไว้ซึ่งศีลธรรมทางวิชาชีพ คำว่า “การสร้างความเป็นมนุษย์ (humanization) มีประวัติย้อนหลังตั้งแต่ช่วงปี ค.ศ.๑๙๖๐ เมื่อ Paulo Freire เสนอวิธีการสอนเพื่อสร้างความเป็นมนุษย์ว่ามีแนวคิดพื้นฐานสำคัญ ๓ ประการ คือ (๑) มนุษย์ไม่เพียงแต่มีชีวิต และรับรู้สิ่งต่าง ๆ ในโลกแต่ต้องดำรงชีวิตอยู่กับโลกสามารถคิดเชิงวิพากษ์เพื่อสร้างสรรค์โลกให้ดีขึ้น (๒) วิธีการสอนมิใช่เพียงการป้อนความรู้ให้ผู้เรียนเพื่อรักษา และถ่ายทอดวัฒนธรรมเท่านั้นแต่ผู้สอนต้องมีบทบาทกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดของตนเองในการสื่อสารกับคนรอบข้างเพื่อสร้างสรรค์สิ่งที่ดีกว่าเดิม และ(๓) ประวัติศาสตร์มิใช่เป็นเพียงสิ่งที่ควรจดจำเท่านั้น แต่เป็นภาพสะท้อนของสถานการณ์ในปัจจุบันที่ผู้เรียนต้องตระหนักว่าตนเองเป็นผู้สร้าง

^{๑๕} Mezirow, J. (2012), Learning to think like an adult : Core concepts of transformation theory, In E.Taylor, and P, Cranton (eds), **The Handbook of Transformative Learning Theory**, Research and Practise, (pp. 73-96). San Francisco, CA: Jossey-Bass.

ประวัติศาสตร์เป็นผู้ที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่ดีเพราะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นไม่มีทางจบสิ้นสมบูรณ์ยังต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ดียิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่อง^{๑๖}

โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์เป็นสัตว์สังคมไม่สามารถอาศัยอยู่ได้ตามลำพังต้องพึ่งพาผู้อื่น มนุษย์จึงต้องปรับตัวโดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (socialization) ทั้งทางตรง และทางอ้อมจากสถาบันต่าง ๆ ในสังคมเพื่อเรียนรู้ และปฏิบัติตนตามกฎระเบียบ และวัฒนธรรมประเพณี สำหรับการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมนั้นได้อย่างสงบสุข^{๑๗} ในยุคไร้พรมแดนของโลกทุกวันนี้อิทธิพลของความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีทำให้มีการสื่อสารผ่านสังคมออนไลน์อย่างแพร่หลายการเผยแพร่วัฒนธรรม และการผสมผสานทางวัฒนธรรมทำได้สะดวก และรวดเร็วมากขึ้นอันส่งผลได้ทั้งคุณอนันต์และโทษมหันต์หากบุคคลรับรู้สิ่งเหล่านั้นโดยขาดวิจารณญาณ การสร้างความเป็นมนุษย์ตามนัยที่กล่าวมาในตอนต้นจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตเพราะแม้ว่ามนุษย์จะมีสติปัญญาที่มีคุณภาพเหนือกว่าสัตว์อื่นในโลกแต่มนุษย์จำเป็นต้องมีคุณธรรม และมีจิตสำนึกที่รู้จักคิดวิเคราะห์ด้วยเหตุ และผลเพื่อปฏิบัติตนให้เหมาะสมคุณธรรมพื้นฐานที่จำเป็นขั้นต้นต่อการดำรงชีวิตในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมคือการเคารพสิทธิมนุษยชนหรือศักดิ์ศรีของผู้อื่นมนุษย์จึงไม่ควรเบียดเบียนผู้อื่นด้วยการกระทำที่ไม่เหมาะสมทั้งหลายนอกจากนั้นมนุษย์ควรต้องมีเมตตา และความยุติธรรม เพื่อความสงบสุข และสันติภาพในโลกซึ่งการจะให้บุคคลเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ต้องปลูกฝังตั้งแต่เด็ก และกระทำอย่างต่อเนื่องในทุกขั้นตอนของชีวิตโดยเป็นบทบาทหน้าที่ของทุกสถาบัน คือ ครอบครัว เพื่อน การศึกษา ศาสนา และสื่อมวลชนทั้งหลาย ซึ่งการขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นมาหลายยุคหลายสมัยแล้วตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน^{๑๘} อย่างไรก็ตามกระแสความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีในโลกยุคปัจจุบันได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างหลากหลายมิติทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง สังคมสมัยใหม่ส่งเสริมให้บุคคลมีทัศนะแบบวัตถุนิยม และบริโภคนิยมมากขึ้นคนส่วนใหญ่ล้วนมีเป้าหมายของชีวิตที่ต้องการความเจริญก้าวหน้าทั้งชีวิตส่วนตัว และการทำงานซึ่งหมายถึงความร่ำรวย และความมั่งคั่งที่อุดมไปด้วยทรัพย์สินสมบัติอำนาจ และเกียรติยศชื่อเสียงซึ่งความต้องการเหล่านี้เกิดจากการเรียนรู้หรือประสบการณ์ต่าง ๆ ที่บุคคลได้รับในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมทุกคนจึงต่างมุ่งหวังที่จะประสบความสำเร็จในทุก ๆ ด้านเท่าที่จะทำได้โดยไม่สนใจวิธีการแข่งขันการเอารัดเอาเปรียบ และการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกันจึงปรากฏมากขึ้นใน

^{๑๖} Gomes de Matos, “Teaching vocabulary for peace education”, *ESL Magazine*, F (2002), 5 (4): 22-23.

^{๑๗} มหาวิทยาลัยรามคำแหง, *ทฤษฎีการขัดเกลาทางสังคม*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.idis.ru.ac.th/report/index.php?topic=7144.0> [๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๕].

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน.

ขณะเดียวกันหลายฝ่ายต่างยอมรับว่าการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่คนในสังคมได้ถูกละเลย และให้ความสำคัญน้อยลงไป^{๑๙}

การตั้งเป้าหมายของชีวิต และการทำงาน Setting Goals of Life and Work เป้าหมาย เป็นสิ่งที่คนกำหนดขึ้นเพื่อช่วยให้สามารถนำความคิดของตนสู่การกระทำบางคนมีเป้าหมายระยะสั้น จากสัปดาห์หนึ่งไปสู่อีกสัปดาห์หนึ่งบางคนมีเป้าหมายระยะยาวครอบคลุมเวลาการดำเนินกิจกรรม เป็นปี ๆ หรืออาจจะตลอดชีวิตก็ได้เป้าหมายที่ตั้งขึ้นนั้นบางครั้งครอบคลุมหลาย ๆ ด้าน เช่น ด้าน อาชีพ ด้านการเงิน ด้านครอบครัว ด้านสุขภาพ ด้านการศึกษาด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม ฯลฯ คนที่ จะประสบความสำเร็จตามที่ต้องการต้องตั้งเป้าหมายแน่ชัดกำหนดแผนขั้นตอนปฏิบัติงาน และปฏิบัติ ตามแผนมานะฝ่าฟันจนสำเร็จผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในที่นี้จึงกล่าวถึงการตั้งเป้าหมายของชีวิต และการทำงานในการบรรลุเป้าหมายในชีวิตส่วนตัวส่วนรวมหรือแม้กระทั่งในตำแหน่งหน้าที่การงาน เป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา

Rouillard^{๒๐} ได้ให้หลักของการบรรลุเป้าหมายว่าประกอบด้วยทำรายการฝันแล้ว กำหนดเป้าหมายซึ่งต้องเขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษรหลังจากนั้นวางแผนแล้วทำตามแผนนั้น

๑. เขียนรายการฝันจะบันทึกสิ่งที่ต้องการทำต้องการเป็นต้องการมีไปอยู่ตลอด เช่น ต้องการเรียนสูง ๆ ต้องการรวยหรือต้องการมีบุตร เป็นต้น

๒. ฝันเป็นเป้าหมายนำรายการฝันที่เขียนไว้มาทำเป็นเป้าหมาย เช่นต้องการมีความรู้ ปริญญาโทต้องการมีเงินล้านต้องการมีลูกสามคน

๓. ขยายเป็นถ้อยแถลงระบุความต้องการให้ชัดว่าจะสำเร็จอะไร เท่าไร เมื่อไร

๔. แปลงเป็นแผนปฏิบัติวางแผนดำเนินการแล้วปฏิบัติตามแผนหลังจากนั้นสำรวจว่า เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงใด

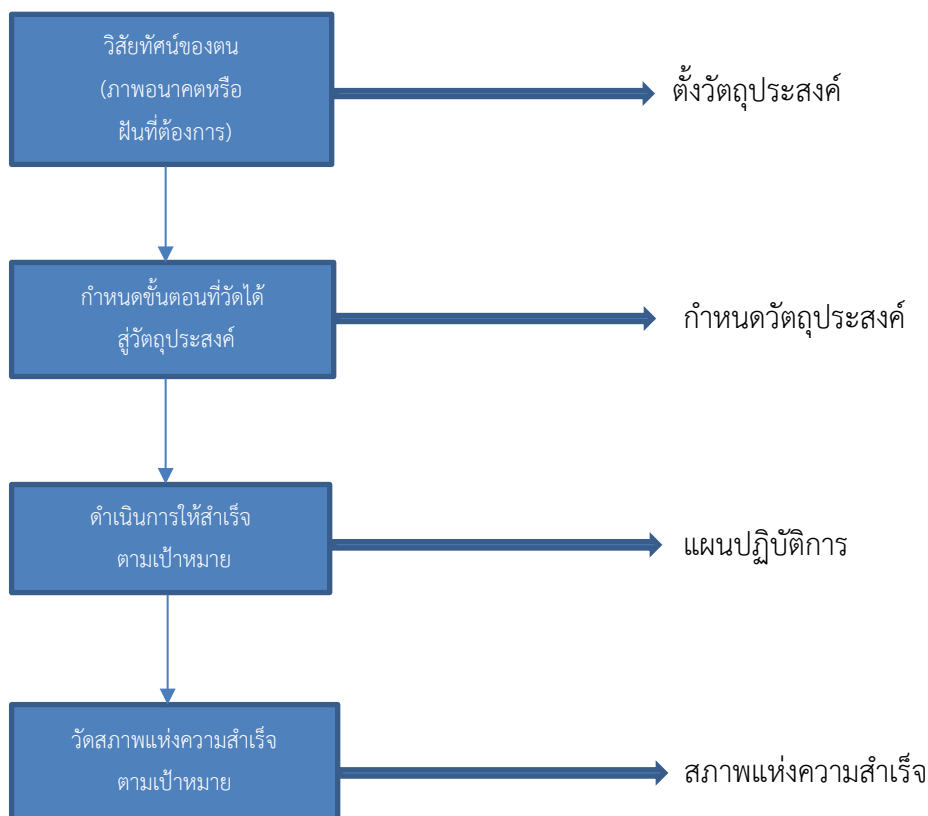
นอกจากนี้ Wallace & Masters^{๒๑} ได้ให้หลักการบรรลุเป้าหมายในลักษณะอีกรูปแบบ หนึ่งคือคิดเห็นวิสัยทัศน์ภาพอนาคตที่ต้องการมีต้องการเป็นต้องการทำในกาลข้างหน้าแล้วกำหนด เป็นเป้าหมายให้วัดได้ทั้งกำหนดเวลาที่จะบรรลุแล้วจึงกำหนดขั้นตอนการทำงานให้บรรลุภาพที่ ประสงค์นั้นหลังจากปฏิบัติไปตามแผนปฏิบัติ (Action plan หรือ Plan of action)

^{๑๙} สุภาภรณ์ โกสิย, **ความรู้คู่คุณธรรม**, มหาวิทยาลัยหาดใหญ่, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.hu.ac.th/academic/article/100/knowledge.html> [๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๕].

^{๒๐} Rouillard, L. A. (1993), **Goals and goal setting**, (London: Kogan), pp. 31-68.

^{๒๑} Wallace, H. R. & Masters, L. A., **Personal development for life and work**, 8th ed., (OH: South Western, 2002), pp. 20.

รูปภาพที่ ๑ แผนปฏิบัติแห่งความสำเร็จ Action plan



๒.๔.๑ แนวคิดกระบวนการสร้างคุณค่าในมนุษย์

การเห็นคุณค่าในตนเอง (Self-Esteem) เป็นการตัดสินคุณค่าของตน (Self) แต่แสดงออกมาให้เห็นในรูปของทัศนคติที่คนนั้นมีต่อตนเอง การเห็นคุณค่าในตนเองเป็นส่วนหนึ่งของมโนภาพแห่งตนกล่าวว่า “ปรัชญาที่เกี่ยวกับมโนภาพแห่งตนในเรื่องความนึกคิดว่าตนเองนั้นคือใคร การเห็นคุณค่าในตนเองย่อมเป็นผลมาจากการกระทำ และการมองดูตนเองในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่ง” การเห็นคุณค่าในตนเองมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความรู้สึกว่าตนเป็นที่ยอมรับ และต้องการของผู้อื่น มีความสามารถมีเกียรติ มีคุณค่า ศักดิ์ศรี และมีประโยชน์ต่อสังคมสิ่งเหล่านี้เป็นเสมือนพลังที่ช่วยให้บุคคลสามารถเผชิญกับอุปสรรคต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตได้ด้วยความมั่นใจดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพมีอุปนิสัยร่าเริงวิตกกังวลต่ำปรับตัวได้ดีอยากรู้อยากเห็นเป็นคนเด่นมีความสัมพันธ์ในกลุ่มดีซื่อสัตย์ต่อตนเอง และใช้กลไกในการป้องกันตัวเองน้อยมาก นอกจากนั้นยังเป็นสิ่งที่ปรากฏคู่กับความสามารถทางการเรียนเนื่องจากผู้ที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงมีแนวโน้มที่จะมีความสามารถทางการเรียนสูงกว่าผู้ที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำจึงกล่าวได้ว่าความรู้สึกนี้นอกจากจะ

มีความสำคัญต่อชีวิตในด้านต่าง ๆ ยังมีความสำคัญต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วย^{๒๒} ในทางตรงกันข้ามบุคคลที่ขาดการเห็นคุณค่าในตนเองจะเป็นคนขลาดกลัว กลัวการเสี่ยง การเปิดเผยตนเอง และกลัวอนาคต ความกลัวจะนำไปสู่ความวิตกกังวลซึ่งเป็นความรู้สึกไร้ความสามารถที่จะช่วยตนเอง คับข้องใจไม่มั่นใจในความสามารถของตน และมีอารมณ์เป็นทุกข์ (dysphoric emotion) จึงค่อย ๆ ทำลายชีวิตที่มีความสุขและเป็นอุปสรรคต่อการเติบโตไปถึงวุฒิภาวะอย่างเต็มที่รวมทั้งขาดความรับผิดชอบต่อการกระทำและชีวิตของตนเอง^{๒๓}

จากการศึกษาถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเห็นคุณค่าในตนเอง พบว่าตัวแปรภายนอก เช่น สถานะทางเศรษฐกิจระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่การงานของบิดามารดาไม่มีผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อการเห็นคุณค่าในตนเองตัวแปรที่มีผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อการเห็นคุณค่าในตนเองคือสภาพภายในบ้าน และลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างกันของบิดามารดา และบุตรนั้นก็คือรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่บิดามารดาปฏิบัติต่อเด็ก ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าครอบครัวนับว่าเป็นสถาบันทางสังคมแห่งแรกที่เป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาบุคลิกภาพบิดามารดานับว่ามีความสำคัญในอันที่จะหล่อหลอมบุคลิกภาพของเด็กตั้งแต่เกิดจนโต การที่เด็กได้รับการอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสมย่อมส่งผลให้เด็กเติบโตเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่ดี^{๒๔}

มโนภาพแห่งตน (self-concept) มีลักษณะเป็นหน่วยรวมของความคิดที่มีระบบ ประกอบด้วย การรับรู้คุณลักษณะของสิ่งที่ตนเป็น “ตัวตน” และการรับรู้ความสัมพันธ์ที่ “ตัวตน” มีกับผู้อื่น และสิ่งอื่นรวมทั้งค่านิยมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้เหล่านี้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นได้ทั้งในขณะรู้ตัวและไม่รู้ตัวการรับรู้ตนเองจะเป็นในแง่ของความสามารถคุณค่า ค่านิยม ข้อจำกัด ฯลฯ จึงเป็นรายละเอียดของเนื้อหาที่บุคคลใช้เพื่ออธิบายธรรมชาติของตนเอง และใช้ในการเปรียบเทียบกับผู้อื่นโดยอาศัยประสบการณ์ของการปะทะสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลรอบข้างตนเองสามารถทำอะไรได้บ้างมโนภาพแห่งตนจึงเป็นเรื่องความคิดต่าง ๆ เกี่ยวกับลักษณะของตนเองซึ่งอาจไม่ตรงกับที่เป็น

^{๒๒} Coopersmith. S, *The Antecedents of Self-esteem*, 2nd ed. Cafema Copsulung Psychologists, 1981 *Self-Esteem Inventories*, (San Francisco Consulung Psychologists Pross, 1984), pp. 203-204.

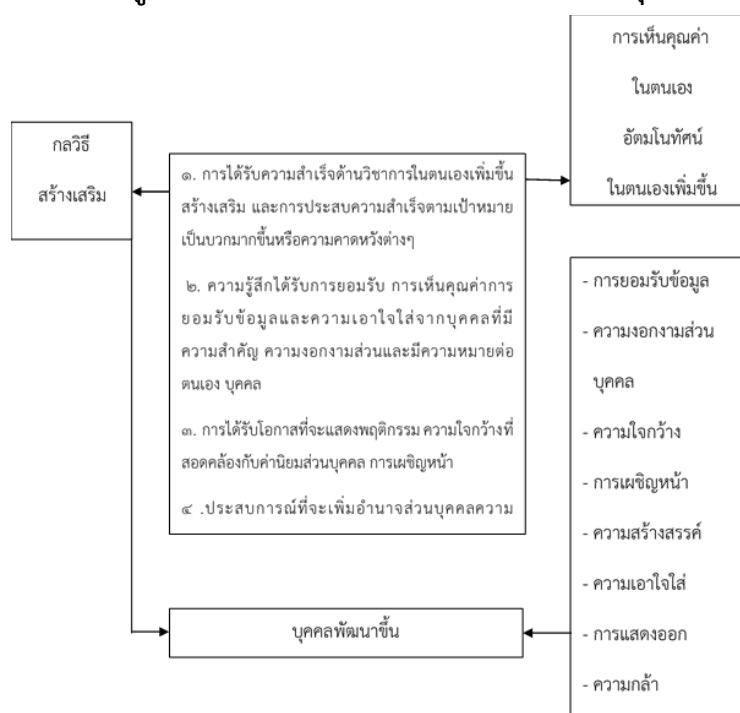
^{๒๓} Staub, E. *Personality: Basic Aspects and Current Research*, (New Jorsey Prentice-Hall, 1980), Ealellis 1982, pp. 127, Staub 1980, pp.11.

^{๒๔} Coopersmith. S. *The Antecedents of Self-esteem*, 2nd ed, Cafema Copsulung Psychologists, (198), *Self-Esteem Inventories*, (San Francrsco Consulung Psychologists Pross, 1984), pp. 236.

จริง^{๒๕} จากการมีมโนภาพตนเองบุคคลจะประเมินมโนภาพแห่งตนออกมาเป็นการเห็นคุณค่าในตนเอง ซึ่งเป็นกระบวนการตัดสินคุณค่าจากการตรวจสอบตนเองด้านผลงานความสามารถ และคุณลักษณะต่าง ๆ นำมาเปรียบเทียบกับมาตรฐาน และค่านิยมส่วนบุคคลแล้วตัดสินใจออกมาเป็นคุณค่าของตนเอง ความรู้สึกต่อตนเองอาจเป็นไปโดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวแต่จะแสดงออกให้บุคคลอื่นเห็นได้ด้วยลักษณะท่าทางหรือการแสดงออกทางพฤติกรรมภายนอกการเห็นคุณค่าในตนเองเกิดขึ้นจากการมีประสบการณ์เรื่องความสำเร็จ และการกระทำต่าง ๆ ได้บรรลุตามเป้าหมายส่งผลให้ได้รับคำชมเชยจากพ่อแม่หรือคนอื่น ๆ เป็นการสะสมความพึงพอใจต่อตนเองขึ้นมาทีละน้อยกลายเป็นความรู้สึกเชื่อมั่นถึงความสามารถที่จะก้าวไปให้ถึงคุณค่า (Value) ที่ได้ตั้งไว้ถ้าทำสำเร็จก็จะเกิดความพอใจในตนเองและเห็นคุณค่าในตนเองในที่สุด^{๒๖}

การเห็นคุณค่าในตนเองเป็นสิ่งที่บุคคลสามารถเปลี่ยนแปลง และพัฒนาให้เกิดขึ้นได้ แบรดชอร์ (Bradshaw) ได้เสนอกระบวนการเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองดังนี้

รูปภาพที่ ๒ กระบวนการเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตัวเอง



^{๒๕} Calhoun, G, J., and R.C. Mores, **Self-Concept and Self-Esteem: Another Perspective**, Psychology in the Schools, 1977, (Calhoun and Morse 1977, Rogers 1959: 200).

^{๒๖} Branden, N. **The Psychology of Self-Esteem**, 15th ed, New York Bantam Books, 1981. (Branden 1981: 124, Calhoun and Morse 1977: 318-322; Coopersmith 1981: 236).

๒.๔.๑.๑ ความหมายการสร้างคุณค่าในมนุษย์

ดูเปอร์สมิธ ได้ให้ความหมายของการเห็นคุณค่าในตนเองไว้ว่าเป็นการประเมินคุณค่าของตนเองแสดงถึงทัศนคติทั้งทางด้านบวก หรือ ลบ เป็นการตัดสินคุณค่าแห่งตนทำให้บุคคลนั้นรู้สึกว่าคุณค่าตนมีความสามารถ ความสำคัญ ประสบความสำเร็จ และมีคุณค่าซึ่งสังเกตได้จากคำพูด และพฤติกรรมที่แสดงออก^{๒๗}

เบรนเดน ได้ให้ความหมายของการเห็นคุณค่าในตนเองว่าเป็นลักษณะของความเชื่อมั่น และการมีความนับถือตนเองอันเกิดจากความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองความมั่นใจในความสามารถของตนที่กระทำให้สำเร็จได้ตามความพอใจ^{๒๘}

แซสซี ได้ให้ความหมายของการเห็นคุณค่าในตนเองเป็นความรู้สึกของบุคคลว่าตนเองมีความสำคัญ และมีคุณค่าในตนเองมีความต้องการได้รับความเชื่อถือการยอมรับนับถือโดยได้รับการสนับสนุนหรือการยอมรับนับถือจากผู้อื่นเพื่อที่จะได้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ และนับถือตนเอง^{๒๙}

เจมส์ ได้ให้ความหมายของการเห็นคุณค่าในตนเองว่าเป็นความรู้สึกซึ่งมีอยู่ในตัวเรา การไม่ทำให้ตัวเราเกิดความล้มเหลว และต่ำต้อยความรู้สึกของเราก็จะอยู่ครบถ้วนภายหลังจากการที่เราได้ทำอะไรสำเร็จลุล่วงไปซึ่งเปรียบเสมือนว่าการเห็นคุณค่าในตนเองเป็นอัตราส่วนของความสำเร็จกับความหวังอาจแสดงออกได้ดังนี้^{๓๐}

$$\frac{\text{การเห็นคุณค่าในตนเอง}}{\text{ความคาดหวัง}}$$

^{๒๗} Coopersmith. S. **The Antecedens of Self-esteem**, 2nd ed, Cafema Copsulung Psychologists, 1981, Self-Esteem Inventories, San Francrsco Consulung Psychologists Pross, 1984. (Coopersmith 1984, pp.5)

^{๒๘} Branden, N. **The Psychology of Self-Esteem**, 15th ed, New York Banton Books, 1981. (Branden 1981, pp. 110, 125).

^{๒๙} Sasse, Counnie R. Person to person, Chas A. Bummett Col, 1978, pp.48.

^{๓๐} สารณี ธนกรวิทย์, “การศึกษาเปรียบเทียบจริยธรรมความเกรงใจ และความภาคภูมิใจในตนเองของนักเรียนที่มีพฤติกรรมเชิงนิเสธ และนิมาน”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโท**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๓), หน้า ๓๑๐- ๓๑๑.

เปรมจิต ทศะ ได้ให้ความหมายของการเห็นคุณค่าในตนเองว่าเป็นการพิจารณาตัดสินค่าของตนตามความรู้สึก และทัศนคติต่อตนเองของบุคคลในเรื่องการปฏิเสธตนเองการยอมรับของพ่อแม่ การหลอกตัวเอง การไม่ยอมรับของผู้อาวุโสหรือผู้มีอำนาจเหนือ และการยอมรับตนเอง และสังคม^{๓๑}

นิพนธ์ แจ้งเอี่ยม ได้ให้ความหมายของการเห็นคุณค่าในตนเองว่าเป็นการพิจารณาตัดสินค่าของตนเองตามความรู้สึก และทัศนคติต่อตนเองของบุคคลในเรื่องการประสบความสำเร็จหรือความล้มเหลวการปฏิเสธตนเองการยอมรับตนเองการพึ่งตนเองคิดว่าตนเองมีคุณค่าในสังคมตลอดการได้รับการยอมรับจากสังคมจากบิดามารดาผู้อาวุโสหรือผู้มีอำนาจเหนือกว่า^{๓๒}

มาสโลว์ นักจิตวิทยาที่มีการศึกษาทางด้านนี้คนหนึ่งกล่าวถึงการเห็นคุณค่าในตนเองไว้ว่าเป็นความต้องการที่สำคัญ และเข้าใจยากที่สุดเพราะต้องขึ้นกับองค์ประกอบที่สำคัญต่าง ๆ มากมาย การเห็นคุณค่าในตนเองมีความสัมพันธ์กับความต้องการความรัก และการเป็นเจ้าของความต้องการนี้ ประกอบด้วยความนับถือตนเองเชื่อมั่นในตนเองมีความสามารถ และการได้รับการนับถือเห็นคุณค่า แลหากได้รับการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองขึ้นไปอีกก็จะเข้าสู่ขั้นบรรลุสัจธรรมแห่งตนซึ่งเป็นความต้องการขั้นสูงสุดของมนุษย์

มาสโลว์แบ่งการเห็นคุณค่าในตนเองเป็น ๒ ส่วน คือ

๑. การเห็นคุณค่าในตนเองจากการยอมรับของตนเองนับถือตนเอง (self-respect) คือการพึงพอใจในตนเองมีความเข้มแข็งมีความชื่นชมตนเองมีความเชื่อมั่น และมีความเป็นอิสระ

๒. การเห็นคุณค่าในตนเองจากการยอมรับของคนอื่น (esteem from others) คือการมีเกียรติมีชื่อเสียงมีตำแหน่งอำนาจการได้รับการยอมรับเป็นที่ยกย่องของสังคม^{๓๓}

คูเปอร์สมิธ แบ่งองค์ประกอบที่มีผลต่อการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองไว้ ๔ ข้อ คือ

๑. การได้รับการยอมรับนับถือจากบุคคลรอบ ๆ ข้าง

๒. การประสบความสำเร็จในชีวิตตามสภาพของตนในสังคม

๓. ความพยายามที่จะให้ได้มาในสิ่งที่ตนเองต้องการความทะเยอทะยาน

^{๓๑} เปรมจิต ทศะ, “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการประมาณค่าตนลักษณะความเป็นผู้นำ แรงจูงใจ ใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๑๖), หน้า ๗.

^{๓๒} นิพนธ์ แจ้งเอี่ยม, “บุคลิกภาพการแสดงตัว ความเชื่อมั่นในตนเอง และความภาคภูมิใจในตนเอง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดอุดรธานี”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ*, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๘).

^{๓๓} Maslow, Abraham M. *Motivation and Personality*, 2nd e. (New York: Harper & Row Maslow 1970), pp. 45-46.

๔. ขอบเขตความสามารถที่จะวัดผลกระทบต่อบุคคลเพื่อให้เกิดภาวะสมดุลย์^{๓๔}

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ผู้วิจัยได้ให้ความหมายของการเห็นคุณค่าในตนเอง หมายถึง การประเมินคุณค่าของตนเองในด้านความสามารถความสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ทำให้ตนเองมีความรู้สึกว่าเป็นบุคคลที่มีคุณค่ามีความสามารถประสบความสำเร็จเป็นที่ยอมรับทั้งของตนเอง และ ชุมชน

๒.๔.๑.๒ องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเห็นคุณค่าในตนเอง

จากการศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของคุณเปอรสมิธ พบว่าองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเห็นคุณค่าในตนเอง มี ๒ ประเภท คือองค์ประกอบภายในตนเอง และองค์ประกอบภายนอกตนเอง^{๓๕}

๑. องค์ประกอบภายในตนเอง คือลักษณะเฉพาะของบุคคลแต่ละคนที่มีผลทำให้การเห็นคุณค่าในตนเองของบุคคลแต่ละคนแตกต่างกันซึ่งประกอบด้วย

๑.๑ ลักษณะทางกายภาพ (Physical Attributes) เช่นความสวยงามของรูปร่างหน้าตาความคล่องแคล่วว่องไวบุคคลที่มีลักษณะทางกายภาพดีจะมีความเห็นคุณค่าในตนเองมากกว่าบุคคลที่มีลักษณะทางกายภาพที่ด้อยอย่างไรก็ดีลักษณะทางกายภาพใด ๆ จะส่งผลต่อความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง

๑.๒ สมรรถภาพความสามารถ และผลงาน (General capacity, Ability and Performance) องค์ประกอบทั้ง ๓ มีความสัมพันธ์ระหว่างกัน และมีผลต่อการเห็นคุณค่าในตนเอง โดยจะเป็นตัวบ่งชี้ถึงความสำเร็จหรือความล้มเหลวในสิ่งที่กระทำโดยจะมีเรื่องสติปัญญาเข้ามาเกี่ยวพันด้วยโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่อยู่ในวัยเรียนซึ่งจะหมายถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสติปัญญาจะมีผลต่อสมรรถภาพ และผลการเรียนของนักเรียนด้วยอันจะนำไปสู่การเพิ่มความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง^{๓๖}

๑.๓ ภาวะทางอารมณ์ (Affective states) เป็นภาพสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกเห็นคุณค่าความเป็นสุข ความวิตกกังวลหรือภาวะอื่นที่อยู่ในตัวบุคคลอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการประเมินถึงสิ่งที่ตนประสบและเป็นผลมาจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นแล้วมีผลต่อการประเมิน

^{๓๔} Coopersmith. S.The Antecedens of Self-esteem, 2nd ed, Cafema Copsulung Psychologists, Self-Esteem Inventories, San Francrsco Consulung Psychologists Pross, 1984. Coopersmith, pp. 37-38.

^{๓๕} Coopersmith. S.The Antecedens of Self-esteem, 2nd ed, Cafema Copsulung Psychologists, 1981, Self-Esteem Inventories. San Francrsco Consulung Psychologists Pross, 1984. P.118-119.

^{๓๖} Ibid, pp.123-125.

ตนเองในเวลาต่อมาบุคคลที่ประเมินตนเองในทางที่ดีจะมีความรู้สึกพึงพอใจมีความสุขในทางตรงกันข้ามบุคคลที่ประเมินตนเองในทางไม่ดีไม่พอใจในชีวิตของตน และหมดหวังในอนาคต

๑.๔ ค่านิยมส่วนตัว (self-values) โดยทั่วไปบุคคลจะให้ความสนใจในสิ่งต่าง ๆ แตกต่างกันไปบุคคลมีแนวโน้มจะใช้ค่านิยมของสังคมเป็นตัวตัดสินการเห็นคุณค่าของตนเองถ้าค่านิยมของตนเองสอดคล้องกับสังคมจะทำให้การเห็นคุณค่าในตนเองเพิ่มขึ้นแต่ถ้าค่านิยมของตนเองไม่สอดคล้องกับสังคมการเห็นคุณค่าในตนเองจะต่ำลง

๑.๕ ความปรารถนาของบุคคล (Aspiration) การตัดสินการเห็นคุณค่าในตนเองของบุคคลเกิดจากการเปรียบเทียบผลงาน และความสามารถของตนเองกับเกณฑ์ความสำเร็จที่ตนเองได้ตั้งไว้ ถ้าผลงานและความสามารถเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตนเองตั้งไว้หรือดีกว่าจะทำให้บุคคลมีการเห็นคุณค่าในตนเองเพิ่มขึ้นในทางตรงกันข้ามถ้าผลงาน และความสามารถไม่เป็นไปตามเกณฑ์หรือต่ำกว่าเกณฑ์บุคคลจะคิดว่าตนเองไร้ค่า

๑.๖ เพศ (Sex) สังคม และวัฒนธรรมส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับเพศชาย การประสบความสำเร็จของเพศชายมักจะถูกมองว่าเกิดจากความสามารถแต่ถ้าเป็นหญิงกลับถูกมองว่าเป็นเพราะความพยายามหรือความโชคดี ดังนั้นจึงพบว่าส่วนใหญ่เพศชายมีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าเพศหญิงแต่อย่างไรก็ตามทัศนคติต่อผู้หญิง และระดับการเห็นคุณค่าในตนเองมีความแตกต่างกันระหว่างวัฒนธรรมด้วย

๑.๗ ปัญหาต่าง ๆ และโรคภัยไข้เจ็บ (Problems and pathology) ได้แก่ ปัญหาสุขภาพจิตทั่ว ๆ ไปอาการทางกายที่มีสาเหตุมาจากจิตใจ (Psychosomatic symptoms) กล่าวคือผู้ที่มีปัญหาดังกล่าวสูงจะมีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ และจะแสดงออกมาในรูปความวิตกกังวล มีความทุกข์ส่วนผู้ที่มีปัญหาดังกล่าวน้อยจะมีการเห็นคุณค่าในตนเองสูง

๒. องค์ประกอบภายนอกตนเอง คือสภาพแวดล้อมภายนอกที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์ด้วยซึ่งจะส่งผลให้เกิดการเห็นคุณค่าในตนเองที่แตกต่างกันซึ่งประกอบด้วย

๒.๑ ความสัมพันธ์กับครอบครัวและพ่อแม่ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ และลูกเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก ดังนั้นประสบการณ์ที่บุคคลได้รับจากความสัมพันธ์ภายในครอบครัวจึงเป็นรากฐานที่สำคัญในชีวิตเด็กที่ได้รับความรักความอบอุ่นการสนับสนุนให้กำลังใจให้สิทธิเสรีภาพในการกระทำของเด็กกระเบียบกฎเกณฑ์ที่พ่อแม่ใช้ปกครองลูก และการจัดการดูแลให้เด็กมีอิสระในขอบเขตที่กำหนดสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะทำให้เด็กสามารถพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองได้

๒.๒ โรงเรียน และการศึกษา เป็นสถานที่พัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองต่อจากบ้าน โรงเรียนมีหน้าที่ช่วยให้นักเรียนเกิดความรู้สึกเชื่อมั่นในทักษะความสามารถและการเห็นคุณค่าในตนเองมีอยู่ในชั้นเรียน เช่นครูเปิดโอกาสให้นักเรียนทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างอิสระซึ่งไม่ขัดกับ

กฎระเบียบที่โรงเรียนได้กำหนดไว้ การฝึกนักเรียนให้แก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีความมั่นใจในตนเอง

๒.๓ สถานภาพทางสังคมเป็นการเปรียบเทียบตนเองกับบุคคลอื่น โดยพิจารณาจากอาชีพ ตำแหน่งการงาน บทบาททางสังคม สถานะทางเศรษฐกิจ วงศ์ตระกูล เป็นต้นบุคคลที่มาจากสถานภาพทางสังคมสูงจะได้รับการปฏิบัติที่ทำให้เขารู้สึกมีคุณค่าในตนเองสูงกว่าบุคคลที่มาจากสถานภาพทางสังคมระดับปานกลางหรือต่ำอย่างไรก็ตามจากการศึกษา พบว่าสถานภาพทางสังคมมีความสัมพันธ์กับการเห็นคุณค่าในตนเองสูง และต่ำดังที่คูเปอร์สมิธ ศึกษาพบว่ายิวเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีสถานภาพทางสังคมในระดับต่ำแต่มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าโปแตสแตนท์ และคารอลิคซึ่งเป็นพวกที่มีสถานภาพทางสังคมในระดับสูง

๒.๔ สังคม และกลุ่มเพื่อนการที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสังคม และเพื่อนจะช่วยให้การพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองการที่บุคคลไม่ได้รับการยอมรับไม่เป็นที่ประทับใจในกลุ่มเพื่อนจะทำให้ความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองต่ำลงจะกลายเป็นคนที่เจียมขี้นชอบเก็บตัว และไม่เป็นที่ไว้วางใจของเพื่อน^{๓๓๗} จากการศึกษาองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเห็นคุณค่าในตนเองทำให้ผู้วิจัยพบว่าองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเห็นคุณค่าในตนเองนั้นจะประกอบด้วยองค์ประกอบภายใน และภายนอกหากองค์ประกอบทั้งสองเป็นไปในทางบวกจะทำให้บุคคลมีความภาคภูมิใจ และจะรู้สึกว่าคุณค่าตนเองมีคุณค่าแต่เมื่อใดองค์ประกอบทั้งสองหรือองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งเป็นไปในทางลบจะทำให้บุคคลความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองต่ำลง และจะกลายเป็นคนที่เจียมขี้นชอบเก็บตัวได้

๒.๔.๑.๓ การพัฒนาการเห็นคุณค่าในมนุษย์

รากฐานของการเห็นคุณค่าในตนเองมีพัฒนาการมาจากความรักการยอมรับเด็กอย่างแท้จริงของบิดามารดา จากการศึกษาของคูเปอร์สมิธ พบว่าสภาพภายในครอบครัว และความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดา และบุตรธิดามีผลกระทบต่อการเห็นคุณค่าในตนเองเงื่อนไขดังกล่าวนี้เป็นรากฐานของการเห็นคุณค่าในตนเองซึ่งจะสร้างเสริมความรู้สึกที่มั่นคงของการรักตนเอง และการคาดหวังให้ผู้อื่นรัก การเห็นคุณค่าในตนเองในตนเองของเด็กเป็นผลจากการที่เด็กได้รับความรักความเอาใจใส่จากบิดามารดา และความสำเร็จที่ได้รับโดยในขั้นต้นเด็กจะปฏิบัติตนเพื่อให้บิดามารดาพึงพอใจ และต้องการให้บุคคลอื่นพึงพอใจด้วย^{๓๓๘}

^{๓๓๗} Rosenberg, M. **Conceiving the Self**. U.S.A.: Basic Book, 1979. (Gurney 1987: 28; Rosenberg 1965 : 158)

^{๓๓๘} นภาพร พุ่มพฤษ, “ผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีผลต่อการพัฒนาความภาคภูมิใจในตนเองของนักเรียนชั้น ม.ศ.๓ โรงเรียนพระนารายณ์ ลพบุรี”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารจิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๙) หน้า ๑๕-๑๖.

นอกจากนี้การอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาการดูแลเอาใจใส่ และการให้การยอมรับบุตรตั้งแต่เยาว์วัยมีความสำคัญ และส่งผลต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะว่าการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กนั้นมีผลมาจากความรักที่ได้รับจากลักษณะท่าทีของผู้ที่ให้การอบรมเลี้ยงดูมากกว่าสถานภาพทางสังคม และปริมาณวัตถุสิ่งของที่เขาได้รับ^{๓๙}

ฮามาเช็ค ชี้ให้เห็นว่าคุณภาพของผู้ใหญ่นั้นมีความสัมพันธ์กับการเห็นคุณค่าในตนเองในวัยเด็ก การที่เด็กได้รับความรักความอบอุ่นการดูแลเอาใจใส่การสนับสนุนให้กำลังใจการให้เสรีภาพเด็กในการศึกษาค้นหา รวมทั้งให้ความสนใจเกี่ยวกับระเบียบวินัยอย่างจริงจังจะทำให้เด็กรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของคูเปอร์สมิธ^{๔๐} ที่พบว่า การเห็นคุณค่าในตนเองนั้นส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับพฤติกรรมของบิดามารดาการกำหนดกฎเกณฑ์ และการจัดการดูแลให้เด็กปฏิบัติตามสิ่งที่บิดามารดากำหนดไว้ในช่วงวัยเด็กตอนกลางการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กวัยนี้มีพัฒนาการมาจากสังคมภายนอกครอบครัว สังคมของวัยเด็กตอนกลางประกอบด้วยกลุ่มเพื่อน สถานภาพทางสังคม การคล้อยตามกลุ่มเด็กต้องการมีการเห็นคุณค่าในตนเองโดยเด็กเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองจากสิ่งที่เพื่อน ๆ คิดเกี่ยวกับตัวเขาเด็กจะเริ่มพัฒนาทางสติปัญญาทักษะทางสังคม และความมั่นใจในตนเองให้สูงขึ้นถ้าสิ่งเหล่านี้ได้รับการเสริมแรงจากกลุ่มเพื่อนที่เขานิยมชมชอบการเห็นคุณค่าในตนเองก็จะพัฒนาขึ้น การเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กวัยรุ่นเป็นสิ่งที่ช่วยให้วัยรุ่นสามารถปรับตัวได้อย่างมีความสุขตามวัยของเขาโดยเปิดโอกาสให้วัยรุ่นได้มีประสบการณ์ที่ประสบความสำเร็จในสิ่งที่เขากระทำ ฉะนั้นผู้ใหญ่ควรเปิดโอกาสให้วัยรุ่นได้แสดงหรือกระทำในสิ่งที่เหมาะสมกับระดับความสามารถความถนัด และความสนใจของเด็กพร้อมทั้งให้ความช่วยเหลือเขาโดยไม่ตั้งความคาดหวังต่อตัวเขาจนเกินกำลังความสามารถ ทั้งนี้เพื่อให้เขาประสบความสำเร็จและเกิดการเห็นคุณค่าในตนเองได้

นอกจากนี้ผลการวิจัยของเบิร์นไซด์^{๔๑} พบว่าระดับการเห็นคุณค่าในตนเองของแต่ละบุคคลจะพัฒนาเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงวัยกลางคนการเห็นคุณค่าในตนเองจึงจะมีความคงที่ และเสื่อมถอยลงการเห็นคุณค่าในตนเองเป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้สามารถเปลี่ยนแปลง และพัฒนาให้เกิดขึ้นได้

^{๓๙} Atwater, Eastwood. **Psychology of Adjustment**. (Englewood Chiffs: Prentree Hoall, 1974), pp. 28-129.

^{๔๐} Coopersmith. S. **The Antecedens of Self-esteem**. 2nd ed. Cafema Copsulung Psychologists, 1981. Self-Esteem Inventories. (San Francrsco Consulung Psychologists Pross, 1984), p. 119.

^{๔๑} Burnside, Irene M. and others, **Psychology Caring Throughout the lifespuce**, (New Yourk: NcGraw-Hill, 1979), p. 458.

จากประสบการณ์ที่แต่ละบุคคลได้รับ ดังนั้นจึงมีนักจิตวิทยาได้เสนอแนวทางการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองได้ดังนี้

คูเปอร์สมิธ ^{๔๒} กล่าวว่าบุคคลสามารถพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองได้ด้วยวิธีการต่อไปนี้

๑. การได้รับการนับถือการยอมรับการได้รับการปฏิบัติจากบุคคลที่มีความสำคัญในชีวิต
๒. การประสบความสำเร็จตามเป้าหมายซึ่งมีผลให้บุคคลเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย และมีผลต่อสถานภาพและตำแหน่งในสังคม
๓. การได้กระทำในสิ่งที่สอดคล้องกับค่านิยม และความปรารถนาของตน
๔. ลักษณะการโต้ตอบต่อการถูกลดคุณค่าบุคคลอาจจะได้รับการกระทบหรือถูกลดคุณค่าการกระทำอันจะทำให้รู้สึกลดการเห็นคุณค่าของตนเองลงบุคคลอาจปฏิเสธหรือไม่ใส่ใจกับการตัดสินของผู้อื่นที่มีต่อตนเอง ตรงกันข้ามกับบุคคลอาจเพิ่มการรับรู้ให้สูงขึ้น หรือตระหนักต่อการตัดสินของผู้อื่นมากขึ้นซึ่งการกระทำเช่นนี้จะเป็นการปกป้องการเห็นคุณค่าในตนเองของบุคคลมิให้ลดลงไปสู่ความวิตกกังวล และช่วยให้บุคคลยังคงสามารถรักษาคุณภาพแห่งตนได้

แซสซี ^{๔๓} เสนอการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองด้วยวิธีการดังนี้

๑. สร้างความมั่นใจในตนเองโดยนึกถึงความสำเร็จข้างหน้าในชีวิต
๒. ระลึกถึงตนเองเมื่อสามารถทำงานลุล่วงไปด้วยดีโดยให้รางวัลตนเองโดยอาจชมเชยตนเองหรือให้สิ่งที่มีความหมายสิ่งเหล่านี้จะช่วยให้เราเกิดความรู้สึกที่ดีต่องานที่เราทำมากขึ้นซึ่งแน่นอนที่สุดย่อมส่งผลต่อการเห็นคุณค่าในตนเอง

๓. สะสมบันทึกความสำเร็จ หาสมุดบันทึกเพื่อเขียนบันทึกความสำเร็จที่เราได้รับสิ่งที่เราทำได้ดีเป็นเวลาติดต่อกันหลาย ๆ สัปดาห์หรือหลายเดือนโดยอาจจะประสบความสำเร็จในโครงการต่าง ๆ การช่วยให้ผู้อื่นมีความสุขงานโรงเรียน การทำงานหรือด้านอื่น ๆ ที่มีความสำคัญสำหรับตน

บรูโน ^{๔๔} กล่าวถึงวิธีการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองไว้ดังนี้

๑. การให้ข้อเสนอแนะ หรือข้อคิดโดยตรงซึ่งการเสนอแนะนี้อาจเป็นการเสนอแนะจากผู้อื่นหรือตนเองเสนอแนะตนเองก็ได้ วิธีการนี้เป็นการให้ข้อมูลซึ่งมีผลให้บุคคลเกิดกำลังใจ และสร้างความภูมิใจได้

^{๔๒} Coopersmith. S. *The Antecedents of Self-esteem*, pp. 36-37.

^{๔๓} Sasse, Counnie R. *Person to person*, (Chas A. Bummett Col, 1978), p 48.

^{๔๔} Bruno. Frund J. *Adjustment and Personal Growth : Seven Pathway*, 2nd ed, (New York: John Wiley & Sons 1983), p. 363.

๒. สร้างความสำเร็จให้กับตนเองให้มากขึ้นการเพียรพยายามสร้างความสำเร็จเป็นวิธีทางที่จะเพิ่มการเห็นคุณค่าในตนเองแต่อย่างไรก็ตามการประสบความสำเร็จแต่เพียงอย่างเดียวยังไม่เพียงพอ พรอมนี นักจิตวิทยาคลินิกได้ให้ทัศนะไว้สำหรับจินตนาการที่ดิงามเกี่ยวกับโลกแล้วการประสบความสำเร็จนับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่มีผลต่อภาพลักษณ์ที่ดีต่อตนเอง และการที่บุคคลมีความสุขในชีวิตก็เป็นสิ่งสำคัญด้วยเช่นกัน

๓. ลดความคาดหวังลงบ้างการลดความคาดหวังลงโดยยังสามารถคงในสิ่งที่ตนต้องการและปรารถนาไว้อันเป็นหนทางทำให้บุคคลลดความสูญเสียเศร้าโศกเสียใจลงได้บ้างซึ่งมันเป็นวิถีทางของผู้นับถือศาสนาพุทธ

๔. การยุติการประมาณค่าตนเอง การเห็นคุณค่าในตนเองของบุคคลจะเพิ่มขึ้นถ้าบุคคลเลิกตัดสินค่าของตนเอง

เจอร์ดาโนและอเวอร์รี ได้เสนอวิธีการ ๓ ประการในการพัฒนาความพอใจในตนเอง ดังนี้

๑. การใช้ภาษาทางบวก (Positive Verbalization) กระบวนการที่บุคคลให้แรงเสริมสร้างภาพพจน์เกี่ยวกับตนเอง (self-image) โดยชี้ให้เห็นถึงลักษณะทางบวกของตนเองด้วยการใช้ภาษาเป็นสื่อ เช่นการใช้กระดาษแข็งเขียนถึงลักษณะบุคลิภาพในทางบวกหรือสิ่งที่ตนเองภาคภูมิใจเขียนทุกวันเมื่อหมดวันก็เปลี่ยนข้อความใหม่ทำเช่นนี้ติดต่อกันเป็นสัปดาห์โดยอาจจะติดกระดาษแข็งไว้ที่ ๆ มองเห็นได้ชัดเจนผ่านตาหรือจะทำพกใส่กระเป๋าเสื้อกระเป๋าสตางค์

๒. การยอมรับคำยกย่องชมเชย (Accepting Compliment) เรียนรู้ที่จะยอมรับคำยกย่องชมเชยเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะสร้างเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองได้เมื่อมีใครยกย่องชมเชยเรา เราก็ยอมรับโดยปราศจากท่าทีหรือคำตอบที่ถ่อมตนแต่ใช้ประโยคแสดงความยินดีแทนวิธีนี้จะเป็นการส่งเสริมพฤติกรรมที่เหมาะสมจะทำให้บุคคลประทับใจ และมองตนเองในทางบวกมากขึ้น

๓. การฝึกพฤติกรรมกล้าแสดงออกที่เหมาะสม (Assertiveness Training) การฝึกพฤติกรรมกล้าแสดงออกสามารถเปลี่ยนแปลงการเห็นคุณค่าในตนเองเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพที่จะทำให้บุคคลมีพฤติกรรมทางบวกกล้าแสดงออกในทางที่เหมาะสม และมีการรับรู้ที่มีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาระดับการเห็นคุณค่าในตนเองผู้วิจัยได้ให้ของสังเกตว่าการเห็นคุณค่าในตนเองของแต่ละบุคคลจะพัฒนาเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงวัยกลางคน การเห็นคุณค่าในตนเองจึงจะมีความคงที่ และเสื่อมถอยลง และยิ่งในสังคมปัจจุบันผู้คนส่วนใหญ่จะไม่ค่อยมองเห็นคุณค่าของผู้สูงอายุเท่าที่ควร ถึงอย่างไรก็ตามเราสามารถพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองได้ด้วยวิธีการให้การยอมรับการให้คุณค่าต่อการปฏิบัติในสิ่งที่ผู้สูงอายุมีความสามารถ และสนับสนุนให้มีการเผยแพร่ในความสามารถนั้น

๒.๔.๒ กระบวนการสร้างความหมายใหม่ในมนุษย์

ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของโลกมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องพัฒนาคุณภาพคนให้มีความรู้ความสามารถในการแข่งขันด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีจำเป็นต้องปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้สอดคล้องกับความต้องการของกำลังคนในศตวรรษที่ ๒๑^{๔๕} ดังนั้นกระบวนการการคิดในการสร้างความหมายใหม่จึงเป็นกระบวนการทางสมองของมนุษย์ซึ่งมีศักยภาพสูงมาก และเป็นส่วนที่ทำให้มนุษย์แตกต่างไปจากสัตว์โลกอื่น ๆ ผู้มีความสามารถในการคิดสูงสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้ลุล่วงไปได้และมีการพัฒนาชีวิตของตนให้เจริญงอกงามยิ่ง ๆ ขึ้นไปผู้มีความสามารถในการคิดจึงมักได้รับการยกย่องให้เป็นผู้นำในองค์กรหรือกลุ่มต่าง ๆ การคิดมีความสำคัญอย่างยิ่ง ดังนั้นการพัฒนาความสามารถในการคิดจึงเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญของการจัดการตลอดมาขึ้นอยู่กับความรู้ความเข้าใจ และปัจจัยต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวยการนำทักษะกระบวนการคิดเข้ามามีบทบาทในการจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องคำนึง และเห็นความสำคัญซึ่งองค์ประกอบของความสำเร็จในการขับเคลื่อนกระบวนการคิดมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้คนมีทักษะการคิดแก้ปัญหา มีทักษะการทำงานร่วมกันโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือในการผลิตนวัตกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้ และนำไปใช้ในการประกอบอาชีพในอนาคต^{๔๖} มีทักษะเพื่อความอยู่รอดที่สำคัญ ๗ ประการ คือ ๑) มีทักษะการคิดสร้างสรรค์ และการแก้ปัญหา ๒) มีทักษะการทำงานร่วมกัน ๓) มีทักษะความคล่องแคล่วและสามารถปรับตัว ๔) มีทักษะการริเริ่ม และการเป็นผู้ประกอบการกล้าคิดกล้าทำ ๕) มีทักษะการสื่อสารโดยการพูด และการเขียนที่มีประสิทธิผล ๖) มีทักษะการเข้าถึง และการวิเคราะห์สารสนเทศ ๗) มีทักษะความเป็นผู้อยากรู้อยากเห็น และมีจินตนาการ

^{๔๕} Sujjanun, **Education and community development in the 21st century**, (Bangkok: Odeonstore, in Thai 2013), pp.139-140.

^{๔๖} Sanrattana, W., **A new paradigm for education: Case studies toward the 21st century**, (Bangkok: Thipayawisut, (in Thai), 2013), p. 45.

ตาราง ๑ การเปรียบเทียบกระบวนทัศน์เก่ากับกระบวนทัศน์ใหม่^{๔๗}

กระบวนทัศน์เก่า	กระบวนทัศน์ใหม่
๑. มองโลกแบบแยกส่วน (Atomism) โดยเชื่อว่าองค์ประกอบย่อยของวัตถุสามารถดำรงอยู่อย่างอิสระ ดังนั้นจึงเชื่อการดำรงอยู่ของปัจเจกชน ๒. เชื่อในเรื่องการแข่งขัน การแสวงหากำไร และหลักวิวัฒนาการที่คนแข็งแรงเท่านั้นที่จะชนะ ๓. เชื่อว่ามนุษย์อยู่เหนือธรรมชาติ และสามารถเอาชนะธรรมชาติ ๔. เชื่อในเรื่องหลักกรรมศูนย์อำนาจ และเชื่อประชาธิปไตยตัวแทน ๕. เน้นให้ความสำคัญของวัตถุสารที่เหนือจิตวิญญาณ ๖. เน้นความสำคัญของเศรษฐกิจ ๗. เชื่อว่าความจริงต้องเป็นระบบและมีความแน่นอน	๑. มองโลกแบบองค์รวม (Wholism) โดยเชื่อว่าทุกอย่างเกี่ยวพันกัน และสัมพันธ์กัน ดังนั้นจึงเชื่อในการดำรงอยู่ของกลุ่มชน ๒. เชื่อในความร่วมมือการประสานประโยชน์ และสันติภาพ ๓. เชื่อในความประสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติ และต้องเคารพธรรมชาติ ๔. เชื่อในการกระจายอำนาจ และประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ๕. เน้นความสำคัญของพลังงาน และจิตวิญญาณ ๖. เน้นความสำคัญของคุณค่าความเป็นมนุษย์ ๗. เชื่อว่าโลกตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงและหลากหลาย

จากตาราง ๑ จะเห็นได้ว่ากระบวนทัศน์ใหม่ คือการเรียนรู้เกี่ยวกับโลก และการประยุกต์ใช้ความรู้ตามบริบทเป็นการเรียนรู้แบบไร้พรมแดนมีการใช้ และบูรณาการเทคโนโลยีในการทำงานมากขึ้นมีการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมในลักษณะเครือข่ายหรือหุ้นส่วนที่มีความยืดหยุ่นให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนมนุษย์ให้มีทักษะการคิดสร้างสรรค์ และมีทักษะการทำงานขั้นสูงโดยใช้หลักการประเมินเชิงเปรียบเทียบเพื่อพัฒนาความก้าวหน้า คือ ๑) เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันเป็น การเรียนรู้เพื่อเข้าใจเพื่อนมนุษย์ไม่ให้เกิดความขัดแย้งหรือขจัดความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ๒) เรียนรู้ เพื่อ เป็นการเปลี่ยนแปลงความรู้ใหม่ ๆ อย่างรวดเร็วจึงจำเป็นต้องมีพื้นฐานพร้อมที่จะศึกษาในเชิงลึก ในเรื่องที่สนใจช่วยวางรากฐานที่มั่นคงสำหรับคนที่สนใจแสวงหาความรู้อยู่ตลอดเวลา ๓) เรียนรู้เพื่อ การปฏิบัติได้จริงเป็นการเรียนรู้สามารถดำรงชีพอยู่ได้ในสถานการณ์ต่าง ๆ และให้สามารถทำงานเป็น

^{๔๗} Kiatchokchai, P., *The new paradigm of education in the 21st century*, (Bangkok: Education Press, (in Thai), 2002), p. 45.

กลุ่มร่วมกับผู้อื่นได้ตลอดจนมีโอกาสดำเนินการปฏิบัติ และพัฒนาความสามารถของตนเองขณะเรียนในสายงานอาชีพของตน และงานทางสังคมอย่างจริงจัง ๔) เรียนรู้เพื่อชีวิตเป็นการเรียนรู้ที่จะรู้สึกรับผิดชอบต่อครอบครัวและเพื่อนในขณะเดียวกันต้องมีความเป็นอิสระ และรู้จักการตัดสินใจการศึกษาจะต้องกระตุ้น และปลูกฝังความสามารถพิเศษของคนให้ปรากฏออกมา

สรุปได้ว่ากระบวนทัศน์ใหม่เป็นแนวคิดใหม่ในศตวรรษที่ ๒๑ ที่มุ่งเน้นให้ผู้คนได้เรียนรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของบริบทโลก และให้เห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ตลอดจนส่งเสริมให้มีทักษะการคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์สามารถปรับตัว และทำงานร่วมกันกับผู้อื่นได้โดยมีทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และมีความสามารถในการจัดการ และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมได้อย่างสูงสุดทำให้ต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่ในการผลิต และพัฒนาคนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital technology) ซึ่งมีความสำคัญมากในปัจจุบัน ดังนั้นคนยุคใหม่จึงต้องมีความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล (Digital age) ได้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และยกระดับให้มีคุณภาพคนใหม่ควรจะต้องพัฒนาตนเองให้มีความเป็นดิจิทัลมากขึ้น

๒.๔.๒.๑ ความหมายของการสร้างความหมายใหม่

ในปัจจุบันนี้เรากำลังอยู่ในระหว่างการเปลี่ยนผ่านของกระบวนทัศน์เดิมเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ (New Paradigm) เปรียบเสมือนกับช่วงเวลาในทุกบุคคลจะปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เมื่อตอนยังเป็นเด็กทารกโดยเปลี่ยนจากการคืบคลานมาเป็นเดินซึ่งทุกคนก็อาจจะอยากเดินแต่เดินไปก็ล้มไปโดยคุณพ่อคุณแม่ก็ต้องตามมาช่วยจับช่วยจูงจนกว่าจะเดินคล่อง หรือเมื่อตอนหัดขี่จักรยานก็จะเกิดความรู้สึกลัวหวั่นไหว กลัวล้ม ไม่มั่นใจ และไม่แน่ใจว่าจะขี่ไปได้หรือเปล่าโดยระยะเปลี่ยนผ่านเหล่านี้จะรู้สึกเหมือนกับว่าทุกอย่างนั้นยากไปหมดเปรียบเหมือนกับช่วงเปลี่ยนผ่านของกระบวนทัศน์แน่นอนว่าความไม่เข้าใจอย่างชัดเจนของกระบวนทัศน์ใหม่ส่วนร่วมการพิจารณาพิจารณาทั้งแนวคิดของคนที่ยังไม่ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ล้วนแต่ยังอยู่ในกระบวนทัศน์เดิมก็เป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงด้วยเช่นกัน^{๔๘} เรามาดูความหมายของ“กระบวนทัศน์” (Paradigm) ตามความหมายตามทัศนะ

Kuhn นักประวัติศาสตร์ด้านวิทยาศาสตร์ซึ่งเป็นคนดำริของการใช้คำว่า Paradigm หรือกระบวนทัศน์โดยมองทางด้านวิทยาศาสตร์ได้นิยามไว้ว่า “กระบวนทัศน์นั้นคือตัวอย่างต่าง ๆ ที่เป็นที่ยอมรับของการทำงานด้านวิทยาศาสตร์อย่างแท้จริงตัวอย่างที่รวมไปถึง กฎ ทฤษฎี การนำไปใช้และเครื่องมือรวมกันซึ่งทั้งหมดนี้ได้ก่อให้เกิดรูปแบบที่ซึ่งนำไปสู่แนวปฏิบัติที่เชื่อมโยงกันอย่างเฉพาะพิเศษในงานวิจัยทางวิทยาศาสตร์ และโหม่สคู่น ยังได้อธิบายต่อว่า “คนที่มีความวิจัยอยู่ใน

^{๔๘} วันชัย วัฒนศัพท์, ความขัดแย้ง : หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา, (นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า ๒๕๕๐), หน้า ๑๒๐.

กระบวนทัศน์เดียวกันจะมีกฎ และมาตรฐานการปฏิบัติทางวิทยาศาสตร์เหมือนกัน และได้ผลออกมาเหมือนกัน”^{๔๙} ซึ่งจากทัศนะดังกล่าวสอดคล้องกับสิ่งที่

Smith ผู้เขียนหนังสือ *The theory of moral sentiments* ที่ได้ให้คำจำกัดความที่กระชับขึ้นว่า “กระบวนทัศน์ คือวิถีทางที่เรามองโลก ดังเช่นปลา มองน้ำ กระบวนทัศน์อธิบายเรื่องราวของโลกต่อเราช่วยให้เราคาดเดาพฤติกรรมของโลกได้ การคาดเดามีความสำคัญมาก”^{๕๐} และยังมีอีกหลาย ๆ คนที่มาพยายามอธิบายความหมายของกระบวนทัศน์แต่ผู้ที่ให้ความหมายที่น่าจะเข้าใจ

โจเอลอาร์เธอร์ บาร์เกอร์ (Barker) ผู้เขียนหนังสือ *Paradigms: Business of Discovering the Future* ที่ได้ให้ความหมายว่า “กระบวนทัศน์” คือชุดของกฎ และกติกาที่เป็นหรือไม่เป็นลายลักษณ์อักษรโดยมีหน้าที่ทำสองอย่างได้แก่ ๑) ทำหน้าที่วางหรือกำหนดกรอบ และ ๒) ทำหน้าที่บอกเราว่าควรประพฤติปฏิบัติอย่างไรภายในกรอบเพื่อให้เกิดความสำเร็จ” รวมไปถึง “เราวัดความสำเร็จนั้นอย่างไร”^{๕๑} โดยบาร์เกอร์ สรุปว่ากีฬาทุกชนิดมีกระบวนทัศน์ของตนเอง กระบวนทัศน์ของเทนนิสซึ่งแน่นอนว่าจะต้องมีกรอบมีกติกา และมีกระบวนกรที่จะต้องแก้ปัญหาให้เกิดความสำเร็จ ดังนั้นเมื่อเผชิญกับลูกบอลที่กระดอนข้ามเน็ตมาเราอาจจะแก้ปัญหาโดยการตีหรือตอบอย่างไรให้ลงคอร์ทตามกฎกติกาของเทนนิสซึ่งกระบวนกรแก้ปัญหาเหล่านี้จะต้องใช้ไม้แรคเกต เทนนิสตีหรือตีไม้ไม่ใช่ไม้แบดมินตันหรือใช้มือตีหรือใช้เท้าเตะ และหากสามารถตีกลับไปด้วยเครื่องมือที่ถูกต้อง และข้ามเน็ตไปตกอยู่ในเส้นกรอบของคอร์ทผู้เล่นก็จะสามารถแก้ปัญหานั้นได้สำเร็จ และก็กลายเป็นปัญหาให้คู่ตีหรือผู้เล่นฝ่ายตรงข้ามต้องแก้ปัญหาบ้าง อาจกล่าวได้ว่าเกมกีฬาทุกชนิดจึงมีกระบวนทัศน์ของตนเอง คนที่มีอาชีพต่าง ๆ กันล้วนมีกระบวนทัศน์ต่างกันไปใน การประพฤติปฏิบัติและประสบความสำเร็จ และมีความแตกต่างบางประการระหว่างกระบวนทัศน์ วิทยาศาสตร์ และกระบวนทัศน์อื่น ๆ กล่าวคือกระบวนทัศน์ทางวิทยาศาสตร์นั้นถ้าหากต้องทำการทดลองสำเร็จในเรื่องใด ๆ ก็ตามเมื่อคนอื่นทำตามด้วยเครื่องมือแบบเดียวกัน และขั้นตอนเหมือนกัน นั้นก็จะประสบความสำเร็จเหมือนกัน แต่กระบวนทัศน์อื่น ๆ เช่นด้านกีฬา และศิลปะจะแตกต่างกันที่ ใช้ไม้แรคเกตตีก็ตีแปร่งสี่ สี และกระดาษาให้คนสองคนทำตามทุกขั้นตอนเหมือนกันแต่ก็อาจจะประสบความสำเร็จหรือไม่ประสบความสำเร็จก็ได้

^{๔๙} Kuhn, T. S, *The structure of scientific revolutions*, (University of Chicago press, 2012).

^{๕๐} Sims Jr, H. P., & Lorenzi, *The new leadership paradigm: Social learning and cognition in organizations*, (Sage Publications, Inc P. 1992).

^{๕๑} Barker, J. A., *Paradigms: Business of Discovering the Future*, (The Harper Collins, 1993).

๒.๔.๒.๒ ความเป็นมาของบทบาทบุคคลต้นแบบในความหมายใหม่

สถานะความเป็นผู้นำที่ให้คุณค่ากับศักยภาพ และการพัฒนา “ด้านใน” (Self-Leadership) เพื่อก้าวข้ามมายาคติ ความคิด และความเชื่อเดิม ๆ ของผู้นำเชิงอำนาจหันกลับมาพัฒนาความสามารถเชิงการสะท้อนย้อนมองตนเอง (Reflexivity) การเชื่อมโยงกับสรรพสิ่ง (Connectivity) การเรียนรู้ใหม่ และเปลี่ยนแปลงตนเอง (Renewability) และความรับผิดชอบ (Responsibility) ทั้งต่อตนเองผู้อื่น สังคม และสิ่งแวดล้อมรอบตัว สถานะการนำแห่งอนาคตจึงเน้นความเป็นผู้นำแบบรวมหมู่และหลากหลาย (Collective หรือ Ecology of Leadership) ที่ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์มีจิตสำนึก และความประพฤติที่ซื่อตรงมุ่งประโยชน์สุขของส่วนรวม (Ethical Leadership) และสามารถขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นอย่างมีพลัง (Transformative Leadership) ทั้งในระดับบุคคล องค์กรและสังคม “ผู้นำแห่งอนาคต” จึงจะต้องประกอบด้วยภารกิจ ๓ ด้านคือ^{๕๒}

๑) สานพลังมุ่งมั่นและเรียนรู้ร่วมกัน (Synergy of Network and Platform) โดยผู้นำแห่งอนาคตจะต้องทำการเชื่อมโยงให้องค์กรหันมาสนใจเรื่องการพัฒนาศักยภาพในหลายระดับ และมีมิติ โดยมุ่งเน้นการร่วมหารือ และพัฒนาเจตจำนงร่วมกันในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการพัฒนา และภาวะการนำเพื่อฟื้นฟู และสร้างสรรค์โดยกิจกรรมที่สำคัญสำหรับผู้นำในกระบวนการใหม่ คือการสร้างเสริมศักยภาพการนำกระบวนการทัศน์ใหม่ในบริบทต่าง ๆ ของสังคมรวมทั้งจัดทำชุดสารความรู้เพื่อการทำงานพัฒนาในระยะยาว และหนุนเสริมให้ทุกบุคคลในองค์กรสามารถเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเพื่อพัฒนางานร่วมกันต่อไปในอนาคต

๒) การจัดการองค์ความรู้และนวัตกรรม (Knowledge Creation and Innovation) ผู้นำในกระบวนการทัศน์ใหม่ที่มีศักยภาพนั้นควรเป็นบุคคลที่มีการรวบรวมสังเคราะห์ และพัฒนาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นผู้นำและภาวะการนำกระบวนการทัศน์ใหม่ที่เหมาะสมสอดคล้องกับการฟื้นฟู และสร้างสรรค์สังคมในปัจจุบัน และอนาคตผ่านการทบทวนวรรณกรรมทั้งจากโลกตะวันตก และตะวันออกเพื่อประมวลองค์ความรู้พื้นฐานที่เกี่ยวข้องการสำรวจข้อมูล และสร้างแผนที่ของหลักสูตร องค์กร ชุมชน และกลุ่มวิชาชีพต่าง ๆ ที่สนใจการขับเคลื่อน และพัฒนาประเทศด้วยกระบวนการทัศน์ใหม่โดยเฉพาะกลุ่มบุคคลองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนสังคม เช่น สීමมวชน ภาครฐกิจสถาบันการศึกษา องค์กรประชาสังคม หน่วยงานรัฐ หน่วยงานสาธารณสุขพระสงฆ์ นักพัฒนา และภาคีเครือข่ายของ สสส. เป็นต้น รวมทั้งถอดบทเรียน และสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาผู้นำจากเครือข่ายองค์กรภาคี และเครือข่ายผู้จัดทำหลักสูตรพัฒนาผู้นำทั้งใน และต่างประเทศนอกจากนี้ยังมีการสร้างเครือข่ายนักวิจัยรุ่นใหม่ และการจัดประชุมวิชาการที่ออกแบบให้

^{๕๒} บุชรากัม ปัญญามิ, ลักษณะสำคัญของผู้นำที่ทำให้องค์การประสบความสำเร็จ, (กรุงเทพมหานคร: วารสารการจัดการสมัยใหม่, ๒๕๕๑) หน้า ๖.

มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเครือข่ายเพื่อส่งเสริมให้ประยุกต์ใช้องค์ความรู้จากการทำงานเป็นเครื่องมือกระตุ้นให้ชุมชนวิชาการตื่นตัวเรื่องผู้นำ และภาวะการนำกระบวนการทัศน์ใหม่

๓) การสื่อสารเพื่อสร้างจินตนาการใหม่ (Creative Communication for Social Change) โดยสื่อสารแนวคิดเรื่องผู้นำ และภาวะการนำกระบวนการทัศน์ใหม่เพื่อฟื้นฟู และสร้างสรรค์สังคมออกไปในวงกว้างเพื่อสร้างจินตนาการใหม่ให้พลเมืองทุกภาคส่วนตระหนักถึงความสำคัญของเรื่องนี้ผ่านการสร้างคณะทำงานเชิงยุทธศาสตร์ และเครือข่ายผู้นำด้านสื่อ และการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์เพื่อแสวงหาแนวทางส่งเสริมให้สื่อมวลชนเข้าใจเรื่องภาวะการนำกระบวนการทัศน์ใหม่ และสามารถพัฒนาตนเองให้เป็นผู้นำของสังคมด้วยศักยภาพดังกล่าว

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า การสนับสนุนการผลิตสื่อสาธารณะเพื่อสร้างจิตสำนึกให้สมาชิกสังคมเห็นคุณค่าของการมีบทบาทร่วมเปลี่ยนแปลง และฟื้นฟูประเทศชาตินอกจากภารกิจทั้ง ๓ ด้านแล้ว “ผู้นำแห่งอนาคต” ควรเป็นผู้นำที่มุ่งหวังให้เกิดองค์กรที่ดำเนินงานเรื่องนี้ต่อเนื่องระยะยาวเพื่อทำหน้าที่ส่งเสริม และสนับสนุนการศึกษา และพัฒนาองค์ความรู้รวมทั้งการปฏิบัติงานด้านผู้นำ และภาวะการนำกระบวนการทัศน์ใหม่ในสังคมเพื่อเป็นเสาหลักหนึ่งในการพัฒนาฟื้นฟู และสร้างสรรค์ประเทศอย่างยั่งยืนต่อไป

๒.๔.๒.๓ บทบาทของบุคคลต้นแบบในการสร้างความหมายใหม่

บทบาทของผู้นำในกระบวนการทัศน์ใหม่สามารถสรุปรายละเอียดได้ ดังนี้^{๕๓}

๑) มีวิสัยทัศน์ (Visioning) คือผู้นำทุกคนในทุกระดับขององค์กรต้องมีวิสัย และจะต้องวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของโลกภายนอกตลอดเวลากระบวนการในการสร้างวิสัยทัศน์จะไม่เคยหยุดนิ่งเนื่องจากโอกาสใหม่ และสิ่งที่ท้าทายเกิดขึ้นเรื่อย ๆ สิ่งที่เป็นความฝันอาจจะกลายเป็นความจริง และสิ่งที่คาดหวังบางอย่างอาจจะเป็นไปได้ในโอกาสต่อไปผู้นำจึงต้องเปิดโอกาสให้เกิดวิวัฒนาการของวิสัยทัศน์ได้

๒) มีการวางกลยุทธ์ (Strategic Orientation) คือการที่ผู้นำสามารถเข้าใจนโยบายภารกิจรวมทั้งกลยุทธ์ของภาครัฐและส่วนราชการว่าสัมพันธ์เชื่อมโยงกับภารกิจของหน่วยงานที่ตนดูแลรับผิดชอบอย่างไรอีกทั้งสามารถวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคหรือโอกาสของหน่วยงานได้ นอกจากนี้ยังสามารถประยุกต์ใช้ประสบการณ์ในการกำหนดกลยุทธ์ของหน่วยงานที่ตนดูแลรับผิดชอบให้สอดคล้องกับกลยุทธ์ภาครัฐได้โดยใช้ความรู้ความเข้าใจในระบบราชการมาปรับกลยุทธ์ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้โดยเฉพาะการนำทฤษฎีหรือแนวคิดซับซ้อนมาใช้ในการกำหนดกลยุทธ์โดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีหรือแนวคิดซับซ้อนในการคิด และพัฒนาเป้าหมายหรือกลยุทธ์ของ

^{๕๓} ดิเรก ดีประเสริฐ, แนวทางการพัฒนาหน่วยงานทางด้านความมั่นคงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงกลาโหม, ๒๕๔๙).

หน่วยงานที่ตนดูแลรับผิดชอบ และประยุกต์แนวทางปฏิบัติที่ประสบความสำเร็จ (Best Practice) หรือผลการวิจัยต่าง ๆ มากำหนดแผนงานเชิงกลยุทธ์ในหน่วยงานที่ตนดูแลรับผิดชอบ และกำหนดกลยุทธ์ที่สอดคล้องกับสถานการณ์ต่าง ๆ

๓) มีศักยภาพเพื่อนำการปรับเปลี่ยน (Change Leadership) คือการที่ผู้นำมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงเพื่อยกระดับการดำเนินงานขององค์กรให้มีขีดความสามารถทางการแข่งขันที่สูงขึ้น ดังนั้นผู้นำที่สามารถสร้างแรงบันดาลใจให้กับบุคคลในองค์กรจำนวนมากได้ดำเนินงานอย่างเต็มความสามารถ และยกระดับการปฏิบัติงานให้สูงขึ้นเพื่อเป็นการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพัฒนาองค์กรให้มีขีดความสามารถทางการแข่งขันที่สูงขึ้นจะเรียกว่าผู้นำการปฏิรูป (Transformational Leaders) ซึ่งคุณสมบัติพิเศษของผู้นำการปฏิรูปได้ ๖ ประการ ได้แก่ ๑.วิสัยทัศน์ (Vision) คือมีความคิด และความสามารถในการหยั่งรู้ทิศทางสร้างวิสัยทัศน์องค์กร และสื่อความหมายของวิสัยทัศน์สู่ผู้ใต้บังคับบัญชา ๒.ปฏิบัติคาริสมา (Charisma) คือความเก่ง ดี มีเสน่ห์ของผู้นำที่สามารถจูงใจคนให้เกิดความกระตือรือร้นศรัทธาในการที่จะร่วมทำงานด้วยความมุ่งมั่นเต็มที่การแสดงนัยของ ๓.ความเป็นเลิศ (Symbolism) คือการจัดการค้นหาบุคคลที่ดีเด่น และให้รางวัลเพื่อเป็นการจูงใจให้มุ่งมั่นทำงานด้วยความเป็นเลิศ ๔.การเอื้ออำนาจ (Empowerment) คือมอบหมายงานที่ท้าทายให้ผู้ใต้บังคับบัญชาความรับผิดชอบดำเนินงานเพื่อให้โอกาสได้พัฒนาตนเองโดยผู้นำเฝ้าติดตามสนับสนุนอำนวยความสะดวก ๕.การกระตุ้นภูมิปัญญาให้เกิดขึ้น (Intellectual Stimulation) คือกระตุ้นให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้เรียนรู้ในงานอย่างถ่องแท้จากการที่ใส่ใจในการทำงานคิดแก้ไขปรับปรุงงานอยู่ตลอดเวลาจนเกิดเป็นความเชี่ยวชาญในงาน และเกิดเป็นภูมิปัญญา ๖.ความสัตย์ซื่อถื่อมั่น (Integrity) คือมีความซื่อสัตย์น่าเชื่อถือไว้วางใจที่เกิดขึ้นพร้อมกับการบูรณาการองค์ความรู้ใหม่มาใช้ในการกำหนดกลยุทธ์ขององค์กร

๔) มีการควบคุมตนเอง (Self-Control) คือการที่ผู้นำสามารถพัฒนาการตนเองโดยใช้กระบวนการที่ใช้วิธีใดวิธีหนึ่งหรือหลายวิธีรวมกันเพื่อปรับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของตนเองไปสู่พฤติกรรมที่พึงประสงค์โดยที่ผู้นำนั้นเป็นผู้กำหนดพฤติกรรมเป้าหมาย และกระบวนการกระทำให้นำไปสู่เป้าหมายนั้นด้วยตนเอง และการควบคุมการกระทำนี้เป็นทักษะที่เกิดจากการเรียนรู้ทางสังคม (Cognitive Social Learning)

๕) มีการใช้อำนาจแก่ผู้อื่น (Empowerment) คือการทำให้บุคคลที่ปฏิบัติงานเกิดแรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) รวมทั้งทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองว่ามีความสามารถเพียงพอ (Self-Efficacy) ที่จะทำงานนั้นสำเร็จให้เกิดขึ้นในตัวของผู้ปฏิบัติงานซึ่งเป็นผลที่มาจากการปรับปรุงพฤติกรรมกรรมการบริหารของผู้นำ การปรับคุณลักษณะของงานที่ทำตลอดจนการปรับโครงสร้างขององค์กรทั้งนี้ในส่วนด้านตัวของผู้ปฏิบัติงานเองก็ต้องมีการปรับเปลี่ยนค่านิยม (Values) และระดับความต้องการเชิงจิตวิทยา (Maslow's Hierarchy of Needs) ของตนใหม่ให้ยกระดับที่สูงขึ้น

๒.๔.๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินชีวิต

รูปแบบการดำเนินชีวิต (Life Styles) หมายถึงรูปแบบการดำรงชีวิตในโลกมนุษย์ โดยแสดงออกในรูปของกิจกรรม (Activities) ความสนใจ (Interests) ความคิดเห็น (Opinions)

รูปแบบการดำรงชีวิตขึ้นกับวัฒนธรรม

ชั้นของสังคม และกลุ่มอาชีพของแต่ละบุคคลขึ้นอยู่กับค่านิยม และรูปแบบการดำเนินชีวิต รูปแบบการดำเนินชีวิตถูกกำหนดขึ้นโดยประสบการณ์ในอดีตลักษณะของบุคคลโดยกำเนิด และสถานการณ์ในขณะนั้น ดังนั้นรูปแบบการดำเนินชีวิตจะขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ เช่นวัฒนธรรม ค่านิยม สภาพแวดล้อม วัฒนธรรมย่อย ชนชั้นทางสังคม กลุ่มอ้างอิง ครอบครัว อารมณ์และบุคลิกภาพ

๑. กลุ่มที่ชอบเข้าสังคม (Actualizers) เป็นกลุ่มที่ประสบความสำเร็จในชีวิตกระตือรือร้นก้าวหน้า มีตำแหน่งหน้าที่สูงต้องการการยกย่อง และมีฐานะการเงินดีกลุ่มนี้จะสนใจในการพัฒนาการสำรวจและการแสดงออกของตนเองด้วยวิธีการต่าง ๆ กลุ่มนี้มักจะเป็นผู้นำในหน่วยธุรกิจและรัฐบาล ต้องการการเปลี่ยนแปลงมีความสนใจกับปัญหาด้านสังคม และเปิดรับต่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งใหม่เป็นคนที่มีฐานะการเงินดีต้องการคุณภาพชีวิตที่ดี

๒. กลุ่มที่ต้องการประสบความสำเร็จ (Fulfilled) และผู้ที่ยึดถือหลักการ (Believer) เป็นกลุ่มที่ยึดถือหลักการ (Principle oriented) กลุ่มที่ต้องการประสบความสำเร็จจะเป็นกลุ่มที่มีอายุปานกลางขึ้นไปพอใจความสะอาดสบายเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือเป็นบุคคลที่มีการศึกษาสูง และเป็นระดับมีอาชีพเข้าใจโลก และเหตุการณ์สำคัญเป็นอย่างดีมีความตื่นตัวที่จะแสวงหาความรู้อย่างกว้างขวางสนใจกิจกรรมพักผ่อนสนใจกับอาชีพครอบครัว และการดำรงชีวิต การใช้เวลาวางมีความต้องการสถานภาพทางสังคมตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับ และเปิดรับความคิดใหม่ ๆ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ของสังคมการตัดสินใจโดยใช้เหตุผลมีความสุข และเชื่อมั่นในตนเองรายได้ได้จากหลายทางอาจจะประกอบด้วยกลุ่มอนุรักษ์นิยมกลุ่มที่มีความชำนาญเฉพาะอย่าง

๓. ผู้ที่ยึดถือหลักการ (Believer) เป็นพวกอนุรักษ์นิยมยึดถือตามธรรมเนียมซึ่งเคยปฏิบัติกันมา เช่นการปฏิบัติต่อครอบครัว การไปวัด การปฏิบัติต่อชุมชน การเป็นคนดีของประเทศผู้ที่ยึดถือจะแสดงลักษณะด้านศีลธรรมตามกฎเกณฑ์สิ่งที่เคยปฏิบัติเกี่ยวข้องกับองค์การต่าง ๆ ครอบครัวสังคม ศาสนาที่เขาเกี่ยวข้องอยู่กลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มอนุรักษ์นิยม

๕. ผู้ที่มีความทะเยอทะยาน (Achievers) และผู้ที่มีความพยายาม (Strivers) เป็นกลุ่มที่ยึดถือสถานะสังคม (Status oriented) ผู้ที่มีความทะเยอทะยานจะประสบความสำเร็จในสาขาวิชาชีพ และเป็นบุคคลที่มุ่งความสำคัญที่งานที่เขาชอบโดยทั่ว ๆ ไปจะใช้เวลา และพฤติกรรมในการควบคุมชีวิตค่านิยมจะมีความสอดคล้องกันทางด้านความสามารถในการคาดคะเนเหตุการณ์ ความมั่นคงมุ่งความสำคัญที่ความเป็นส่วนตัวงานและครอบครัวซึ่งมีความรู้สึกเป็นหน้าที่ที่ต้องการรางวัลในรูปวัสดุและความภูมิใจ ชีวิตด้านสังคมจะสะท้อนถึงโครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว

วัดและการทำงาน กลุ่มนี้ดำเนินชีวิตตามธรรมเนียมที่คนส่วนใหญ่ปฏิบัติอนุรักษนิยมด้านการเมือง และเชื่อถืออำนาจ และรูปการที่เป็นอยู่ที่ปัจจุบันภาพลักษณ์เป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับคนกลุ่มนี้

๖. ผู้ที่มีประสบการณ์ (Experiences) และกลุ่มผู้ปฏิบัติการ (Makers) กลุ่มนี้มุ่งที่การปฏิบัติ (Actionoriented) กลุ่มนี้มีอายุน้อย มีความกระตือรือร้น และมีแรงกระตุ้นต้องการความตื่นตัว ความแปลกใหม่ ความเสี่ยง เริ่มกระบวนการการกำหนดค่านิยม และรูปแบบของพฤติกรรมในชีวิตเป็นคนกระตือรือร้นต่อสิ่งใหม่ ๆ ในขั้นนี้ยังไม่สนใจด้านการเมืองกลุ่มนี้ต้องการอำนาจ ความเป็นภาคภูมิใจ และความมั่นคงต้องการการออกกำลังกาย กีฬา การพักผ่อน และกิจกรรมด้านสังคม

๗. กลุ่มผู้ปฏิบัติการ (Maker) เป็นกลุ่มที่มีทักษะและเป็นผู้ทำงานในระดับปฏิบัติการ อาศัยอยู่ในครอบครัวทำงานที่ใช้ฝีมือ และการปฏิบัติการมีความสนใจสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตนเองมีประสบการณ์ในการทำงานเป็นผู้ทำงานในอาชีพต่าง ๆ ได้แก่อาชีพก่อสร้าง การเลี้ยงเด็ก ปฏิบัติการในสำนักงานเหล่านี้มีทักษะ และมีรายได้พอที่จะเลี้ยงชีพสนใจการเมืองน้อยสับสนเกี่ยวกับความคิดใหม่ ๆ เชื่อในรัฐบาลและสภาพแรงงานไม่สนใจในความเป็นเจ้าของวัสดุสิ่งของต่าง ๆ

๘. กลุ่มที่ต่อสู้ดิ้นรน (Strugglers) ชีวิตของกลุ่มนี้ต้องต่อสู้ดิ้นรนโดยคำนึงถึงความปลอดภัย และความมั่นคงของครอบครัวเพราะรายได้ต่ำการศึกษาน้อยใช้แรงงานในการทำงานมักจะคำนึงถึงความสามารถในการดำรงชีพมีความจำเป็น และความต้องการแต่รายได้จำกัดจึงไม่สามารถแสดงความต้องการส่วนตัวที่เด่นชัด

๒.๕ การสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ในพระพุทธศาสนา

๒.๕.๑ การสร้างคุณค่ามนุษย์ในพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนา เชื่อว่าความหมายชีวิต คือการได้อัตภาพเป็นมนุษย์เพื่อพัฒนาศักยภาพตนเองไปสู่ความหลุดพ้นหรือเป้าหมายชีวิตที่เป็นอิสระจากเครื่องพันธนาการทั้งปวงชีวิตที่มีคุณค่าจึงเป็นชีวิตที่ต้องพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลาไม่ประมาทเพื่อก้าวไปให้ถึงเป้าหมายสุดท้ายของชีวิต คือพระนิพพานอันเป็นบรมสุขอย่างแท้จริงด้วยความเพียรพยายามของมนุษย์เองไม่ต้องหวังพึ่งอำนาจศักดิ์สิทธิ์นอกตัว กระบวนการพัฒนาตนคือหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิและ ปัญญาเพราะพระพุทธศาสนาเชื่อว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่สามารถฝึกฝนได้ และเมื่อฝึกตนดีแล้วก็เป็นผู้ที่ประเสริฐยิ่งกว่าเทวดา และมนุษย์ทุกหมู่เหล่า ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงไม่ได้ฝากชีวิตหรือความหมายชีวิตไว้กับพระเจ้า เทพยดาหรืออำนาจศักดิ์สิทธิ์ใดทั้งสิ้นแต่เป็นการสร้างความหมายชีวิตด้วยตัวของมนุษย์เอง สังคมไทยมีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติมุ่งเน้นให้ศาสนิกชนปฏิบัติตนในแนวทางที่ถูกต้อง และเหมาะสมทั้งทางกาย วาจา และใจโดยการนำหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันเรื่อยมาตั้งแต่อดีตกาล อย่างไรก็ตามในปัจจุบันสังคมไทยก้าวเข้าสู่ยุคศตวรรษที่ ๒๑

ที่เต็มไปด้วยสื่อเทคโนโลยี และการสื่อสารที่มีความทันสมัยสะดวกรวดเร็วส่งผลให้วิถีชีวิตของคนไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม อาชีพการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว การเบียดเบียนซึ่งกันและกันการแก่งแย่งแข่งขัน การทะเลาะวิวาท การขาดระเบียบวินัย การขาดความรับผิดชอบ ฯลฯ เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์สิ่งเหล่านี้ทำให้เด็กและเยาวชนได้เห็นแบบอย่างที่ไม่เหมาะสมอันเนื่องมาจากการขาดภูมิคุ้มกันในการเลือกรับวัฒนธรรมที่ดีก่อให้เกิดคุณธรรมจริยธรรมของคนไทยลดลง^{๕๔} ด้วยเหตุนี้การเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการสำคัญในการขัดเกลาคุณธรรมจริยธรรมสำหรับผู้คนยุคใหม่ให้เป็นพลเมืองที่สมบูรณ์เพื่อก้าวทันการเป็นพลวัตดังกล่าว

กระบวนการสร้างคุณค่า และความหมายใหม่ของบุคคลต้นแบบในการดำเนินชีวิตเชิงพุทธโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์สของบุคคลต้นแบบเป็นขั้นตอนการดำเนินชีวิตของบุคคลต้นแบบที่มุ่งเน้นกระตุ้นให้ผู้ที่ได้สัมผัสรับรู้ด้วยตนเองจากการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติสู่ความเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุขเต็มตามศักยภาพของผู้คนยุคใหม่ทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมอันประกอบด้วยพัฒนาการทางด้านกาย (กายภาวนา) พัฒนาการทางจิต (จิตภาวนา) พัฒนาการทางด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) พัฒนาการทางด้านสังคม (ศีลภาวนา)^{๕๕} อันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาชีวิตตามวิถีทางที่ดีสอดคล้องกับความเป็นจริงในการดำเนินชีวิตในอนาคตโดยที่กระบวนการสร้างคุณค่าตามแนวพุทธศาสตร์มีนักวิชาการได้เสนอไว้มากมายได้แก่

สิริวรรณ ศรีพหล^{๕๖} ได้เสนอการจัดการเรียนรู้แบบเบญจขันธ์ที่เป็นการนำเอาหลักธรรมเรื่องขันธ์ ๕ อันได้แก่รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณมาประยุกต์ในการสอนโดยเรื่องกมุทได้พัฒนาการจัดการเรียนรู้แบบเบญจขันธ์อย่างเป็นระบบสำหรับขั้นตอนการจัดการเรียนรู้แบบเบญจขันธ์ มีดังนี้^{๕๗}

ขั้นที่ ๑ กำหนดและเสนอสิ่งเร้า (ขั้นรูป) โดยกำหนดสิ่งเร้าเป็นสิ่งที่สัมผัสรับรู้แล้วเกิดอารมณ์ความรู้สึกเป็นสถานการณ์หลาย ๆ สถานการณ์

^{๕๔} สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา, รายงานเบื้องต้นการเสริมสร้างคุณธรรมในระบบการศึกษาไทย (กรุงเทพมหานคร: วิ.ที.ซี.คอมมิวนิเคชั่น, ๒๕๕๐), หน้า ๑ - ๒.

^{๕๕} มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, โรงเรียนวิถิพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๓๓.

^{๕๖} สิริวรรณ ศรีพหล, การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม, (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ๒๕๕๒), หน้า ๑๔ - ๑๕.

^{๕๗} กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์), หน้า ๑๗๖.

ขั้นที่ ๒ รับรู้ (ขั้นเวทนา) ควบคุมสิ่งเร้าโดยอายตนะทั้ง ๖ ให้ถูกช่องทางการรับรู้อย่างแท้จริง และใช้คำถามเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตเพื่อการรับรู้

ขั้นที่ ๓ วิเคราะห์เหตุผลและสังเคราะห์ความรู้สึก (ขั้นสัญญา) ตั้งคำถามเพื่อให้แยกแยะว่ามีอะไรเกิดขึ้นใครทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร ผลเป็นอย่างไรใช้คำถามเพื่อให้นักเรียนสรุปความรู้สึกขั้นต้นที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ

ขั้นที่ ๔ ตัดสินความดีงาม (ขั้นสังขาร) เป็นขั้นให้ผู้เรียนวิจารณ์ความผิด ความถูก ความดีงามความชั่วร้าย ความเหมาะสมควรประพฤติ และไม่ควรประพฤติ

ขั้นที่ ๕ ก่อเกิดอุปนิสัยหรือคุณธรรมฝังใจ (ขั้นวิญญาน) เป็นขั้นเพื่อน้อมนำความดีหรือความรู้สึกอันชอบธรรมเข้ามาไว้ในใจของตน

พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ. ปยุตโต)^{๕๘} ได้เสนอกระบวนการพัฒนาตามหลักไตรสิกขานั้น จึงมีหลักการใหญ่ ๆ ๓ ประการดังนี้

ขั้นที่ ๑ การฝึกฝนอบรมในด้านความประพฤติระเบียบวินัยความสุจริตทางกายวาจาและอาชีวะเรียกว่าอภิสีลสิกขา เรียกกันง่าย ๆ ว่า ศีล

ขั้นที่ ๒ การฝึกฝนอบรมทางจิตใจการปลูกฝังคุณธรรมสร้างเสริมคุณภาพสมรรถภาพและสุขภาพของจิต เรียกว่าอภิจิตตสิกขาเรียกง่าย ๆ ว่าสมาธิ

ขั้นที่ ๓ การฝึกฝนอบรมทางปัญญาให้เกิดความรู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริงรู้ความเป็นไปตามเหตุปัจจัยที่ทำให้แก้ไขปัญหไปตามแนวทางเหตุผลรู้เท่าทันโลก และชีวิตจนสามารถทำจิตใจให้บริสุทธิ์หลุดพ้นจากความยึดติดถือมั่นในสิ่งต่าง ๆ ดับกิเลสดับทุกข์ได้เป็นอยู่ด้วยจิตใจอิสระผ่องใสเบิกบานเรียกว่าอภิปญญาสิกขา เรียกกันง่าย ๆ ว่าปัญญา

สุมน อมรวิวัฒน์^{๕๙} ได้ให้แนวของการดำเนินชีวิตแบบไตรสิกขาว่าเป็นการดำเนินชีวิตที่ประกอบด้วยขั้นตอน ๓ ขั้น ได้แก่

ขั้นที่ ๑ ศีล เป็นการควบคุมให้ในระเบียบวินัยทั้งทางกาย และวาจาให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยเป็นปกติ

ขั้นที่ ๒ สมาธิ เป็นการให้ผู้เรียนรวบรวมจิตใจความคิดให้แน่วแน่เป็นจุดเดียวตัดสิ่งรบกวนอื่น ๆ ออกจากความคิด และจิตใจ

^{๕๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **วินัยเรื่องที่ใหญ่กว่าคิด**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา), **วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา ๒๕๕๐), หน้า ๖ – ๗.

^{๕๙} สุมน อมรวิวัฒน์, **พุทธวิธีสอน**, เอกสารการประชุมทางวิชาการพระพุทธศาสนากับการศึกษาในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๑๓), หน้า ๔๗ – ๔๘.

ขั้นที่ ๓ ปัญญา เป็นขั้นที่ใช้สมาธิการมีจิตแน่วแน่ทำความเข้าใจปัญหาแก้ไขปัญหานั้นจนเกิดความรู้แจ้งเข้าใจแก้ปัญหาได้เกิดการเรียนรู้เกิดปัญญาญาณขึ้นในตนเองมีมโนทัศน์ในเรื่องนั้นได้ถูกต้องตามเป็นจริง

๒.๕.๑.๑ ความหมายของการสร้างคุณค่าในมนุษย์ในพระพุทธศาสนา

จุดหมายของการสร้างคุณค่าในมนุษย์จะเน้นพัฒนาคนให้เป็นคนดีมีปัญญา และมีความสุขให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรมมีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย และพลเมืองโลกยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมีความรู้ และทักษะพื้นฐานรวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อการประกอบอาชีพ และการศึกษาตลอดชีวิตโดยมุ่งเน้นที่บุคคลเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ และพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ

วิจารณ์ พานิช ได้กล่าวไว้ว่า ทักษะของบุคคลในศตวรรษที่ ๒๑ ที่คนทุกคนต้องเรียนรู้ ตั้งแต่ชั้นอนุบาลไปจนถึงมหาวิทยาลัย และตลอดชีวิตคือ ๓R ได้แก่ Reading (อ่านออก), (W)riting (เขียนได้) และ(A)rithmetics (คิดเลขเป็น) ๗C ได้แก่ Critical thinking & problem solving (ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา) Creativity & innovation (ทักษะด้านการสร้างสรรค์ และนวัตกรรม) Cross-cultural understanding (ทักษะด้านความเข้าใจต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์) Collaboration, teamwork & leadership (ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ) Communications, information & media literacy (ทักษะด้านการสื่อสารสารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ) Computing & ICT literacy (ทักษะด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร) Career & learning skills (ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้)^{๖๐}

สมบุรณ์ จารุณะ และอรพิน ศิริสัมพันธ์ พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องพระพุทธศานานำรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ก่อนเรียน และหลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบอภิปรายกลุ่มโดยใช้สื่อโสตทัศน์พบว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบอภิปรายกลุ่มโดยใช้สื่อโสตทัศน์สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๑ รวมถึงแนวความคิดการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในผู้เรียนยุคใหม่^{๖๑}

^{๖๐} วิจารณ์ พานิช, *วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ ๒๑*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท ตาตาพับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๑๙.

^{๖๑} สมบุรณ์ จารุณะ และอรพิน ศิริสัมพันธ์, “การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการอภิปรายกลุ่มเรื่องพระพุทธศานานำรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ที่จัดการเรียนรู้แบบอภิปรายกลุ่มโดยใช้สื่อโสตทัศน์”, *Veridian E-Journal*, Slipakorn University ๘ ๓ (๙-๑๒), ๒๕๕๘: ๔๑๑.

เชวง เตชะโกศยะ ที่ได้กล่าวไว้ว่าคนเราถ้าไม่มีความรู้สึกผูกพันต่อ พ่อ แม่ ต่องานต่อแผ่นดิน และสิ่งแวดล้อมที่มีต่อเขาจะสอนเท่าใดก็คงไม่มีประโยชน์เพราะเขาจะเกิดความรู้สึกในหน้าที่ในคุณค่าของชีวิตคุณค่าของความเป็นมนุษย์ย่อมเป็นไปไม่ได้เพราะแม้ชีวิตของเขาเอง เขาก็ไม่รับผิดชอบเสียแล้วเขาจะไปรับผิดชอบในหน้าที่ของเขาที่ต้องทำความดี และให้ความดีแก่สังคมที่ได้รับประโยชน์ได้อย่างไร ดังนั้นจริยธรรมที่ควรปลูกฝังผู้คนยุคใหม่ต้องประกอบไปด้วยความมีวินัยรักษากฎระเบียบในสังคมความมีศีลธรรม ความมีคุณธรรม และมีจรรยาบรรณวิชาชีพจึงสามารถพัฒนาเป็นพลเมืองที่ดีในสังคมอย่างปกติสุขได้จากกล่าวได้ว่าครูกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมจึงเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวในการปลูกฝัง และกล่อมเกลาด้านความรู้ทางสติปัญญา และทางจิตใจที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยให้ผู้เรียนตระหนักถึงการนำหลักธรรมไปใช้ปฏิบัติในการพัฒนาตนเอง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขเป็นผู้กระทำความดี มีจริยธรรมที่ดีงามเพื่อที่จะได้เติบโตขึ้นเป็นพลเมืองที่มีประสิทธิภาพของบ้านเมือง และประเทศชาติในอนาคต

คุณธรรม และจริยธรรมเป็นคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันมีความเกี่ยวเนื่อง และซ้อนทับกันอยู่ และมักจะใช้ควบคู่กันไปในความหมายแล้วคำสองคำนี้มีความแตกต่างกัน ดังนั้นเพื่อให้เกิดความชัดเจนในความหมายของคำว่า “คุณธรรม” และ “จริยธรรม” มีนักการศึกษาทั้งในประเทศ และต่างประเทศได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ ประการแรกความหมายของคำว่า “คุณธรรม”

จอห์น ดิวอี้ ได้กล่าวว่าคุณธรรม คือหลักความประพฤติที่มีการฝึกอบรมให้เป็นพลเมืองดี โดยเน้นที่รายบุคคลเท่ากับที่ตระหนักถึงผลทางสังคมเพื่อดำรงรูปแบบของสังคมนั้น^{๖๒}

สงวน สุทธิเลิศอรุณ กล่าวไว้ว่า หมายถึงคุณงามความดีของบุคคลที่กระทำไปด้วยความสำนึกจิตใจโดยมีเป้าหมายว่าเป็นการกระทำความดีหรือเป็นพฤติกรรมที่ดีซึ่งเป็นที่ยอมรับของสังคม เช่นความเสียสละ ความมีน้ำใจ ความเกรงใจ ความยุติธรรมความรักเด็ก และรักเพื่อนมนุษย์ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เป็นต้น^{๖๓}

พระมหาดิศร ถิรสีโล ได้อธิบายไว้ว่าคุณธรรมเป็นความดีสูงสุดปลูกฝังอยู่ในอุปนิสัยอันดีงามอยู่ในจิตสำนึกอยู่ในความรู้สึกรับผิดชอบชั่วดีอันเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งควบคุมพฤติกรรมที่แสดงออกตามความปรารถนา^{๖๔}

^{๖๒} John Dewey, *Moral Principles in Education*, (London: Fever and Simons 1975), P.12.

^{๖๓} สงวน สุทธิเลิศอรุณ, *ปรัชญาและคุณธรรมสำหรับครู*, (กรุงเทพมหานคร: อักษรบัณฑิต, ๒๕๒๕), หน้า ๑๐.

^{๖๔} พระมหาดิศร ถิรสีโล, *คุณธรรมสำหรับครู*, (กรุงเทพมหานคร: โอเอสพริ้นติ้งเฮาส์, ๒๕๔๐), หน้า ๕๕.

สมพร เทพสิทธา ได้อธิบายคุณธรรมว่าเป็นคุณธรรมเป็นธรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์และความสุขเป็นธรรมอันพึงเจริญ คือทำให้เกิดมีขึ้นตรงข้ามกับอกุศลธรรมซึ่งเป็นธรรมฝ่ายชั่วทำให้เกิดความทุกข์ความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเอง และผู้อื่นเป็นธรรมที่ควรละ และระวังอย่าให้เกิดขึ้น^{๖๕}

ดวงเดือน พันธมนาวิน ได้กล่าวว่าคุณธรรม คือสิ่งที่บุคคลยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีงามมีประโยชน์มาก และมีโทษน้อยคุณธรรมในแต่ละสังคมอาจจะแตกต่างกันเพราะการเห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่าเป็นสิ่งที่ดีหรือไม่ดีนั้นขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และศาสนา ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าคุณธรรมจึงเป็นความดีอันสูงสุดที่สั่งสมอยู่ในจิตใจของมนุษย์ทั่วไปว่าสิ่งใดควรประพฤติสิ่งใดไม่ควรประพฤติโดยผ่านประสบการณ์จากการได้สัมผัสที่จะแสดงออกมาจากการกระทำทางกาย วาจา และใจของแต่ละบุคคล เพื่อควบคุมพฤติกรรมที่แสดงออกตามความปรารถนาซึ่งคุณธรรมเป็นสิ่งที่มิมีประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคมในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข^{๖๖}

ประการที่สอง ความหมายของคำว่า “จริยธรรม” ได้มีผู้รู้ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

โคลเบอร์ก ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่าจริยธรรมมีพื้นฐานของความยุติธรรมถือเอาการกระจายสิทธิ และหน้าที่อันเท่าเทียมกันโดยมิได้หมายถึงเกณฑ์ที่บังคับทั่วไปแต่เป็นเกณฑ์ซึ่งมีความเป็นสากลที่คนส่วนใหญ่รับไว้ในทุกสภาพการณ์ไม่มีการขัดแย้งพันธะทางจริยธรรมจึงเป็นการเคารพต่อสิทธิข้อเรียกร้องของบุคคลอย่างเสมอภาคกัน^{๖๗}

พุทธทาสภิกขุ อินทปัญญา กล่าวไว้ว่าจริยธรรมหรือศีลธรรมเป็นระเบียบที่มุ่งปฏิบัติให้เกิดความผาสุกความสงบสุขในสังคมเป็นส่วนใหญ่ซึ่งมนุษย์ได้ทำขึ้นบัญญัติขึ้นแต่งตั้งขึ้นตามเหตุผลของมนุษย์หรือตามความต้องการของมนุษย์นั่นเองตลอดจนความรู้สึกนึกคิดอันถูกต้องดีงามที่ควรประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองแก่ตนเอง และบุคคลทั่วไป^{๖๘}

นอกจากนี้จริยธรรมเป็นลักษณะทางสังคมหลายลักษณะของมนุษย์ และมีขอบเขตพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่าง ๆ ที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกเป็นพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบให้การสนับสนุน และผู้กระทำให้ส่วนมากเกิดความพอใจในการกระทำนั้นว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมส่วนอีกประเภทหนึ่งเป็นลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกของสังคมเป็นการ

^{๖๕} สมพร เทพสิทธา, **คุณธรรมและจริยธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: สมชายการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑.

^{๖๖} ดวงเดือน พันธมนาวิน, **ทฤษฎีต้นไมจริยธรรมการวิจัย และการพัฒนาบุคคล**, (กรุงเทพมหานคร: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑๕-๑๑๖.

^{๖๗} Kohlberg, L. **Moral Stage and Moralization: The Cognitive Development Approach**, In T.Likona (ED.) **Moral Development and Behavior**, (New York: Holt Rinehart andWinston, 1976), pp. 4-5.

^{๖๘} พุทธทาสภิกขุ, **ความแตกต่างระหว่างศีลธรรมกับศาสนา**, (นนทบุรี: เอกรินทร์, ๒๕๑๔), หน้า ๑๗.

กระทำที่สังคมลงโทษหรือพยายามจำกัด และผู้กระทำพฤติกรรมนั้นส่วนมากรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ดังนั้นจริยธรรมจึงเป็นความประพฤติหรือการกระทำของมนุษย์ที่ถูกต้องเหมาะสมในการทำคุณงามความดีตามที่สังคมมุ่งหวังซึ่งเป็นหน้าที่ที่สมาชิกในสังคมพึงประพฤติปฏิบัติต่อตนเองต่อผู้อื่น และต่อสังคมเพื่อก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองขึ้นในสังคมจากความหมายของคุณธรรม และจริยธรรมสรุปได้ว่าคุณธรรมมีลักษณะทางนามธรรมเป็นความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจความรู้สึกผิดชอบชั่วดีใน แต่ละบุคคล เช่นความโอบอ้อมอารีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือผู้อื่นความใจเย็นเป็นต้น ส่วนจริยธรรมมีลักษณะทางรูปธรรมที่ชัดเจนกว่าเป็นพฤติกรรมที่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาที่แสดงออกด้วยการประพฤติปฏิบัติต่าง ๆ เช่นการมีสัมมาคารวะรู้จักอ่อนน้อมถ่อมตนการแต่งกายสุภาพเป็นต้น

๒.๖ การสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ในหลักพุทธธรรม

สร้างคุณค่า และความหมายใหม่ในหลักพุทธธรรมเป็นขั้นตอนการจัดกระบวนการคิด และทำที่มุ่งเน้นกระตุ้นให้ผู้อ่านได้สัมผัส รับรู้ และลงมือปฏิบัติด้วยตนเองจากการบูรณาการใช้ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติสู่ความเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุขเต็มตามศักยภาพของผู้ปฏิบัติยุคใหม่ทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาโดยผู้วิจัยจะยกหลักธรรมให้สอดคล้องกับแนวคิดหลักของบุคคลต้นแบบในการใช้ ในการดำเนินชีวิตโดยมีหลักธรรมดังนี้ หลักธรรมแรก คือหลักศีล ๕ ที่เป็นพื้นฐานของหลักธรรมที่ใช้ ในการดำเนินชีวิตที่ทุกคนไปพึงปฏิบัติ ๒. หลักการภาวนา ๔^{๖๙} อันประกอบด้วยพัฒนาการทางด้าน กาย (กายภาวนา) พัฒนาการทางจิต (จิตภาวนา) พัฒนาการทางด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) พัฒนาการทางด้านสังคม (ศีลภาวนา) โดยที่กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ ๓. หลัก เบญจขันธ์ที่เป็นการนำเอาหลักธรรมเรื่องขันธ์ ๕ อันได้แก่รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณมา ประยุกต์ใช้ เพราะเป็นพื้นฐานของการพัฒนาชีวิตตามวิถีทางที่ดีสอดคล้องกับความเป็นจริงในการ ดำเนินชีวิตของผู้คนในอนาคตโดยที่กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์^{๗๐} ๔. หลัก ไตรสิกขาในการพัฒนา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา และสุดท้าย ๕. ได้แก่หลักพรหมวิหาร ๔ หลักธรรม ที่กล่าวมาข้างต้นนี้จึงเป็นหลักธรรมพื้นฐานที่สำคัญสำหรับมนุษย์ทุกคนทั้งนี้ก็เพื่อความสงบสุขสำหรับ ปัจเจกชน และสังคมโดยรวมอันเป็นรากฐานแห่งความสงบสุขร่มเย็นในชาติบ้านเมือง และ ก่อให้เกิดสันติภาพที่ถาวรขึ้นในโลกปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนั้นล้วนแต่เกิดขึ้นเพราะการ

^{๖๙} มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, *โรงเรียนวิถีพุทธ*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๓๓.

^{๗๐} สิริวรรณ ศรีพหล, *การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม* (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๖), หน้า ๑๔-๑๕.

ละเมิดศีลขั้นพื้นฐานไม่ว่าจะเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นโดยอ้อมหรือโดยตรงต่อสถาบันครอบครัว เช่นปัญหาอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตทางกายเกี่ยวกับทรัพย์สินอาชญากรรมทางเพศซึ่งส่งผลกระทบต่อการอยู่ร่วมกันโดยปรกติสุขของบุคคลในสังคมปัญหาเหล่านี้สามารถแก้ไขได้โดยการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมสามารถยกประดับจิตใจได้กับคนทุกเพศทุกวัย เพราะฉะนั้น การส่งเสริมคนไม่ว่าจะเป็นข้าราชการหรือพนักงานบริษัทห้างร้านองค์กรของรัฐตลอดจนประชาชนให้ยึดมั่นในคำสอนของพระพุทธเจ้ากระทำแต่กรรมดีนั้น และต้องยกย่องคนดีโดยหาแบบอย่างหรือต้นแบบที่ดีมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต และลงโทษคนชั่วให้ประจักษ์เพื่อสร้างสำนึกที่ตึงตังให้เกิดขึ้น โดยที่ผู้วิจัยจะเสนอหลักธรรมตามหลักพุทธธรรมของบุคคลต้นแบบในการประกอบกรดำเนินชีวิตเพื่อเป็นแนวทางดังต่อไปนี้

๒.๖.๑ การสร้างคุณค่าและความหมายใหม่โดยใช้หลัก ศีล ๕

ศีล ๕ ซึ่งเป็นศีลขั้นพื้นฐานสำหรับการอยู่ร่วมกันถือได้ว่าเป็นกฎสากลที่คนยึดถือปฏิบัติ อีกทั้งยังเป็นกฎระเบียบทางธรรมชาติสำหรับการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่าศีล ๕ เป็นหนึ่งในหลักธรรมที่มีมายาวนานหลักการ และเจตนารมณ์ของการรักษาศีล ๕ ในพระพุทธศาสนาก็คือเจตนารมณ์ที่มุ่งให้มนุษย์ในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ไม่เบียดเบียนกัน รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา นอกจากนั้นยังครอบคลุมถึงการจัดระบบโครงสร้างทางสังคมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคม และสภาพแวดล้อม อีกทั้งยังมีเจตนารมณ์ที่จะครอบคลุมให้สามารถแก้ไขปัญหาสังคมยุคใหม่ได้ทั้งหมด ดังนั้น เจตนารมณ์ของการรักษาศีล ๕ ในพระพุทธศาสนาไม่เพียงแต่จะแก้ไขปัญหาเรื่องการละเมิดกันระหว่างบุคคลกับบุคคลแบบตรงไปตรงมาเท่านั้นแต่ยังครอบคลุมถึงปัญหาที่กว้างขึ้น

ศีล ๕ ถือได้ว่าเป็นกฎระเบียบอยู่คู่กับสังคมพุทธของไทยมาก่อนที่จะมีการร่างกฎหมายขึ้นมาเพื่อบังคับใช้ ซึ่งตัวศีลเองนอกจากจะเป็นพื้นฐานธรรมของปัจเจกบุคคลแล้ว ศีลยังถือได้ว่าเป็นหมวดธรรมที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคมอีกด้วย ดังนั้นศีลจึงครอบคลุมเรื่องการจัดระเบียบชีวิตด้านนอกทั้งหมดเท่าที่จะช่วยทำสภาพความเป็นอยู่โดยทั่วไปกิจการทั้งหลายของหมู่ชน ความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม และสภาพแวดล้อมที่ควรจัดได้ให้มีสภาวะที่เกื้อกูลแก่ความเจริญงอกงามของชีวิตด้านในจึงสอดคล้องกับการที่ชีวิตด้านในที่เจริญงอกงามนั้นจะสะท้อนผลดีงามออกมาแก่ชีวิตด้านนอกคือเหมาะแก่การที่ทุก ๆ คนจะพากันปฏิบัติตามหลักศีลสมาธิ ปัญญา โดยเฉพาะจะได้สามารถฝึกจิตและปัญญาให้เจริญเพื่อจะได้ประสบชีวิตที่มีความสุขแท้จริงพร้อมด้วย

จิตใจที่เป็นอิสระผ่องใสเบิกบานในท่ามกลางสังคม และสภาพแวดล้อมที่สงบเรียบร้อยร่มเย็น และ
ร่มเย็นเป็นสุข^{๗๑}

๒.๖.๑.๑ นิยามและความหมายแห่งศีล ๕

คำว่า ศีล คำเดียว พระพุทธโฆสจารย์ได้แสดงความหมายไว้ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคโดยอ้าง
อาจารย์ทั้งหลายว่าอาจารย์อื่น ๆ พรรณนาอรรถในศีลศัพท์นี้ไว้โดยนัย เช่นว่าศีลศัพท์ที่มีความหมายว่า
สัระ คือสูงดุจอวียะ คือสัระมีความหมายว่าสัสะมีความหมายว่าสัตละ คือเย็นมีความหมายว่าสัวะ
(เกษม) พระภิกษุจารย์ผู้แต่งวิสุทธิมรรคภิกษาได้อธิบายขยายความหมายแห่งศีลศัพท์นี้ซึ่งปรากฏใน
เชิงอรรถว่า ศีลหมายถึงสัระกับสัสะนั้นเป็นอันเดียวกัน คือแปลว่าหวัเหมือนกัน ท่านขยายไว้ว่า
เมื่อหวัขาดแล้วร่างกายทั้งหมดก็เสียใช้การไม่ได้ฉันใด เมื่อศีลแตกทำลายเสียแล้วร่างกายคือคุณธรรม
ทั้งปวงก็เสียไปหมดฉันนั้น เพราะฉะนั้นศีลจึงมีอรรถว่าสัระหรือสัสะความหมายว่าสัตละ (เย็น) เข้าใจ
ได้ง่าย คือมีศีลแล้วก็จะจับเรื่องร้อนได้ (คนมีศีลเป็นคนเย็นไม่ทำความเดือดร้อนให้ใคร)^{๗๒}

ศีล ๕ หมายถึงศีลที่มนุษย์พึงสมทานรักษามีจำนวน ๕ ข้อ คือภาษาทางพระพุทธศาสนา
เรียกว่านิจศีล ดังข้อความที่พระอรรถกถาจารย์กล่าวไว้ในคัมภีร์อรรถกถาทั้งหลายเช่น “ผู้สมทานศีล
๕ ที่กำหนดเป็นนิจศีลสมทานศีล ๘ โดยกำหนดเป็นอุโบสถศีลเป็นต้น”^{๗๓}

อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม คือนิจศีลอุโบสถศีลทานพึงประกอบการค้าที่ชอบธรรม”
^{๗๔} “บัดนี้เพื่อจะแสดงนิจศีลนั้นเทวดาจึงกล่าวว่าข้าพเจ้าเป็นผู้ดเว้นจากปาณาติบาต”^{๗๕} “โดยความ
เป็นอุปนิสสยปัจจัยแห่งส่วนการศึกษาสิกขาบท ๕ ที่สมทานเป็นนิจศีล”^{๗๖}

ศีล ๕ เรียกว่า อาคาริยวินัย คือข้อปฏิบัติสำหรับฝึกหัดกาย และวาจาของผู้ครองเรือน
ท่านรวมศีล ๕ จำนวน ๔ ข้อ คือปาณาติปาตาเวรมณีเจตนางดเว้นจากทำชีวิตสัตว์ให้ตกลงไปอทิน
นาทานาเวรมณี เจตนางดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้กาเมสุมิฉาจาราเวรมณีเจตนางด

^{๗๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรมฉบับปรับปรุง และขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑,
(กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๔๔๘.

^{๗๒} วิสุทธิ. (ไทย) ๑/๑/๑๖.

^{๗๓} นิจศีลอุโบสถนิยามาทีวเสน ปณฺณ อญฺญ สีสานิ สมายินตสส” ... ขุ.อิติ.อ. (บาลี) ๓๑๗ (มมร.).

^{๗๔} โส นิจศีลอุโบสถศีลทานธมมสมนนาโคโต อริยสาวโก ปโยชเย ธมมิกัง วณฺชิขุ” ... ขุ.สุ.อ. (บาลี)
๑/๒๖๘. (มมร.).

^{๗๕} อิทานิ ตํ นิจศีลํ ทสเสตุ ปาณาติปาตา วิรตาติ อาที วุตตํ. ขุ.วิ.อ. (บาลี) ๙๔. (มมร.).

^{๗๖} นิจศีลวเสน สมายินนํ ปจฺจนํ สิกขาปทานํ สิกขาโกฏฐาสนํ อุปนิสสยภาเวน. ขุ.วิ.อ. (บาลี)
๑๒๖. (มมร.).

เว้นจากประพตติผิตในกาม มุสาวาทาเวรมณีเจตนางดเว้นจากกล่าวเท็จไว้ในกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ^{๗๗}

มนุษยธรรม คือหลักปฏิบัติของมนุษย์หรือทำให้เกิดเป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์ คือเป็น สัตบุรุษดังข้อความที่พระพุทธเจ้าตรัสพอสรูปได้ว่า บุคคลเป็นผู้ละเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์เป็นผู้ละเว้น ขาดจากการลักทรัพย์เป็นผู้ละเว้นขาดจากการประพตติผิตในกามเป็นผู้เว้นขาดจากการเสพของมีน เมาคือสุรา และเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทยอมเสวยสุขโสมนัสในปัจจุบัน^{๗๘} สัตบุรุษในโลกนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์เว้นขาดจากการลักทรัพย์เว้นขาดจากการประพตติผิตในกาม^{๗๙}

ศีล ๕ ถือได้ว่าเป็นสมบัติของชาวโลกมานานก่อนสมัยพุทธกาลมีลักษณะเป็นสากลอีกทั้ง ยังเป็นกฎระเบียบทางธรรมชาติสำหรับการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมซึ่งสามารถกล่าวได้ว่า พระพุทธเจ้าจะทรงเสด็จอุบัติขึ้นหรือไม่ก็ตามแต่ศีล ๕ ก็ถือเป็นหนึ่งในธรรมะที่มีมาแต่ไหนแต่ไรดัง ปรากฏในจกัถวัตติสูตรที่พระเจ้าจักรพรรดิทรงสอนประชาชนให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการ ถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้ เว้นจากการประพตติไม่เหมาะสมทางเพศ เว้นจากการกล่าวเท็จ และเว้นจาก การบริโภคสุรายาเมาโดยผู้ที่ระพตติผิตจะถูกลงโทษด้วยการจับแขนไพล่หลังเอาเชือกมัดให้แน่นโกน ผม และตีกลองเสียงดังแห่งประจานไปตามทางก่อนจะประหารชีวิตด้วยการตัดศีรษะจึงทำให้ศีล ๕ มีอิทธิพลมาในสังคมอินเดียสมัยนั้นจนกลายเป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับนักบวชทั่วไปแต่ปรากฏว่า หลังจากนั้นได้มีการปรับปรุงจนเหลือเพียง ๔ ข้อ คือไม่ฆ่าสัตว์ไม่ถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้ ไม่มี เพศสัมพันธ์ และไม่อวดอุตริมนุษยธรรม^{๘๐} และเมื่อพระศรีศากยมุนีพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้น และทรง ประกาศศาสนาพระพุทธองค์ก็ทรงยอมรับเอาข้อห้ามทั้ง ๕ ข้อมาสั่งสอน และเผยแผ่ไปสู่ผู้คนอย่าง แพร่หลายเรียกว่า "ศีล" บ้าง "สิกขาบท" บ้าง

ศีล ๕ อันเป็นกระบวนการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมตามทัศนะทางพระพุทธศาสนา ปรากฏในสูตรต่าง ๆ มีจกัถวัตติสูตร และอัคคัณณสูตร พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงความเป็นมาของศีลโดย เล่าถึงสภาวะทางธรรมชาติว่าเดิมทีนั้นมนุษย์อยู่กันอย่างสงบสุขโดยอาศัยการรู้จักประมาณตน ในเวลาต่อมาเมื่อมนุษย์มีมากขึ้นความเห็นแก่ตัว และการเบียดเบียนกันการลักขโมยเป็นต้นก็เกิดขึ้น ความสงบสุขก็หายไป ฉะนั้นเพื่อให้คนในสังคมตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรมกลัวบาป และมีความเอื้ออาทร ต่อกันเป็นต้น พระเจ้าทัฬหะเนมิจึงได้พระราชทานพระบรมราโชวาทไว้ว่า “พวกท่านไม่พึงฆ่าสัตว์ไม่พึง ถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้ไม่พึงประพตติผิตในกามทั้งหลายไม่พึงกล่าวคำเท็จ และไม่พิน้ำเมา

^{๗๗} มงคล. (ไทย) ๒/๙๓-๙๔.

^{๗๘} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๕๓/๒๙๙-๓๐๐.

^{๗๙} ุรยาละเอียดใน ม.อ. (ไทย) ๑๔/๙๒/๑๐๘,๓๗๗/๔๒๖.

^{๘๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๐๒/๗๓.

จงบริโภคน้ำตามเดิมเถิด”^{๘๑} ข้อความข้างต้นมีเนื้อความขยายว่าไม่ว่าใครก็ตามที่ทำผิดศีลย่อมได้รับการตีเตือน และรับผลของกรรมที่ได้ทำไว้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนเรื่องศีลไว้เพื่อเป็นเครื่องมือควบคุมพฤติกรรมทุกด้าน (ทางภายนอกคือด้านร่างกาย และทางด้านภายในคือจิตใจ) ด้วยทั้งสองทางนี้จะต้องเกี่ยวข้องหรือมีความสัมพันธ์กันตามแต่เหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่การดำเนินชีวิตอยู่แต่ทั้งนี้ต้องอยู่ภายในขอบเขตหรือสิทธิเสรีภาพที่ตนจะพึงมีพึงได้และที่สำคัญมนุษย์นั้นเป็นสัตว์ประเสริฐที่สามารถงดเว้นการกระทำต่าง ๆ มีเว้นจากการเบียดเบียนกัน และกันเป็นต้นโดยใช้ศีล ๕ เป็นมาตรฐานในการดำเนินชีวิตเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตคือการอยู่ร่วมกันอย่างปรกติสุขของคนในสังคม และเพื่อการเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ความในจักรวตติสูตร^{๘๒} และอัคคัญญสูตร^{๘๓} ได้กล่าวถึงกำเนิดของสังคมมนุษย์เมื่อเริ่มแรกที่เดียวมนุษย์อยู่ด้วยกันอย่างปรกติสุขมีการดำเนินชีวิตด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหารที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ต่อมาเมื่อมนุษย์มีมากขึ้น ความโลภความเกียจคร้านเข้าครอบงำจิตใจจึงทำให้มีการสังสมอาหารมีการแบ่งปันผลผลิตกันทำให้ผู้ที่ไม่สามารถควบคุมความโลภเป็นต้นได้แสดงพฤติกรรมผิดศีลเป็นเหตุให้การลักขโมย การกล่าวเท็จ การฆ่าฟันกัน การประพฤติดีกในกามก็เกิดขึ้น เมื่อมีความขัดแย้งเช่นนี้ขึ้นจึงได้มีข้อบัญญัติหรือศีลขึ้นเพื่อให้คนในสังคมหรือชุมชนนั้น ๆ ได้ยึดถือเป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีล ๕ จึงเกิดขึ้นเพื่อควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมและใช้ศีลเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาขึ้นพื้นฐานต่าง ๆ ที่จะพัฒนาขึ้นไปเป็นปัญหาในระดับสังคมต่อไปเพราะศีล ๕ นั้นเป็นเครื่องมือในการกำจัดกิเลสชั้นหยาบของมนุษย์ได้ในบางส่วนแต่ไม่ทำให้กิเลสต้นหาของมนุษย์หมดสิ้นไปได้ ศีลจึงเป็นเพียงเครื่องมือขึ้นพื้นฐานที่จะทำให้มนุษย์พัฒนาตนเองให้ไปสู่เป้าหมายสูงสุดของชีวิตได้อันเป็นกระบวนการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมตามทัศนะทางพระพุทธศาสนา

สรุป ศีล หมายถึงข้อกำหนดหรือข้อปฏิบัติเบื้องต้นในการเว้นจากทำชั่วโดยการรักษาร่างกาย และวาจาให้เป็นปรกติเพื่อช่วยให้กิจกรรมของสังคมดำเนินไปได้อย่างปรกติสุขทั้งส่วนปัจเจกบุคคลและสังคมโดยรวม ศีล ๕ นั้นประกอบด้วย

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการฆ่าสัตว์
๒. อทินนาทานา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการลักทรัพย์
๓. กาเมสุมิฉฉาจารา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการประพฤติดีกในกาม
๔. มุสาวาทา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการพูดเท็จ

^{๘๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๖/๕๓.

^{๘๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓/๕๐.

^{๘๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๕๐/๗๑.

๕. สุราเมрымชชปมาทฏ ฐานา เวมณี เจตนาเป็นเครื่องดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุรา และเมรยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท^{๘๔}

๒.๖.๑.๒ องค์ประกอบของศีล ๕

ศีลข้อที่ ๑ ปาณาติปาตา เวมณี แปลว่าเจตนางดเว้นจากการทำลายชีวิตสัตว์รวมไปถึง การฆ่า การทำร้ายร่างกายคำว่า “สัตว์” ในที่นี้ประสงค์เอาทั้งมนุษย์ และสัตว์เดรัจฉานที่ยังเป็นอยู่ มนุษย์ไม่ว่าชายหรือหญิงจะอยู่ในวัยใดก็ตามจนถึงที่ยังอยู่ในครรภ์ก็ตามจะใหญ่หรือเล็กก็ตามได้ชื่อว่า สัตว์ในที่นี้ทั้งหมด

ศีลข้อที่ ๒ อทินนาทานา เวมณี แปลว่าเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ด้วย อาการเป็นโจร คือไม่เบียดบังดำเนินการเกี่ยวกับวัตถุสิ่งของที่ผู้อื่นไม่อนุญาตด้วยทางกายหรือทาง วาจาอันเจ้าของไม่ได้ยกให้เป็นสิทธิ์ขาดเพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้นในที่นี้จะอธิบายกิริยาที่ห้ามทำในศีลข้อ ๒ มีอยู่ ๓ ประการคือ

โจรกรรมประพฤติเป็นโจร หมายถึงกิริยาที่ถือเอาสิ่งของที่ไม่มีผู้ให้ด้วยอาการเป็นโจร ๑๔ ลักษณะ คือ

๑. ลัก ได้แก่ การขโมยเอาลับหลัง
๒. ฉก ได้แก่ กิริยาที่ถือเอาสิ่งของ ๆ ผู้อื่นในเวลาเจ้าของเผลอ
๓. กรรโชก ได้แก่ ขูให้เขากลัวแล้วให้ทรัพย์
๔. ปล้น ได้แก่ การร่วมหัวกันหลายคนตีปล้นเอาทรัพย์
๕. ตู่ ได้แก่ การอ้างหลักฐานพยานเท็จเอาทรัพย์ของคนอื่น
๖. ฉ้อ ได้แก่ การทำอุบายฉ้อฉลให้เจ้าทรัพย์ตามไม่ทันแล้วเอาทรัพย์
๗. หลอก ได้แก่ การปั้นเรื่องขึ้นหลอกให้เขาหลงเชื่อแล้วให้ทรัพย์
๘. ลวง ได้แก่ การใช้เครื่องมือแลกเปลี่ยนผิดมาตรฐานตบตาคนอื่น
๙. ปลอม ได้แก่ การทำของปลอมใช้ของปลอมแลกเปลี่ยนได้ทรัพย์มา
๑๐. ตระบัด ได้แก่ บิดพลิ้วคำมั่นสัญญาเพื่อเอาทรัพย์
๑๑. เบียดบัง ได้แก่ การปกปิดซ่อนทรัพย์จนเจ้าของหมดอาลัยแล้วเอาเสีย
๑๒. สับเปลี่ยน ได้แก่ การสลับทรัพย์ของตนกับของคนอื่นแล้วถือเอาสิ่งที่ต้องการ
๑๓. ลักลอบ ได้แก่ การหลีกเลี่ยงไม่จ่ายตามพิกัด เช่นเลี้ยงภาษี
๑๔. ยักยอก ได้แก่ การใช้อำนาจหน้าที่หมายทรัพย์ของผู้อื่นมาเป็นของตนโดยมิชอบ^{๘๕}

^{๘๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๘๖/๒๒๕.

^{๘๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗.

ศีลข้อที่ ๓ กาเมสุมิฉฉาจารา เวรมณี แปลว่าเจตนางดเว้นจากการประพฤติดีกในกามกามในที่นี้หมายถึงกิริยาที่รักใคร่กันผ่านทางประเวณี หมายความว่างดเว้นจากความประพฤติกามกามที่จะล่วงละเมิดคุ้มครองของผู้อื่นมีข้อห้ามสำหรับชาย และหญิงมิให้ประพฤติกามกามล่วงเกินในขอบเขตของความเป็นสามี-ภรรยาที่เป็นไปทางกายในการประพฤติกามกามล่วงละเมิดทางเพศจะมีโทษมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับคุณความดีของผู้ถูกละเมิดความแรงของกิเลส และความพยายาม เช่นผู้ถูกละเมิดประกอบด้วยคุณความดีมากย่อมมีโทษมากถ้าประกอบด้วยคุณความดีน้อยย่อมมีโทษน้อยถ้ามีความพอใจด้วยกันทั้งสองฝ่ายแต่มีความพยายามมากก็มีโทษมากมีความพยายามน้อยก็มีโทษน้อย

ศีลข้อที่ ๔ มุสาวาทา เวรมณี แปลว่าเว้นจากการกล่าวคำเท็จ คืองดเว้นจากคำพูดที่บิดเบือนจากความจริงโดยจงใจให้ผู้อื่นเข้าใจผิดว่าเป็นเช่นนั้นเช่นแสดงพยานหลักฐานเท็จมีข้อห้ามดังต่อไปนี้

มุสา หมายถึง การพูดเท็จ และมีองค์ประกอบอยู่ ๗ ประการคือ

๑. ปต ได้แก่ การพูดตรงข้ามกับความจริง เช่นเห็นแล้วพูดว่าไม่เห็น รู้อยู่พูดว่าไม่รู้
๒. ทนสาบาน ได้แก่ ทำผิดแล้วไม่ยอมรับว่าผิด
๓. ทำเล่ห์กระเท่ห์ ได้แก่ การอวดอ้างตนว่าเป็นผู้วิเศษทำให้คนหลงเชื่อถือ และพากัน

นิยม

๔. มารยา ได้แก่ การเสแสร้งทำกิริยาให้ตรงกันข้ามกับความจริง เช่นเป็นคนทุศีลทำท่าทางเป็นคนมีศีล

๕. ทำเลศ ได้แก่ การตั้งใจจะพูดเท็จ คือพูดเล่นสำนวนเพื่อให้คู่สนทนาผิดเอง

๖. เสริมความ ได้แก่ พูดเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ให้เลดูว่าเป็นเรื่องใหญ่

๗. อำความ ได้แก่ การพูดอาศัยข้อมูลเดิมแต่ตัวตัดหัวข้อความที่ไม่ประสงค์จะให้รู้ออกเสียเพื่อให้เข้าใจว่าเป็นเรื่องอื่นไป

ศีลข้อที่ ๕ สุราเมรยมชชปมาทฐา ฐานา เวรมณี แปลว่า เว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทเป็นสิ่งที่ทำให้เสียสติสัมปชัญญะไปพระพุทธเจ้าจึงตรัสโทษแห่งการดื่มสุราเมรัยไว้ ๖ ประการไว้ในทมิณิกายปาฏิกวรรค สังคาสสูตรว่า

“ดูกรคฤหบดีบุตรโทษในการประกอบเนื่อง ๆ ซึ่งการดื่มน้ำเมา คือสุรา และเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๖ ประการนี้ คือความเสื่อมทรัพย์อันผู้ดื่มพึงเห็นเอง ๑ ก่อการทะเลาะวิวาท ๑ เป็นบ่อเกิดแห่งโรค ๑ เป็นเหตุเสียชื่อเสียง ๑ เป็นเหตุไม่รู้จักละอาย ๑ มีบทที่ ๖ คือเป็นเหตุทอนกำลังปัญญา ๑ ดูกรคฤหบดีบุตร โทษ ๖ ประการในการประกอบเนื่อง ๆ ซึ่งการดื่มน้ำเมา คือสุรา และเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทเหล่านี้แล”^{๔๖}

^{๔๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๗๙/๑๖๔.

ศีลทั้ง ๕ ข้อนี้ เป็นกฎระเบียบ และเป็นหลักประพฤติปฏิบัติขั้นพื้นฐานสำหรับมนุษย์ทุกคนเพื่อป้องกันแวร และภัยทำให้สังคมมีความสงบเรียบร้อยหากคนในสังคมไม่เคารพในหลักของศีลแล้วความทุกข์เดือดร้อนก็จะกลายเป็นปัญหาของชีวิต และสังคม พระพุทธองค์ทรงมุ่งเน้นให้มนุษย์ในสังคมมีความสุขสงบมีเอกภาพความเสมอภาคบนหลักพื้นฐานของการดำเนินชีวิตโดยให้มีความรักมีเมตตาต่อสรรพชีวิตจะต้องพึ่งพาอาศัยกันโดยอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีปกติสุขไม่เดือดร้อนเป็นที่รองรับของธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศลซึ่งมีประโยชน์ และอันสืบสืบไปอย่างต่อเนื่อง และที่สำคัญบุคคลที่ได้ถือเป็นต้นแบบจำเป็น และมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะเป็นตัวอย่างที่ดีคือจักต้องมีหลักที่เรียกว่าศีล ๕ นี้อยู่ด้วยจึงจะถือไว้ว่าเป็นแบบอย่างที่ดี และสมบูรณ์

พระพุทธองค์ทรงพิจารณาเห็นว่าโลกนี้จะสงบร่มเย็นได้ก็ต่อเมื่อมนุษย์เคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นไม่เบียดเบียนซึ่งกัน และกันทั้งทางกายวาจา และใจ ทรงชี้ให้เห็นว่าสัตว์ทุกจำพวกรักสุขเกลียดความทุกข์ต้องการได้ยินแต่คำพูดที่ไพเราะอ่อนหวานกันทั้งนั้นเมื่อมนุษย์ต้องการให้ผู้อื่นประพฤติปฏิบัติที่อ่อนน้อมแก่เรา เราก็ควรประพฤติปฏิบัติเช่นนั้นแก่เขาก่อนการประพฤติปฏิบัติเพื่อมิให้ผิดศีลหรือทำให้ศีลขาดต้องมีการสำรวมกาย วาจา โดยมีสติรู้ตัวอยู่ตลอดเวลาสิ่งที้นับว่าเป็นตัวทำลายสติตัวฉกาจก็คือสิ่งเสพติด และของมีเมาทุกชนิดนอกจากจะไม่มีประโยชน์แล้วยังนำไปสู่ความประมาทอันเป็นเหตุให้เสียทรัพย์สินหรือเสื่อมเสียเกียรติยศชื่อเสียงบางครั้งอาจทำให้ตนเองและผู้อื่นต้องได้รับอันตรายถึงชีวิต ดังนั้นการประพฤติปฏิบัติตามศีลธรรมจึงเป็นการประพฤติปฏิบัติเพื่อลดช่องว่างระหว่างชนชั้นในสังคมลงได้ และปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับคนรอบข้างตลอดถึงสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ด้วยศีลขั้นสูงคือสัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ ซึ่งเป็นองค์ของมรรคได้แก่การพูด การกระทำ การประกอบอาชีพที่มีเจตนาปราศจากความทุจริตหรือความคิดที่เบียดเบียน ฉะนั้นเพื่อควบคุมบุคคลในสังคมให้อยู่ในกฎระเบียบที่สังคมได้กำหนดขึ้น พระพุทธศาสนาจึงมุ่งสอนไปให้มนุษย์ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกันให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติและสงบสุข ตามหลักของสารณียธรรม คือไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจของผู้อื่นทำให้ผู้ประพฤติเป็นที่รักเป็นที่เคารพของผู้อื่นเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ซึ่งกันและกันเป็นไปเพื่อความพร้อมเพรียงกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไม่ให้วิวาทกับใครเพราะความเห็นที่ขัดแย้งกัน พอสรุปเป็นข้อได้ดังนี้

ก. เป็นรากฐานแห่งความสงบ คนที่มีศีลนอกจากจะไม่ทำตนเอง และสังคมให้เดือดร้อนแล้วนำแต่ความสุขความเจริญมาให้แก่ตนเอง และคนอื่น ๆ อีกทั้งคนมีศีลธรรมยังมีส่วนช่วยตนเอง และสังคมให้อยู่อย่างสงบสุขด้วยเพราะศีลธรรมนั้นทุกคนสามารถนำมาประพฤติปฏิบัติได้ทำให้ผู้ที่นำมาประพฤติปฏิบัติเป็นที่รักของคนทั้งหลายดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

“ภิกษุทั้งหลายถ้าภิกษุจะพึงหวังว่าขอเราพึงเป็นที่รักเป็นที่ชอบใจเป็นที่เคารพ และเป็นผู้ควรยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายดังนี้ ภิกษุนั้นพึงกระทำให้บริบูรณ์ในศีล”^{๘๗}

การที่พระพุทธศาสนาเน้นให้คนมีศีลธรรมก็เพราะศีลธรรมเป็นบ่อเกิดของความดีทั้งหลายเป็นรากฐานของความสงบ ผู้วิจัยมีความเชื่อมั่นว่าศีลธรรมเพียงอย่างเดียวก็สามารถทำให้คนในสังคมหรือชุมชนมีความสงบร่มเย็นได้

ข. เป็นมาตรฐานแห่งการอยู่ร่วมกันถ้าทุกคนในสังคมเพียงแต่มีศีลธรรมกันแล้วสังคมหรือชุมชนก็จะสงบอย่างยั่งยืนจะไม่มีสงครามไม่มีการฆ่าล้างผลาญกัน ไม่มีการขโมยแย่งชิงโกงกินกัน ไม่มีการประพฤติผิดทางกามที่ก่อให้เกิดความสับสนวุ่นวายแตกแยกขึ้นในสังคมหรือชุมชน ไม่มีการโกหกหลอกลวงใส่ความกัน ไม่มีการเสพของมีนเมาให้โทษต่าง ๆ อันเป็นบ่อเกิดแห่งความประมาทและความหายนะต่าง ๆ ทุกคนในสังคมหรือชุมชนก็จะพบกับความสุขร่มเย็นอยู่ด้วยกันด้วยความรักใคร่ปรองดองกันไม่ต้องเดือดร้อนวุ่นวายกันเหมือนในสังคมปัจจุบัน ศีลธรรมจึงมีความสำคัญมากสำหรับทุกคน ทั้งนี้ก็เพื่อความสงบสุขร่มเย็นของตนเอง และสังคมโดยรวมอันเป็นรากฐานแห่งการอยู่ร่วมกันซึ่งจะก่อให้เกิดสันติภาพที่มั่นคงถาวรขึ้นในโลก

ค. เป็นเครื่องมือสร้างสันติภาพ ถ้ามนุษย์ทุกคนเข้าใจความมุ่งหมายที่แท้ของศีล และประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องเพื่อให้เกิดผลสนองต่อความมุ่งหมายของศีลอย่างแท้จริงแล้ว สังคมมนุษย์จะอยู่ในภาวะปกติสุข ฉะนั้นศีลว่าโดยเนื้อแท้ก็คือความดีงามของมนุษย์ที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิต ปัจจุบันมนุษย์เรารบราฆ่าฟันกันด้วยการแบ่งแยกเผ่าผิวพรรณ ลัทธิทางศาสนา เป็นต้น ฉะนั้นเพื่อให้มนุษย์หันมาใส่ใจว่าเราจะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขได้อย่างไรพระพุทธศาสนาจึงสอนให้คนในสังคมมีศีลเพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันด้วยเมตตาที่เกิดจากปัญญาที่เข้าใจกัน การให้โอกาสแก่กันและกันซึ่งเป็นทางนำไปสู่ความสงบได้ในที่สุดดังพุทธดำรัสที่ว่า

“ภิกษุทั้งหลายนรกกระทำได้ให้หลังกับช้างสมათานศีล ๕ และตนเองก็ประพฤติสมათานในศีล ๕ สัตว์ทั้งสามมีความเคารพยำเกรงกันมีความประพฤติกลมเกลียวกันอยู่เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตกได้เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์”^{๘๘}

๒.๖.๒ การสร้างคุณค่าและความหมายใหม่โดยใช้หลักอริยมรรคมีองค์ ๘

การที่ผู้วิจัยได้ยกหลักการสร้างคุณค่าในชีวิตโดยยกหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ เพราะหลักธรรมดังกล่าวนี้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของบุคคลต้นแบบทั้งในด้านการดำเนินชีวิต และการทำงาน อีกนัยหนึ่งหลักธรรมนี้ยังเป็นทางอันประเสริฐทางดำเนินของพระอริยเพื่อความเข้าถึง มรรค

^{๘๗} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๗๔/๔๓.

^{๘๘} วิ.จู. (ไทย) ๗/๒๖๒/๔๓.

๔ ผล ๔ นิพพาน ๑ เรียกว่ามรรคมืองค์ ๘ หรือ อัฐังคิกมรรคมัชฌิมาปฏิปทาซึ่งเป็นหนทางสายกลางในอริยมรรคมืองค์ ๘ เป็นหลักธรรมที่สำคัญของแนวทางการปฏิบัติเพื่อทำให้เกิดปัญญาย่อมเป็นไปเพื่อความสงบกิเลส เพื่อความรู้ยิ่งเพื่อความรู้แจ้ง เพื่อทำความสิ้นไปแห่งทุกข์ทั้งปวง มัชฌิมาปฏิปทาได้ชื่อว่า อริยมรรค คือหนทางปฏิบัติของพระอริยบุคคลประกอบด้วยองค์ ๘ คือ สัมมาทิฐิ โดยองค์ธรรมคือตัวปัญญาจัดเป็นปัญญาเจตสิกธรรม ส่วนมรรค ๗ ประการที่เหลือเป็นมรรคที่สนับสนุนให้เกิดสัมมาทิฐิดังตัวอย่างที่ผู้วิจัยจะนำเสนอต่อไปนี้

อริยมรรค^{๘๙} คือทางอันประเสริฐ, ทางดำเนินของพระอริยะ, ญาณอันให้สำเร็จความเป็นพระอริยะ มี ๔ คือโสดาปัตติผล สกทาคามีผล อนาคามีผล และพระอรหันต์บางที่เรียกมรรคมืองค์ ๘ ว่าอริยมรรคก็มีแต่ควรเรียกเต็มว่าอัฐังคิกมรรค หรืออริยมรรคมืองค์ ๘

๒.๖.๒.๑ ความเป็นมาของอริยมรรคมืองค์ ๘

เมื่อพระพุทธองค์ได้ตรัสรู้สัจธรรม คือความจริงอันประเสริฐแล้วจึงได้ทรงแสดงแนวทางการปฏิบัติธรรม คือพระธรรมเทศนาชื่อว่าธัมมจักกัปปวัตตนสูตร (พระสูตรว่าด้วยการหมุนกงล้อแห่งธรรม) ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงโปรดแก่เหล่าปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสีว่ามรรคมืองค์ ๘ นี้หรือมัชฌิมาปฏิปทาซึ่งมีสัมมาทิฐิปัญญาเห็นชอบคือเห็นอริยสัจ ๔ ซึ่งการปฏิบัติตามมรรคมืองค์ ๘ นี้ก็คือการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานนั่นเอง ปรากฏว่าเมื่อหัวหน้าคณะปัญจวัคคีย์ คือท่านโกณฑัญญะได้ฟังพระธรรมเทศนากัณฑ์นี้แล้วได้ดวงตาเห็นธรรม (ธรรมจักขุ) คือสำเร็จเป็นพระโสดาบันนับเป็นอริยสงฆ์องค์แรกในพระพุทธศาสนา^{๙๐}

พระพุทธดำรัสที่ตรัสไว้ในธรรมจักกัปปวัตตนสูตรพระพุทธองค์ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่าทางที่สุดโต่ง ๒ ประการนี้บรรพชิตไม่ควรเสพ คือ

๑) กามสุขัลลิกานุโยค (การหมกมุ่นอยู่ด้วยกามสุขในกามทั้งหลาย)

๒) อัตตakilมณานุโยค (การประกอบความลำบากเดือดร้อนแก่ตน) เป็นทุกข์ไม่ใช่ของพระอริยะไม่ประกอบด้วยประโยชน์

“ภิกษุทั้งหลายว่า มัชฌิมาปฏิปทาไม่เอียงเข้าใกล้ที่สุด ๒ ประการนั้นพระองค์ได้ตรัสรู้แล้วทำให้เห็นประจักษ์ทำให้รู้ชัดย่อมเป็นไปเพื่อความสงบเพื่อความรู้ยิ่งเพื่อความตรัสรู้เพื่อนิพพาน”

^{๙๑} พระสูตร ๆ นี้พระพุทธองค์ได้รับการยกย่องว่า “พระสมณโคตมเป็นผู้มีปรกติกาล่าตามกาล (กาลวาที) กล่าวถูกต้องตามที่เป็นจริง (ภูตวาที) กล่าวโดยอรรถ (อตถวาที) กล่าวโดยธรรม (ธมมวาที)

^{๘๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๕๑๗.

^{๙๐} ตูรายละเอียดใน วิ.มท. (ไทย) ๔/๑๒/๑๘.

^{๙๑} ตูรายละเอียดใน ม.อ. (ไทย) ๑๔/๓๒๕/๓๔๒. และ วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓/๒๐.

กล่าวโดยวินัย (วินยวาที)”^{๙๒} พุทธดำรัสที่ตรัสไว้ในธรรมจักรกัปปวัตตนสูตรว่า “มชฌิมาปฏิบัติปา จก ชุกรณี ญาณกรณี” หมายความว่าทางสายกลางที่ทำให้เกิดจักขุทำให้เกิดปัญญา^{๙๓}

กล่าวสรุปโดยความสำคัญของอริยมรรคมีองค์ ๘ คือเป็นข้อปฏิบัติอันเป็นทางสายกลางที่ พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก และพระอริยเจ้าทั้งหลายดำเนินไปสู่ความดับ ทุกข์ ในอริยวัตรปฏิบัติได้แสดงไว้ว่าอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้เป็นเหตุปัจจัยให้เกิดวิปัสสนาปัญญาก่อน ภายหลังต่อมายังเป็นปัจจัยให้เกิดมรรคญาณผลญาณ และนิพพานในที่สุด^{๙๔} ต่อไปจักได้กล่าวถึง หลักธรรมในอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ

๒.๖.๒.๒ หลักธรรมในอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ

หลักธรรมในอริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นธรรมที่มีปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทคือ พระไตรปิฎกเป็นต้นอยู่หลายแห่งหลายประการเพื่อสะดวกต่อการศึกษา ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นของ หลักธรรมแต่ละข้อโดยจำแนกออกเป็นลักษณะดังนี้

หลักธรรมในอริยมรรคมีองค์ ๘ ประกอบด้วยธรรมดังนี้

๑. สัมมาทิฐิ (เห็นชอบ)
๒. สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ)
๓. สัมมาวาจา (เจรจาชอบ)
๔. สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ)
๕. สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ)
๖. สัมมาวายามะ (เพียรชอบ)
๗. สัมมาสติ (ระลึกชอบ)
๘. สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ)

๑. สัมมาทิฐิ (เห็นชอบ)

สัมมาทิฐิ เป็นอริยมรรคข้อแรกในอริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นมรรคที่สำคัญคือเป็นหัวหน้า^{๙๕} แห่งอริยมรรคที่เหลืว่าจะมีอริยมรรคข้ออื่น ๆ เกิดขึ้นตามมาดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสกับภิกษุทั้งหลายเมื่อตวงอาทิद्यอุทโยอยู่ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อนเป็นบุพนิมิตฉันใดสัมมาทิฐิก็เป็นตัวนำเป็น บุปนิมิตเพื่อการตรัสรู้เป็นจริงซึ่งอริยสัจ ๔ ประการฉันนั้น, ภิกษุผู้มีสัมมาทิฐิย่อมเป็นอันหวังสิ่งนี้ได้

^{๙๒} ดูรายละเอียดใน ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๐๘๑/๓๖๗-๓๗๐.

^{๙๓} พระโสภณมหาเถระ (มหาสิสยาตอ), ธรรมจักรกัปปวัตตนสูตร, แปลโดย พระคันธสาราภิวังค์, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์, ๒๕๕๔), หน้า ๖๙

^{๙๔} สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สมศักดิ์ อุปสสมมหาเถระ), อริยวัตรปฏิบัติ, หน้า ๖๙.

^{๙๕} ดูรายละเอียดใน ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๔๑/๑๘๐

คือจักรู้ชัดตามเป็นจริงว่าทุกข์คือดังนี้... เหตุให้เกิดทุกข์คือดังนี้... ความดับทุกข์คือดังนี้...ปฏิบัติให้ถึง
ความดับทุกข์คือดังนี้^{๙๖}

ลักษณะ ๑๑ ประการของสัมมาทิฐิมีดังนี้^{๙๗}

๑) ทัสสนะ แปลว่า เห็น การเห็นในที่นี้เป็นลักษณะของปัญญา คือเห็นความไม่เที่ยงเป็น
ทุกข์เป็นอนัตตาของรูปนาม เห็นอริยสัจ เห็นนิพพาน

๒) ปหานะ แปลว่า ละ คือ ละความเห็นผิดต่าง ๆ เห็นว่า มรรค ผล นิพพานไม่มี

๓) อุปัตถัมภะ แปลว่า อุปัตถัมภ์ค้ำชู คือเป็นอุปการะต่อสหชาติธรรมทั้งหลายที่เกิด
ร่วมกัน เช่นสัมมาสังกัปปะ เป็นต้น

๔) ปริยาทานะ แปลว่า ครอบงำ คือความจำกัเลสทั้งหลายในขณะแห่งโสดาปัตติมรรค

๕) วิโสธนะ แปลว่า ให้บริสุทธิ์หมดจด คือยังจิตให้บริสุทธิ์ด้วยปฏิเวธ

๖) อธิชฺฐานะ แปลว่า ตั้งมั่น คือตั้งใจมั่น ได้แก่ มั่นอยู่กับรูปนามไตรลักษณ์ไตรสิกขา
และตั้งมั่นอยู่กับมรรคผลนิพพาน

๗) โวทานะ แปลว่า ปล่อยแผ้ว คือยังจิตให้ปล่อยแผ้วจากกิเลสทั้งหลาย

๘) วิเสสาคัมมะ แปลว่า บรรลุคุณวิเศษ คือบรรลุโสดาปัตติมรรคเป็นต้น

๙) ปฏิเวธะ แปลว่า แหว่งตลอด คือแหว่งตลอดปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ

๑๐) อภิสมยะ แปลว่า ตรัสรู้ คือตรัสรู้สัจจะ ๔ ได้แก่ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค

๑๑) ปติฏฐापนะ แปลว่า ยังจิตให้ตั้งอยู่ในนิโรธ คือเข้าถึงพระนิพพาน

๒. สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ)

สัมมาสังกัปปะ หมายถึง ความดำริชอบ , ความดำริอยู่ในศีล สมาธิ ปัญญา คือสามารถ
ยกจิตขึ้นสู่มหากุศล และสามารถยังจิตให้ตั้งมั่นอยู่กับสติปัฏฐาน ๔^{๙๘}

องค์ธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติในสัมมาสังกัปปะ คือ

๑) ความดำริในการออกจากกาม

๒) ความดำริในการไม่พยาบาท

๓) ความดำริในการไม่เบียดเบียน^{๙๙}

^{๙๖} ดูรายละเอียดใน ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๗๒๐/๕๕๒.

^{๙๗} ดูรายละเอียดใน พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ ป.ธ.๙), คำบรรยายเรื่องวิปัสสนกรรม
ฐาน เล่ม ๗-๘-๙, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิกจำกัด , ๒๕๓๘), หน้า ๔๓๓-๔๓๖.

^{๙๘} ดูรายละเอียดในพระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ ป.ธ.๙), คำบรรยายเรื่องวิปัสสนา
กรรมฐาน เล่ม ๗-๘-๙, หน้า ๔๓๙.

^{๙๙} ดูรายละเอียดใน อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๘๗/๓๗๑.

๓. สัมมาวาจา (เจรจาชอบ)

สัมมาวาจา หมายถึง เจรจาชอบ, พูดถูกธรรมถูกวินัยพูดแล้วไม่เสียหายมีแต่ดีฝ่ายเดียว, การงดเว้นวจีทุจริต ๔ ได้เด็ดขาดจึงจัดเป็นสัมมาวาจาในมรรคได้

องค์ธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติในสัมมาวาจา คือ

- ๑) เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดเท็จ
- ๒) เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดส่อเสียด
- ๓) เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดคำหยาบ
- ๔) เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ^{๑๐๐}

๔. สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ)

สัมมากัมมันตะ หมายถึง ทำการชอบ หรือการงานชอบ ได้แก่การกระทำที่เว้นจากความประพฤติชั่วทางกายสามอย่าง^{๑๐๑} ทำการงานถูกต้องตามทำนองคลองธรรม คือการงานที่ทำทางกาย วาจา ใจ ประกอบด้วยศีล สมาธิ ปัญญา^{๑๐๒}

องค์ธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติในสัมมากัมมันตะ คือ

- ๑) เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการฆ่าสัตว์
- ๒) เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการลักทรัพย์
- ๓) เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม^{๑๐๓}

๕. สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ)

สัมมาอาชีวะ หมายถึง เลี้ยงชีวิตชอบ คือเว้นจากเลี้ยงชีวิตโดยทางที่ผิด เช่นโกงเขา หลอกหลวง สอพลอ บีบบังคับขู่เข็ญ ค้าคน ค้ายาเสพติด ค้ายาพิษ เป็นต้น^{๑๐๔}

สัมมาอาชีโว^{๑๐๕} เป็นอยู่ชอบ คือเป็นอยู่ชอบเพราะความเพียรเป็นอยู่ชอบเพราะงดเว้นอย่างเด็ดขาดจากกายทุจริต ๓ วจีทุจริต ๔

องค์ธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติในสัมมากัมมันตะ คือ

^{๑๐๐} ดูรายละเอียดใน อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๘๗/๓๗๑.

^{๑๐๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๓๕.

^{๑๐๒} ดูรายละเอียดใน พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก), คำบรรยายเรื่องวิปัสสนากรรมฐาน เล่ม ๗-๘-๙, หน้า ๔๕๖.

^{๑๐๓} ดูรายละเอียดใน อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๘๗/๓๗๑.

^{๑๐๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๓๖.

^{๑๐๕} พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก), คำบรรยายเรื่องวิปัสสนากรรมฐาน เล่ม ๗-๘-๙, หน้า ๔๖๔.

๑) ละมิจฉาอาชีวะ

๒) เลี้ยงชีวิตอยู่ด้วยสัมมาอาชีวะ^{๑๐๖}

๖. สัมมาวายามะ (เพียรชอบ)

สัมมาวายามะ หมายถึง เพียรชอบ,^{๑๐๗}

องค์ธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติในสัมมาวายามะ

๑) ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สร้างฉันทะ พยายาม ปราศจากความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น

๒) ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สร้างฉันทะ พยายาม ปราศจากความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

๓) ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สร้างฉันทะ พยายาม ปราศจากความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น

๔) ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สร้างฉันทะ พยายาม ปราศจากความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อความดำรงมั่น ไม่เลือนหาย ภิกษุโดยภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มทีแห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว^{๑๐๘}

๗. สัมมาสติ (ระลึกชอบ)

สัมมาสติ หมายถึง ระลึกชอบ^{๑๐๙} คือระลึกในสติปัฏฐาน , ระลึกอยู่กับกาย เวทนา จิต ธรรม

องค์ธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติในสัมมาสติคือ

๑) พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌา และโทมนัสในโลกได้

๒) พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌา และโทมนัสในโลกได้

๓) พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌา และโทมนัสในโลกได้

๔) พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌา และโทมนัสในโลกได้^{๑๑๐}

^{๑๐๖} ดูรายละเอียดใน อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๘๗/๓๗๑.

^{๑๐๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๓๖.

^{๑๐๘} ดูรายละเอียดใน อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๘๗/๓๗๒.

^{๑๐๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๓๖.

^{๑๑๐} ดูรายละเอียดใน อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๘๗/๓๗๒.

ในมรรคมืองค์ ๘ ข้อสัมมาสติมีลักษณะดังนี้

สติ ความตามระลึก ความทวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลือนลอย ความไม่หลงลืม สติ สตินทรีย์ สติพละ สัมมาสติ สติสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรคนับเนื่องในมรรคนี้เรียกว่า สัมมาสติ^{๑๑๑}

๘. สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ)

สัมมาสมาธิ หมายถึง ตั้งจิตมั่นชอบ^{๑๑๒} มีใจจดจ่ออยู่กับรูปนาม และศีล สมาธิ ปัญญา จนกระทั่งถึงมรรค

ในมรรคมืองค์ ๘ ข้อสัมมาสมาธิมีลักษณะดังนี้

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ซัดส่าย ความไม่ฟุ้งซ่านความที่จิตไม่ซัดส่าย สมถะ สมาธิทริย สัมมาสมาธิ สมาธิพละ สมาธิสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรคนับเนื่องในมรรค นี้เรียกว่าสัมมาสมาธิ^{๑๑๓}

หลักธรรมในอริยมรรคมืองค์ ๘ คือ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา

สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ เป็นหลักปฏิบัติอันสำคัญในหลักอริยสัจ ๔ เพราะเป็นทางปฏิบัติให้ถึงความพ้นทุกข์

๒.๖.๑.๓ การสร้างคุณค่าและความหมายใหม่โดยใช้หลักภาวนา ๔

พระพุทธศาสนาตามแนวคิดการสร้างคุณค่าเพื่อการพัฒนาตรงกับคำว่า “ภาวนา” ซึ่งหมายถึงการทำให้เจริญองงามเป็นคำที่กำหนดให้มีคุณค่า และเป็นไปตามหลักการของพุทธศาสนาโดยดำเนินไปพร้อม ๆ กัน ๔ ทางคือ

๑. การพัฒนาทางด้านกายภาพ (Physical Development) เป็นกระบวนการสร้างความเจริญองงามทางร่างกาย การฝึกอบรมร่างกายให้รู้จักติดต่อกับสิ่งภายนอกด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งภายนอกเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณมิให้เกิดโทษให้กุศลธรรมเจริญองงาม และกำจัดให้อกุศลธรรมเสื่อมสูญไปสิ่งภายนอกที่มีบทบาทต่อชีวิตมนุษย์ คืออารมณ์ภายนอกทั้ง ๕ คือรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส จุดมุ่งหมายของการพัฒนาในข้อนี้ คือการทำให้บุคคลรู้จักวิธีการเกี่ยวข้องกับอารมณ์ภายนอกทั้ง ๕ อย่างอย่างถูกต้องเหมาะสม และเป็นคุณประโยชน์ต่อการพัฒนาชีวิตให้เจริญก้าวหน้าสูงขึ้น

๒. การพัฒนาทางด้านศีลธรรม (Moral Development) เป็นกระบวนการฝึกอบรมบุคคลให้มีศีลให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหายแก่บุคคลอื่นสามารถอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างดีมีความเอื้อเพื่อเกื้อกูลต่อบุคคลอื่น

^{๑๑๑} อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๙๒/๓๗๕., อภ.สง. (ไทย) ๓๔/๓๐๓/๙๔.

^{๑๑๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๓๖.

^{๑๑๓} อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๙๒/๓๗๕., อภ.สง. (ไทย) ๓๔/๓๐๔/๙๕.

๓. การพัฒนาทางด้านจิตใจ (Spiritual or Emotional Development) เป็นความพยายามที่จะฝึกอบรมจิตใจให้เข้มแข็งให้มีความมั่นคง และมีความเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่นมีเมตตากรุณามีความขยันหมั่นเพียร มีความอดทน มีสมาธิ มีความสดชื่นเบิกบาน มีความสงบสุขแจ่มใส เป็นต้น การพัฒนาทางด้านจิตใจที่บางทีเรียกว่าการพัฒนาอารมณ

๔. การพัฒนาทางด้านสติปัญญา (Intellectual Development) เป็นกระบวนการในการฝึกอบรมให้รู้และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ผู้ที่มีความรู้เท่าทันเห็นแจ้งโลก และชีวิตตามสภาพของมันสามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ และบริสุทธิ์หลุดพ้นจากกิเลสเศร้าหมอง และทำตนให้ปลอดพ้นจากความทุกข์ทำตนให้มีความสุขสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพพร้อมทั้งสามารถทำตนให้อยู่เหนือปัญหาเหนือความขัดแย้ง และพัฒนาส่วนรวมให้มีความสุขสงบมีความสุขเสมอภาค และมีความเป็นประชาธิปไตยอย่างมีคุณภาพ

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวไว้ว่า

๑. แนวคิดพื้นฐานทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับมนุษย์มี ๔ ประการคือ

๑.๑ พระพุทธศาสนามองว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงเป็นธรรมชาติที่มีอยู่ และเป็นไปตามธรรมดาในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยที่เป็นองค์รวม และมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยของธรรมชาตินั้น

๑.๒ ชีวิต และการกระทำของมนุษย์เป็นไปตามระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย และมีผลต่อระบบความสัมพันธ์นั้นโดยกระทบต่อสิ่งภายนอกบ้างกระทบตัวเองบ้าง และในทำนองเดียวกันสิ่งที่เกิดขึ้นภายนอกก็มีผลกระทบต่อตัวมนุษย์ด้วย คือทั้งในมุมกิริยาและปฏิกิริยา

๑.๓ มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้และต้องฝึกกล่าว คือเป็นสัตว์ที่พัฒนาได้หลักนี้ถือว่าเป็นความคิดรากฐานที่สำคัญที่สุดเป็นแกนสำคัญของจริยธรรมในพระพุทธศาสนาเพราะเหตุที่มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกฝนพัฒนาได้จริยธรรมจึงเป็นระบบที่มีความประสานกลมกลืนหลักการนี้ถือว่าความประเสริฐของมนุษย์อยู่ที่การฝึกฝนพัฒนาถ้าไม่พัฒนาแล้วมนุษย์ไม่ประเสริฐและมนุษย์นั้นเมื่อพัฒนาแล้วสามารถเข้าถึงอิสรภาพ และความสุขได้จริง

๑.๔ มนุษย์ที่พัฒนาแล้วมีความสามารถทำให้ความแตกต่างกลายเป็นความประสานกลมกลืนทำให้เกิดความสมบูรณ์ และดุลยภาพเมื่อมนุษย์ยังไม่พัฒนามักจะทำให้ความแตกต่างเป็นขัดแย้งหรือเกิดความสับสนแล้วความแตกต่างก็กลายเป็นความขัดแย้งศักยภาพของการพัฒนามนุษย์อย่างนี้จะต้องมาประยุกต์เข้ากับการแก้ปัญหาสภาพแวดล้อมทั้งหมด

กล่าวโดยสรุปแล้วแนวคิดตามหลักพระพุทธศาสนาตามกระบวนการสร้างคุณค่า และความหมายใหม่ในหลักพุทธธรรมตรงกับคำว่า “ภาวนา” หมายถึงการทำให้เจริญงอกงามซึ่งการสร้างแนวความคิดใหม่นี้จะต้องดำเนินไปพร้อม ๆ กัน ๔ ทางคือการพัฒนาทางด้านกายภาพ การพัฒนาทางด้านศีลธรรม การพัฒนาทางด้านจิตใจ และการพัฒนาทางด้านสติปัญญา แนวคิดที่เน้นมนุษย์เป็น

สำคัญตามทัศนะพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่นุชโยโดยเฉพาะความมีศรัทธาภาพอิสรภาพ และความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมมิใช่เป็นการฝึกมนุษย์ให้สามารถแสวงหาความสุขแต่เชื่อว่าความสุขเป็นผลจากการจำกัดความทุกข์มนุษย์เหนือสัตว์อื่นตรงที่สามารถฝึกได้ และต้องฝึกฝนเพื่อพัฒนามนุษย์มุ่งทั้งภายในและภายนอก กล่าวคือพัฒนาจิตในปัญญา และพฤติกรรมอย่างสัมพันธ์กันโดยที่พฤติกรรมจากมีฐานมาจากสภาพจิต และสติปัญญาเมื่อนุชโยได้รับการพัฒนาในระดับปัจเจกแล้วจะมีคุณค่าต่อชุมชนสังคมโดยพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างกับมนุษย์ และมนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อมตามแนวพัฒนาวัฒนธรรมชุมชน ดังนั้นจึงเป็นการพัฒนาจากภายในสู่ภายนอกจากศูนย์กลางสู่วงกว้างรอบนอก

๒.๖.๓ การสร้างคุณค่าของมนุษย์โดยใช้หลักธรรมพรหมวิหาร ๔

หลักธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนาจะแสดงถึงหลักจริยธรรม และคุณธรรมที่ควรประพฤติหรือแนวทางของการประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นคนดีเพื่อประโยชน์สุขของตนเอง และส่วนรวม ในทางพระพุทธศาสนาธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมหรือผู้ประเสริฐ เรียกว่าพรหมวิหาร ได้แก่ผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่กว้างขวางประดุจพระพรหมซึ่งเป็นคุณธรรมที่บุคคลควรปฏิบัติต่อกัน

พรหมวิหาร ๔ คือ ธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐหรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่กว้างขวางดุจพรหม

๑. เมตตา (ความรัก) คือ ความปรารถนาดี มีไมตรีต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข

๒. กรุณา (ความสงสาร) คืออยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ใจที่จะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของคน และสัตว์ทั้งปวง

๓. มุทิตา (ความเบิกบานพลอยยินดี) คือเมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีความสุขก็มีใจแช่มชื่นเบิกบานเมื่อเห็นเขาประสบความสำเร็จอกงามยิ่งขึ้นไปก็พลอยยินดีบันเทิงใจด้วย

๔. อุเบกขา (ความมีใจเป็นกลาง) คือมองตามความเป็นจริงโดยวางจิตเรียบสม่ำเสมอมั่นคงเที่ยงตรงดุจตราขึงมองเห็นการที่บุคคลจะได้รับผลดีหรือชั่วสมควรแก่เหตุที่ตนประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัยวางตน และปฏิบัติไปตามความเที่ยงธรรม^{๑๑๔}

พจนานุกรม ศัพท์ทางศาสนาสาทุก อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน^{๑๑๕} อธิบายความหมายพรหมวิหาร ๔ ว่าเป็นธรรมหมวดหนึ่งในพระพุทธศาสนามีความหมายหลายนัย คือ

^{๑๑๔} ที.ม.(ไทย) ๑๐/๑๘๔/๒๒๖ ; ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๒.

^{๑๑๕} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาทุก อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดอรุณการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒๐ – ๑๒๑.

๑. เป็นธรรมเครื่องอยู่ของพรหมเครื่องอยู่อย่างพรหม และทำให้พรหมเสมอด้วยพรหม โดยมุ่งประเด็นที่ว่าเมื่อผู้บำเพ็ญสมาธิ เจริญเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาแล้วย่อมส่งผลให้บรรลุนานได้ตามลำดับ

๒. เป็นธรรมเครื่องอยู่ของผู้ประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐหลักความประพฤติที่ประเสริฐเมื่อมีธรรม ๔ ประการนี้ประจำใจย่อมมีความรักสรรพสัตว์ปรารถนาช่วยสรรพสัตว์นั้น ๆ

๓. เป็นธรรมเครื่องอยู่ของผู้เป็นใหญ่ คือผู้นำผู้ปกครองโดยมุ่งให้ผู้นำหรือผู้ปกครองมีความรัก ความปรารถนาดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นพื้นฐานช่วยเหลือเขาประสบความสำเร็จ ยินดีด้วยเมื่อเขาประสบความสำเร็จ และวางใจเป็นกลางไม่ตกอยู่ในอคติพรหมวิหาร

๔. เรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า อัปมัญญา ๔ เพราะมุ่งประเด็นที่ว่าแผ่ไปไม่จำกัดในมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย เป็นพรหมวิหาร ๔

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของพรหมวิหาร ๔ ไว้ใน “พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม” ว่าพรหมวิหาร ๔ คือธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ บริสุทธิ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจ และกำกับความประพฤติจึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบประกอบด้วย

๑. เมตตา : ความรัก หมายถึงรักที่มุ่งเพื่อปรารถนาดีปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุขบุคคลควรมีควรมีความรักความปรารถนาต่อผู้บุคคลอื่นด้วยการให้คำแนะนำสั่งสอน หรืออบรมทั้งในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน และความประพฤติที่เหมาะสมและดัดมาให้เหมาะสม (ถูก) กับวัย งาน และความถนัด

๒. กรุณา : ความสงสาร หมายถึงความปรารถนาปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์บุคคลควรมีความกรุณาต่อผู้อื่นด้วยการให้ความช่วยเหลือ แบ่งปันน้ำใจ หรือสงเคราะห์ทั้งทางด้านวัตถุกำลังใจ และกำลังใจ รวมถึงการจัดสรรสวัสดิการ และผลประโยชน์เกื้อกูลต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับความเป็นอยู่

๓. มุทิตา : ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี หมายถึงความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขความเจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไม่มีใจอิจฉาริษยาบุคคลควรสนับสุนน และแสดงออกถึงความยินดีเมื่อผู้อื่น (รวมถึงครอบครัว) มีความสุข หรือมีความสุขเจริญก้าวหน้าในชีวิตการทำงาน และชีวิตครอบครัวรวมถึงการเชิดชูด้วยรางวัล และแบ่งปันด้วยน้ำใจ

๔. อุเบกขา : ความวางเฉย หมายถึงการวางใจเป็นกลางผู้บริหารควรมีความปรารถนาดีต่อผู้อื่นด้วยการช่วยเหลือให้พ้นทุกข์มีความสุขในลักษณะที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรมด้วยความยุติธรรม ไม่ลำเอียงหรืออคติต่อผู้ใดผู้หนึ่งเพราะรักไม่ชอบ (เกลียด) เกลา และกลัว^{๑๖}

^{๑๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมมิกจำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๑๒๔.

แก้ว ขิตตะขบ ได้ให้ความหมายของพรหมวิหารไว้ว่า พรหมวิหาร หมายถึงธรรมเป็นเครื่องมืออยู่อย่างประเสริฐธรรมประจำใจอันประเสริฐหลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักและกำกับความประพฤติให้เป็นไปโดยชอบ ถูกต้องตามทำนองคลองธรรมจึงจะชื่อว่า ดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์ และสัตว์ทั้งหลายโดยชอบประกอบด้วย ๔ อย่าง คือ

๑. เมตตา : ความรักใคร่ปรารถนาจะให้เขาเป็นสุข คำว่า “เมตตา” หมายถึงความสนิทสนม คือความรักใคร่ที่เว้นจากการคะความกำหนด ได้แก่ความปรารถนาให้เกิดความสุขความเจริญแก่ผู้อื่นความปรารถนาดีอยากให้มีความสุข ความมีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์ และสัตว์ทั่วหน้า

๒. กรุณา : ความสงสาร คิดจะช่วยให้พ้นทุกข์คำว่า “กรุณา” หมายถึงความห่วงใยเมื่อเห็นผู้อื่นได้รับทุกข์ร้อน ได้แก่ปรารถนาเพื่อจะปลดเปลื้องความทุกข์ร้อนของเขาหรือความสงสารคิดจะช่วยให้เขาพ้นทุกข์ความใฝ่ใจอันที่จะปลดเปลื้องความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์

๓. มุทิตา : ความพลอยยินดี เมื่อผู้อื่นได้ดี คำว่า “มุทิตา” หมายถึงความชื่นบานได้แก่ความพลอยยินดีในเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดีหรือความยินดีในเมื่อผู้อื่นมีความสุขอยู่ดีมีสุขมีจิตใจผ่องใสบันเทิงประกอบด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอต่อสรรพสัตว์ผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุขเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป

๔. อุเบกขา : ความวางเฉย ไม่ดีใจไม่เสียใจเมื่อผู้อื่นถึงความวิบัติ คำว่า “อุเบกขา” หมายถึงความวางเฉย ได้แก่วางตนเป็นกลางในเมื่อจะแผ่เมตตาไปก็ไม่สมควร เช่น เอาใจช่วยโจรเป็นต้นหรือความวางใจเป็นกลางอันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจดาวซึ่งไม่เอนเอียงด้วยรัก และซึ่งพิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้วอันควรได้รับผลดีหรือชั่วสมควรแก่เหตุอันประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรมรวมทั้งรู้จักวางเฉย สงบใจ มองดูในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำเพราะเขาได้รับผิดชอบตนได้ดีเขาสมควรรับผิดชอบตนเองหรือเขาได้รับผลอันสมควรกับความรับผิดชอบของเขา^{๑๑๗}

หลักธรรมหรือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งอยู่ในศาสนาพุทธมีมากถึง ๘๔,๐๐๐ อย่าง โดยสรุปแล้วมี ๓ ประการที่สำคัญ คือ ๑.ละชั่วทั้งปวง ๒.ทำดีให้บริบูรณ์ ๓.ทำใจให้บริสุทธิ์สิ่งที่ควรปฏิบัติทั้ง ๓ ประการดังกล่าวยังแบ่งได้เป็น ๒ ส่วน คือ ส่วน “ศีลหรือวินัย” อันเป็นคำสั่งหรือข้อบังคับมิให้ทำ ส่วนอีกอย่างหนึ่งคือ “ธรรม” เป็นคำสั่งสอนหรือข้อที่ควรกระทำ^{๑๑๘}

^{๑๑๗} แก้ว ขิตตะขบ, **รวมวิชาการศึกษาศาสนาชั้นตรี ตามหลักสูตรของสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. ๒๕๔๖**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๓), หน้า ๙๓-๙๔.

^{๑๑๘} นิติย สัมมาพันธ์, **การบริหารเชิงพุทธ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พลินดิ้งเฮ้าส์, ๒๕๒๙), หน้า ๔๓.

พรหมวิหาร ๔ เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนา เพื่อแสดงพฤติกรรมเหล่านั้นออกมาโดยไม่ต้องฝืนใจ บุคคลพึงต้องมีพรหมวิหาร ซึ่งจะทำให้ผู้ดำรงธรรมนี้ยอมช่วยเหลือมนุษยสัตว์ทั้งหลายด้วยเมตตา กรุณา และยอมรักษาธรรมไว้ได้ด้วยอุเบกขา ดังนั้นเมื่อมีความกรุณาที่จะช่วยเหลือปวงสัตว์ก็ต้องมีอุเบกขาด้วยเพื่อที่จะมิให้เสียธรรมที่มาของคำว่าพรหมวิหารนี้ มาจาก คำว่า“พรหม” ซึ่งแปลว่าชื่อพระเป็นเจ้าผู้สร้างโลกตามศาสนาพราหมณ์เทพพรหมโลกและมาจากคำว่า“วิหาร” ซึ่งแปลว่าวัดที่อยู่ของพระสงฆ์ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปรวมความแล้วพรหมวิหารจึงแปลว่าธรรมของพรหมหรือธรรมของท่านผู้เป็นใหญ่ มี ๔ ประการ เมตตา กรุณา มุทิตาอุเบกขา^{๑๑๙}

พรหมวิหารธรรม หมายถึงบุคคลผู้ที่มีคุณธรรมครบถ้วนบริบูรณ์เท่านั้นหมายถึงบุคคลผู้ที่มีคุณธรรมครบถ้วนบริบูรณ์เท่านั้นอันพรหมวิหารธรรมนั้นมี ๔ ประการคือ

๑. เมตตา : ความรัก หมายถึงรักที่มุ่งเพื่อปรารถนาดีปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุขควรมีความรักความปรารถนาต่อผู้อื่นด้วยการให้คำแนะนำสั่งสอน หรืออบรมทั้งในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการทำงานและความประพฤติที่เหมาะสมและดีงาม

๒. กรุณา : ความสงสาร หมายถึงความปรารถนา ปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์มีความกรุณาต่อผู้อื่นด้วยการให้ความช่วยเหลือแบ่งปันน้ำใจ หรือสงเคราะห์ทั้งทางด้านวัตถุร่างกาย และกำลังใจ

๓. มุทิตา : ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี หมายถึงความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขความเจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไม่มีใจอิจฉาริษยาควรสนับสนุน และแสดงออกถึงความยินดีเมื่อผู้อื่น (รวมถึงครอบครัว) มีความสุขหรือมีความเจริญก้าวหน้าในชีวิตการทำงานและชีวิตครอบครัวรวมถึงการเชิดชูด้วยรางวัล และแบ่งปันด้วยน้ำใจ

๔. อุเบกขา : ความวางเฉย หมายถึงการวางใจเป็นกลางบุคคลควรมีความปรารถนาดีต่อผู้อื่นด้วยการช่วยเหลือให้พ้นทุกข์มีความสุขในลักษณะที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรมด้วยความยุติธรรมไม่ลำเอียงหรืออคติต่อผู้ใดผู้หนึ่งเพราะรักไม่ชอบ (เกลียด) เกลา และกลัวด้วยหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ นี้เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญต่อการทำงานมากโดยเฉพาะกับผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นบุคคลต้นแบบ

สรุปพรหมวิหาร ๔ หมายถึงหลักธรรมหนึ่งของพุทธศาสนาที่สอนให้ประพฤติปฏิบัติหรือควบคุมกำกับทางจิตใจของมนุษย์ให้อยู่กับสังคมในโลกปัจจุบันโดยการแสดงออกในด้านความรักความปรารถนาให้ทุกคนมีความสุข และให้มีจิตใจสงสารคิดช่วยเหลือทุกคนรวมทั้งสัตว์ทั้งหลายให้พ้นทุกข์รวมถึงด้านจิตใจพลอยยินดีกับคนที่เขาได้มีความสุขด้วยอาการที่แสดงออกด้วยความเที่ยงตรงเที่ยงธรรมไม่ลำเอียงด้วยรัก และชังใครทำได้ดีทำชั่วได้ชั่วผู้ใดมีพรหมวิหาร ๔ ผู้นั้นย่อมมีจิตใจสมบูรณ์ทั้ง

^{๑๑๙} หนังสือพจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕), หน้า ๕๖๘ - ๕๖๙.

ร่างกายจิตใจของตนเอง และผู้อื่นสำหรับบุคคลต้นแบบควรที่มีหลากหลายอาชีพ เช่น ครู ปรมาจารย์ ชาวบ้าน ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษา นักธุรกิจควรพึงมีหลักธรรมดังกล่าวเพื่อให้ประเทศไทย ก้าวหน้าต่อไปอย่างสงบสุขจึงจำเป็นต้องให้ผู้ที่เป้นต้นแบบเป็นคนดี มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ก่อให้เกิดศรัทธาแก่บุคคลอื่นสืบต่อไป และปฏิบัติหน้าที่ตลอดจนถึงการบริหารบุคคลด้วยความเป็น ธรรม

๒.๖.๔ การสร้างคุณค่าของมนุษย์โดยการสร้างความรู้ตัวแนวพุทธในการดำเนินชีวิต

ความหมายของ “สัมปชัญญะ”^{๑๒๐} คือความรู้ตัวอยู่เสมอหรือความไม่เผลอตัวแต่ ธรรมชาติของจิตต้องมีหลักมีฐานให้รู้หรือให้เกาะอยู่จึงจะเกิดสัมปชัญญะมิใช่ว่ามีสูตรสำเร็จในการทำ ให้จิตอยู่ในภาวะไม่เผลอแล้วไม่ต้องรู้อะไรก็ได้ ความหมายของสัมปชัญญะในทางธรรมนั้นมีความ แตกต่างออกไปบ้างโดยเฉพาะในแง่ของความรู้ชัด และรู้ต่อเนื่องซึ่งเกี่ยวกับการแจกแจงบรรพนี้ โดยตรงมาแสดงกิริยาที่รู้ชัดความวิจย ความเลือกสรร ความวิจยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไป กำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความ คั่นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือนแผ่นดิน ปัญญาคือเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาคือเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปฏัก ปัญญาปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศาสตรา ปัญญาเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญา เหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง สัมมาทิฏฐิอันใดนี้ชื่อว่า สัมปชัญญะบรรพ อ่านว่า บับ-พะ แปลว่า ตอน หรือ ขึ้นบันไดโดยนัยของการเรียงลำดับหมวดหมู่ และขั้นตอนของสติปัฏฐาน ๔ ก็เหมือนบอกโดยนัย ว่ามีการไต่ระดับไปตามลำดับขั้นโดยนับเริ่มจากอานาปานบรรพเป็นขั้นแรกนั่นเอง

การเจริญวิปัสสนาด้วยการตั้งสติไว้ที่ฐาน คืออริยาบถย่อยต่าง ๆ ประกอบด้วยการก้าว ไป การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้เข้า การเหยียดออก การครองสังขาริ บาตร และจีวร การฉ้น การตี้ม การเคี้ยว การลิ้ม การถ่ายอุจจาระ และปัสสาวะ การเดิน การยืน การนั่ง การนอน การตื่น การพูด การนิ่ง ในอริยาบถต่าง ๆ นี้ด้วยมีสัมปชัญญะ มีสติ กำหนดในอริยาบถย่อยทำให้เกิด ปัญญาเห็นประโยชน์เห็นโทษของการเคลื่อนไหวอริยาบถต่าง ๆ ละเลียดสมบุรณ์ไปอีกเพิ่มความ เข้มขันของการทำงานของสติในการพิจารณารูป ส่วนที่เป็นการเคลื่อนไหว และนามคือจิตที่ทำให้เกิด การเคลื่อนไหวในอริยาบถต่าง ๆ^{๑๒๑}

^{๑๒๐} ดูรายละเอียดในพระมหาประเสริฐ มนต์เสวี, “การศึกษาวิเคราะห์สติปัฏฐาน ๔ และหลักปฏิบัติ วิปัสสนา ๗ เดือน ในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธ โฆส: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), หน้า ๑๙.

^{๑๒๑} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗ /๓๐ .

สัมปชัญญะ มี ๔ อย่าง คือ

๑. ความรู้ที่เกิดจากการพิจารณาว่ามีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์ คือ สาทถสัมปชัญญะ
๒. ความรู้ที่เกิดจากการพิจารณาว่าเป็นสัปายะหรือไม่เป็นสัปายะ คือ สัปายสัมปชัญญะ
๓. ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการพิจารณาว่าอารมณ์นั้นถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง คือ โจรสัมปชัญญะ
๔. ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการพิจารณาว่ารู้สึกตัวชัดว่าไม่หลงลืมในขณะที่ทำกิจนั้น ๆ เรียกว่า อสัมโมหสัมปชัญญะ

พระพุทธองค์ได้ตรัสสอนไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลายอีกประการหนึ่งภิกษุทำความรู้สึกตัวในการก้าวไป การถอยกลับ ทำความรู้สึกตัวในการแลดู การเหลียวดู ทำความรู้สึกตัวในการคู้เข้า การเหยียดออก ทำความรู้สึกตัวในการครองผ้าสังฆาฏิ บาตร และจีวร ทำความรู้สึกตัวในการฉัน การดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม ทำความรู้สึกตัวในการถ่ายอุจจาระและปัสสาวะ ทำความรู้สึกตัวในการเดิน การยืน การนั่ง การนอน การตื่น การพูด การนิ่งด้วยวิธีนี้ภิกษุพิจารณาเห็นกายในกายภายในอยู่ ฯลฯ ภิกษุจึงชื่อว่าพิจารณาเห็นกายในกายอยู่อย่างนี้แล”^{๑๒๒}

๒.๗ บุคคลต้นแบบในสมัยพุทธกาล

๒.๗.๑ ยสกุลบุตร

พระนครพาราณสี มีกุลบุตร ชื่อ ยส เป็นบุตรเศรษฐีสุขุมลชาติ ยสกุลบุตรนั้นมีปราสาท ๓ หลัง คือหลังหนึ่งเป็นที่อยู่ในฤดูหนาว หลังหนึ่งเป็นที่อยู่ในฤดูร้อน หลังหนึ่งเป็นที่อยู่ในฤดูฝน ยสกุลบุตรนั้นรับบำเรอด้วยพวกดนตรีไม่มีบุรุษเจือปน ในปราสาทฤดูฝนตลอด ๔ เดือน ไม่ลงมาเบี่ยงล่างปราสาทคำวันหนึ่งเมื่อยสกุลบุตรอ้อมเอิบพร้อมพรั่งบำเรออยู่ด้วยกามคุณ ๕ ได้นอนหลับก่อนส่วนพวกบริวารชนนอนหลับภายหลังประทีปน้ำมันตามสว่างอยู่ตลอดคืน คืนนั้นยสกุลบุตรตื่นขึ้นก่อนได้เห็นบริวารชนของตนกำลังนอนหลับ บางนางมีผืนตอกอยู่ที่รักแร้ บางนางมีตะโพกวางอยู่ข้างคอบางนางมีเปิงมางตอกอยู่ที่อก บางนางสยายผม บางนางมีน้ำลายไหล บางนางบ่นละเมอต่าง ๆ ปรากฏแก่ยสกุลบุตรดุจป่าช้าผีดิบ ครั้นแล้วความเห็นเป็นโทษได้ปรากฏแก่ยสกุลบุตรจิตตั้งอยู่ในความเบื่อหน่าย จึงยสกุลบุตรเปล่งอุทานว่า ท่านผู้เจริญที่นี้ขุนนายหนอที่นี้ขัดข้องหนอแล้วสมควรจะทำทางตรงไปยังประตูนิเวศน์ พวกกอมนุษย์เปิดประตูให้ด้วยหวังใจว่าใคร ๆ อย่าได้ทำอันตรายแก่การออกจากเรือน บวชเป็นบรรพชิตของยสกุลบุตรเลย ลำดับนั้นยสกุลบุตรเดินตรงไปทางประตูพระนครพวกกอมนุษย์

^{๑๒๒} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๐๙/๑๐.

เปิดประตูให้ด้วยหวังใจว่าใคร ๆ อย่าได้ทำอันตรายแก่การออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตของยสกุลบุตร ที่นั่นยสกุลบุตรได้เดินตรงไปทางป่าอิสิปตนมฤคทายวัน

ครั้นปัจจุสมัยแห่งราตรี พระผู้มีพระภาคตื่นบรรทมแล้วเสด็จจงกรมอยู่ ณ ที่แจ้งได้ทอดพระเนตรเห็นยสกุลบุตรเดินมาแต่ไกล ครั้นแล้วเสด็จลงจากที่จงกรมประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้ขณะนั้นยสกุลบุตรเปล่งอุทานในที่ไมไกลพระผู้มีพระภาคว่า ท่านผู้เจริญ ที่นี้วุ่นวายหนอ ที่นี้ขัดข้องหนอ ท่านที่นั่นพระผู้มีพระภาคตรัสกะยสกุลบุตรว่า ดูกรยส ที่นี้ไม่วุ่นวายที่นี่ไม่ขัดข้องมาเถิดยส นั่งลง เราจักแสดงธรรมแก่เธอที่นั่น ยสกุลบุตรรำเริงบันเทิงใจว่าได้ยินว่าที่นี่ไม่วุ่นวาย ที่นี่ไม่ขัดข้อง ดังนี้แล้วถอดรองเท้าทองเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เมื่อยสกุลบุตรนั่งเรียบร้อยแล้วพระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงอนุปพิภพ คือ ทรงประกาศทานกถา สีลกถา สัคคกถา โทษความต่ำทราม ความเศร้าหมองของกามทั้งหลาย และอาณิสสในความออกจากกาม เมื่อพระองค์ทรงทราบว่ายสกุลบุตรมีจิตสงบ มีจิตอ่อน มีจิตปลอดจากนิวรณ์ มีจิตเบิกบาน มีจิตผ่องใสแล้วจึงทรงประกาศพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงยกขึ้นแสดงด้วยพระองค์เอง คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ดวงตาเห็นธรรมปราศจากธุลีปราศจากมลทินว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดาสิ่งนั้นทั้งมวลมีความดับเป็นธรรมดา ได้เกิดแก่ยสกุลบุตร ณ ที่นั่นนั้นแลดูผ้าที่สะอาดปราศจากมลทินควรได้รับน้ำย้อมเป็นอย่างดี

ครั้นรุ่งเช้ามารดาของยสกุลบุตรขึ้นไปยังปราสาทไม่เห็นยสกุลบุตรจึงเข้าไปหาเศรษฐีผู้คบคิดแล้วได้ถามว่าท่านคบคิดเจ้าข้าพ่อยสกุลบุตรของท่านหายไปไหน ฝ่ายเศรษฐีผู้คบคิดส่งทูตขี่ม้าไปตามหาทั้ง ๔ ทิศแล้วส่วนตัวเองไปหาทางป่าอิสิปตนมฤคทายวันได้พบรองเท้าทองวางอยู่ ครั้นแล้วจึงตามไปสู่นั้นพระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นเศรษฐีผู้คบคิดมาแต่ไกลครั้นแล้วทรงพระดำริว่า โฉนหนอเราพึงบันดาลอิทธิทธิสังขารให้เศรษฐีผู้คบคิดนั่งอยู่ ณ ที่นี้ไม่เห็นยสกุลบุตรผู้ นั่งอยู่ ณ ที่นี้แล้วทรงบันดาลอิทธิทธิสังขารดังพระพุทธดำริ ครั้นนั้นเศรษฐีผู้คบคิดได้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคแล้วทูลถามว่าพระผู้มีพระภาคทรงเห็นยสกุลบุตรบ้างไหม พระพุทธเจ้าข้าพระผู้มีพระภาคตรัสว่าดูกรคบคิด ถ้าอย่างนั้นเชิญนั่งบางที่ท่านนั่งอยู่ ณ ที่นี้จะพึงได้เห็นยสกุลบุตรผู้ นั่งอยู่ ณ ที่นี้ ครั้นนั้นเศรษฐีผู้คบคิดรำเริงบันเทิงใจว่าได้ยินว่าเรานั่งอยู่ ณ ที่นี้แหละจักเห็นยสกุลบุตรผู้ นั่งอยู่ ณ ที่นี้จึงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งเมื่อเศรษฐีผู้คบคิดนั่งเรียบร้อยแล้วพระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงอนุปพิภพ คือ ทรงประกาศทานกถา สีลกถา สัคคกถา โทษ ความต่ำทราม ความเศร้าหมองของกามทั้งหลาย และอาณิสสในความออกจากกามเมื่อพระผู้มีพระภาคทรงทราบว่ายสกุลบุตรมีจิตสงบ มีจิตอ่อน มีจิตปลอดจากนิวรณ์ มีจิตเบิกบาน มีจิตผ่องใสแล้ว จึงทรงประกาศพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงยกขึ้นแสดงด้วยพระองค์เอง คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ดวงตาเห็นธรรม ปราศจากธุลีปราศจากมลทินว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลมีความดับเป็นธรรมดา ได้เกิดแก่เศรษฐีผู้คบคิด ณ ที่นั่นนั้นแลดูผ้าที่สะอาดปราศจากมลทินควรได้รับ

น้ำย้อม ฉะนั้นครั้งเศรษฐีผู้คบตีได้เห็นธรรมแล้วได้บรรลุธรรมแล้วได้รู้ธรรมแจ่มแจ้งแล้วมีธรรมอัน
 หยั่งลงแล้วข้ามความสงสัยได้แล้วปราศจากถ้อยคำแสดงความสงสัยถึงความเป็นผู้แก้แล้วถ้าไม่ต้อง
 เชื่อผู้อื่นในคำสอนของพระศาสดาได้ทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญภาชิตของ
 พระองค์แจ่มแจ้งนักภาชิตของพระองค์ไพบราชนักพระพุทธเจ้าข้าพระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนก
 ปริยายอย่างนี้ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำเปิดของที่ปิดบอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่อง
 ประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่าคนมีจักขุจักเห็นรูปดังนี้ข้าพระพุทธเจ้านี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม
 และพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะขอพระองค์จงทรงจำข้าพระพุทธเจ้าว่าเป็นอุบาสกผู้มอบชีวิตถึงสรณะ
 จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไปก็เศรษฐีผู้คบตีนั้นได้เป็นอุบาสกกล่าวอ้างพระรัตนตรัยเป็นคนแรกในโลก
 ราวเมื่อพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมแก่บิดาของยสกุบุตรจิตของยสกุบุตรผู้พิจารณาภูมิธรรม
 ตามที่ตนได้เห็นแล้วได้รู้แจ้งแล้ว ก็พ้นจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่ถือมั่น ครั้งนั้นพระผู้มีพระภาคได้
 ทรงพระดำริว่าเมื่อเราแสดงธรรมแก่บิดาของยสกุบุตรอยู่จิตของยสกุบุตรผู้พิจารณาเห็นภูมิธรรม
 ตามที่ตนได้เห็นแล้วได้รู้แจ้งแล้ว พ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่นยสกุบุตรไม่ควรจะ
 กลับเป็นคฤหัสถ์บริโภคกามเหมือนเป็นคฤหัสถ์ ครึ่งก่อน ถ้ากระไรเราพึงคลายอิทธาภิสังขารนั้นได้
 แล้วพระองค์ก็ได้ทรงคลายอิทธาภิสังขารนั้น เศรษฐีผู้คบตีได้เห็นยสกุบุตรนั่งอยู่ครั้นแล้วได้พูดกะย
 สกุบุตรว่าพ่อยส มารดาของเจ้าโคกเศร้าคร่ำครวญถึงเจ้าจงให้ชีวิตแก่มารดาของเจ้าเถิด ครั้งนั้น ยส
 กุบุตรได้ขำเลื่องดูพระผู้มีพระภาค ๆ ได้ตรัสแก่เศรษฐีผู้คบตีว่าดูกรคหบดี ท่านจะสำคัญความข้อ
 นั้นเป็นไฉน ยสกุบุตรได้เห็นธรรมด้วยญาณทัสสนะเพียงเสขภูมิเหมือนท่าน เมื่อเธอพิจารณาภูมิ
 ธรรมตามที่ตนได้เห็นแล้วได้รู้แจ้งแล้วจิตพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่ถือมั่นดูกรคหบดียสกุ
 บุตรควรหรือเพื่อจะกลับเป็นคฤหัสถ์บริโภคกามเหมือนเป็นคฤหัสถ์ครึ่งก่อนเศรษฐีผู้คบตีกราบทูลว่า
 ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้าพระผู้มีพระภาคตรัสรับรองว่าดูกรคหบดียสกุบุตรได้เห็นธรรมด้วย
 ญาณทัสสนะเพียงเสขภูมิเหมือนท่าน เมื่อเธอพิจารณาภูมิธรรมตามที่ตนได้เห็นแล้วได้รู้แจ้งแล้วจิตพ้น
 แล้วจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น ดูกรคหบดียสกุบุตรไม่ควรจะกลับเป็นคฤหัสถ์บริโภคกาม
 เหมือนเป็นคฤหัสถ์ครึ่งก่อนเศรษฐีผู้คบตีกราบทูลว่าการที่จิตของยสกุบุตรพ้นจากอาสวะทั้งหลาย
 เพราะไม่ถือมั่นนั้นเป็นลาภของยสกุบุตร ยสกุบุตรได้ดีแล้วพระพุทธเจ้าข้าขอพระผู้มีพระภาคมี
 สกุบุตรเป็นปัจฉาสมณะจงทรงรับภัตตาหารของข้าพระพุทธเจ้าเพื่อเสวยในวันนี้เถิดพระพุทธเจ้าข้า
 พระผู้มีพระภาคทรงรับโดยดุชนิภาพ ครั้นเศรษฐีผู้คบตีทราบการรับนิมนต์ของพระผู้มีพระภาคแล้ว
 ได้ลุกจากที่นั่งถวายบังคมพระผู้มีพระภาคทำประทักษิณแล้วกลับไปกาลเมื่อเศรษฐีผู้คบตีกลับไป
 แล้วไม่นาน ยสกุบุตรได้ทูลคำนี้ต่อพระผู้มีพระภาคว่าพระพุทธเจ้าข้าขอข้าพระองค์พึงได้บรรพชา
 พึงได้อุปสมบทในสำนักพระผู้มีพระภาคพระผู้มีพระภาคตรัสว่าเธอจงเป็นภิกษุมาเถิดแล้วได้ตรัสต่อไป
 ว่าธรรมอันเรากล่าวดีแล้วเธอจงประพฤติพรหมจรรย์เถิดพระวาจานั้นแลได้เป็นอุปสมบทของท่านผู้มี
 อายุนั้น สมัยนั้นมีพระอรหันต์เกิดขึ้นในโลก ๗ องค์

ขณะนั้นเป็นเวลาเช้าพระผู้มีพระภาคทรงอันตรวาสกแล้วถือบาตรจีวรมีท่านพระยสเป็นปัจฉาสมณะเสด็จพระพุทธานินไปสู่วิเวศน์ของเศรษฐีผู้คหบดี ครั้นถึงแล้วประทับนั่งเหนือพุทธอาสน์ที่เขาปูลาดถวายเป็นลำดับนั้นมารดา และภรรยาเก่าของท่านพระยสพากันเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสอนุพุทฺธิกาแก่นางทั้งสอง คือ ทรงประกาศทานกถา สีกกถา สักคกถา โทษ ความต่ำทรามความเศร้าหมองของกามทั้งหลาย และอาณิสสในความออกจากกาม เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงทราบว่านางทั้งสองมีจิตสงบมีจิตอ่อนมีจิตปลอดจากนิวรณ์มีจิตเบิกบานมีจิตผ่องใสแล้ว จึงทรงประกาศพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงยกขึ้นแสดงด้วยพระองค์เอง คือทุกข สมุทัย นิโรธ มรรค. ดวงตาเห็นธรรม ปราศจากอริส ปราศจากมลทินว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดาสิ่งนั้นทั้งมวลมีความดับเป็นธรรมดาได้เกิดแก่นางทั้งสอง ณ ที่นั้นนั้นแลดูผ้าที่สะอาดปราศจากมลทินควรได้รับน้ำย้อมเป็นอย่างดี ฉะนั้นมารดา และภรรยาเก่าของท่านพระยสได้เห็นธรรมแล้วได้บรรลุธรรมแล้วได้รู้ธรรมแจ่มแจ้งแล้ว มีธรรมอันหยั่งลงแล้วข้ามความสงสัยได้แล้วปราศจากถ้อยคำแสดงความสงสัยถึงความเป็นผู้แก้แล้วถ้าไม่ต้องเชื่อผู้อื่นในคำสอนของพระศาสดาได้ทูลคำนี้อต่อพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญภาชิตของพระองค์แจ่มแจ้งนักภาชิตของพระองค์ไพเราะนักพระพุทธเจ้าข้าพระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอนงกปริยาย เปรียบเหมือนบุคคลคลางของที่คว่ำเปิดของที่ปิดบอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่าคนมีจักขุจักเห็นรูป ดังนี้ หม่อมฉันทั้งสองนี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะขอพระองค์จงทรงจำหม่อมฉันทั้งสองว่า เป็นอุบาสิกาผู้มอบชีวิตถึงสรณะจำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไปก็มารดาและภรรยาเก่าของท่านพระยส ได้เป็นอุบาสิกา กล่าวอ้างพระรัตนตรัยเป็นชุดแรกในโลก ครั้นนั้น มารดาบิดาและภรรยาเก่าของท่านพระยสได้อังคาสพระผู้มีพระภาค และท่านพระยสด้วยขาทนียโภชนาหารอันประณีตด้วยมือของตน ๆ จนให้ห้ามภักต ทรงนำพระหัตถ์ออกจากบาตรแล้วจึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งขณะนั้นพระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้มารดาบิดา และภรรยาเก่าของท่านพระยสเห็นแจ้งสมาทานอาหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมิกถาแล้วเสด็จจุลกจากอาสนะกลับไป

๒.๗.๒ สหาคฤหัสถ์ ๔ คนของท่านพระยสกุลบุตร

สหาคฤหัสถ์ ๔ คนของท่านพระยส คือ วิมล ๑ สุพาหุ ๑ ปุณณชิ ๑ คัมปติ ๑ เป็นบุตรของสกุลเศรษฐีสืบ ๆ มาในพระนครพาราณสี ได้ทราบข่าวว่ายสกุลบุตรปลงผมและหนวดนุ่งห่มผ้ากาสายะออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตแล้ว ครั้นทราบดังนั้นแล้วได้ดำริว่าธรรมวินัย และบรรพชาที่ยสกุลบุตรปลงผมและหนวดนุ่งห่มผ้ากาสายะออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตแล้วนั้นคงไม่ต่ำทรามแน่นอน ดังนี้ จึงพากันเข้าไปหาท่านพระยสอภิวาทแล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งจึงท่านพระยสพาสหาคฤหัสถ์ทั้ง ๔ นั้น เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

ได้กราบทูลว่าพระพุทธเจ้าข้าสหายคฤหัสถ์ของข้าพระองค์ ๔ คนนี้ ชื่อ วิมล ๑ สุพาหุ ๑ ปุณณชิ ๑ ควัมปติ ๑ เป็นบุตรของสกุลเศรษฐีสืบ ๆ มาในพระนครพาราณสีขอพระผู้มีพระภาคโปรดประทานโอวาทสั่งสอนสหายของข้าพระองค์เหล่านี้ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอนุพุทธานุภาพแก่พวกเขา คือทรงประกาศทานกถา สีกถาสักคกถา โทษ ความต่ำทราม ความเศร้าหมองของกามทั้งหลาย และอานิสงส์ในความออกจากกาม เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงทราบว่าเขาจะมีจิตสงบมีจิตอ่อนมีจิตปลอดจากนิวรณ์ มีจิตเบิกบาน มีจิตผ่องใสแล้ว จึงทรงประกาศพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงยกขึ้นแสดงด้วยพระองค์เอง คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ดวงตาเห็นธรรมปราศจากอวิชชา ปราศจากมลทิน ว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดาสิ่งนั้นทั้งมวลมีความดับเป็นธรรมดาได้เกิดแก่พวกเขา ณ ที่นั้นนั้นแลดูผ้าที่สะอาดปราศจากมลทิน ควรได้รับน้ำย้อมเป็นอย่างดี ฉะนั้น พวกเขาได้เห็นธรรมแล้วได้บรรลุธรรมแล้วได้รู้ธรรมแจ่มแจ้งแล้วมีธรรมอันหยั่งลงแล้วข้ามความสงสัยได้แล้ว ปราศจากถ้อยคำแสดงความสงสัยถึงความเป็นผู้แก่แล้วกล้า ไม่ต้องเชื่อผู้อื่นในคำสอนของพระศาสดา ได้ทูลคำนี้ต่อพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้าขอพวกข้าพระองค์พึงได้บรรพชาพึงได้อุปสมบทในสำนักพระผู้มีพระภาคพระผู้มีพระภาคตรัสว่า พวกเธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ดังนี้ แล้วได้ตรัสต่อไปว่า ธรรมอันเรากล่าวดีแล้วพวกเธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด พระวาจานั้นแล ได้เป็นอุปสมบทของท่านผู้มีอายุเหล่านั้นต่อมา พระผู้มีพระภาคทรงประทานโอวาทสั่งสอนภิกษุเหล่านั้นด้วยธรรมิกถาเมื่อพระผู้มีพระภาคทรงประทานโอวาทสั่งสอนภิกษุเหล่านั้นด้วยธรรมิกถาจิตของภิกษุเหล่านั้นพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่นสมัยนั้นมีพระอรหันต์เกิดขึ้นในโลก ๑๑ องค์สหายคฤหัสถ์ของท่านพระยส เป็นชาวชนบทจำนวน ๕๐ คน เป็นบุตรของสกุลเก่าสืบ ๆ กันมา ได้ทราบข่าวว่าสกุลบุตรปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสายะออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตแล้ว ครั้นทราบดังนั้นแล้วได้ดำริว่าธรรมวินัยและบรรพชาที่สกุลบุตรปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสายะออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตแล้วนั้นคงไม่ต่ำทรามแน่นอน ดังนั้นจึงพากันเข้าไปหาท่านพระยส อภิวัตแล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งจึงท่านพระยสพาสหายคฤหัสถ์จำนวน ๕๐ คนนั้นเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคถวายบังคมแล้ว ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งได้กราบทูลว่าพระพุทธเจ้าข้าสหายคฤหัสถ์ของข้าพระองค์เหล่านี้เป็นชาวชนบทเป็นบุตรของสกุลเก่าสืบ ๆ กันมาขอพระผู้มีพระภาคโปรดประทานโอวาทสั่งสอนสหายของข้าพระองค์เหล่านี้ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอนุพุทธานุภาพแก่พวกเขา คือ ทรงประกาศทานกถา สีกถาสักคกถา โทษ ความต่ำทราม ความเศร้าหมองของกามทั้งหลาย และอานิสงส์ในความออกจากกาม เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงทราบว่าเขาจะมีจิตสงบมีจิตอ่อนมีจิตปลอดจากนิวรณ์มีจิตเบิกบานมีจิตผ่องใสแล้วจึงทรงประกาศพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงยกขึ้นแสดงด้วยพระองค์เอง คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ดวงตาเห็นธรรมปราศจากอวิชชา ปราศจากมลทิน ว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดาสิ่งนั้นทั้งมวลมีความดับเป็นธรรมดาได้เกิดแก่พวกเขา ณ ที่นั้นนั้นแลดูผ้าที่สะอาดปราศจากมลทินควรได้รับน้ำย้อมเป็นอย่างดี ฉะนั้นพวกเขา

ได้เห็นธรรมแล้ว ได้บรรลุธรรมแล้วได้รู้ธรรมแจ่มแจ้งแล้วมีธรรมอันยังลงแล้วข้ามความสงสัยได้แล้วปราศจากถ้อยคำแสดงความสงสัยถึงความเป็นผู้แก่กล้าไม่ต้องเชื่อผู้อื่นในคำสอนของพระศาสดาได้ ทูลคำนี้ต่อพระผู้มีพระภาคว่าพระพุทธเจ้าข้าขอพวกข้าพระองค์พึงได้บรรพชาพึงได้อุปสมบทในสำนักพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่าพวกเธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ดังนี้แล้วได้ตรัสต่อไปว่าธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว พวกเธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด พระวาจานั้นแลได้เป็นอุปสมบทของท่านผู้มีอายุเหล่านั้นต่อมาพระผู้มีพระภาคทรงประทานโอวาทสั่งสอนภิกษุเหล่านั้นด้วยธรรมิกถาเมื่อพระผู้มีพระภาคทรงประทานโอวาทสั่งสอนภิกษุเหล่านั้นด้วยธรรมิกถา จิตของภิกษุเหล่านั้นพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่ถือมั่นสมัยนั้นมีพระอรหันต์เกิดขึ้นในโลก ๖๑ องค์

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่าดูกรภิกษุทั้งหลายเราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์พวกเธอจงเที่ยวจาริกเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มากเพื่ออนุเคราะห์โลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์พวกเธออย่าได้ไปรวมทางเดียวกันสองรูปจงแสดงธรรมงามในเบื้องต้นงามในท่ามกลางงามในที่สุดจงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะครบบริบูรณ์ บริสุทธิ์ สัตว์ทั้งหลายจำพวกที่มีรูปคือกิเลสในจักขุน้อยมีอยู่เพราะไม่ได้ฟังธรรมย่อมเสื่อม ผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักมีดูกรภิกษุทั้งหลายแม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม

ครั้งนั้นมารผู้มีใจบาปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคครั้งแล้วได้ทูลพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่าท่านเป็นผู้อันบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์ผูกพันไว้แล้วท่านเป็นผู้อันเครื่องผูกใหญ่รัดตรึงแล้วแนะสมณะท่านจักไม่พ้นเราพระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่าเราเป็นผู้พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์เราเป็นผู้พ้นแล้วจากเครื่องผูกใหญ่ดูกรมารท่านถูกเรากำจัดเสียแล้วมารกราบทูลว่าบ่วงนี้เที่ยวไปได้ในอากาศเป็นของมีในจิตสัจจอยู่เราก็จักผูกมัดท่านด้วยบ่วงนั้น แนะสมณะท่านจักไม่พ้นเราพระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่าเราปราศจากความพอใจในอารมณ์เหล่านี้คือ รูป เสียงกลิ่น รส โสภณูปะ อันเป็นที่รื่นรมย์ใจ ดูกรมารท่านถูกเรากำจัดเสียแล้วครั้งนั้นมารผู้มีใจบาปรู้ว่าพระผู้มีพระภาคทรงรู้จักเราพระสุคตทรงรู้จักเราดังนี้แล้วมีทุกข์เสียใจหายไปในที่นั้นเอง

บทที่ ๓

ประวัติและผลงานของบุคคลต้นแบบ

ต้นแบบ (Role Model) มีอิทธิพล และสำคัญต่อสังคมด้วยการเป็นแบบอย่างที่ส่งผลเชิงบวก (ตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาเชิงสังคม) (Social Cognitive Theory) อัลเบิร์ต แบนดูรา อ้างใน ทิศนา แคมมณี^๑ ว่าเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งภายใน และภายนอก ด้วยการสังเกต และเลียนแบบ (Copy) จากต้นแบบ และตามทฤษฎีเซลล์กระจกเงา (Mirror Neuron Theory) กล่าวว่าเซลล์กระจกเงาเป็นเซลล์ชนิดหนึ่งของมนุษย์ที่ทำหน้าที่เลียนแบบพฤติกรรมต่าง ๆ ของผู้อื่นมาเป็นของตนเองการเป็นต้นแบบ (Role Model) ที่ดีเป็นทั้งนักคิด และนักปฏิบัติ^๒

๑. ครูผู้มีประสบการณ์ อาจารย์ประมวล เพ็งจันทร์ อาจารย์ผู้สมบูรณ์ด้วยศาสตร์ และศิลป์เป็นอาจารย์ผู้มีความชำนาญในเรื่องศาสตร์ทางโลก และทางธรรมอย่างลึกซึ้งเป็นบุคคลที่ค้นพบตัวตนมีโลกทัศน์ที่กว้างไกลมีมุมมองใหม่ในการนำพาตนเองเพื่อสู่อิสรภาพทางความคิดเข้าใจโลกในแบบที่ตัวเองเป็นเรียกว่ามีความรู้ตัว รู้จักละ และปล่อยวางในการดำเนินชีวิตที่น่าสนใจเหมาะสมที่จะเป็นแบบอย่างเป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิตตามแนวพุทธ

๒. ปราชญ์ชาวบ้าน โจน จันใด เป็นบุคคลที่ดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่ควรค่าแก่การเป็นแบบอย่างที่หล่อหลอมรากฐานจากประสบการณ์โดยการลองผิดลองถูกเพื่อทดสอบความถูกต้องได้คัดสรรคัดกลั่นกลองสิ่งที่เรียกว่า “คุณค่าแก่ชีวิต” เป็นขุมทรัพย์ทางปัญญาที่ยิ่งใหญ่เพื่อสืบสานเป็นมรดกอันล้ำค่าทางภูมิปัญญาชาวบ้านคือการสร้างบ้านดิน และดำเนินชีวิตตามทางสายกลางตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยนำหลักการคิด และวิธีมาปฏิบัติให้เกิดรูปธรรม

๓. นักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จ คุณชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์านนท์ ผู้บริหารบริษัทนัมชีสิ่งสิ่ซึ่งจำกัด ผู้ที่เคยใช้ชีวิตแบบสุดโต่งในด้านลบแต่กลับมาเปลี่ยนวิถีการใช้ชีวิตอย่างสิ้นเชิงหลังจากได้รับการอุปสมบทได้เรียนรู้ธรรมะของพระพุทธเจ้าจนทำให้มุ่งมั่นตั้งใจในการนำพาสมาชิกในองค์กรดำเนินชีวิต และนำหลักการทางพระพุทธศาสนามาใช้อย่างจริงจังจนประกาศวิสัยทัศน์ชัดเจนว่าเป็น “องค์กรแห่งวิถีพุทธ”

^๑ ทิศนา แคมมณี, การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม, จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๑, หน้า ๘.

^๒ สายฤดี วรกิจโกศาทร และคณะ, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่องคุณลักษณะ และกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: จีอาร์ตจำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๓๓ – ๓๕.

รูปภาพที่ ๓ ประมวล เพ็งจันทร์



ประมวล เพ็งจันทร์^๓

ครูผู้มีประสบการณ์ ประมวล เพ็งจันทร์ ผู้สมบูรณ์ด้วยศาสตร์ และศิลป์เป็นต้นแบบผู้มี ความชำนาญในเรื่องศาสตร์ทางโลก และทางธรรมอย่างลึกซึ้งเป็นบุคคลที่ค้นพบตัวตนมีโลกทัศน์ที่ กว้างไกลมีมุมมองใหม่ในการนำพาตนเองสู่สภาวะทางความคิดเข้าใจโลกในแบบที่ตัวเองเป็นเรียกว่า มีความรู้ตัวรู้จักละและปล่อยวางในการดำเนินชีวิตที่น่าสนใจเหมาะสมที่จะเป็นแบบอย่างเป็นต้นแบบ ในการดำเนินชีวิตตามแนวพุทธ ถ้าจะทำอะไรสักอย่างให้เป็นขึ้นเป็นอันส่วนมากสิ่งที่จำเป็นก็คือ แม่แบบหรือแม่พิมพ์ในด้านการศึกษาก็ไม่ต่างกันบุคคลที่จะเป็นต้นแบบเหมาะสมในการดำเนินรอย ตามแบบแผนจะต้องเป็นบุคคลที่ดีเป็นแบบที่ดีเพื่อใช้เป็นแม่พิมพ์เหตุใดจึงต้องมีครูเป็นแม่พิมพ์ต่อ จากพ่อแม่เพราะครูมีหน้าที่เสริมสร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่กว้างขวางออกไปในส่วนที่ พ่อแม่มีอาจจะทำได้โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันที่วิถีแห่งการดำเนินชีวิตมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ๆ ตามลำดับ ความต้องการแม่พิมพ์ที่จะเรียนรู้ชีวิตนอกจากพ่อแม่ยังมีความจำเป็นเป็นอย่างยิ่งโดยมี จุดมุ่งหมายหลักของดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบันนี้ และประมวล เพ็งจันทร์ ก็เปรียบเสมือนครูผู้สมบูรณ์ ด้วยศาสตร์ และศิลป์ความรู้ที่จัดเป็นศาสตร์คือวิชาที่ผู้สอนมีความความชำนาญ และเข้าใจเป็นอย่างดี ซึ่งตรงนี้ ประมวลเป็นผู้ที่มีความรู้ในเรื่องศาสตร์การสอนเป็นอย่างดีทั้งประสบการณ์ในการสอนที่ ยาวนาน ส่วนที่สองนอกจาก ประมวล เพ็งจันทร์ จะมีความรู้ในศาสตร์ของทางโลกแล้วยังมีความรู้ใน วิชาการทางธรรมคือวิชาความรู้เกี่ยวกับศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมในทางพระพุทธศาสนาซึ่งครู อาจารย์ทุกคนจำเป็นต้องมีความรู้ และเข้าใจทางธรรมอย่างถูกต้องลึกซึ้งเพื่อยึดเป็นหลักในการครอง ชีวิตของตนให้ตั้งมั่นอยู่ในสัมมาทิฐิการเป็นคนดีมีศีลธรรม และคุณความดีต่าง ๆ ซึ่งครูผู้เชื่อว่าเป็น แม่พิมพ์ของชาติจะขาดเสียมิได้ ผู้วิจัยเชื่อว่าบุคคลต้นแบบที่ยกมาเป็นตัวอย่างในงานวิจัยนี้ล้วนมี ศักยภาพของครูที่สามารถปลูกบ่มให้บรรดาศิษย์ทั้งหลายมีคุณลักษณะดังที่กล่าวไว้เบื้องต้นดังตัวอย่าง การสัมภาษณ์ของบุคคลต้นแบบดังนี้

^๓ รูปภาพ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.booktime.co.th> [๒๐ มกราคม ๒๕๖๒].

๓.๑ ประวัติ ประมวล เพ็งจันทร์

ประมวล เพ็งจันทร์ เกิดเมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม ๒๔๙๗ อายุ ๖๕ ปี ภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่ ตำบลลิปะน้อย อำเภอกะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ครอบครัวนับถือพระพุทธศาสนา บิดาชื่อนาย แสง เพ็งจันทร์ และมารดาชื่อนางเอี่ยม พรหมทอง (ชื่อสกุลเดิม) เมื่อแต่งงานกันนายแสงก็ย้ายมาอยู่ในครอบครัวของนางเอี่ยมทั้งคู่ประกอบอาชีพทำสวนมะพร้าว และให้กำเนิดบุตรธิดา ๗ คน คือ ^๔

๑. นางจาง บุญสำราญ
๒. นายพิสิฐ เพ็งจันทร์
๓. นายอนุสนธิ์ เพ็งจันทร์
๔. นายประสาน เพ็งจันทร์
๕. นายประมวล เพ็งจันทร์
๖. นายปราโมทย์ เพ็งจันทร์
๗. นายสุทธิพงศ์ เพ็งจันทร์

ประมวล เพ็งจันทร์ เป็นบุตรลำดับที่ ๕ ใน ๗ คนถือว่ามีสมาชิกในครอบครัวมากฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวในตอนนั้นถือว่าปานกลางเมื่อเทียบกับยุคสมัยในตอนนั้น

การศึกษา

B.A. (Political Science, Philosophy, English literature) Meerut University, India

M.A. (Philosophy) Panjab University, India

Ph.D. (Philosophy) Mysore University, India

๓.๑.๑ ชีวิตในวัยเด็ก

ประมวล เพ็งจันทร์ เติบโตขึ้นมาท่ามกลางครอบครัวที่อบอุ่นได้รับการส่งเสริมให้รู้จักพึ่งตนเองมีความรับผิดชอบอยู่กับสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติทำให้เกิดการเรียนรู้และการปรับตัว ตั้งแต่ยังเด็กในวัยเด็กประมวลใช้ชีวิตเหมือนเด็กทั่วไปต้องเรียนหนังสือส่วนเวลาพักก็จะวิ่งเล่นกับเพื่อน ๆ ทั้งนี้ เด็กชายประมวลเป็นคนมีความตั้งใจ และใฝ่ดีมีผลการเรียนที่ดีสอบได้ที่หนึ่งแต่แล้วการศึกษาในช่วงปฐมวัยของประมวลเป็นอันต้องยุติลงเมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ และต้องออกจากโรงเรียนเนื่องจากสถานะหรือปัญหาทางบ้านในอดีตนั้นเห็นว่าควรพอแค่นี้

๓.๑.๒ ออกจากเกาะเพื่อไปหางานทำ

เมื่อไม่ได้เรียนหนังสือแต่เห็นเพื่อนได้ไปโรงเรียนก็รู้สึกสะเทือนใจจึงตัดสินใจออกจากเกาะสมุยอายุเพียง ๑๑ ปีทั้งนี้เพื่อไปหางานทำและส่งผลให้น้องได้เรียนหนังสือด้วยการเก็บ

^๔ สัมภาษณ์ ประมวล เพ็งจันทร์, ๑๙ มกราคม ๒๕๖๒.

น้ำยาพาราได้ค่าจ้างวันละ ๕ บาทในสมัยนั้นคืองานแรกที่เด็กชายประมวลได้เรียนรู้จากประสบการณ์นอกห้องเรียน เด็กชายประมวลทำงานเช่นนี้ทุกวันจนเกิดทักษะความชำนาญในการกรีดยางจึงเป็นการเริ่มอาชีพกรีดยางพาราอย่างเต็มขั้นที่อำเภอชนอม จังหวัดนครศรีธรรมราชแล้วส่งเงินให้พ่อกับแม่ส่วนหนึ่งก็ส่งให้น้องเรียนต่อจากนั้น ประมวลก็เกิดความคิดอยากมีสวนยางเป็นของตัวเอง และตอนนั้นก็มีความรู้พอที่จะเป็นเจ้าของสวนยางได้จึงเก็บเงินที่ได้จากการกรีดยางพาราส่วนหนึ่งไปลงทุนสวนยางที่อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี แต่สิ่งที่ไม่คาดฝันพลันมาถึงฤดูร้อนปีนั้นก็เกิดไฟไหม้สวนยางของเขา จากเหตุการณ์ในครั้งนั้นก็ทำให้ความคิด และชีวิตของประมวล เพ็งจันทร์ ได้หันเหเปลี่ยนไปโดยไม่มี ความหวังที่จะทำสวนยางอีกต่อไป จากนั้นจึงไปเป็นคนรับจ้างขายแรงงานให้กับนายจ้างชื่อแสง เป็นผู้รับซื้อผลผลิตทางการเกษตรด้วยค่าจ้างรายวัน วันละ ๑๕ บาท แต่ด้วยที่มีใจรักในการอ่านหนังสือทุกครั้งที่มีเวลาว่างหลังจากรับจ้างเอาสับปรดบรรจุตุ๋นไฟส่งไปกรุงเทพมหานคร ประมวลก็จะเอาหนังสือมาอ่านทุกครั้ง เมื่อเหตุการณ์ไม่คาดฝันมาถึงอีกเป็นครั้งที่ ๒ เพื่อนของเขาได้ถูกยิงจนเสียชีวิต พ.ศ. ๒๕๑๔ ช่วงนั้นมีเหตุการณ์ก่อการร้ายทางภาคใต้ทำให้เขาหวาดกลัวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นช่วงเวลาที่จมอยู่กับความโหดร้ายแต่ก็ไม่รู้จะไปทางไหนด้วยความกลัวตายที่เกิดขึ้นใกล้ตัวทำให้เด็กหนุ่มวัย ๑๘ ปี ตัดสินใจบวชเพราะเชื่อว่าน่าจะพาเขาออกจากความกลัวได้ จากเด็กหนุ่มที่ทำงานหามรุ่งหามค่ำก็เปลี่ยนมาท่องตำราอย่างหนัก

๓.๑.๓ เข้าสู่ร่มกาสาวพัสตร์

ประมวล เพ็งจันทร์ เดินทางกลับบ้านเกิดโดยมีความรู้สึกปรารถนาอยากบวชด้วยอิทธิพลทางความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่ถูกปลูกฝังมาตั้งแต่เด็กจึงทำให้คิดว่าการบวชคงจะทำให้ผ่านพ้นความกลัวไปได้ และด้วยใจรักในการอ่านประมวลได้อ่านนิยายอิงศาสนาของธรรมโฆษ (ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร. แสง จันทร์งาม) คือเรื่อง “ลิลาวดี” และรู้สึกซาบซึ้งกับเนื้อหาที่ถูกนำเสนอในเนื้อเรื่องเมื่อกลับถึงบ้าน ประมวลได้แจ้งความประสงค์ที่จะบวชให้พ่อแม่ญาติพี่น้องได้ทราบแต่ทางกลุ่มเครือญาติกลับไม่ค่อยเห็นด้วยเพราะในตอนนั้นประมวลทำงานหาเงินมาจุนเจือครอบครัวได้ และในขณะนั้นอายุของเขายังไม่ครบที่จะบวชเป็นพระภิกษุได้เพราะอายุเพียงแค่ ๑๗ อย่าง ๑๘ ปีเท่านั้นแม่ของประมวลจึงบอกให้รออายุครบบวชก่อนแล้วค่อยบวชตามประเพณีแต่ในตอนนั้นประมวลความรู้สึกไม่อยากจะรอแล้วในใจตอนนั้นไม่พร้อมที่จะกลับไปทำงานหรือประกอบอาชีพอะไรอีกต่อไปจึงยืนยันที่จะบวช ในระหว่างการคัดค้านนั้นมีผู้ใหญ่ท่านหนึ่งในหมู่ญาติมีศักดิ์เป็นตา ชื่อ “ชม” เป็นผู้ใหญ่ที่ทุกคนเคารพนับถือ และเป็นผู้มีความรู้ความสนใจในพระพุทธศาสนาท่านพูดในเชิงว่าไม่ควรห้ามปรามคนที่ต้องการจะบวช และยังเสนอแนวทางว่าหากจะบวชอย่าบวชกับ “ท่านณพ” ที่มีศักดิ์เป็นหลวงน้าของประมวลแต่ให้ไปบวชกับพระอาจารย์ที่วัดอื่นคำพูดของตาชมทำให้พ่อแม่ และทางฝ่ายญาติยินยอม แต่มีข้อแม้ว่าขอให้บวชเป็นเณรจนกระทั่งได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุสงฆ์แล้วค่อยลาสิกขา

ในระหว่างที่ประมวลรอขอใบขอยุ่ที่วัดวัดดอนรูปที่เกาะสมุยฝากตัวกับพระมหากลิบ (ปัจจุบัน คือ พระศรีปริยัตยาภรณ์ ปธ.๙ เจ้าอาวาสวัดพัฒนาราม และเจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี) ด้วยเพราะที่เป็นเด็กฉลาดมีความจำอันเป็นพระอาจารย์ท่านจึงมอบตำราเรียนบาลีให้ท่องจำ ประมวลสามารถท่องตำราเรียนบาลี ๔ เล่มได้จบทั้งหมดก่อนที่จะบวช และในปีแรกที่ได้บวชประมวลก็สอบนักธรรมชั้นตรีได้ เมื่อเข้าปีที่ ๒ ก็สามารถสอบนักธรรมชั้นโท และเปรียญธรรม ๓ ประโยคได้ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะต้องเรียนให้จบนักธรรมชั้นเอกก่อนแล้วจึงเริ่มต้นเรียนบาลี จากนั้นอีก ๒-๓ ปีถึงจะได้สอบเพราะต้องเรียนบาลีไวยากรณ์อย่างน้อย ๑ ปีแล้วเรียนแปลพระธรรมบทอีก ๒ ปี จึงจะสามารถแปลธรรมบททั้ง ๘ เล่มได้ด้วยความสามารถเรียนไม่นานก็จบเพราะได้ฝึกฝนท่องจำก่อนหน้านี้แล้ว สามเณรประมวลได้ชื่อว่าเป็นสามเณรเปรียญเพื่อนฝูง และญาติมิตรต่างชื่นชมยินดี ตลอดจนในวงการสงฆ์ก็ชื่นชม และถือว่าเป็นปรากฏการณ์ครั้งสำคัญในระดับจังหวัด ซึ่งเป็นความภูมิใจของตัวสามเณรประมวลเองด้วย สามเณรประมวลได้มาอยู่ที่วัดสระเกษแล้วเรียนที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ คือ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยอยู่ช่วงหนึ่งจากนั้นก็ขอเข้าพบสมเด็จพระพุฒาจารย์เกี่ยวอุปเสโน เพื่อขออุปสมบท แต่ท่านไม่ตอบตกลงเพราะโดยระเบียบของวัดสระเกษสามเณรที่จะอุปสมบทได้ต้องอยู่จำพรรษาที่วัดนี้หนึ่งพรรษา ก่อนจึงจะอุปสมบทได้ไม่ใช่มาอยู่แล้วอุปสมบทได้ทันทีจากนั้นก็ขอเข้าพบสมเด็จพระพุฒาจารย์อีกครั้งเพื่อบอกความปรารถนาที่จะอุปสมบท และขอลากลับไปอุปสมบทที่เกาะสมุยท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้า เห็นในความมุ่งมั่น และหนักแน่น ดังนั้น ท่านจึงอนุญาตทั้งนี้ท่านได้ฝากขา และปฏิทินให้กับพระอุปัชฌาย์ของสามเณรประมวลที่เกาะสมุยด้วย เนื่องจากพระอุปัชฌาย์องค์นี้เป็นพระคู่สวด และให้ศีลท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้า ในตอนที่ท่านบวชเช่นกันแต่สุดท้ายสามเณรประมวลก็ไม่ได้เดินทางกลับเกาะสมุย

๓.๑.๔ ศึกษาต่อที่ประเทศอินเดีย

ด้วยคำแนะนำ และการอุปการะจากหลวงพ่พระอุปัชฌาย์ พระมหาประมวลจึงเดินทางจากประเทศไทยมุ่งหน้าสู่ดินแดนพุทธภูมิในปี พ.ศ.๒๕๒๐ จากนั้นศึกษาต่อที่วิทยาลัยมีร์ท (Meerut College) สังกัดอยู่ใน Meerut University วิทยาลัยนี้ประเทศอังกฤษได้วางรากฐานการศึกษาไว้ในสายศิลปศาสตรบัณฑิต (Bachelor of Art) ต้องเลือกวิชาเอก (Major Subject) ๓ วิชา และเมื่อจบการศึกษาแล้วจะเรียนต่อหรือทำงานในสายใดก็ได้ภายใน ๓ วิชาหลักนี้พระมหาประมวลเลือกเรียนปรัชญา (Philosophy), รัฐศาสตร์ (Political Science) และวรรณคดีอังกฤษ (English Literature) หลังจากจบการศึกษาในระดับปริญญาตรีพระมหาประมวลก็ศึกษาต่อในระดับปริญญาโททางปรัชญา โดยตรงท่านสนใจทางด้านปรัชญาอัตถิภาวนิยม (Existentialism) และได้ร่วมงานเกี่ยวกับอัตถิภาวนิยมไปเสนอในการสัมมนา (Seminar) ซึ่งในตอนนั้นท่านทำงานที่เป็นการศึกษาค้นคว้าอิสระ (Independent Study) ว่าด้วยแนวคิดเรื่อง Nothingness ของ Jean-Paul Sartre เปรียบเทียบกับ

แนวคิดเรื่องสัญญาในคติทางพระพุทธศาสนาหลังจากนั้นพระมหาประมวลก็ศึกษาต่อในระดับก่อนปริญญาเอก (Master of Philosophy: M.Phil.)

๓.๑.๕ ชีวิตวัยทำงาน

ในตอนที่ประมวล เพิ่งจันทร์ กลับมาเมืองไทย พระมหาประยูร ธมฺมจิตโต (พระพรหมบัณฑิตเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารอดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) ในตอนนั้นท่านได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้อำนวยการกองวิชาการของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ ชักชวนประมวลให้มาช่วยงาน ทั้งนี้พระมหาประยูร และประมวลต่างรู้จักคุ้นเคยกันตั้งแต่เรียนอยู่ที่อินเดียแล้ว และทางมหาจุฬาฯ ได้วางแผนที่จะให้พระมหาประยูรกลับมา รื้อฟื้นกองวิชาการซึ่งเป็นหน่วยงานส่วนหนึ่งที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตโต) เคยดำรงตำแหน่งนี้แต่เมื่อท่านลาออกจากมหาจุฬาฯ งานส่วนนี้ไม่มีใครสานต่อทางมหาจุฬาฯ จึงมีความเห็นว่าพระมหาประยูรเป็นบุคคลที่จะมาสานต่องานของท่านเจ้าคุณประยูรที่ค้างไว้ได้เพื่อการพัฒนา และยกระดับมหาวิทยาลัยสงฆ์ เพราะในสมัยนั้นยังไม่ได้มีการยอมรับทางกฎหมาย และถือว่าไม่มีคุณวุฒิ ดังนั้นพระมหาประยูรจึงชักชวนเขาไปร่วมรื้อฟื้นด้วยกันซึ่งประมวลก็ตกลงร่วมทำงานแต่ยังไม่ขอรับตำแหน่งใด ๆ เพราะตอนนั้นยังไม่อยากจะมีพันธผูกพันกับที่ใดที่หนึ่งเมื่อไม่มีตำแหน่งใด ๆ ในกองวิชาการจึงไม่มีเงินเดือน ดังนั้นเขาจึงทำหน้าที่เป็นครูสอนช่วยสอนเพื่อให้ได้ค่าตอบแทนควบคู่ไปกับการช่วยงานในกองวิชาการ ในระยะเวลา ๑๖ ปีแห่งการทำงาน (พ.ศ. ๒๕๓๒-๒๕๔๘)

การเดินทางมาเชียงใหม่ในครั้งนี้นอกจากจะเดินทางขึ้นมาเพื่อเขียนหนังสือแล้วยังขึ้นมาเพื่อคารวะบุคคลผู้เขียนนิยายอิงธรรมะเรื่อง “ลีลาวดี” ที่มีส่วนทำให้เกิดแรงบันดาลใจอยากบวช คือ ธรรมโฆษ หรือ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร. แสง จันทร์งาม อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญา และศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พร้อมกันนั้นก็ได้พบกับผู้ช่วยศาสตราจารย์ รุ่งเรือง บุญไธยรส ขณะนั้นท่านเป็นหัวหน้าภาควิชาปรัชญาและศาสนา ซึ่งในตอนนั้นท่านได้ตั้งวิทยาลัยสงฆ์ล้านนา และเห็นว่าประมวลมีความรู้ความสามารถจึงขอให้ไปช่วยสอนวิชาตรรกศาสตร์ ประมวลเห็นว่าเป็นงานสามารถช่วยได้จึงไปช่วยสอนแต่เมื่อเข้าไปช่วยสอน และร่วมตรวจสอบดูหลักสูตรแล้วเขาก็พบปัญหาเนื่องด้วย ประมวลเคยช่วยงานที่กองวิชาการมาก่อนจึงรู้ว่าหากหลักสูตรยังเป็นเช่นนี้พระนิสิตที่เรียนอยู่จะไม่ได้รับการรับรองเป็นพุทธศาสตรบัณฑิต ดังนั้นจึงต้องช่วยปรับปรุงหลักสูตรให้พระนิสิตได้เรียนวิชาพื้นฐานที่ควรได้เรียนโดยเทียบกับหลักสูตรของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เมื่อช่วยงานด้านวิชาการของวิทยาลัยสงฆ์ล้านนาจึงไม่ได้เขียนหนังสือดังที่ตั้งใจไว้ ต่อมา มีการประกาศรับสมัครตำแหน่งอาจารย์แทนการเกษียณอายุราชการของ ศ.เกียรติคุณ ดร. แสง จันทร์งาม ประมวลเห็นว่างานในครั้งนี้มีนัยสำคัญนอกจากจะได้ใช้ความรู้ความสามารถที่มีมอบความรู้ให้นักศึกษา ยังเป็นการเข้ามารับหน้าที่แทนบุคคลผู้ทำให้เกิดการเปลี่ยนผ่านในชีวิต ประมวลจึงสอบ

บรรจุเป็นอาจารย์ที่ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๒ ประมวล เพ็งจันทร์ อาจารย์ผู้สอนทางด้านปรัชญาและศาสนาที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่บรรดาเหล่านักศึกษาตลอดจนงานด้านวิชาการต่าง ๆ จนกระทั่งวันหนึ่งเขาเห็นว่าสมควรแก่เวลาที่จะยุติบทบาททางด้านนี้จึงตัดสินใจลาออก หลังจากลาออกจากราชการ ประมวล เพ็งจันทร์ ตั้งใจที่จะเดินทางจากเชียงใหม่กลับไปยังบ้านเกิดที่เกาะสมุยเพื่อที่จะทบทวนสิ่งที่ได้เรียนรู้มาอีกทั้งยังเป็นไปเพื่อการสละสิ่งที่ถือครองอยู่เขาออกเดินทางจากเชียงใหม่ในวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๘ และถึงเกาะสมุยเมื่อวันที่ ๒๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๙ จากการเดินทางครั้งนี้เขาได้เรียนรู้ความหมายใหม่แห่งโลก และชีวิตตามแนวทางต่อจากนั้นในเดือนเมษายน ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ เขาได้เดินทางไปประเทศอินเดียเพื่อการจารีกรอบใหม่ตามรอยเดินเส้นเดิมที่เขาได้เคยผ่านเมื่อครั้งที่เป็นนักศึกษาซึ่งการกลับไปยังประเทศอินเดียในครั้งนี้เขาได้เรียนรู้ความหมายที่เต็มไปด้วยจิตสำนึกใหม่

๓.๑.๖ หน้าที่การงานในปัจจุบัน

ปัจจุบันประมวล เพ็งจันทร์ ได้รับเชิญให้ไปพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ทั้งการเรียนรู้จากการเดินทาง และการเรียนรู้ที่ผ่านมาในชีวิตให้แก่บุคคลหลากหลายกลุ่มในสถานที่ต่าง ๆ เช่นที่เรือนจำบางขวาง, โรงพยาบาล, มหาวิทยาลัย, สถานปฏิบัติธรรม และการพูดคุยแบบกลุ่มย่อย เป็นต้นทั้งนี้ยังถูกเชิญเพื่อเป็นผู้นำในการเดินทางในฐานะนักสันติวิธี และนักเดินทางแห่งจิตวิญญาณในโอกาสต่าง ๆ เช่นโครงการเดินสู่สันติปัตตานี, เดินเรียนรู้สมุยด้วยใจรัก, เดินภาวนาสู่สันติเมืองเชียงใหม่ตลอดจนเดินทางไปยังภูเขากิโรลา และจากการเดินทางไปในที่ต่าง ๆ นี้ ประมวล เพ็งจันทร์ ได้ถ่ายทอดประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้ออกมาเป็นงานเขียนตลอดจนพูดคุยแลกเปลี่ยนทัศนะในงานเสวนาต่าง ๆ นอกจากนี้แล้ว ประมวล เพ็งจันทร์ ยังเป็นที่ปรึกษา และผู้ร่วมรายการกับบริษัททีวีบูรพา และสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส เช่น รายการเดินคันใจ (Journey Within) เป็นต้น ทั้งนี้ยังมีบทบาทเป็นที่ปรึกษาในโครงการต่าง ๆ เช่น อนุกรรมการด้านรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในโครงการปรับปรุงพื้นที่พัฒนสถานหญิงเชียงใหม่เดิมให้เป็นสวนสาธารณะ เป็นต้น

๓.๑.๗ ครอบครัว

ประมวล เพ็งจันทร์ สมรสกับคุณสมpong เพ็งจันทร์ ไม่มีบุตร-ธิดาปัจจุบันประมวล และสมpong เพ็งจันทร์ ใช้ชีวิตคู่อยู่ร่วมกันในเมืองเชียงใหม่ ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

๓.๑.๘ ผลงานของประมวล เพ็งจันทร์

ประมวล เพ็งจันทร์ มีผลงานหลากหลายประเภทได้แก่ บทความ, งานวิจัย, หนังสือภาพ, หนังสือเชิงสารคดี และเชิงศาสนานอกจากนี้ยังมีบันทึกการให้สัมภาษณ์ และหนังสือที่พิมพ์ในโอกาสพิเศษอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับประมวล เพ็งจันทร์ โดยมีการรวบรวมไว้โดยสังเขปดังนี้

๑) ผลงานทางวิชาการและบทความ

๑. ระบบการศึกษาระดับอุดมศึกษาของอินเดีย: โครงการศึกษาค้นคว้าเพื่อจัดทำหนังสือสารคดี, ทำร่วมกับอาจารย์สมปอง เพ็งจันทร์ (๒๕๔๗)

๒. ปรัชญาการศึกษาไทย - ปัญหาและทางออก: รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์, ทำร่วมกับคณาจารย์ในภาควิชาปรัชญาและศาสนา (๒๕๔๘)

๓. บทความเรื่อง อุดมศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาสในสังคมอินเดียในวารสารปณิธาน ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (๒๕๔๗)

๒) ผลงานที่เขียนด้วยตนเอง

๑. หนังสือเรื่อง นม ที่ระลึกวันบาเพ็ญกุศลครบ ๑๐๐ วัน ในการถึงแก่กรรมของนางเอื้อม เพ็งจันทร์ (๒๕๔๗)

๒. หนังสือเรื่อง เดินสู่อิสรภาพ (๒๕๕๐), ได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษในชื่อ “Walk to Freedom” (๒๕๕๓) โดย จิตรราภรณ์ ตันรัตนกุล

๓. หนังสือเรื่อง อินเดีย จาริกด้านใน ๑ การศึกษาที่งดงาม (๒๕๕๔)

๔. หนังสือเรื่อง อินเดีย จาริกด้านใน ๒ คารวะภารตคุรุเทพ (๒๕๕๕)

๕. หนังสือเรื่อง อินเดีย จาริกด้านใน ๓ ทบทวนชีวิต พินิจตน (๒๕๕๕)

๓) บันทึกการสนทนา และบทสัมภาษณ์เรียบเรียงด้วยตนเอง

๑. หนังสือเรื่อง ประมวลความรัก (๒๕๕๑)

๒. หนังสือเรื่อง เราจะเดินไปไหนกัน (๒๕๕๒)

๓. หนังสือเรื่อง เรียนรู้ และเปลี่ยนแปลง: ชุต เล่าด้วยรัก... ฟังด้วยใจ ลำดับแรก (๒๕๕๔)

๔. หนังสือเรื่อง ก้าวผ่านความรุนแรง: ชุต เล่าด้วยรัก... ฟังด้วยใจ ลำดับที่สอง (๒๕๕๕)

๕. หนังสือเรื่อง จาริกทางวิญญาณบนแดนพุทธภูมิ: ชุต เล่าด้วยรัก... ฟังด้วยใจ ลำดับที่สาม (๒๕๕๖)

รูปภาพที่ ๔ โจน จันได



โจน จันได

โจน จันได เป็นบุคคลอีกท่านที่เป็นต้นแบบการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่ควรค่าแก่การเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตยังเปรียบเสมือนครูที่มีองค์ความรู้ที่หลากหลายที่หล่อหลอมจากรากฐานโดยการลองผิดลองถูกจากประสบการณ์การใช้ชีวิตของตนเองเพื่อทดสอบความถูกต้อง และยังได้คัดสรรคัลลักรองสิ่งที่เรียกว่า “คุณค่าแก่ชีวิต” เรียกได้ว่าเป็นขุมทรัพย์ทางปัญญาที่สำคัญยิ่งแล้วนำมาถ่ายทอดให้กับผู้อื่นได้เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อสืบสานต่อถือได้ว่าเป็นสมบัติอันล้ำค่าทางภูมิปัญญาชาวบ้านที่ดีเลิศซึ่งตรงกับปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต และเป็นการดำเนินชีวิตตามทางสายกลางตามหลักพุทธศาสนาโดยนำหลักการคิด และวิธีการมาปฏิบัติให้เกิดรูปธรรม

๓.๒ ประวัติ โจน จันได

โจ หรือ สมภาร จันได เกิดเมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๐๗ ในครอบครัวชาวนาชุมชนบ้านศรีฐาน อำเภอป่าดัว จังหวัดยโสธร (นามสกุล จันได ก็คือต้น จันผา ในภาษาเมืองลาว) เป็นบุตรของนาย สา (บิดา) นางสาว จันได (มารดา) มีน้องสาว ๑ คน ชื่อ นาง กนิษฐา จันได พี่ชายชื่อ นายทวี จันได พ่อของโจนเสียชีวิตตอนเขาอายุได้ ๙ ขวบ แม่จึงเลี้ยงลูกทั้ง ๓ เพียงลำพังก่อนจะเสียชีวิตลงเมื่อ ๓ ปีที่ผ่านมาในวัย ๖๗ ด้วยความยากจนของคนละแวกนั้นวัดกันที่การศึกษาครอบครัวที่ยากจนไม่สามารถส่งลูกเรียนหนังสือในเมืองได้ โจนจบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ป.๗ จากโรงเรียนบ้านศรีฐาน พอโตขึ้นก็อยากเข้าเมืองไปเรียนหนังสือ และไปทำงานเรียกว่าอยากโตตามสูตรเช่นเดียวกับคนอื่น^๕

^๕ สัมภาษณ์ โจน จันได, ๒๐ มกราคม ๒๕๖๒.

๓.๒.๑ ชีวิตช่วงเป็นสามเณร

หลังจบ ป.๗. จากโรงเรียนบ้านศรีฐานสามเณรในวัย ๑๕ ปีจึงได้อาศัยชั่วคราวกับบุตรส่งตัวศึกษาเล่าเรียนต่อยังวัดศรีฐานตามโครงการของกรมการศึกษานอกโรงเรียน เรียนที่นี่ได้ครึ่งปีจึงย้ายไปวิทยาลัยสงฆ์กำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ๖ เดือนจนจบระดับ ๔ เทียบเท่า ม.๓ ในระบบการศึกษาปกติ ด้วยความกรุณาของหลวงพ่อวิริยังผู้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยกำแพงแสนจากนั้นโจนได้ย้ายมาอาศัยวัดธรรมมงคล สุขุมวิท ๑๐๑ เพื่อสะดวกแก่การเดินทางไปศึกษาระดับ ๕ ยังวัดสัมพันธวงศ์ ห้องหนังสือวัดสัมพันธวงศ์นี้เองที่เปิดโลกความคิดต่างให้กับสามเณรสมภาร เริ่มอ่านมาร์กซิสต์ มหายาน ประชาธิปไตยอ่านทุกอย่างมากขึ้น และมากขึ้นจนกระทั่งจบระดับ ๕ หรือ มศ.๕ (เทียบเท่า ม.๖ ในปัจจุบัน) ในอีก ๓ ปีต่อมาความมุ่งมั่นเรื่องการเรียนเริ่มมากขึ้นเขาลาสิกขาเพื่อมุ่งหน้าสู่มหาวิทยาลัยรามคำแหงเข้าร่วมเป็นนักศึกษานิติศาสตร์ชีวิตในวัยเด็กของสมภารสนุกสนานอยู่ในชนบทใช้ชีวิตแบบพออยู่พอกินผู้คนทำนากันปีละครั้งไม่มีการซื้อขายคนในหมู่บ้านมีความสุข

๓.๒.๒ ช่วงวัยรุ่น

ชีวิต ๓ ปีในรั้วมหาวิทยาลัยไม่มีอะไรเป็นคำตอบนอกเสียจากมีแต่คำถามขึ้นมาในชีวิตพออ่านหนังสืออาจารย์สุลักษณ์แล้วย้อนตอบคำถามตัวเองไม่ได้ก็คิดว่ามันไม่ใช่ทางแล้ว เขาไม่เก่งในการเอาเปรียบแข่งขัน การแย่งคนอื่นเรียนจบไปแล้วก็จะมีแต่ใบกระดาษไปทอดไว้เฉย ๆ ไม่มีอะไรไม่มีความหมายระหว่างเรียนโจนทำงานส่งเสียตัวเองไปด้วย และยังพักอยู่ที่วัดธรรมมงคลทำงานร้านอาหารบ้าง เป็นยามบ้าง เขาเริ่มคิดหนักกับการทำงานในเมืองหลวงทำมากเท่าไรก็ไม่มีอะไรดีขึ้น มีแต่ความเบื่อหน่ายทุกข์ยากชีวิตไม่มีทางออกต้องอาศัยแสงแห่งธรรมคอยปลอบ

ยามที่เผชิญทุกข์นี้ทำให้เขาเริ่มสนใจในธรรมะมากขึ้นมากกว่าเมื่อตอนอยู่ในวัด ช่วงนั้นลัทธิเซนเริ่มเข้ามาเผยแพร่ในเมืองไทยมากโจนอ่านแล้วเกิดประทับใจ และคิดว่าต้องทำอะไรด้วยตัวเองชีวิตต้องการเป็นอิสระสงบจะอยู่แบบนี้ไม่ได้ทำให้รู้จักการวางเฉยทอดทิ้งทุกสิ่งทุกอย่าง ๓ หลังสอบเสร็จ ๖ วิชา โจนไม่คิดแม้จะเบื่อนหน้ากลับมาองผลสอบดูเหมือนใบปริญญาของโจนจะอยู่ใกล้แต่ความฝันจะเป็นบัณฑิตของเขาไกลออกไปทุกที หลังตัดสินใจเดินออกจากรั้วการศึกษา โจนพร้อมเพื่อนอีก ๒ คนเดินทางมาดูที่ยังอำเภอมองทอง จังหวัดเชียงใหม่ พ่อของเพื่อนเป็นนายหน้าค้าที่ดินที่นั่นผืนดิน ๕ ไร่ในชายป่าใกล้ทางขึ้นดอยอินทนนท์กับเงินติดตัวก่อนสุดท้ายจำนวน ๑ หมื่นบาทถือว่าพอดี

๓.๒.๓ ชีวิตในสหรัฐอเมริกา

ขณะเดียวกันโจนได้มีโอกาสรู้จัก กับ มะลิ สาวชาวสหรัฐอเมริกาเป็นอาสาสมัครที่อศรมวงศ์สนิททั้งสองพบกันครั้งแรกที่อศรมวงศ์สนิท และพบกันอีกครั้งต่อมากระทั่งมะลิแสดงความรักว่าเธอชื่นชอบชีวิตแบบนี้ และขอใช้ชีวิตร่วมกันในวันที่โจนอายุ ๓๐ ปี โจนตามภรรยาไปอยู่ที่รัฐโอเรกอน สหรัฐอเมริกา ๒ ปี ที่นั่นโจนทำงานร้านอาหารใช้เวลาวางปลุกผักกินเองในพื้นที่เช่าแปลง

เล็ก ๆ ซึ่งเขาบอกว่าคุ้มค่ามากเพราะถ้าพวกเขาซื้อผักจะต้องใช้เงินจำนวนมาก โจนไม่ชื่นชอบชีวิตที่ต้องทำงานอยู่ในระบบรอรับเงินเดือนอย่างเดียวเลยสักนิดทำให้เขาถอนล้าลึกชีวิตความสุขกลางทุ่งนา ป่าผักพร้อมกับประคับประคองชีวิตครอบครัวไปให้ได้ ก่อนกลับเมืองไทย ๑ เดือน โจนกับมะลิออกท่องเที่ยวไปตามเมืองต่าง ๆ กว่า ๔ รัฐ พวกเขาปั่นจักรยานจากรัฐยูทาห์ถึงแคลิฟอร์เนียระหว่างทาง รัฐนิวเม็กซิโกท่ามกลางโอเดรอนโจนหลบเข้าไปท่องเที่ยวในหมู่บ้าน TAO PUEBLE ของชาวอินเดียแดงเผ่า PUEBLO เป็นบ้านรูปสี่เหลี่ยมลักษณะเหมือนกล่องซ้อนกัน ๔ ชั้นบ้านโบราณนี้อายุกว่า ๒,๐๐๐ ปี แม้เจ้าของบ้านเองก็ไม่รู้วิธีก่อสร้างในบ้านรู้สึกเย็นสบายทั้งที่อากาศภายนอกร้อน และที่สำคัญบ้านนี้ ไม่มีไฟฟ้า ไม่มีเครื่องปรับอากาศ ไม่มีน้ำประปา แอบแกะผนังดูเห็นมีแต่หญ้ากับดินเลยรู้ว่าบ้านนี้ทำจากดินเลยคิดถึงบ้านที่โยสธรขึ้นมาทันที

๓.๒.๔ บ้านดินหลังแรก

โจน ทดลองทำบ้านดินด้วยข้อมูลจากเอกสารเพียงเล็กน้อย และเรียนผิดเรียนถูกด้วยตนเองเขาใช้เวลาช่วงเช้าวันละ ๒ ชั่วโมงทำอิฐได้ ๖๐-๗๐ ก้อน เวลาผ่านไป ๓ เดือนได้บ้าน ๑ หลัง รูปตัว T มี ๓ ห้องเป็นบ้านที่เขาู้สึกว่ามันคงกว่าบ้านปูนหลังละหลายแสน และค้นพบว่าการที่จะมีบ้านสักหลังทำไมมันง่ายแต่คนเราต้องเก็บเงินถึงห้าหกปีเพื่อจะได้บ้านขึ้นไ้หระมา ๑ หลัง บ้านหลังแรกเริ่มจากแนวคิดว่าเป็นเพียงปัจจัยพื้นฐาน และเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะนำไปสู่การเข้าถึงความง่ายในวิธีการดำรงอยู่ โจนยึดแนวคิดนี้ตลอดมาแม้ปัจจุบันเรื่องราวของบ้านดินจะแพร่ออกไปในหลายรูปแบบหลายกลุ่มชนโดยเฉพาะคนชั้นกลาง และคนชั้นสูงขณะเดียวกันคนจำนวนมากกลับมองว่าบ้านหาซื้อได้ง่าย ๆ ทำไมจะต้องไปปั้นดิน ครั้งที่ตัดสินใจเด็ดขาดกลับไปใช้ชีวิตที่บ้านเกิดเมืองนอน โจนครุ่นคิดเรื่องปัจจัยสี่มากเขามองว่าแท้ที่จริงแล้วคนเรามีความจำเป็นในชีวิตเพียงเท่านั้นเองทุกอย่างก้าวของโจนจึงเต็มไปด้วยเรื่องราวแห่งวิถีที่สอดคล้องกับการดำรงอยู่ “บ้านเป็นเพิงบทรเรียนแรกที่โจนมีโอกาสดำทอดสู่สาธารณะ” โจนบอกว่าคุณค่าอย่างแรกของบ้านดินที่เห็นชัด คือทำงาน อยู่สบาย เพราะถ้านอนพื้นคอนกรีตมันจะดูดพลังงานมากตื่นขึ้นมาจะเพลียแต่ถ้านอนพื้นดินแล้วดินจะไม่ดูดพลังงานไม่ดูดความร้อนจากตัวเราตื่นขึ้นมาจะรู้สึกสดชื่นอีกอย่างบ้านดินจะช่วยควบคุมอุณหภูมิได้ดีมากโดยเฉพาะถ้าเราออกแบบให้ดีทำบ้านเสร็จมีเพดานอย่างดี มีประตูหน้าต่างดี เราสามารถควบคุมอุณหภูมิให้เท่ากับห้องแอร์ได้แต่ถ้าออกแบบไม่ดีบ้านดินก็ไม่ต่างจากบ้านทั่ว ๆ ไป สื่อบ้านดินเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมการสร้างบ้านดินเราไม่ได้ทำลายธรรมชาติ ไม่ทำลายตัวเองเพราะว่าดินก็คือดินเวลาเราทำบ้านเสร็จเราไม่ชอบเราพังลงมันก็เป็นดินเหมือนเดิมปลูกผักได้เหมือนเดิมทำอะไรได้ ไม่มีขยะ ไม่มีภาระให้ลูกหลานต้องรับผิดชอบในอนาคต โจนเห็นว่าสิ่งที่สำคัญกว่านั้น คือการทำบ้านดินให้รู้สึกว่าคุณเรามีศักยภาพ ผู้หญิงหลายคนรู้สึกว่าการนี้ทำบ้านไม่ได้แต่ที่นี้ส่วนมากคนที่ทำบ้านดินใน

ปัจจุบันคือผู้หญิงทำให้ผู้หญิงรู้สึกว่าเขามีอำนาจ มีพลัง ภูมิใจในตนเองเพราะว่าแม้แต่บ้านก็ทำเองได้ แต่ก่อนเป็นเรื่องที่คิดว่าไกลเกินฝันเป็นเรื่องที่ทำได้

“การทำบ้านดินไม่ใช่เป้าหมายหลักของการทำเวิร์คช็อปที่เราทำอยู่เป้าหมายหลักของการทำบ้านดินก็คือ การฝึกพึ่งตนเองกลับมาสร้างศักยภาพให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกับสัตว์ทั่ว ๆ ไป เพราะทุกวันนี้ศักยภาพของมนุษย์ต่ำกว่าสัตว์ทุกชนิดในโลกนี้เสียอีกเพราะเราขาดการรักษามรดกในการพึ่งพาตนเอง”

๓.๒.๕ จุดเริ่มต้นของการเริ่มเก็บเมล็ดพันธุ์

ณ หมู่บ้านเล็ก ๆ ในจังหวัดยโสธรชาวบ้านในที่แห่งนี้มีอาชีพปลูกแตงโมเป็นส่วนมากในสมัยนั้นพันธุ์แตงโมที่พวกเขานิยมปลูกกันมีอยู่ไม่กี่ชนิด และทั้งหมดล้วนเป็นพันธุ์พื้นบ้านที่เป็นเมล็ดพันธุ์แท้ ๆ ที่พวกเขาสามารถนำกลับมาปลูกได้อีกไม่จำกัด เช่น พันธุ์บางเบิด พันธุ์หมอน แต่แล้ววันหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงก็มาเยือนเมื่อใครสักคนนำเมล็ดพันธุ์แตงโม และปุ๋ยมาให้พวกเขาฟรี ๆ เมล็ดพันธุ์เหล่านั้นได้สร้างปรากฏการณ์ที่น่ายลใน ช่วงแรกพบภายในระยะเวลาอันรวดเร็วชาวบ้านได้รับผลผลิตจำนวนมากจากเมล็ดพันธุ์เหล่านั้นทำให้ต่อมาพวกเขาจึงเลือกปลูกแตงโมด้วยเมล็ดพันธุ์นั้นอีกครั้ง คราวนี้เมล็ดพันธุ์กลับไม่ฟรีเหมือนครั้งแรกแต่พวกเขาต้องจ่ายเงินซื้อหาไปยังกว่านั้นในปีต่อ ๆ มาราคากลับสูงขึ้นเรื่อย ๆ เพียงแค่ ๓ ปีหลังจากวันแรกที่เมล็ดพันธุ์ซึ่งได้ผลผลิตมากในเวลาอันรวดเร็วเข้ามาในหมู่บ้านเมล็ดพันธุ์แตงโมพื้นบ้านที่พวกเขาเคยปลูกได้ไม่จำกัดจำนวนครั้งก็หายไปอย่างสิ้นเชิง และหลังจากนั้นเพียง ๑๐ ปีเมล็ดพันธุ์แตงโมที่เคยแจกฟรีก็ทะยานถึงกิโลกรัมละ ๑๒,๐๐๐ บาท เหตุการณ์นี้ไม่ได้เกิดกับหมู่บ้านนี้เพียงแห่งเดียวแต่หมู่บ้านรอบ ๆ นั้นก็เจอสถานการณ์เดียวกันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระยะเวลาอันสั้นได้ส่งผลให้ปัจจุบันคนที่ต้องการปลูกแตงโมสัก ๑๐ ไร่ เขาจะต้องใช้เงินอย่างน้อย ๆ ก็หลักแสนบาทชีวิตของเกษตรกรจึงต้องเริ่มต้นจากการเป็น “หนี้” ทันที และปรากฏการณ์นี้ไม่ได้เกิดขึ้นกับแตงโมเพียงอย่างเดียวแต่เป็นสิ่งที่เกษตรกรต้องเจอในแทบทุกพันธุ์พืช นั่นคือจุดเริ่มต้นของการหายไปของเมล็ดพันธุ์จากปากของผู้อยู่ในเหตุการณ์ตั้งแต่วันแรกนามว่า “โจน จันได”

“แม้ประเทศไทยจะเลิกทาสไปนานแล้วแต่ทุกวันนี้เรากลับเป็นทาสกันโดยไม่รู้สีกตัว เพราะทุก ๆ คำที่เราป้อนข้าวเข้าปากเราจะต้องส่งเงินให้บริษัทผลิตอาหารยักษ์ใหญ่ลองดูว่าคำไหนที่เราป้อนเข้าปากแล้วไม่ได้ส่งให้บริษัทเหล่านั้นมันคือการส่งส่วยทั้งที่แต่ก่อนไม่ได้ส่งเรายังอยู่ได้แต่ตอนนี้เราต้องส่งมันทุกคำข้าวเลย” โจนเล่าถึงสิ่งที่คนจำนวนมากละเลย และท่ามกลางวิถีชีวิตที่ต้องตื่นแต่เช้าตรู่อบน้ำแต่งตัวออกจากบ้าน และหักโหมกับการทำงานจนค่ำมืดผู้คนจำนวนมากจึงอาจไม่ได้ใส่ใจในรายละเอียดระหว่างวันอย่างที่เขาว่าจริง ๆ คนจำนวนไม่น้อยกลับจำยอมให้ทุก ๆ จังหวะชีวิตของตัวเองกลายเป็นการส่งเงินให้กับบริษัทยักษ์ใหญ่เหล่านั้นนอกจากการเอาเปรียบในเชิงมูลค่า

เรายังต้องเจอกับการที่ผู้ผลิตทำเพื่อ “ขาย” มากกว่าที่จะทำให้คนกินทำให้ในท้องตลาดจึงเต็มไปด้วยผักสีสวยสด และมีรูปลักษณ์สวยงามแต่พืชพรรณเหล่านั้นกลับเต็มไปด้วยสารเคมี และสิ่งสำคัญที่นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของความซับซ้อนในเรื่องการ “ส่งส่วย” ก็คือ “วิกฤตเมล็ดพันธุ์” จากที่ “เมล็ดพันธุ์” เคยเป็นอาหารเป็นชีวิตเป็นรากฐานของความอุดมสมบูรณ์ในการอยู่กิน และเป็นวิถีชีวิตที่ยั่งยืนในปัจจุบัน “เมล็ดพันธุ์” กลับค่อย ๆ กลายเป็นเครื่องมือในการเอาเปรียบระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค ตามท้องตลาดมูลค่าเมล็ดพันธุ์ในซองขนาดเล็กที่ขายอยู่ทั่วไปแม้จะมีราคาไม่กี่สิบบาทแต่เมื่อเปิดมาดูภายในเราจะพบว่ามันก็มีไม่กี่สิบเมล็ดเช่นกัน และในหลาย ๆ พันธุ์พืชเมื่อนำมาเพาะเราจะพบว่ามันมีราคาสูงถึงเมล็ดละ ๑ บาทเลยทีเดียวการเอาเปรียบของ “ผู้ผลิตยักษ์ใหญ่” ที่เกี่ยวข้องกับ “ผู้ผลิตรายย่อย” ที่สำคัญมากก็คือการทำให้ “เมล็ดพันธุ์” ที่ขายตามท้องตลาดเหล่านั้นไม่สามารถปลูกซ้ำได้อีกครั้งหรือถ้าปลูกได้ก็จะได้ความสมบูรณ์ไม่เท่าเดิม

โจน จันโต กล่าวว่า “การพัฒนาอาหารในปัจจุบันไม่ได้พัฒนาเพื่อให้คนกินแต่เป็นการพัฒนาเพื่อที่จะยึดครองโลกเท่านั้น” “ชาวนาทำงานหนักมากเขาต้องเปลี่ยนความอุดมสมบูรณ์เป็นผลิตภัณฑ์เพื่อส่งเงินไปให้บริษัทเหล่านั้นเพื่อให้บริษัทเหล่านั้นกลายเป็นคนที่รวยที่สุดในโลกคนหนึ่งและเกษตรกรก็กลายเป็นคนที่จนที่สุดในโลกคนหนึ่งที่เป็นอย่างนั้นเพราะว่าในการทำการเกษตร 60% ของเงินที่ลงไปจะต้องไปให้กับบริษัทเหล่านั้นนี่คือความซับซ้อนที่เกิดขึ้นโดยมีเมล็ดพันธุ์เป็นหนึ่งในเครื่องมือแล้วอนาคตของเกษตรกรจะอยู่อย่างไร ถ้าพวกเขาเจอปัญหานี้” โจน แสดงความเห็นและเล่าให้ฟังว่า เมื่อตอนเด็ก ๆ เมล็ดพันธุ์เป็นสิ่งที่คนจะแจกกันไม่ใช่สิ่งที่ขายกันอย่างในปัจจุบันยิ่งไปกว่านั้น ทศนคติต่อ “การพัฒนาพันธุ์” ของสังคมยังมีเป้าหมายวนเวียนอยู่เพียง ๒ เรื่องใหญ่ ๆ คือ ผลผลิตสูง และเติบโตรวดเร็ว

๓.๒.๖ ที่มาของ พันพรรณ ศูนย์เรียนรู้

ตอนแรกไม่รู้จะให้ชื่ออะไรตั้งชื่อว่า พันพรรณ ความหมายตามตัวก็คือ ร้อยพ่อพันแม่ พันชนิดพันอย่างเพราะอยู่ที่นี้ก็มีวัวไปหมดทำทุกอย่างที่เกี่ยวกับชีวิตคือการเก็บเมล็ดพันธุ์พืชทุกชนิดคนที่มาอยู่ก็มาจากละตินละทางมีทุกรูปแบบเหมือนกันก็เลยเป็นพันพรรณ พันกัน พันวัน โจนใช้หลักระบบมันจะจัดการตัวของมันเอง โจนจึงไม่มีความจำเป็นต้องจัดการอะไรมากมายกับความเป็น พันพรรณ พันพรรณ ซ่อนตัวอยู่ในเทือกเขาใกล้หมู่บ้านแม่โจ้เลยจากหมู่บ้านขึ้นไปเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ถ้าได้ตามไหล่เขาราวป่าขึ้นไปอีกจะเป็นหมู่บ้านมุเซอ (ลาหู่) ที่ถนนหมู่บ้านแม่โจ้มองผ่านทุ่งนาขึ้นไปจะเห็นหลังคาบ้านดินทรงโค้งสองชั้นครึ่งบนยอดเนินเขาเล็ก ๆ แวดล้อมด้วยไม้หลากหลายพันธุ์ที่นี้เรียกว่าหอประชุม หรือ Meeting Hall หากไม่ใช่ฤดูทำนาก็จะไม่มีข้าวจะมีแต่ ข้าวโพด พริก ถั่วเขียว หากเดินต่อไปอีก ๕๐๐ เมตร เราจะไปหยุดยืนอยู่บนอาคารทำครัวส่วนตัวต่อด้านหน้าเป็นลานอเนกประสงค์ใช้กินข้าวประชุมพูดคุยสนทนาการเล็ก ๆ ใช้เป็นการผ่อนคลาย กล้วยน้ำว่ากลายเป็น

อาหารว่างของที่นี่มีแผ่นไม้ยาวเขียนข้อความว่าพันพรรณ ที่นี่จะเต็มไปด้วยนักแสดงหาจิตวิญญาณ และผู้ที่ต้องการใช้ชีวิตแบบพึ่งพาตนเองเพราะ ฉะนั้นนอกจากคนที่อยู่ประจำแล้วในแต่ละวันจะมีแขก มากหน้าหลายตาแวะมาเยี่ยมชมพูดคุยกับโจน และอาสาสมัครคนอื่น ๆ

การเกิดของพันพรรณทำให้ชีวิตของโจนปรากฏสู่สาธารณะมากขึ้นเผชิญกับคนมากขึ้น เผชิญกับคำว่าชื่อเสียงมากขึ้นเผชิญกับงานที่หนักขึ้นมากขึ้น โจนรู้สึกได้ถึงความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ ในชีวิตอย่างที่เขาไม่เคยคาดคิดมาก่อนหากจะถามถึงความยินดีในชื่อเสียงในครั้งนี้หรือไม่ใน เมื่อมีคนมากหน้าหลายตามาปลื้มในความเป็นโจนจนเป็นชื่อเสียงโด่งดัง “ดังขนาดไหนก็ยังดักส้วมอยู่ ทุกเดือนเหมือนเดิมเขาหัวเราะมันจะต่างจากเดิมได้ยังไงดักส้วมรดผักที่นี่ประจำ”

ปรากฏการณ์ไม่ทำให้โจนต้องเปลี่ยนไปแต่อย่างไรทุกอย่างยังคงเหมือนเดิมใช้ชีวิต เหมือนเดิมเขาคิดว่าคนธรรมดาที่คนหนึ่งคนเขาอยากเห็นเขาทำในสิ่งที่เขาเป็นปกติเลยไม่ตื่นเต้นเพราะ เราไม่ได้เป็นคนพิเศษไม่ได้เป็นคนอัจฉริยะไม่ได้เป็นอะไรที่น่ามหัศจรรย์เราคือคนธรรมดาคนหนึ่ง ใน ความธรรมดาที่เองที่หลายคนจากทุกมุมโลกแสวงหาวิถีชีวิตที่เรายู่จริง ๆ ทำให้คนรู้สึกว่าเขายาก อยู่แบบนี้ และอยู่ได้จริง ๆ คนที่มาที่นี่คือคนที่มีความทุกข์ และต้องการหาทางออกเพราะเขาเกิดมา กับความทุกข์ในระบบทุนนิยมแม้ว่าเรื่องแบบนี้จะเกิดกับประเทศตะวันตกที่พัฒนาแล้วเป็นส่วนใหญ่ แต่เหตุการณ์เหล่านี้มีผลกระทบกับสังคมไทยเราจึงเห็นคนส่วนมากจึงอยากมาพูดคุยกับโจนว่าอยู่แบบ นี้ได้จริงหรือไม่ ในหนึ่งปีพันพรรณจะเปิดอบรมหลักสูตรเพื่อการใช้ชีวิตที่ง่าย ๆ หรือการพึ่งตนเองทั้ง ระยะสั้น และระยะยาวเป็นคอร์สสั้น ๆ ก็ประมาณ ๓ วัน ๕ วันซึ่งสามารถจัดได้หลายครั้ง และ คอร์สฝึกงาน ๒ เดือน ตั้งแต่กลางเดือนพฤศจิกายนไปจนถึงเดือนมกราคมหลักสูตรนี้จะมีเรื่องปัจจัยสี่ เป็นหลักเริ่มต้นด้วยอาหารเริ่มจากการปลูกผัก ทำปุ๋ย การดูแลสวน การเก็บพืชผักมากินมาประกอบ อาหาร การเก็บเมล็ดพันธุ์เป็นต้นต่อมาเรื่องที่อยู่อาศัย ทำบ้านต่อมาเรื่องเสื้อผ้ามีเสื้อผ้าใส่อย่างสบาย สอนวิธีการเก็บรักษาแบบง่าย ๆ และสุดท้ายจะเป็นเป็นการเรียนรู้เรื่องจิตวิญญาณเดือนตุลาคม พัน พรรณจัดคอร์สฝึกสมาธิเพื่อค้นหาจิตวิญญาณหลังจากที่มารู้จักพันพรรณทำให้หลายคนเปลี่ยนชีวิต ออกจากงานเปลี่ยนวิถีชีวิตเปลี่ยนคู่ชีวิตเปลี่ยนหลาย ๆ สิ่งหลาย ๆ อย่างเพื่อเลือกทางเดินของตัวเอง

๓.๒.๗ ผลงาน

๑. ศูนย์เรียนรู้ผลผลิตเกษตรอินทรีย์ของโจน จันโต สานต่อแนวคิดในการดำรงชีวิตอย่างมี ความสุข และพอเพียงกับบ้านดินที่ปั้นดินมาเป็นบ้านที่บ้านศรีฐานอำเภอป่าต้ว จังหวัดยโสธร เป็นแห่ง แรก และยังเป็นศูนย์เรียนรู้ให้ชาวบ้านในพื้นที่มาศึกษาดูงาน เช่นการปลูกข้าวหอมมะลิเกษตรอินทรีย์ นอกจากนี้บ้านศรีฐานยังมีวัดศรีฐานนอก และศรีฐานในที่ถือเป็นศูนย์รวมจิตศรัทธาชาวราวาสวิถีพุทธ ของญาติโยมชาวบ้านศรีฐาน และเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒. พันพรรณ ศูนย์การเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเอง และศูนย์เมล็ดพันธุ์ ของ โจน จันโต

Pun Pun Centre for Self-Reliance ตู้ปณ. ๕ อ. แม่แตง จ.เชียงใหม่ ๕๐๑๕๐ โทร ๐๘๐๔๗๐๑๔๖๑

๓.หมวดหมู่ : หนังสือบทความ สารคดี หนังสือสารคดี

๑.ลูกโจน

๒.อยู่กับดิน

๓. เช็กส์กับความรักของคนชื้อาย

๔.กลับบ้าน

๕.งานเก็บเมล็ดพันธุ์คืองานสุดท้ายในชีวิตผม

๖.ปลูกอนาคตปลูกเมล็ดพันธุ์กับโจน จันได

๗.อยู่กับดิน

๘.ปลูกอนาคตปลูกเมล็ดพันธุ์กับโจน จันได

รูปภาพที่ ๕ ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์ตานนท์



ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์ตานนท์

เรื่องราวที่จะนำเสนอต่อไปนี้เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการใช้ชีวิตอย่างมีความสุขเชื่อว่าคนทุกคนใฝ่หาอยากจะได้ อยากจะเป็น อยากจะหาหนทางที่เราอยากจะใช้ชีวิตอย่างไรให้มีความสุข และประสบความสำเร็จมีคำถามมากมายว่า การใช้ชีวิตไม่ได้มีรูปแบบที่ตายตัวมีหนทางหลายเส้นทางที่เราจะเลือกให้เป็นไปในแบบของตัวเองโดยการลองผิดลองถูกแต่ด้วยเวลาที่เปลี่ยนไปความรู้ที่เปลี่ยนไปหนทางที่เดินก็จะเปลี่ยนไปตามการทำวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยอยากนำเสนอแนวทางการใช้ชีวิตเพื่อนำไปสู่หนทางที่ประสบความสำเร็จทางด้านการทำธุรกิจ และการดำเนินชีวิตที่มีความสุขตามหลักพุทธศาสนาโดยเลือกสัมภาษณ์ ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์ตานนท์ จากอดีตที่ไม่สวยงามมากนักเพราะเป็นนักดื่ม นักกิน นักเที่ยว และเป็นทายาทของนักธุรกิจใหญ่ในภาคเหนือเป็นที่รู้จักของคนในภาคเหนือ และ เป็นนักธุรกิจที่มีสาขามากมายการใช้ชีวิตในแบบนั้นเริ่มจากความคิดที่ว่าชีวิตที่ประสบความสำเร็จใน

หน้าที่การงานมีลูกน้องนับร้อยนับพันคนมีเงินทองมากมายคือความสุขที่แท้จริงแล้วหรือไม่เลยคุณ
ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศึกษาดานนท์ กลับใช้ชีวิตที่ตรงกันข้าม

๓.๓ ประวัติชัยวัฒน์ สุวิทย์ศึกษาดานนท์

ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศึกษาดานนท์ เกิดวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๑๔ อยู่บ้านเลขที่ ๗๕ ถนนเมืองสมุทร ตำบลช้างม้อย อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่ ด้วยวัยต้นสี่สิบเป็นทายาทธุรกิจเครื่องนุ่งห่มที่รุ่นพ่อเริ่มสร้างจากห้องแถวค้าผลไม้ในตลาดวโรรสเชียงใหม่ เมื่อกว่า ๔๐ ปีก่อน ปัจจุบันเป็นกลุ่มธุรกิจขนส่งใหญ่ของประเทศมีรถในเครือข่ายกว่า ๓๐๐ คัน มีธุรกิจบริการเกี่ยวกับการขนส่งครบวงจร มีธุรกิจรถเช่าสถานีบริการน้ำมันมีโรงแรม ๒ แห่ง มีพาร์ตเมนต์ ศูนย์การค้าขนาดกลาง และธุรกิจลิขสิทธิ์ของตนเองเป็นตระกูลใหญ่ในเชียงใหม่แล้วขยายใหญ่ไปมีธุรกิจทั่วประเทศพนักงานกว่า ๒,๐๐๐ คน ทรัพย์สินหลายพันล้านบาทแต่แท้จริงแล้วชีวิตของ ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศึกษาดานนท์ ไม่ได้เกิดมาจากการครอบครัวที่ร่ำรวยมาตั้งแต่ต้น^๖

ประวัติการศึกษา

- สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัยจังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๕๒๖
- สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัยจังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๕๒๘
- สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัยจังหวัดเชียงใหม่ (ศิลป์- ภาษา) พ.ศ. ๒๕๓๒
- สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี คณะบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการโรงแรมและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยพายัพ จังหวัดเชียงใหม่

ประสบการณ์การทำงาน

- ประกอบธุรกิจด้านโครงการจัดสรรที่ดินพร้อมสิ่งปลูกสร้าง “โครงการ วิวสอย น้ำใส และโครงการ เชียงใหม่ ริเวอร์วิว พ.ศ. ๒๕๓๖
- เจ้าหน้าที่สินเชื่อ เร่งรัดหนี้สิน บริษัทนันทน์ซีเมนต์ จำกัด พ.ศ. ๒๕๓๘
- บริหารงานธุรกิจ โรงแรมนันทน์ซีเมนต์เชียงราย จังหวัดเชียงราย พ.ศ. ๒๕๔๐
- ผู้จัดการฝ่ายวางแผน บริษัทนันทน์ซีเมนต์ จำกัด พ.ศ. ๒๕๔๑

^๖ สัมภาษณ์ ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศึกษาดานนท์, กรรมการบริหาร บริษัทนันทน์ซีเมนต์ จำกัด, ๑๙ มกราคม ๒๕๖๒.

๓.๓.๑ ชีวิตวัยเด็ก

ชีวิตในวัยเด็กก็เริ่มจากการอยู่บ้านเช่าเล็ก ๆ ครอบครัวยู่กันประมาณ ๑๐ กว่าชีวิต เนื่องจากคุณพ่อมีหลายภรรยา มีพี่น้องที่เป็นแม่เดียวกัน ๔ คน เริ่มทำงานตอนอายุได้ ๗ - ๘ ขวบโดยมีเงื่อนไขจากพ่อว่าถ้าอยากได้เงินต้องทำงานเท่านั้นเวลาปิดเทอมก็ต้องทำงานหาเงินด้วยตนเอง เริ่มขั้บรยยนต์ครั้งแรกอายุ ๑๒ ขวบ เพื่อที่จะต้องทำงานส่งของส่วนพ่อก็เคยส่งผลไม้มาก่อนเลยต้องวิ่งขั้บรถในการส่งของก็เริ่มรู้ว่าการทำธุรกิจส่งของมีแนวโน้มว่าจะรุ่ง

๓.๓.๒ ชีวิตช่วงวัยรุ่น

ในช่วงชีวิตตอนเข้ามหาวิทยาลัยก็เริ่มทำธุรกิจค้าขายพวกเครื่องเงินแถวไนท์บาร์ชา จบปริญญาตรีที่มหาลัยพายัพสาขากการโรงแรมตอนนั้นเรียนเพราะอยากให้จบการศึกษาเท่านั้นเริ่มมีธุรกิจเงินกู้เพราะพ่อเริ่มทำมาก่อนหน้านี้เริ่มมีกำไรจากการปล่อยเงินกู้สมัยนั้นปล่อยเงินกู้ร้อยละ ๒๐ เป็นแบบเงินกู้นอกระบบช่วงนั้นมีเงินมากก็ใช้ชีวิตแบบสุดโต่งกินเที่ยวตามประสาวัยรุ่นที่ควรจะเป็น

๓.๓.๓ เข้าสู่ร่มกาสาวพัสตร์

ชัยวัฒน์ สุวิทยัศักตานนท์ กรรมการบริหาร บริษัท นิ้มซี่เส็งลิสซิง จำกัด ได้มีโอกาสได้เข้าทำการอุปสมบทตอนนั้นเพื่อให้ตนเองได้ทำความสงบและได้สัมผัสกับศาสนาเพียงระยะเวลา ๒๒ วัน แต่ผลปรากฏว่าจากการที่เข้าได้เคยใช้ชีวิตที่ไม่คุ้มค่าเสียเวลาอยู่กับการหลงระเริงกับเรื่องที่ไม่เป็นแก่นสารของชีวิตได้เข้ามาอุปสมบท และได้เรียนรู้อย่างจริงจังกับพระอาจารย์ผู้คอยแนะนำสอนหลักธรรมสำหรับการครองชีวิตจนทำให้เขาได้รับคำชี้แนะ และมุ่งมั่นในการกลับมาปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างจริงจังหลังจากได้เรียนรู้พระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วจากการได้อุปสมบทแล้วเมื่อได้ทำการลาสิกขาชัยวัฒน์จึงได้เริ่มต้นชีวิตใหม่โดยด และเลิกอบายมุขต่าง ๆ หันมาประพฤติปฏิบัติอย่างจริงจังการปฏิบัติตนอยู่ในหลักของศีลธรรมโดยได้ทำเป็นตัวอย่างแก่เพื่อน ๆ เริ่ม ใหม่ ๆ นั้นเพื่อนของเขาจะยังไม่ค่อยยอมรับว่าชัยวัฒน์จะปฏิบัติได้จริงหรือไม่ผลสุดท้ายเขาก็ตั้งใจปฏิบัติ และจนทำให้เพื่อน ๆ เขายอมรับในตัวของเขา และตั้งแต่นั้นมาชัยวัฒน์จึงได้นำเอาฐานคติดังกล่าวมาใช้กับการทำงานในบริษัทนิ้มซี่เส็งลิสซิง จำกัด อย่างค่อยเป็นค่อยไปจากการที่ชัยวัฒน์ได้ประกาศตัวลดเว้นจากอบายมุขทุกอย่าง และเขาได้รับมอบหมายให้ดูแลเรื่องลิสซิงซึ่งเกี่ยวกับการเงินของบริษัทเขาจึงได้มีโอกาสใช้หลักธรรมที่ได้บวชเรียนมาใช้อย่างจริงจังโดยนำเอาหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้กับบริษัทของเขา เขาเชื่อในหลักพุทธว่าทันสมัยใช้ในชีวิตประจำวันได้ทุกแง่มุมรวมทั้งธุรกิจเขาเสนอให้เอาหลักพุทธมาเป็นนโยบายบริหารธุรกิจนิ้มซี่เส็งทั้งกลุ่มเครือข่ายของเขาเห็นประจักษ์เกี่ยวกับการที่บริษัทได้มีผลกำลังอย่างต่อเนื่องเพราะเป็นผลจากการที่ชัยวัฒน์ได้นำหลักการทางพระพุทธศาสนามาใช้อย่างจริงจัง จากชีวิตสุดโต่งที่ใช้ชีวิตทางโลกเขาคือ

นักเลงคนหนึ่งที่ใช้ชีวิตแบบสุดเหวี่ยงแต่แล้ววันหนึ่งยอมตัดชีวิตที่เพียบพร้อมจึงปรับชีวิตของตนเอง เพื่อเข้าสู่เส้นทางของพุทธและยอมพลิกผันตัวเองเข้าสู่เส้นทางธรรมพร้อมกับเป้าหมายในการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่่น้อมนำหลักธรรมมาบ่มเพาะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยการพูดคุยให้เห็นถึงเหตุแห่งธรรม การตั้งเป้าหมายที่ชัดเจนก็เหมือนการปูทางเพื่อให้ไปสู่สิ่งที่ตั้งใจไว้ คือสิ่งที่เราอยากได้และไปให้ถึงอย่างทางเดินของใครแต่ละคนไม่ได้ราบเรียบดังที่ตั้งใจไว้เราต้องมองเห็นตัวเองในอนาคตข้างหน้าว่าอีกห้าปีหรือสิบปีเราจะเป็นอย่างไรหน้าที่การงานของเราจะประสบความสำเร็จไปมากน้อยเพียงใดการเตรียมความพร้อมเพื่อชีวิตที่มีความสุขเมื่อเป้าหมายของการดำรงชีวิตคือความสุข การแสวงหาการสร้างตนให้เป็นไปในทิศทางที่ดีมีการวางแผนที่เหมาะสมถูกต้องจะทำให้บุคคลได้รับความสุขอย่างแท้จริงโดยองค์ประกอบที่ควรเตรียมพร้อมหรือการวางเป้าหมายเพื่อให้มีความสุขในการดำรงชีวิตใน

๓.๓.๔ เข้าสู่การเป็นผู้บริหาร

ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์านนท์ ใช้แนวทางพุทธในการบริหารนับี่สี่สิบซึ่งมากกว่า ๔ ปี ประกาศนโยบาย และวิสัยทัศน์ชัดเจนว่าเป็น "องค์กรวิถีพุทธ" ทุกด้านเริ่มจากคนภายในก่อน ชัยวัฒน์ ยังบอกอีกว่าอบายมุขเป็นต้นตอของปัญหาเนื่องจากตนเคยประสบมาก่อนสมัยเป็นนักศึกษา พนักงานของเขาดื่มเหล้ามากเป็นหนี้สินมากมายโยงใยถึงปัญหาส่วนตัวทำให้เกิดการทุจริตในองค์กร ชัยวัฒน์จึงรณรงค์อย่างจริงจังให้พนักงานเลิกอบายมุขทุกชนิดเริ่มจากออกเป็นนโยบายผลักดันให้ออกกำลังกายหลังเลิกงานใช้เงินล้านซื้ออุปกรณ์กีฬาประกาศให้เล่นกีฬาในสำนักงานระหว่างสำนักงานระหว่างภาคจนเป็นประเพณีรายปีรณรงค์ให้เลิกเหล้า เลิกบุหรี่ ให้ความรู้ทางบวกผ่านนิตยสาร และสถานีวิทย์ภายในองค์กรอีกทางก็กำหนดเป็นนโยบายให้พนักงานต้องเข้าอบรมวิปัสสนาปีละ ๒ ครั้ง บริษัทจัดบวชหมู่ให้ปีละ ๒ ครั้ง ระเบียบของฝ่ายบุคคลระบุชัดถึงประโยชน์ของพนักงานที่เลิกอบายมุข และร่วมกิจกรรมเสริมสติปัญญาจะได้รับ เช่นคะแนนพิเศษสำหรับการพิจารณาเลื่อนขั้นขึ้นเงินเดือนขึ้นตำแหน่งบริหารลูกจะได้รับเงินทุนการศึกษามีสิทธิเช่าอาคารที่พักหรือโรงแรมของบริษัท ในอัตราลดพิเศษทุกอย่างดำเนินการโดยใช้งบประมาณปีละนับสิบล้านบาทในการพัฒนาพนักงานของบริษัทนับี่สี่สิบจำกัดผู้จัดการได้ทำแบบค่อยเป็นค่อยไป และไม่บังคับแต่มีเงื่อนไขที่ดีให้เลือกในระดับบริหารคือบอร์ดทางผู้จัดการจะมีการกำหนดว่าต้องสะอาด ๑๐๐ เปอร์เซนต์เพราะถือว่าเป็นผู้นำ ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา และหากที่จับได้ว่ากินเหล้า สูบบุหรี่ ติดการพนันทางกรรมการผู้จัดการใหญ่จะให้ออกทันทีเพราะเป็นหัวหน้าคนต้องมีวินัยสำหรับพนักงานที่รับเข้ามาใหม่ บริษัทก็ประกาศเลยว่าต้องการคนที่ไม่ดื่มเหล้าไม่สูบบุหรี่เป็นคนรุ่นใหม่โดยต้องทดสอบเรื่องจิตอาสาด้วย ถ้าผ่านสัมภาษณ์รอบแรกแล้วบริษัทจะส่งไปทำสาธารณประโยชน์อย่างล้างห้องน้ำถ้าทำได้ก็ผ่านถึงแม้จะมีคนเก่าที่ยังทำไม่ได้ยังแอบกินดื่มเหล้าอยู่แต่สุดท้ายก็เลิกได้ทั้งปัญหาส่วนตัวที่โยงใยก็

หมดไปทางบริษัทจึงรณรงค์อย่างจริงจังให้พนักงานเลิกอบายมุขทุกชนิดเริ่มจากออกเป็นนโยบายในด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาที่ทางบริษัทได้ออกมาเป็นรูปธรรมโดยการยึดหลักวิถีพุทธในการบริหารงานในหลาย ๆ มิติ และนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าสามารถเพิ่มพูนรายได้ให้กับผู้บริหารพนักงานบริษัท และที่สำคัญพนักงานทุกคนต่างก็มีความสุขกับการที่ได้ทำงานกับองค์กรธุรกิจวิถีพุทธแห่งนี้ และกลายเป็นบริษัทที่มีการใช้วิถีพุทธมาประยุกต์ให้ทำให้บริษัทนี้มีชื่อเสียงจำกัด สามารถยืนหยัดอยู่อย่างมั่นคง และยังยืน และได้ขยายสาขาของบริษัทออกไปจนครอบคลุมไปทั่วภาคเหนือภาคกลางที่กรุงเทพ และปริมณฑลบางจังหวัด

๓.๓.๕ วิธีบริหารงาน

วิธีการทำงานให้ประสบผลสำเร็จของครอบครัวนี้มีสิ่งมีมุมมองที่แตกต่างกันออกไปคือ

๑. ผู้ก่อตั้งธุรกิจครอบครัวปัจจัยสำคัญที่ทำให้ธุรกิจครอบครัวประสบความสำเร็จคือผู้บริหารโดยจะต้องมีวิสัยทัศน์มองการไกล และพัฒนาตนเองด้วยการเรียนรู้กิจการของผู้อื่นหรือต่างประเทศที่ก้าวหน้ากว่านอกจากนี้สิ่งที่ทำให้ธุรกิจสามารถขับเคลื่อนได้อย่างราบรื่นคือความสามัคคีของสมาชิกในครอบครัวซึ่งส่งผลให้เกิดความร่วมมือกันในครอบครัวการแก้ไขปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

๒. ทายาทธุรกิจครอบครัวปัจจัยสู่ความสำเร็จประกอบด้วย ๔ ด้าน คือ เครือข่าย กิจการ เทคโนโลยี การเรียนรู้ โดยการดำเนินธุรกิจจำเป็นต้องสร้างความร่วมมือเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันซึ่งจะส่งผลต่อการเพิ่มอำนาจต่อรองในการดำเนินธุรกิจการถ่ายทอดเทคโนโลยีระหว่างธุรกิจสำหรับในด้านของกิจการควรมีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องเพื่อเตรียมความพร้อมในการรับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดจนการเรียนรู้เกี่ยวกับธุรกิจโดยการศึกษาในสาขาที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจ และการเรียนรู้ประสบการณ์จากรุ่นก่อน

ลักษณะของผู้ประกอบการธุรกิจครอบครัวมีสี่เชิงสามารถแบ่งเป็น ๒ แนวคิดหลักโดยมีความแตกต่างกันดังนี้

๑. ความกล้าเสี่ยงมีความกล้าทำในสิ่งที่ยังไม่มีใครทำมาก่อนกล้าตัดสินใจ และกล้าลงทุน
๒. การเรียนรู้การศึกษาหาความรู้อยู่เสมอเพื่อนำมาประยุกต์ในการดำเนินธุรกิจ
๓. การปรับตัว การยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นรวมถึงการปรับตัวให้สอดคล้อง และเหมาะสมกับสถานการณ์นั้น ๆ
๔. มนุษย์สัมพันธ์ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของธุรกิจเพื่อความสะดวก และความคล่องตัวในการดำเนินธุรกิจ
๕. การศึกษา การได้รับการศึกษาที่ดีสอดคล้อง และเหมาะสมกับธุรกิจของครอบครัว

๖. ความกล้า กล้าคิดกล้าทำในสิ่งที่ผู้อื่นมองว่าเป็นไปไม่ได้ และสามารถตัดสินใจที่จะทำให้เกิดขึ้นได้จริง

๗. การเรียนรู้ การศึกษาหาความรู้อยู่เสมอของผู้บริหารตลอดจนการเรียนรู้ประสบการณ์จากรุ่นก่อนหน้า

๓.๓.๖ จุดเปลี่ยนทางความคิด

จุดเปลี่ยนในการดำเนินชีวิตของ ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์คานนท์ คือได้มาบวชเรียนเป็นพระซึ่งตอนนั้นไม่เคยมีความคิดที่จะมาทางสายนี้เลยจนกระทั่งมีหมอดูคนหนึ่งมาบอกว่าให้ไปบวชแล้วชีวิตจะดีจากนั้นจึงใช้เวลา ๓ วันในการตัดสินใจบวชคือช่วงนั้นชีวิตส่วนตัวมีปัญหาตัวทุกข์อยู่ข้างในเนื่องจากธุรกิจเจอปัญหาการบริหารงานคนละแนวกับของพี่ชายที่เพิ่งกลับมาจากต่างประเทศซึ่งวิสัยทัศน์ในการทำงานไม่ตรงกันก็เลยถูกเปลี่ยนจากนั้นจึงตัดสินใจบวชเพื่อหนีความทุกข์โดยนิสสัยส่วนตัวที่มีความสุดโต่งเวลาบวชเรียนก็ปฏิบัติอย่างจริงจังจึงมีพระพี่เลี้ยงคนหนึ่งเป็นพระพี่เลี้ยงที่อายุน้อยกว่าได้สอนเรื่องขันธ ๕ ซึ่งตอนแรกก็ไม่เคยรู้เรื่องอะไรเลยรู้แค่ว่าขันธ ๕ ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์คานนท์ ได้อธิบายให้ฟังว่า

การที่ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์คานนท์ ได้เข้ามาบวชในครั้งนี้จึงได้เริ่มมีการฝึกสมาธิทำให้เห็นกระบวนการของจิตกระบวนการที่กล่าวมาข้างต้น คือ ขันธ ๕ ได้เห็นกฎที่เรียกว่า กฎไตรลักษณ์ เห็นความไม่เที่ยงของจิตโดยการนั่งสมาธิโดยไม่ถูกสิ่งเร้าจากสิ่งรอบ ๆ เพราะเริ่มเข้าใจในสิ่งที่เป็นเรื่องเคยคิดว่าจะดีในอดีตที่ผ่านมาได้รู้แล้วว่ามันคือสิ่งที่มีสมมุติคือสิ่งที่ไม่ใช่เพราะจิตได้แยกออกไปหมดแล้วสิ่งที่ทำให้ผมต้องตั้งคือว่าการที่ได้มาบวชเรียนในครั้งนี้เป็นจุดเปลี่ยนของชีวิตได้มาเรียนในคำสอนของพระพุทธเจ้าพอหลังจากที่สึกออกมาแล้วชีวิตก็เหมือนได้ค้นพบกับความสุขที่เกิดจากข้างในได้เห็นความไม่เที่ยงได้เห็นอนิจจังทุกสิ่งล้วนแล้วไม่เที่ยงทุกคนมองว่าเป็นการสร้างภาพ แต่ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์คานนท์ ได้ปฏิบัติมาแบบนี้อยู่ประมาณ ๕ ปีหลังจากนั้นชีวิตก็เริ่มเปลี่ยน เริ่มไม่เที่ยง ไม่กินเหล้า ไม่สูบบุหรี่ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดใด ๆ อีกเลยวันเดียวหลังจากวันที่ได้ไปปฏิบัติธรรมนั่งสมาธิได้เรียนคำสอนของพระพุทธเจ้าจากหน้ามือก็เปลี่ยนไปเป็นหลังมือทันทีคำสอนของพระพุทธเจ้าได้ขยายตัวไปสู่คนรอบข้างคำสอนของพระพุทธเจ้าคือสอนให้เมตตาการนำคำสอนดี ๆ ไปแบ่งปันให้คนรอบข้างได้เข้าใจ และปฏิบัติตามถือเป็นเรื่องดีโดยเริ่มจากคนลูกน้องคนในบริษัทเพราะมีอำนาจในการจัดการคือเริ่มจากให้คนมีศีลคือศีล ๕ ขอให้คนใกล้ชิดได้รู้จักก่อนเริ่มจากการให้เลิกสิ่งเสพติดโดยใช้กลยุทธ์หลอกล่อโดยการซื้ออุปกรณ์ทางการกีฬาให้เล่นกันในบริษัทก่อนไม่ให้ออกไปกินเหล้าข้างนอกให้ตอนช่วงเย็นให้เล่นกีฬาถือเป็นนโยบายบริษัท

๓.๓.๗ หลังบวชเรียน

การที่ชีวิตได้ลองผิดลองถูกทำให้บางครั้งอาจมีความรู้สึกแย่ทำให้เราจมอยู่ในความทุกข์ หลงผิดติดอบายมุขต่าง ๆ อาจนำไปสู่ความเคยชินจนทำให้เราคิดว่าอย่างนี้ดีแล้วอย่างนี้เป็นสุขแล้ว ซึ่งท้ายที่สุดอาจนำไปสู่สาเหตุของหายนะเป็นโรคเครียดซึมเศร้ามองโลกในแง่ร้ายต่อชีวิต และจิตใจทำให้ส่งผลกับหน้าที่การงานการดำเนินชีวิต ดังนั้นการมีมุมมองที่ดีทัศนคติที่ดีในการมองโลกเป็นการพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้นในบางครั้งหากเรามีทัศนคติในเชิงลบทำให้การพัฒนาตนเองเป็นไปได้ยาก รวมถึงทำให้การบริหารกิจการคนรอบข้างรวมถึงลูกน้องก็ยากหากเรามีทัศนคติที่ไม่ดีต่อตนเองต่อองค์กรสิ่งที่จะปรับทัศนคติคือการคิดดีทำดีเริ่มจากตัวเราก่อน

๑. ถ้ามั่นใจด้วยการพูดคุยด้วยใจที่มั่นคงมีความเชื่อว่าเราสามารถทำทุกอย่างให้ได้ดี พຼຽນนี้จะต้องดีกว่าวันนี้เราทุกคนสามารถเปลี่ยนแปลงตัวเองไปในทางที่ดีได้เพียงแค่มองแบบอย่างที่ดี เราเองต้องพร้อมเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูกน้องอย่างน้อยต้องมีศีล ๕ คอยควบคุมใจในเมื่อเรายังสามารถเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีได้อีกหลายคนก็น่าจะเปลี่ยนแปลงได้เช่นกัน

๒. หมั่นฝึกฝนให้เป็นคนที่ยิ้มแย้มแจ่มใสถึงแม้ธุรกิจหรืออะไรจะมากเกินไปส่งผลให้กระทบต่อสภาพจิตใจของเราจนเกิดความเครียดเราอาจหากิจกรรมพิเศษทำอย่าง เช่นนั่งสมาธิ สวดมนต์ให้มีสติคิดแก้ปัญหาทำให้เกิดสุขภายในจิตใจ

๓. อย่าโลกใน และหลงในสิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้นความจริงในโลกไม่ได้เกิดมีเพื่อความกลัวใช้ชีวิตให้มีแบบแผนมีความเมตตาปราณีเป็นพื้นฐานของจิตใจแต่ควรมุ่งเน้นไปที่สิ่งที่มองเห็นเป็นภาพรวมว่าต้องการอะไร และกำลังทำอะไรเพื่ออะไรวางแผนให้เป็นระบบพยายามเข้าใจชีวิตแล้วทางเดินก็จะชัดเจน

๔. การรู้จักปล่อยวางไม่โลกเกินไปตั้งตนอยู่ในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าถ้าเมื่อใดที่เราติดติดกับสิ่งต่าง ๆ มากจนเกินไปด้วยความทุกข์หรือจมอยู่กับปัญหาที่ทำให้กระทบต่อทัศนคติกลายเป็นคนมองโลกในแง่ร้ายตั้งความหวังไว้มองว่าตนจะเป็นที่หนึ่งก็จะทำให้เราทุกข์จำไว้ว่าเมื่อถึงวาระสุดท้ายของชีวิตแม้แต่เงินสักบาทเราก็เอาไปไม่ได้ดังนั้นเราจึงรู้จักการปล่อยวาง

๓.๓.๘ การเรียนรู้หลังบวชเรียน

ชีวิตได้เรียนรู้จากคำว่าไม่รู้มาก่อนทำในสิ่งที่คิดว่าดีแล้วสนุกแล้วเป็นความสุขแล้วแต่เป็นความสุขที่ผิดที่ผิดทางชีวิตคือการเรียนรู้หรือเรียนรู้ที่จะมีชีวิตหลายคนคงเคยได้ยินคำนี้มาบ้างแล้ว เราเริ่มเรียนรู้ตั้งแต่ตอนที่เราลืมตาอู่ออกโดยที่อาจไม่รู้ตัวเลยก็ตามเหมือนครอบครัวของ ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์านนท์ ครั้งที่ไฟไหม้ตลาดวโรรสปี พ.ศ. ๒๕๑๑ ทำให้สิ้นเนื้อประดาตัวบ้านช่องสินค้ายี่สิบเงินเชื่อหามาศูนย์สิบทำให้ชีวิตติดลบหลังเหตุการณ์ไฟไหม้ใหญ่ครั้งทำให้พ่อต้องไปปั่นสามล้อตระเวนรับจ้างไปทั่วเมืองรับขนส่งทุกอย่างรับทำงานทุกอย่างได้เงินวันละ ๘ บาท เก็บ ๔ บาท กิน ๔ บาท

สิ่งหนึ่งที่เจ้าตัวไม่เคยเอ่ยถึงแต่ซ่อนอยู่ในตัวคือความคิดจะไปให้ไกลกว่าที่เป็นอยู่กล่าวถึงเหตุการณ์ช่วงนั้นว่าปี ๒๕๑๔ สามพี่น้องได้จดทะเบียนตั้งห้างหุ้นส่วนจำกัดขึ้นแต่ด้วยความบกพร่องของงานเอกสารในช่วงจดทะเบียนชื่อห้างหุ้นส่วนจึงเปลี่ยน ซึ่งเป็นชื่อร้านโชห่วยเดิมของพ่อกลายเป็น "นิ่มซี่เส็ง" แต่ทั้งสามก็ได้ใช้ชื่อนี้มาตลอด

จากนั้นจึงไม่รับจ้างขนส่งสินค้าเป็นหลักอีกต่อไปหากแต่เป็นผู้ค้าด้วยตนเองขับรถตะลุยขนส่งผักผลไม้ไม่หยุดหย่อนไม่ยอมเสียเวลาพักเปิดศักราชใหม่ของการขนส่ง และการค้าผักผลไม้ของเชียงใหม่เวลานั้นพ่อค้าแม่ค้าที่เหนื่อยหน่ายต่อการรอสินค้าทางรถไฟหันมาใช้บริการของ "ตี๋ใหญ่" ที่พร้อมจะนำสินค้ามาถึงภายในเวลาไม่ถึง ๑๐ ชั่วโมง สดกว่าถูกกว่า และนี่คือการเรียนรู้การใช้ชีวิตที่เปลี่ยนจากวิกฤตเปลี่ยนอุปสรรคให้เป็นโอกาสโดยมองทุกปัญหาที่เป็นอุปสรรคว่าเป็นโอกาสที่จะได้เรียนรู้ถึงแม้จะเป็นช่วงเวลาที่ยากลำบากไม่ยอมจำนนต่อโชคชะตาเมื่อชีวิตต้องพบกับความยุ่งยากก็งัดหนทางวิธีแก้ปัญหาเพื่อให้ผ่านพ้นช่วงเวลาที่ลำบากไปได้อดทนเพื่อซุ่มจิตใจให้เข้มแข็งเอาชนะต่อปัญหาถ้าทุกครั้งชีวิตต้องพบพาลกับเรื่องที่ไม่คาดคิดหรือเรื่องเลวร้ายหากเรามัวแต่เอาเวลาไปคิดโทษโชคชะตานั่นย่อมไม่เกิดผลดีอะไรขึ้นมาหากแต่เราเอาเวลานั้นไปคิดหาทางแก้ปัญหาตั้งรับกับสถานการณ์ที่เลวร้ายนั้นอย่างไร และพลิกวิกฤตินั้นให้เป็นโอกาสมองโลกตามหลักความเป็นจริงมองทุกอย่างให้เป็นบวก และสร้างความเชื่อมั่นสักวันหนึ่งคงต้องเป็นวันของเรา

หากต้องการที่จะเรียนรู้ในการใช้ชีวิตวิธีที่ดีที่สุดที่จะเข้าใจจุดหมายปลายทางได้นั้นคือการหาทางลัดสู่บทเรียนที่มาชี้ทางสว่างปรับเปลี่ยนมุมมองทางความคิดใหม่ ๆ โดยการมองโลกในแง่บวก ลด ละ เลิก นิสัยด้านลบเติมพลังในการทำงานรวมถึงการมีความสุขในการใช้ชีวิตมีความสุขกับการทำงานจะสามารถผลักดันให้เราก้าวไปสู่ความสำเร็จมากขึ้นเล็กเป็นกังวลกับปัญหาเพราะจะบั่นทอนประสิทธิภาพในการทำงานให้ลดลงหากรู้จักปล่อยวางตามหลักทางพระพุทธศาสนาเมื่อมีแล้วไม่โลภมีสติกลับมาจดจ่อกับหน้าที่ให้ดีที่สุดคือสิ่งที่ได้เรียนรู้ในการใช้ชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ

การมองการณ์ไกล คิดเร็ว กล้าคิด ทำให้การดำเนินชีวิตรวมไปถึงการทำงานประสบผลสำเร็จในระยะยาวสาเหตุที่เป็นคนมองการณ์ไกล คิดเร็ว กล้าคิดในสิ่งที่คนอื่นไม่คิดสืบเนื่องจากการไม่ชอบการทำงานหนักชอบคิด และวางแผนมากกว่าการมองอะไรแคบ ๆ มองการเฉพาะหน้ามองผลระยะสั้นจะทำให้เราประสบผลสำเร็จได้แต่ในระยะสั้นเท่านั้นไม่มั่นคง ดังนั้นเมื่อเราจะทำงานหรืออะไรก็ตามให้มองการไกลทำในสิ่งที่ยังไม่มีใครคิดใครทำ และกล้าเสี่ยงที่จะคิดแล้วมือทำอย่างรอบคอบถี่ถ้วนคิดหาวิธีการที่จะเดินหน้าคิดถึงอนาคตที่จะดำเนินต่อไปจากฐานสู่ฐานเหมือนบริษัทนิ่มซี่เส็งที่ดำเนินธุรกิจมายาวนานถึงจะใช้เวลาก่อร่างกว่า ๔๐ ปี แต่นิมซี่เส็งมาโตก้าวกระโดดก็ระยะกว่า ๑๐ ปีที่ผ่านมาหลังจากทำธุรกิจลิสซิงธุรกิจนี้เป็นทั้งตัวสร้างรายได้ และผลกำไรไม่เห็นเหนื่อย และเป็นชุมทรัพย์อันแข็งแกร่งนำพาอีกมากมายหลายธุรกิจเข้ามาในร่มเงาสืบเนื่องมาจากลูกชายมีวิสัยทัศน์ในการมองการณ์ไกลแล้วทำให้ธุรกิจก็เดินหน้ามาราบรื่นประสบความสำเร็จทางธุรกิจ

ในอนาคตอาจมีแผนพัฒนาเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นขององค์กรของสมาชิกในบริษัท โดยการพัฒนาคนทางด้านจิตใจ ด้านวิชาการอบรมคุณธรรมจริยธรรม และการช่วยเหลือสังคมโดยดำเนินไปอย่างเต็มรูปแบบให้เห็นเป็นรูปธรรม และต่อเนื่องโดยจะประกาศออกมาให้เป็นรูปของนโยบายบริษัทใช้แนวทางวิถีพุทธเข้ามาบริหารธุรกิจพัฒนาคนจากภายในให้มีความรู้ความสามารถแบบมืออาชีพให้การสนับสนุนครอบครัวของพนักงานให้สร้างรายได้สร้างอาชีพเสริม และส่งเสริมครอบครัวของพนักงานให้น่าอยู่คู่คุณธรรม และเป็นองค์กรที่ปลอดภัยทุกสิ่งทั้งนี้เพื่อความยั่งยืนจะจริงจังกับนโยบายที่ประกาศใช้ให้ความรู้ทางพระพุทธศาสนาในสื่อต่าง ๆ เช่นแมคกาซีนการจัดรายการวิทยุ การบรรยายวิถีพุทธเพื่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการพัฒนาอย่างดีในอนาคต

๓.๓.๙ ความหมายที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในชีวิต

เมื่อประมาณ ๕ ปีก่อนชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดานนท์ ได้บวชเพียงเพื่อจะพักและเปิดโอกาสให้ตัวเองได้สัมผัสศาสนาประสาฎกผู้ชายเป็นเวลา ๒๒ วันกับการเรียนรู้เข้มข้นมีพระผู้รู้คอยแนะนำสิ่งที่เขาพบทำให้ชีวิตเปลี่ยนแปลงสิ้นเชิงทำให้ความคิดก็เปลี่ยนไปเลิกอบายมุขทุกอย่าง ก้าวหน้ากับเหล่าเพื่อนรักสนุกที่มีมากมายอยู่ในภาวะกัณฑ์แรก "เพราะผมไปเข้าวงไหนก็ไปชวนเขาเลิกเหล้า ไปสอนธรรมะเขาไปชวนเขานั่งวิปัสสนา (หัวเราะ) ผลจากการนั้นเพื่อนหลบลี้หนีหน้าไม่น้อยแต่ไม่นานก็มีภักตมิตร์เข้ามาแทนมากมายเชื้อในหลักพุทธว่าทันสมัยใช้ในชีวิตประจำวันได้ทุกแง่มุมรวมทั้งธุรกิจหลักพุทธศาสนาเป็นนโยบายบริหารธุรกิจนี้เสี่ยงทั้งกลุ่มซึ่งมีกว่า ๑๐ บริษัทถูกท้าทายด้วยความไม่แน่ใจบ้างคิดว่าเขาอาจเพียงร่อนวิชาชั่วคราวความหมายที่ยิ่งใหญ่คือการได้มาเห็นคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้วนำหลักคำสอนแนวทางพุทธในการบริหารนี้เสี่ยงลิ้งซึ่งมากกว่า ๔ ปีประกาศนโยบายและวิสัยทัศน์ชัดเจนว่าเป็น "องค์กรวิถีพุทธ" ทุกด้าน

๓.๓.๑๐ หลักธรรมที่ใช้ในการดำเนินชีวิต

หลักธรรมที่ใช้ในการดำเนินชีวิตคือหลัก ภาวนา ๔ คือ การพัฒนาขึ้นการทำให้เจริญขึ้น มีทั้งหมด ๔ ด้าน คือ

๑) ด้านการพัฒนามนุษย์ทางกาย คือการเจริญกาย, พัฒนากาย, การฝึกอบรมกาย ให้กุศลธรรมงอกงามโดยได้มีการพัฒนาให้กับผู้บริหารและพนักงานดังนี้ ได้แก่ด้านกิจการการดำเนินกิจกรรมการแข่งขันกีฬาสมัครเพื่อสุขภาพ

๒) ด้านการพัฒนาทางศีล คือการเจริญศีล, การพัฒนาให้มีความประพฤติ, การฝึกอบรมศีลให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหายอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดีเกื้อกูลกันโดยทางบริษัทได้พัฒนาทุนมนุษย์ให้กับผู้บริหารและพนักงาน ได้แก่กิจกรรมโครงการต่าง ๆ เช่น “เบี่ยคุณธรรม” สำหรับชักจูงให้พนักงานเลิกดื่มเหล้าเลิกสูบบุหรี่, ด้านกิจกรรม “นิมิตอาสาพัฒนา

ชุมชน”, ด้านกิจกรรม “จิตอาสา”, ด้าน กิจกรรม “ส่งเสริมอาชีพผู้ติดเชื้อ HIV”, ด้านกิจกรรมงานบุญ “โครงการอุปสมบท”, ด้านกิจกรรมงานบุญ “ให้บริการน้ำดื่ม” แก่ชุมชน,

๓) ด้านการพัฒนาทางจิตใจ คือการเจริญจิต, พัฒนาจิต, การอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็ง มั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่นมีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทน มีสมาธิ และสดชื่นเบิกบานเป็นสุขผ่องใสโดยทางบริษัทได้พัฒนาทุนมนุษย์ให้กับผู้บริหาร และพนักงาน ได้แก่กิจกรรม กิจกรรมนั่งสมาธิ และแผ่เมตตาก่อนปฏิบัติงาน

๔) ด้านการพัฒนาทางปัญญาคือการเจริญปัญญา, การพัฒนาปัญญา, การฝึกอบรม ปัญญาให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงรู้เท่าทันเห็นแจ้งโลก และชีวิตตามสภาวะสามารถทำ จิตใจให้เป็นอิสระแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญาโดยทางบริษัทได้พัฒนาทุนมนุษย์ให้กับผู้บริหาร และพนักงาน ได้แก่กิจกรรมโครงการการอบรมปฏิบัติธรรมโครงการ “แสงธรรมส่องใจ นิมชีแสงส่อง ทาง” โดยการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทางบริษัทนิมชีแสงจำกัดได้ทำเป็นประจำทุกปี ทั้งตนเอง และผู้บริหารรวมถึงสมาชิกในองค์กร

๓.๓.๑๑ ผลงานด้านธุรกิจ

พ.ศ. ๒๕๑๔ เริ่มดำเนินการธุรกิจขนส่งที่ตลาดวโรรสจังหวัดเชียงใหม่เป็นห้างหุ้นส่วน

พ.ศ. ๒๕๒๑ ขยายสาขาทำลิ้อ อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๒๓ ขยายสาขาป่าซาง จังหวัดลำพูน

พ.ศ. ๒๕๒๔ ย้ายสำนักงานไปที่สี่แยกป่าแพ่ง ตำบลช้างม่อย จังหวัดเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๒๖ ขยายสาขาฝาง จังหวัดเชียงใหม่ และสาขากองลอย อำเภอสอด เชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๒๙ ย้ายสำนักงานไปอยู่ที่ ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

พ.ศ. ๒๕๓๐ ขยายสาขาลำปางโดยสำนักงานตั้งอยู่ที่ ตำบลสบตุ๋ย จังหวัดลำปาง

พ.ศ. ๒๕๓๑ เปลี่ยนแปลงรูปแบบธุรกิจจาก “ห้างหุ้นส่วนนิมชีแสงขนส่ง” มาเป็น “บริษัท นิมชีแสงขนส่ง ๑๙๘๘ จำกัด” และเปิดสาขาสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๓๓ ย้ายที่ทำการสำนักงานใหญ่มายังสามแยกแม่โจ้ ตำบลฟ้าฮ่าม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีพื้นที่การให้บริการถึง ๓๐ ไร่ (ภายหลังมีเนื้อที่ทั้งหมด ๘๐ ไร่)

พ.ศ. ๒๕๓๔ ย้ายสำนักงานไปที่ ๓๑ ถ.ไฮเวย์ลำปาง-งาว ตำบลชมพู จังหวัดลำปาง

พ.ศ. ๒๕๓๗ เปิดทำการสาขาพุทธมณฑลสาย ๒

พ.ศ. ๒๕๔๑ เปิดให้บริการด้านโลจิสติกส์ กับบริษัทเนสเล่ โดยรับสินค้าประเภทอาหาร เสริม เช่นไมโล, นมสด และสินค้าจำพวกไอศกรีม

พ.ศ. ๒๕๔๓ เปิดทำการสาขาพุทธมณฑลสาย ๕

พ.ศ. ๒๕๕๔ เปิดบริการให้เช่าตู้คอนเทนเนอร์ ห้องเย็น และรับฝากสินค้าห้องเย็นเป็นรายชิ้น

พ.ศ. ๒๕๕๖ เปิดทำการ Nim SeeSeng Logistics ๒๕/๑ ม.๘ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กทม ๑๐๑๗๐

๓.๓.๑๒ บริหารงานองค์กรวิถีพุทธ

BWBS = Buddhist Weight Balance Scorecard การถ่วงดุลในการจัดการองค์กรวิถีพุทธ

๑. ด้านการเงิน

กรุณา, ไมโลภในการแสวงหากำไร (มีความเห็นอกเห็นใจ อยากช่วยเหลือผู้อื่น)

๒. ด้านการตลาดลูกค้า

เมตตา (มีความรักต่อผู้อื่นอย่างเสมอกัน)

๓. ด้านการปฏิบัติงาน

สมานัตตา, มีความสมัคสมานสามัคคี (สุข ทุกข์ เสมอกัน)

๔. ด้านนวัตกรรมการเรียนรู้

วิมังสา, การพัฒนาตน (การวิเคราะห์หนทางในการแก้ปัญหา พัฒนาคน)

๕. ด้านวัฒนธรรมองค์กร

การเป็นบัณฑิต / การมีกัลยาณมิตร (ใช้หลักมฆคลชีวิต ๓๘ ประการในการดำเนินการในองค์กร)

บทที่ ๔

วิเคราะห์การสร้างคุณค่า และความหมายใหม่ ของบุคคลต้นแบบในการดำเนินชีวิต

ในมุมมองเรื่องความหมายของชีวิตจะมุ่งเน้นไปที่ความสำนึกแห่งจิต (Consciousness) แต่เรามักจะรับรู้ปรากฏการณ์ผ่านกรอบหรือวิธีคิดบางอย่างที่มีการตัดสินประเมินค่าเพียงว่าจริงหรือเท็จ และเน้นความหมายไปในทางใดทางหนึ่งเท่านั้นซึ่งอาจละเลยคุณค่า และความหมายบางอย่างในปรากฏการณ์นั้น ๆ โดยจะพูดถึงโครงสร้างของประสบการณ์ที่มีต่อโลกโดยให้ความสำคัญกับผู้รับรู้ ฮุสเซอร์ลจึงเสนอว่าให้วางใจเป็นกลางโดยการใส่วงเล็บ (Bracketing) อันเป็นการแยกออกจากระบบความคิด ความเชื่อ ที่เคยใช้เป็นกรอบในการให้ความหมายแล้วกลับมาถึงความสำนึกแห่งจิตรับรู้ด้วยที่ใจเป็นกลางแล้วสะท้อนมุมมองในการรับรู้โลก และชีวิตในความหมายอีกมิติหนึ่งซึ่งสัมพันธ์กับแนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงโดยดีความจากหนังสือ Transformative Learning in Practice : Insight from Community, Workplace, and Higher Education เขียนโดย Jack Mezirow, Edward W. Taylor and Associates เนื้อหาแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจถึงธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงของแต่ละบุคคลที่ต้องผ่านการท้าทายกรอบแนวคิดเดิมคุณค่าเดิมด้วยการติดตามตรวจสอบจากข้อมูลใหม่หาเหตุและผลจนนำไปสู่การมองเห็นแง่มุมใหม่ ๆ ดังนั้นในการรับรู้ และให้ความหมายจึงจำเป็นต้องมีการเรียนรู้โดยผ่านบริบทอันเป็นปรากฏการณ์ภายนอกที่เป็นกายภาพ และได้ความหมายใหม่อันเกิดจากการสังเคราะห์จากภายในที่เป็นจิตภาพออกมา นอกจากนี้การตัดสินว่าความหมายหรือปรากฏการณ์นั้นจริงหรือเท็จจึงไม่สำคัญแต่สำคัญที่เราจะเชื่อมโยงกับสิ่งที่เรารับรู้นั้น โดยจะนำกระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงเพื่อมาสังเคราะห์ให้เกิดเป็นความหมายใหม่ของบุคคลต้นแบบทั้ง ทัศนะ มุมมอง ในการดำเนินชีวิต

ในบทนี้เป็นการวิเคราะห์แนวคิดเรื่องคุณค่า และความหมายของชีวิตในทัศนะของ ประมวล เพ็งจันทร์, โจน จันใด, ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์านนท์, ในประเด็นของชีวิต เป้าหมาย และการดำรงอยู่โดยเลือกสถานการณ์จากผลงานวรรณกรรม และผลงานอื่น ๆ โดยผู้วิจัยจะใช้เป็นส่วนประกอบในการศึกษารายละเอียดเพิ่มเติม

๔.๑ ประมวล เพ็งจันทร์

เหตุผลที่ผู้วิจัยเลือกครูผู้มีประสบการณ์ ประมวล เพ็งจันทร์ ผู้สมบูรณ์ด้วยศาสตร์ และศิลป์ทั้งทางโลก และทางธรรมอย่างลึกซึ้งเป็นบุคคลที่ค้นพบตัวตนมีโลกทัศน์ที่กว้างไกลมีมุมมองใหม่ในการนำพาตนเองเพื่อสู่สัณฐานทางความคิดเข้าใจโลกในแบบที่ตัวเองเป็นเรียกว่ามีความรู้ตัว รู้จัก ละ และปล่อยวางในการดำเนินชีวิตในแบบฉบับของตนเองเหมาะสมที่จะเป็นแบบอย่างเป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิตตามแนวพุทธโดยทั้งนี้อาชีพครูมีหน้าที่นี้จะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการเป็นบุคคลต้นแบบที่สมบูรณ์เพราะความสมบูรณ์ของมนุษย์ย่อมขึ้นอยู่กับหน้าที่^๑ ของแต่ละบุคคลที่จะต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ถูกต้อง และครบถ้วนสมบูรณ์ตามฉันทาปฏิญาณกันศั อาจารย์เป็นทิศเบื้องขวาดังนี้^๒ อาจารย์ผู้เป็นทิศเบื้องขวาศิษย์บำรุงโดยหน้าที่ ๕ ประการนี้แลย่อมอนุเคราะห์ ศิษย์ด้วยหน้าที่ ๕ ประการ คือ

๑. แนะนำให้เป็นคนดี
๒. ให้เรียนดี
๓. บอกความรู้ในศิลปะวิทยาทุกอย่างด้วยดี
๔. ยกย่องให้ปรากฏในมิตรสหาย
๕. ทำความป้องกันในทิศทั้งหลาย

ประมวล เพ็งจันทร์ กล่าวไว้ในคำกล่าวปิดห้องเรียนคาบสุดท้ายของภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๔๘ ในวันศุกร์ที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๔๘ ณ. วัดพุทธนิมิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ว่า

“ผมมีความสุขกับความเป็นครู และปรารถนาที่จะเป็นครูตลอดไปชั่วชีวิตหากมีใครคนหนึ่งในกลุ่มพวกเราได้มีโอกาสไปเป็นครูในอนาคตขอให้ช่วยบอกต่อ ๆ กันไปด้วยว่าความรู้เป็นสมบัติร่วมกันของมวลมนุษยชาติควรสืบทอดมอบให้ต่อกันด้วยจิตคารวะ”^๓

จะเห็นได้ว่า ประมวล เพ็งจันทร์ เป็นผู้มีความรอบรู้มีความสามารถ และศักยภาพในด้านรักในอาชีพ และมีจิตวิญญาณความเป็นครูในบรรดาคุณลักษณะของครูมืออาชีพข้างต้น จิตวิญญาณความเป็นครูจัดว่าเป็นคุณลักษณะที่สำคัญยิ่งทั้งนี้เพราะการปฏิบัติหน้าที่ด้วยจิตวิญญาณเป็นการทำหน้าที่ด้วยใจซึ่งทำให้เกิดความรัก ศรัทธา และยึดมั่นในอุดมการณ์แห่งวิชาชีพมุ่งมั่นทุ่มเทในการทำงานประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีเอาใจใส่ดูแลและหวังดีต่อศิษย์ตรงตามคุณลักษณะที่สังคมต้องการจัดว่าเป็นครูมืออาชีพ

^๑ กิตติสุนทร, *หน้าที่ของคน*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เสียงเสียง, ม.ป.ป.), หน้า ๑.

^๒ ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๖ – ๒๒/๒๖๖ – ๒๖๖.

^๓ ประมวล เพ็งจันทร์, *เดินสู่สัณฐาน*, (กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๕๑), หน้า ๒๖, ๓๐.

๔.๑.๑ พื้นฐานของชีวิต

มนุษย์โดยธรรมชาติแล้วมีความแตกต่างกันโดยพื้นฐานของชีวิต และความต้องการก็แตกต่างกันออกไปเพื่อให้เข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ตลอดจนความแตกต่างระหว่างบุคคล และเพื่อให้เป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์การสร้างความคุณค่า และความหมายใหม่ได้อย่างสมบูรณ์ที่สุดนั้นเราจะต้องดูบริบทธรรมชาติของการเป็นมนุษย์เพราะการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบันเราจะต้องเผชิญอยู่กับคนในสังคมที่มีทั้งคนดี และคนไม่ดีบุคคลที่ประพฤติดนตั่งอยู่ในความดีประพฤติดีมีหลักธรรมประจำใจเป็นต้นแบบที่ดีชื่อว่าเป็น “มนุษย์” โดยสมบูรณ์ในทางตรงกันข้ามบุคคลที่สร้างความเดือดร้อนให้กับสังคม บ้านเมือง เช่นฉกชิงวิ่งราวทรัพย์สินของผู้อื่นปล้นทรัพย์ทำร้ายผู้อื่นจนถึงแก่ชีวิตเรามักจะเรียกคนเหล่านี้ว่า “อมนุษย์” มนุษย์ที่เกิดขึ้นมาเพื่อสร้างความเดือดร้อนแก่บ้านเมืองอมนุษย์เหล่านี้มักจะได้รับการตำหนิมากกว่าได้รับคำชมเชยจากสังคมเรื่องเหล่านี้เป็นธรรมชาติของมนุษย์ทั้งสิ้น ประมวลเพ็งจันทร์ ดำเนินชีวิตตามรูปแบบการดำเนินชีวิต (Life Styles) โดยแสดงออกในรูปของกิจกรรม (Activities) ความสนใจ (Interests) ความคิดเห็น (Opinions) อย่างสมบูรณ์รู้จักภาระหน้าที่ที่ควรกระทำของตนทั้งนี้ขึ้นอยู่กับค่านิยม และรูปแบบการดำเนินชีวิตรูปแบบการดำเนินชีวิตถูกกำหนดขึ้นโดยประสบการณ์ในอดีตของลักษณะของบุคคล และสถานการณ์ในขณะนั้นดังนั้นรูปแบบการดำเนินชีวิตจะขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ เช่นวัฒนธรรม ค่านิยมสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมย่อย ชนชั้นทางสังคม กลุ่มอ้างอิงครอบครัวอารมณ์ และบุคลิกภาพในกลุ่มที่ ๒ และ ๓ กล่าวคือ

กลุ่มที่ ๒ คือ กลุ่มที่ต้องการประสบความสำเร็จ (Fulfilled) และผู้ที่ยึดถือหลักการ (Believer) เป็นกลุ่มที่ยึดถือหลักการ (Principle oriented) กลุ่มที่ต้องการประสบความสำเร็จจะเป็นกลุ่มที่มีอายุปานกลางขึ้นไปพอใจกับความสะดวกสบายเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือเป็นบุคคลที่มีการศึกษาสูง และเป็นระดับมีอาชีพเข้าใจโลก และเหตุการณ์สำคัญเป็นอย่างดีมีความตื่นตัวที่จะแสวงหาความรู้อย่างกว้างขวางสนใจกิจกรรมพักผ่อนสนใจกับอาชีพครอบครัว และการดำรงชีวิตใช้เวลาว่างมีความต้องการสถานภาพทางสังคมตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับ และเปิดรับความคิดใหม่ ๆ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ของสังคมการตัดสินใจโดยการใช้เหตุผลมีความสุขและเชื่อมั่นในตนเองรายได้ได้จากหลายทางอาจจะประกอบด้วยกลุ่มอนุรักษ์นิยมกลุ่มที่มีความชำนาญเฉพาะอย่าง

ผู้ที่ยึดถือหลักการ (Believer) เป็นพวกอนุรักษ์นิยมยึดถือตามธรรมเนียมซึ่งเคยปฏิบัติกันมา เช่นการปฏิบัติต่อครอบครัว การไปวัด การปฏิบัติต่อชุมชน การเป็นคนดีของประเทศ ผู้ที่ยึดถือจะแสดงลักษณะด้านศีลธรรมตามกฎเกณฑ์สิ่งที่เคยปฏิบัติเกี่ยวข้องกับองค์การต่าง ๆ ครอบครัวสังคม ศาสนาที่เขาเกี่ยวข้องอยู่กลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มอนุรักษ์นิยม

เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดในการดำเนินชีวิตตามทฤษฎีเหล่านี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเป็นการเริ่มต้นของคุณธรรม และจริยธรรมขั้นพื้นฐานในทางปฏิบัติ และจะเป็นหลักที่นำมาซึ่งการแก้ไขปัญหาของมนุษย์ที่ยังมีอยู่ในสังคมปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นเรื่องยาเสพติด เรื่องอบายมุข เรื่องของปัญหาทางการเมือง และสังคม เรื่องของความขัดแย้งในหน้าที่การงานปัญหาดังกล่าวจะลดหายไป ในที่สุดเมื่อปัญหาเหล่านี้หายไปประเทศชาติก็จะอยู่อย่างสันติสุขเกิดความสามัคคีเกิดความปรองดองในประเทศชาติไม่มีความวุ่นวายอย่างในยุคปัจจุบันการดำเนินหน้าที่การงานต่าง ๆ ก็จะสำเร็จบริบูรณ์ เพราะต้นแบบเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตที่มีแบบแผน และมีแนวทางในการปฏิบัติที่ดี

จะเห็นได้ว่า ประมวล เพ็งจันทร์ เป็นคนที่มีอุดมการณ์ (Ideal)^๔ คือความเชื่อความศรัทธา (เป็นพื้นฐาน) ตามแนวคิดทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งโดยคิดขึ้นเองหรือมีคนคิดไว้แล้ว และมีความมุ่งมั่นที่จะทำตามความคิดนั้นให้ประสบผลสำเร็จดังที่ตั้งใจไว้ยกตัวอย่างดังนี้

“ตอนเด็ก ๆ ผมเคยฝันที่จะไปให้สุดขอบฟ้าตรงจุดที่น้ำกับฟ้ามันพบกันเด็กทะเลเ็นครับ พอเรียนจบประถมศึกษาปีที่ ๔ ผมยังจำภาพได้นะครับผมขี่เรือลำเล็ก ๆ ออกจากบ้านที่เกาะสมุยเพื่อไปทำงานหลังจากนั้นผมก็เดินทางมาตลอดผมอาจจะไม่เคยเป็นเด็กเลยด้วยซ้ำ พอเรียนจบ ป.๔ ผมก็เข้าสู่งานหาเงินต้องรับผิดชอบแบบผู้ใหญ่หลังจากที่ผมได้บวชพระผมก็ฝ่าฟันที่จะเดินทางไปประเทศอินเดียตอนนั้นเป็นความไฝฝันว่าอินเดียคงเป็นแหล่งของการศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง เป็นแหล่งของการเรียนรู้ที่ทำให้เราเข้าถึงความรู้ที่เราอาจจะหาไม่ได้ในประเทศไทยจุดเปลี่ยนผ่านครั้งแรกในชีวิตของผมคือเปลี่ยนจากชีวิตของเด็กชาวบ้านที่แสวงหาความสนุกสนานมาสู่ชีวิตของนักบวช”^๕

อย่างไรก็ตามหากกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงในช่วงชีวิตของ ประมวล เพ็งจันทร์ จะพบว่า มีการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่อยู่ ๓ ครั้งครั้งแรกเป็นการเปลี่ยนผ่านสู่ความเป็นสมณะตอนที่ได้บวชเรียนต้องการที่จะหลีกเลี่ยงจากความหวนกลับในความรุนแรงในช่วงที่เป็นกรรมกรในช่วงนั้น การเปลี่ยนผ่านชีวิตในครั้งนี้ต้องปรับชีวิตจากที่เคยใช้แรงงานในฐานะกรรมกรตามยุคสมัยนั้นซึ่งเป็นชนชั้นระดับล่างในสังคมกลายมาเป็นนักบวชซึ่งบุคคลภายนอกให้ความเคารพกราบไหว้ในครั้งนี้ทำให้ประมวลเกิดความสำนึกรู้ใหม่ว่าตนไม่ใช่คนธรรมดาสามัญหรือเป็นเพียงแค่ลูกของพ่อแม่เท่านั้นแต่กลายเป็นคนของสังคมให้ทุกคนได้กราบไหว้ นอกจากนี้การได้ศึกษาพระธรรมคำสอนในทางศาสนาทำให้สภาวะทางอารมณ์ภายในค่อย ๆ เปลี่ยนไปอย่างน่าอัศจรรย์การเรียนรู้ทำให้เกิดความลึกซึ้งถึง

^๔ อุดมการณ์นำมาใช้ครั้งแรกในปี ๑๗๐๗ (พ.ศ. ๒๓๕๐) โดยนักวิชาการฝรั่งเศสชื่อ Antonie Louis claudes Destutt de Tracy.

^๕ A day, เติมนัฐสรภาพ : ไปกับประมวล เพ็งจันทร์ นักปรัชญาผู้เดินเท้าจากเชียงใหม่ไปเกาะสมุย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://adaymagazine.com/> [๑๖ มกราคม ๒๕๖๐].

ระดับจิตใจ ส่วนการเปลี่ยนผ่านครั้งที่สองเป็นการเปลี่ยนผ่านเมื่อได้ไปใช้ชีวิตเป็นนักศึกษาอยู่ในสังคมอินเดียที่มีความแตกต่างหลากหลายของวิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเชื่อ สิ่งที่เกิดขึ้นได้เป็นต้นทุนทางสังคมในอดีตต้องเริ่มต้นใหม่โดยอาศัยพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ที่ต้องเรียนรู้ในการเป็นอยู่และใช้ชีวิต และปรับตัวที่จะอยู่ในสังคม การเปลี่ยนผ่านในครั้งที่สามเป็นการเปลี่ยนผ่านครั้งสำคัญที่สุดในชีวิตก็ว่าได้ นั่นคือการก้าวออกมาจากสถานภาพทางสังคมทั้งความเป็นข้าราชการ ความเป็นครู และก้าวออกมาจากที่ผูกพันอยู่กับความสำเร็จ และความล้มเหลวเป็นการตัดสินใจที่สำคัญอีกครั้ง จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า ประมวล เพ็งจันทร์ มีพื้นฐานในการดำเนินชีวิตที่มีความแตกต่างในแต่ละช่วงทำให้เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ที่ได้รับจากประสบการณ์ในช่วงนั้นเกิดจากการเชื่อมโยงในสถานการณ์ที่ได้ประสบพบเจอเพราะการเรียนรู้จะเกิดได้ทุกช่วง อายุ เพศ และ วยตามแนวคิดของการเปลี่ยนแปลง Mezirow กล่าวว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นฐานในตนเองได้นั้นจะต้องเริ่มจากการที่คนเรานั้นเผชิญหน้ากับสถานการณ์ในชีวิตที่ขัดแย้งอย่างลึกซึ้งซึ่งเป็นวิกฤติที่ดูเหมือนจะหาทางออกไม่ได้หากคนนั้นหันมาตั้งคำถามกับชุดความเชื่อเดิมอย่างจริงจัง และเริ่มใคร่ครวญในตนเอง และสิ่งต่าง ๆ อย่างลึกซึ้งกระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงจึงจะเริ่มต้นขึ้นอันจะนำไปสู่การเปลี่ยนย้ายกรอบอ้างอิงเชิงการให้ความหมายของตนเอง

๔.๑.๒ สำนักรู้ก่อให้เกิดความหมาย

ผู้วิจัยจะกล่าวถึงชีวิตที่ผ่านมุมมองให้สอดคล้องกลับหลักทฤษฎีในประเด็นเรื่องความสำนักรู้แห่งจิต (Consciousness) หมายถึงจิตเป็นธรรมชาติรู้เรียกว่า วิญญาณ และเจตสิกเป็นตัวรับและทำหน้าที่แปลความหมายรู้ คือรู้ในขั้น ๕ ประการความหมายโดยศัพท์ (สัทนัย) ขั้น คือ กอง หมู่ หมวด^๖ ได้แก่ ๑. รูป ๒. เวทนา ๓. สัญญา ๔. สังขาร เป็นนามธรรม ๕. วิญญาณ ขั้น ๕ เป็นตัวก่อให้เกิดทุกข์ และเพราะมีการเข้าไปยึดถือขั้น ๕ มีอุปาทานขั้น คือรูปเป็นต้น (รูปอุปาทานักขันธา ทุกขา) ทุกข์จึงเกิดอันเป็นคำซึ่งเกิดจากการเรียนรู้โดยผ่านปรากฏการณ์อันเป็นคำตอบที่เกิดจากการสังเคราะห์จากภายในดังกล่าวเนื่องจากปรากฏการณ์นี้ถือว่าตัวตนคือความสำนักรู้ ดังนั้นมนุษย์จึงมีการมุ่งอารมณ์ (Intentionality) ไปรับรู้บางอย่างเสมอ และการที่มนุษย์แต่ละคน (Subject) รู้สึกถึงบางสิ่งหรือรู้สึกร่วมในสิ่งนั้น ๆ ก็ใช้ชีวิตไปกับสิ่งที่รู้เช่นนั้นอย่างมีความหมาย

สิ่งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของ ประมวล เพ็งจันทร์ก่อนหน้านี้เกิดจากอวิชา คือความไม่รู้ มีความสัมพันธ์กับขั้น ๕ โดยไม่รู้จักขั้น ๕ ตามความเป็นจริงจึงทำให้เกิดขั้น ๕ ไม่สิ้นสุด และขั้น ๕ นี้เป็นผู้ปิดบังขั้น ๕^๗ และการที่ ประมวล เพ็งจันทร์ ได้ตัดสินใจออกเดินทางสู่อิสรภาพด้วยเท้า

^๖ ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๕๔/๑๑๐.

^๗ ดูรายละเอียดใน วิสุทธิ. (ไทย) ๓/๑/๒๕๗.

ของตนเองจากเชียงใหม่ถึงบ้านเกิดที่สุราษฎร์ธานีบอกเล่าถึงคุณค่า และความหมายของชีวิตเพื่อตามหาความหมายในสังขารของชีวิตหลักสำคัญในการทำให้เข้าใจชีวิตคือความกล้า และความเชื่อมั่นพร้อมที่จะเผชิญเพื่อขจัดสิ่งที่เรียกว่า “กิเลส” ที่มีอยู่ภายในตัวเองในขณะที่จิตเกิดขึ้นรู้อารมณ์นั้นมีนามปรกติอีกประเภทหนึ่งเกิดร่วมกับจิต และรู้อารมณ์เดียวกับจิตนามปรกตินั้นคือเจตสิก เจตสิกได้แก่ ความโกรธ ความรัก ความสุข ความทุกข์ ความตระหนี่ ความริษยา ความเมตตา ความกรุณา เป็นต้น สภาพธรรมเหล่านี้เป็นเจตสิกปรกติไม่ใช่จิตปรกติ ความโกรธ ความรัก ความสุข ความทุกข์ เป็นต้นนั้น เป็นสภาพธรรมที่มีจริงไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เป็นสภาพธรรมที่ต้องเกิดกับจิตถ้าไม่มีจิต เจตสิกคือ ความโกรธ ความรัก ความทุกข์

ประมวล เพ็งจันทร์ ได้ให้ข้อสังเกตว่าทุกวันนี้เรามากยึดติดกับการเรียนรู้ที่เกิดจากความคิดบนตรรกะเหตุผลโดยไม่จำเป็นต้องมีประสบการณ์จริงแต่สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงความรู้ในระดับหนึ่งข้อมูลเหล่านั้นนำไปเราเกิดความคิด และความคิดที่ว่านี้แม้จะสามารถทำให้เกิดความหมายในปรากฏการณ์ได้แต่มันไม่มีพลังเพียงพอ ทั้งนี้ตัวประมวลเองก็เคยใช้ความคิดเชิงตรรกะเหตุผลพิจารณาปรากฏการณ์ทั้งหลายแต่กลับพบว่าความรู้ที่เคยได้ร่ำเรียนผ่านมานั้นไม่มีความหมายใด ๆ เลยในการเปลี่ยนแปลงความรู้สึกนึกคิดเขารู้สึกว่าตัวเองไม่สามารถเปลี่ยนแปลงอะไรบางอย่างในตัวได้จึงทำให้ประมวลตระหนักว่าความรู้จากความคิดนั้นยังไม่พอ ดังนั้นเจตจำนงจึงไม่อาจเข้าถึงความหมายหรือเชื่อมโยงกับโลกอย่างแท้จริงได้โดยความคิด ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างการให้สัมภาษณ์ของ ประมวล เพ็งจันทร์ ดังนี้

“ไม่ได้มีอะไรไปมากกว่าการที่เราใช้รูปแบบใดรูปแบบหนึ่งของชีวิตทำให้จิตของเราถึงสภาพการรู้แจ้ง คำว่ารู้แจ้งก็คือการรู้เท่าทันทำให้จิตรับรู้ถึงเรื่องราวทุก ๆ เรื่องราวมีสมรรถนะเพียงพอที่จะไม่สั่นไหวกับความเป็นไปของสิ่งนั้น”^๔

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่าความสำนึกเป็นสาระที่ทำให้ชีวิตนี้ดำเนินไปทั้งนี้ความสำนึกมีภาวะเป็นที่เป็นกลาง ๆ ความหมายที่ปรากฏอยู่ในความสำนึกเกิดจากการเชื่อมโยงในสถานการณ์ที่ได้ประสบทำให้ประมวลได้รู้ว่าการทำจิตให้จดจ่ออยู่กับปรากฏการณ์แห่งธรรมชาติภายนอกกรอบ ๆ ตัวทำให้เกิด “เมตตาภาวนา” คือการบ่มเพาะเมตตาธรรมในห้วงอกงามภายในจิตใจอย่างน่านมหัสจรรย์ และนี่ก็คือความมหัศจรรย์แห่งจิตที่สามารถรู้แจ้งได้หากไม่ถูกบดบังด้วยความโลภ ความโกรธ ความหลง อันเป็นสภาวะที่เกิด และอาศัยอยู่ในจิตด้วยอำนาจแห่งความโลภทำให้โลกทั้งโลกถูกมองเห็นเป็นเพียงแค่สิ่งที่อยากได้ และสิ่งที่ไม่อยากได้ ด้วยอำนาจแห่งความโกรธทำให้โลกทั้งโลกถูกมองเห็นเป็นเพียงแค่สิ่งที่ เป็นเครื่องมือสนองความอยาก และสิ่งที่ขัดขวางความอยากความต้องการของตน ด้วยอำนาจแห่งความหลงทำให้โลกทั้งโลกถูกมองเห็นเป็นเพียงแค่สิ่งที่น่ากลัว และไม่น่ากลัวเมื่อ

^๔ Prawet wassee, *New Heart New World*, (Bangkok: Prayurawong Printing Co.,Ltd, 2544).

ภาวะแห่งความโลภ ความโกรธ ความหลงเจือจางลงภาพของโลกที่เป็นบ้านแห่งการอิงอาศัยกันด้วยความเอื้อเฟื้อแบ่งปันกันด้วยมิตรไมตรีจิตก็ปรากฏให้เห็นขึ้นอย่างชัดเจน และนี่ก็เป็นการแสดงให้เห็นการรู้ที่อยู่ภายในจิตใจสะท้อนออกมาเป็นความหมายที่ยิ่งใหญ่จากประสบการณ์ที่ลงมือปฏิบัติเพื่อให้เห็นความเป็นจริงของสังขาร

ในการแสวงหาความหมายของชีวิตตามกฎเกณฑ์ที่กำหนดคือการเรียนรู้ที่เน้นความคิดเชิงตรรกะเหตุผลโดยไม่อาศัยการรับรู้ผ่านประสบการณ์แม้จะมีความชัดเจนแน่ชัดในหลักการแต่กลับไม่มีพลังที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสำนึกที่มีอยู่ภายในจิตใจเพราะความหมายที่ตรึงตรองได้เป็นความเข้าใจโดยใช้การคิดซึ่งเป็นความหมายที่แยกห่างไปจากความรู้สึกในความเป็นตัวตนและสภาวะที่ปรากฏให้เห็นเมื่อเป็นเช่นนี้จึงต้องเปลี่ยนกระบวนการในการแสวงหาความหมายจากการคิดมาสู่ความสำนึกผ่านปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจซึ่งขึ้นอยู่กับว่าต้องการจะก่อให้เกิดความหมายใด^๙

๔.๑.๓ รูปนามก่อให้เกิดการเรียนรู้

ในทางพระพุทธศาสนา รูป เป็นธรรมชาติที่มีการผันแปรเปลี่ยนแปลงสลายไปในเมื่อได้กระทบกันกับเหตุที่ไม่ถูกกันขึ้นได้แก่ ความเย็น, ร้อน, หิว, กระจาย, ยุ้ง, รื่น, เหลือบ, ไร, ลม, แดด เป็นต้น รูป ธรรมชาติโดยอมเปลี่ยนแปลงสลายไปเพราะมีความเย็นร้อน (อาการกาย ๓๒ ประการ) เป็นต้น ฉะนั้นธรรมชาตินั้นชื่อว่ารูปส่วนนามชื่อที่นุ่มเอววัตถุสิ่งของมาไว้ในตนสภาพธรรมที่มีจริงเป็นธรรมที่นุ่มไปสู่อารมณ์หมายถึงสภาพธรรมที่รู้อารมณ์ได้ ^{๑๐}

ในทัศนะของประมวลชีวิตมีองค์ประกอบอยู่สองส่วนคือจิต และกายมีเป็นตัวเชื่อมโยงกับปรากฏการณ์ให้เกิดความหมายนอกจากนี้การใช้ใจรับรู้ และรู้สึกในปรากฏการณ์แทนการใช้เหตุผลทำให้เกิดความเข้าใจในสรรพสิ่งอย่างที่เป็นอยู่มากขึ้นประมวลจึงให้ความสำคัญไปทางด้านจิตใจอย่างใดก็ตามกายก็เป็นองค์ประกอบตั้งอุปกรณ์ที่เกื้อหนุนต่อการเรียนรู้ ดังนั้นชีวิตจึงต้องประกอบพร้อมด้วยจิตและกายเพื่ออาศัยกัน และกันให้เกิดการเรียนรู้ ทั้งนี้ชีวิตมีการดำเนินไปอย่างต่อเนื่องผ่านบริบท และเหตุการณ์ต่าง ๆ จนเกิดการเรียนรู้ และเปลี่ยนแปลงในชีวิต ดังนั้นชีวิตจึงมีธรรมชาติที่มีการเปลี่ยนผ่านอยู่เสมอ

การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงเพื่อหาความหมายของการมีชีวิตที่แท้จริงเพื่อให้ได้สัมผัสกับความจริงของกาย และใจนำไปสู่การตัดสินใจออกเดินเพื่ออิสรภาพเพื่อให้ก้าวข้ามพ้นความคับแค้นขุ่น

^๙ ชวนนท์ กาญจนสุวรรณ, “ความหมายของชีวิตในทัศนะของ ประมวล เพ็งจันทร์”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ปรัชญา)**, (คณะมนุษยศาสตร์: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒), หน้า ๘๙.

^{๑๐} ดูรายละเอียดใน พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, **ปรมัตถโชติกะ ปริเฉทที่ ๑-๒-๓**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บจก.วี อินเตอร์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๐.

มัวภายในจิตใจเพื่อให้รู้ตื่นด้วยจิตใจอันเบิกบานโดยไม่ยึดติดกับคุณค่าภายนอก การตระหนักรู้เรื่องกายกับใจขณะออกเดินทางคือตอนที่ความหิวเข้ามาครอบงำทำให้ได้สัมผัสกับสิ่งที่มากระทบทางกายคือความหิว ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างในหนังสือเดินสู่อิสรภาพดังนี้

“เราเดินออกจากบ้านเพื่อเผชิญกับ ความหิว ความกระหาย ความไม่แน่นอนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดหวังมาก่อนคือสภาวะที่ปราณจะเผชิญเพราะฉะนั้นต้องให้ออกาสนี้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ให้มากที่สุด”^{๑๑}

เพราะการตระหนักรู้ความความของการหิวกระหายนั่นเองทำให้ประมวล ประจักษ์ว่าโลกแห่งวัตถุ (รูป) และโลกแห่งจิต (นาม) มีอาจจะปรากฏให้แยกจากกันเพราะรูป และนามปรากฏร่วมกันจึงทำให้เกิดขบวนการเรียนรู้ (รู้แจ้ง) รูปนามต้องอิงอาศัยซึ่งกัน และกันตลอดไปบนวิถีแห่งการก้าวเดินไปตามรอยบาทแห่งพุทธะเพียงแต่ความหิวความปวดที่มากระทบทางกาย และใจปรากฏอยู่ทุกเมื่อเชื่อกันหากใครครวญอย่างแยบคายก็อาจกลายเป็นมรรคาสู่ภพภูมิที่สูงส่งขึ้นไปได้ และในภพภูมินี้ความหิวกระหายก็อาจเป็นความสนุกสนานเบิกบานบันเทิงแห่งชีวิตได้

๔.๑.๔ ศรัทธาเปลี่ยนความหมาย

มนุษย์มีศรัทธาเป็นพื้นฐานอยู่ ๒ รูปแบบ คือศรัทธาในตนเอง และศรัทธาในผู้อื่น^{๑๒} ความเชื่อของมนุษย์เกิดขึ้นเนื่องมาจากการขึ้นมูลฐาน ๔ ประการ คือความต้องการทางร่างกายเพื่อตนเองอยู่รอดความต้องการทางสังคมเพื่อให้ตนมีศักดิ์ศรี และมีความหมายเป็นที่ยอมรับความต้องการทางปัญญาเพื่อการเรียนรู้ และความต้องการทางจิตวิญญาณเพื่อจัดทุกข์ทางใจ^{๑๓} พระพุทธศาสนาถือว่าความเชื่อเป็นเบื้องต้นแห่งการประกอบ และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และในการปฏิบัติธรรมเริ่มตั้งแต่ระดับโลกียะไปสู่ระดับโลกุตระเนื่องจากศรัทธาคือการเชื่อเป็นเหตุการปฏิบัติเป็นผลหรือศรัทธาเป็นผลของความเพียร^{๑๔}

ซึ่งความศรัทธานี้ได้สอดคล้องกับเชื่อของประมวล เพ็งจันทร์ ที่มีความเชื่อ และความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมากเขามั่นใจในหลักคำสอนสอนของพระพุทธเจ้าในฐานะที่เป็นบุคคลต้นแบบ (ตถาคตโพธิสัทธา : ผู้ใดมีศรัทธาตั้งมั่นไม่หวั่นไหวในพระตถาคตมีศีลอันงามที่พระอรียเจ้าใคร่แล้วสรรเสริญแล้วมีความเลื่อมใสในพระสงฆ์ และมีความเห็นตรงบัณฑิตพึงเรียกผู้นั้นว่าเป็

^{๑๑} ประมวล เพ็งจันทร์, “เดินสู่อิสรภาพ”, (กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๕๑), หน้า ๗๕.

^{๑๒} เสฐียร พันธงชัย, ศาสนาโบราณ, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดีการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๓๒.

^{๑๓} สุวัฒน์ จันทระจัน, ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๔๐), หน้า ๓๕๗.

^{๑๔} พ.สุ. (ไทย) ๒๕/๗๗/๕๑๘.

นคนไม่ขัดสนชีวิตของเขาไม่เปล่าประโยชน์เพราะฉะนั้น บุคคลผู้มีปัญญาเมื่อระลึกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าพึงประกอบตามซึ่งศรัทธา ศีล ความเลื่อมใส และความเห็นธรรม)^{๑๕} ทั้งในด้านระเบียบชีวิตที่สัมพันธ์สภาพแวดล้อมทางกาย และวาจาทั้งในด้านคุณธรรมที่พึงอบรมให้เกิดขึ้นในจิตใจทั้งในด้านปัญญาความรู้คิดเหตุผลเพื่อให้หลุดพ้นจากเครื่องผูกมัดที่เรียกว่ากิเลส และกองทุกข์ดังกล่าวคำสัมภาษณ์ดังนี้

“ศรัทธาเป็นปัจจัยที่สำคัญเป็นกำลังของจิตเป็นความรู้สึกที่มั่นคงในการรับรู้จะเกิดเป็นผละ วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา เพราะเชื่อในโพธิสัตว์จึงเกิดเป็นความประสงค์ให้เกิดการเดินทางสู่อิสระภาพขึ้นในกาลนี้”ขอให้พวกเราโปรดมีความเชื่อมั่นศรัทธาเถิดว่าเราสามารถไปถึงจุดหนึ่งที่มีความสดชื่นเบิกบานได้พวกเราทุกคนโปรดมีความรู้สึกว่าเรามีบุญมากมาย^{๑๖}

๔.๑.๕ เป้าหมายของชีวิต

เป้าหมายในชีวิตเป็นสิ่งที่คน ๆ นั้นให้ความหมาย และให้ความสำคัญอยากให้มีสิ่ง ๆ นั้นเกิดขึ้นในชีวิตหลายครั้งที่เป้าหมายในชีวิตทำหน้าที่เหมือนขั้วแม่เหล็กไฟฟ้าดึงดูดคนเราให้ลงมือทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อไปสู่เป้าหมายคนที่เป้าหมายในชีวิตที่ชัดเจนจะรู้ว่าตัวเองต้องการอะไรบ้างว่าจะมีชีวิตอยู่เพื่ออะไร เพื่อใคร และเพื่อที่จะทำอะไรคำถามที่มักพบคือเพราะเหตุใดคนเราจึงมีปัญหาในการตระหนักถึงเป้าหมายในชีวิตของตนแม้ว่าจะอยู่ในวิสัยที่ทำได้แต่ก็ไม่ได้ทำหรือว่าเรายุ่งเกินไปหรือมีอะไรต้องทำมากมายเกินไปจึงไม่น่าแปลกใจที่เราจะปล่อยให้ชีวิตล่องลอยไปตามผู้คนแวดล้อมบอกให้ทำ หรือตามสังคมบอกว่าดีโดยไม่รู้ตัวว่าตนเองต้องการอะไรหรือปล่อยให้เรื่องที่เคยต้องการจะทำหลายเรื่องผ่านไป เพราะสาเหตุว่าเรามีเป้าหมายในชีวิตไม่ชัดเจนคำอธิบายหนึ่งที่เป็นไปได้ คือสิ่งที่คนเราตั้งใจทำอาจจะไม่ใช่เป้าหมายที่แท้จริงของคนนั้นก็จริงอยู่คนเรานึกมีสิ่งที่จะต้องให้ทำในชีวิตมากมายแต่สิ่งที่ลงมือทำนั้นคือการมีความตั้งใจแต่ความตั้งใจไม่ใช่เป้าหมายของชีวิตความตั้งใจคือการที่เราตกลงใจว่าจะกระทำให้สิ่งหนึ่งสิ่งใดแต่เป้าหมายในชีวิตจะเป็นการตั้งทิศทางที่มุ่งไปสู่บางสิ่ง ที่คนเราเห็นว่าสำคัญหรือมีความหมายเป้าหมายในชีวิตที่ชัดเจนจะเป็นตัวกำหนดทิศทางการเลือกความเป็นไปได้ต่าง ๆ และนำไปสู่การกระทำกิจกรรมต่าง

ทั้งนี้เมื่อมองผ่านบริบทในช่วงชีวิตของ ประมวล เพ็งจันทร์ พบว่าประมวลมีการตั้งเป้าหมายในชีวิตซึ่งก่อนที่จะมีการเปลี่ยนผ่านจากชีวิตช่วงคุหส์มาสู่ช่วงวนปรสส์ และสนยาสนั้นเป้าหมายของเขามุ่งไปสู่การแสวงหาโภคทรัพย์ และถือครองตำแหน่งทางสังคมแสวงหาปัจจัย

^{๑๕} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๐๔๗/๕๗๘.

^{๑๖} New Heart New World, ภาวนาตามวิถี อ.ประมวล เพ็งจันทร์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.youtube.com/watch?v=SmmPXPkHnY&t=21s/> [๑๙ มีนาคม ๒๕๕๙]

ภายนอกไปตามวาระของชีวิตแต่เมื่อเวลาผ่านไปเขาได้มองเข้าไปภายในดูความต้องการที่แท้จริงเป็นการมุ่งไปสู่ความหมายของชีวิตที่ซ่อนอยู่ภายในตัวเอง^{๑๗} ดังที่ ประมวล ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้ว่า

“ความหมายของการเดินขึ้นอยู่กับเป้าหมายแต่การเดินของผมไม่ใช่เดินในความหมายเพื่อการครอบครองสิ่งอันเป็นวัตถุแต่เป็นการเดินเพื่อให้เกิดความหมายบางอย่างขึ้นในจิตใจ”

แสดงให้เห็นว่า ประมวล เป็นบุคคลที่มีการตั้งเป้าหมายในชีวิตที่ชัดเจนทำให้เกิดคุณค่าในการดำรงอยู่ของชีวิตด้วยเหตุนี้ประมวลจึงมีความต้องการที่ก้าวข้ามพ้นความหวั่นไหวหวั่นกลัวนี้โดยขัดเกลาลจิตใจให้หมดไปจากความโลภ-โกรธ-หลง แล้วเรียนรู้บ่มเพาะ จาคะ-เมตตา-ปัญญาให้เกิดขึ้นในใจในการก้าวไปสู่เป้าหมายที่มั่นคง ดังนั้นเป้าหมายของชีวิตของ ประมวล เพ็งจันทร์ ต่อจากนี้คือตั้งใจที่จะละวางโดยการออกจากความคิดทำสิ่งที่ยึดติดค้างให้แจ้งโดยเรียนรู้สัมผัสภาวะความเป็นจริงที่ไปสู่เป้าหมาย

ด้วยเหตุนี้ประมวล จึงมีเป้าหมายที่ต้องการที่ก้าวข้ามพ้นความหวั่นไหวหวั่นกลัวนี้อย่างมีความหมายในจิตใจเพื่อให้พ้นจาก ความโลภ-โกรธ-หลง แล้วเรียนรู้บ่มเพาะ จาคะ-เมตตา-ปัญญาให้เกิดขึ้นในใจดังนี้

๔.๑.๕.๑ ก้าวแห่งจาคะ

จาคะความเสียสละ สละกิเลส สละความสุขสบาย และผลประโยชน์ส่วนตนได้ใจกว้างพร้อมจะรับฟังความทุกข์ความคิดเห็น และความต้องการของผู้อื่นพร้อมที่จะร่วมมือช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไม่คับแคบเห็นแก่ตนหรือเอาแต่ใจตัว^{๑๘} ก้าวแห่งจาคะเป็นช่วงจังหวะที่ ประมวล เพ็งจันทร์ ได้เผชิญสถานการณ์ที่ทำให้รู้ความหมายของความโลภการยึดติด และเกิดการเรียนรู้เพื่อที่จะก้าวผ่านจิตใจที่เห็นแก่ตัวนี้ไปสู่การสละและแบ่งปันเอื้อเฟื้อโดยดูจากปฏิกุญญา ๔ ข้อของการเดินทาง โดยในการเดินทางของอาจารย์ประมวล เพ็งจันทร์ ได้มีปฏิกุญญาของการเดินทางอยู่ ๔ ข้อคือ

“หนึ่ง จะไม่ใช้เงินตราเป็นสื่อกลางให้เกิดความสะดวกสบายหรือเชื่อมสัมพันธ์กับคนอื่นต้องการที่จะให้ชีวิตของการเดินเป็นการเชื่อมโยงสัมพันธ์กันไม่ใช่ระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขายแต่เป็นระหว่างผู้ให้กับผู้รับเมื่อผมสละทั้งเงินตราได้ผมก็สามารถทำลายความสัมพันธ์แบบซื้อขายลงไปได้

^{๑๗} ประมวล เพ็งจันทร์ และ สมปอง เพ็งจันทร์, **ระบบการศึกษาระดับอุดมศึกษาของอินเดีย : โครงการศึกษาค้นคว้าเพื่อทำหนังสือสารคดี (รายงานผลการวิจัย)**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๗).

^{๑๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๑๑๓-๑๑๔.

สอง จะไม่เดินไปด้วยเจตนาว่าหวังพบเพื่อขอความช่วยเหลือจากคนรู้จักด้วยความเชื่อว่าคนรู้จักอย่างไร ๆ ก็มีมิตรไมตรีเป็นมรดกตกทอดอยู่แล้วผมไม่ต้องการใช้มรดกตกทอดผมไม่ต้องการใช้สมบัติเก่าผมต้องการแสวงหาสมบัติใหม่เพราะฉะนั้นจะไม่ไปหาคนรู้จัก

สาม ผมจะไม่ขอเพราะการขอเป็นการบีบคั้นเบียดเบียนอารมณ์จิตใจของผู้ถูกขอเพราะเราไปขอเขาอาจจะไม่ยากให้ก็ได้แต่ด้วยความรู้สึกว่าถ้าเขาไม่ให้ก็อาจกลายเป็นแค้นน้ำใจทำให้เขารู้สึกหงุดหงิดลำบาก และถ้าหากกฎ ๓ ข้อนี้นี้ไม่รอบคอบรัดกุมพอมีอะไรเกิดขึ้นมาใหม่ ๆ ก็ขอให้ใช้ข้อที่ ๔ คือก่อนจะทำอะไรให้ตรวจสอบให้ถี่ถ้วนว่าเป็นเพราะมีความโลภ ความโกรธ ความหลง มาเป็นปัจจัยบังคับให้คิดเช่นนั้นหรือเปล่า”^{๑๙}

๔.๑.๕.๒ ก้าวแห่งขันติ

ขันติ ความอดทนต่อความยากลำบากต่าง ๆ ทั้งทางร่างกาย และจิตใจผู้ที่มีขันติเท่ากันเป็นผู้ที่มีจิตใจที่เข้มแข็งมีความเพียรพยายามกระทำความดี และเอาชนะความชั่วทั้งปวงแนวทางปฏิบัติมี ๔ ประการ คือการอดทนต่อความลำบาก หมายถึงการมีจิตใจเข้มแข็งพร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่ตามที่ตั้งใจไว้โดยอดทนต่อความลำบากที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติหรือความยากลำบากไม่ทอดทิ้งงานเพราะความหนาวความร้อนหรือเพราะลักษณะของงานนั้นเป็นงานหนักงานที่เหนื่อยยากต้องฟันฝ่าอุปสรรคความอดทนต่อความทุกข์ คือเมื่อเกิดความทุกข์ต้องไม่แสดงออกอย่างน่าสมเพชเวทนาเกินกว่าเหตุหรืออ้างเอาความทุกข์ความเจ็บป่วยมาใช้เพื่อขออภิสิทธิ์หรือเพื่อละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ ต่าง ๆ การขาดความอดทนเช่นนี้ถ้าเป็นบ่อย ๆ จะทำให้จิตใจของเราเกิดความอ่อนแอกลายเป็นบุคคลน่ารำคาญ และมาสามารถจะเป็นผู้นำคนอื่นได้

ความอดทนต่อความไม่พอใจความเจ็บใจ หมายถึงความอดทนที่จำไม่กระทำการโต้ตอบเมื่อ ถูกด่า ถูกรังแก ถูกดูหมิ่น ถูกนิทา หรือถูกผู้อื่นย่ำยี บุคคลที่ขาดความอดทนย่อมเกิดโทสะได้ง่าย และมักแก้ไขเหตุการณ์ด้วยอารมณ์ชั่ววูบ เช่นเมื่อถูกนิทาเกิดความเจ็บใจขาดการไตร่ตรองไม่มีความอดทนอดกลั้นรีบไปทำร้ายหรือต่อว่าถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้องในชีวิตประจำวันต้องเผชิญกับสิ่งทำให้เกิดความไม่พึงพอใจ ถ้าหากมีคุณธรรมข้อนี้ก็ช่วยให้อภัยความเดือดร้อนวุ่นวายไปได้ ความอดทนต่ออำนาจกิเลสจึง หมายถึง อดทนต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เข้ามายั่วยู่ทำให้หลงใหลหมกมุ่นมัวเมาคนที่สามารถอดทนต่อสิ่งเย้ายวนได้ต้องมีจิตใจที่เข้มแข็งไม่ยอมพ่ายแพ้ต่ออำนาจใฝ่ต่ำแม้ว่าจะมีช่องทางให้ทำได้ เช่นได้เห็นรูปสวย ๆ ได้ฟังเสียงที่ไพเราะได้ดมกลิ่นที่หอมสดชื่นได้เสพสิ่งที่พึงพอใจ

^{๑๙} ประมวล เพ็งจันทร์, ประสพการณ์จริงจากฝ่าเท้า, การเสวนา, (มหาวิทยาลัยเที่ยงคืนจังหวัดเชียงใหม่ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๑).

ได้รับสัมผัสที่น่าปรารถนาที่ไม่หลงมัวเมาแต่กลับพยายามหักห้ามใจตนเองไม่ยอมตกอยู่ภายใต้อำนาจสิ่งเหล่านี้^{๒๐} ดังประสบการณ์เฉียดตายที่คอยอินทนนท์ของประมวล เพ็งจันทร์

“อาจารย์ประมวลกล่าวต่อว่า "ผมเล่าตรงนี้เพียงเพื่อจะบอกว่าการที่เราทานอาหารกันทุกวันๆ ละ ๓-๔ มื้อ ผมก็ทำเช่นนั้นตลอดชีวิตแต่ผมพบว่าวันที่ผมกินกล้วยเตียวขามนั้นมันมีรสชาติชีวิตที่เอร็ดอร่อยมีความรู้สึกที่บอกไม่ถูกเลยว่าทำไมผมไม่รู้สึกลักษณะนี้มาก่อนหน้านี้ และความรู้สึกนี้มีอยู่ในใจผมตลอดเวลาผมเดินไปแม้กระทั่งตอนที่ผมเดินขึ้นไปบนยอดดอยอินทนนท์ผมก็รู้ว่าชีวิตที่กำลังจะขาดรอน ๆ เป็นอย่างไรผมใช้คำว่าเกือบปลงชีวิตเสียแล้วว่าผมคงได้แค่นี้แล้วชีวิตเพราะมันใจสั้น หน้ามืด จะเป็นลมต้องล้มนอนลงที่ริมถนนบอกตัวเองว่าพอแล้วกับชีวิตใช้มาพอสมควรขอบคุณพ่อแม่ที่ได้ให้ชีวิตนี้มาวงศาคุณญาติที่ได้เกื้อกูลให้ผมเติบโตญาติมิตร เพื่อนฝูง ได้เป็นเหตุปัจจัยให้ผมได้สำนึกรู้ต่าง ๆ มากมายขอแค่นี้แล้วก็ล้มตัวลงนอนปรากฏว่าไม่ตายซึ่งขณะนั้นเหลือระยะทาง ๒ กิโลเมตรจะถึงยอดดอยอินทนนท์ที่มีรถปั๊กอัพทะเบียนชลบุรีมาจอดชวนอาจารย์ประมวลขึ้นดอยอินทนนท์ ทำให้ประมวลรู้ถึงก้าวของความอดทนที่อยู่ในวังวนของคำว่าเฉียดตายในเวลาต่อมา

๔.๑.๖ การดำรงอยู่ของชีวิต

จะเห็นได้ว่าเป้าหมายของชีวิต ของประมวล เพ็งจันทร์ มีเป้าหมายในการดำเนินชีวิตที่แน่ชัดโดยการตั้งเป้าหมายแล้วลงมือปฏิบัติเพื่อการครองตนอยู่บนโลกอย่างมีความหมายทั้งนี้เป้าหมายเพื่อนำไปสู่การเกิดการเปลี่ยนแปลงที่เรียกว่า ปัญญา อันนำไปสู่การรู้แจ้งซึ่งต้องอาศัยการเรียรู้ด้วยตัวของตัวเองต่อไปนี้เป็นารแสดงให้เห็นถึงกระบวนการที่จะเกิดการเรียรู้สู่การเปลี่ยนแปลงของ ประมวล เพ็งจันทร์ ดังนี้

๔.๑.๖.๑ กระบวนการเรียรู้ในแบบประมวล เพ็งจันทร์

๑. การอธิษฐานตั้งจิต เป็นขั้นตอนแรกที่จะต้องเกิดขึ้นก่อนซึ่งหมายถึงความตั้งใจหรือการเตรียมความพร้อมให้กับตนเองให้พร้อมทั้งสี่ด้าน คือด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา โดยให้พร้อมสมบูรณ์ก่อนการเรียรู้

๒. การเคารพหรือน้อมใจพร้อมเป็นขั้นตอนการเตรียมความพร้อมซึ่งเน้นไปที่จิตใจที่พร้อมรับประสบการณ์ที่จะได้เรียรู้ในทุก ๆ สถานการณ์โดยไม่มีเงื่อนไขไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้นประมวลจะน้อมรับโดยไม่ขัดขึ้นเพราะประมวลถือว่าเป็นบทเรียนอันล้ำค่าสำหรับการเรียรู้สิ่งสำคัญในการน้อมใจเคารพคือการรับรู้สิ่งนั้นด้วยจิตใจที่นุ่มนวลอ่อนโยน

๓. การสัมผัสรู้โดยตรง คิดว่าความรู้จากความคิดยังไม่เพียงพอจึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิธีการเรียรู้ที่ไม่ใช่การเรียรู้เชิงทฤษฎี แต่คือการเข้าไปสัมผัสสถานการณ์ทำให้เกิด

^{๒๐} ที. มหา. (ไทย) ๑๐/๕๗/๑๓๓.

การเรียนรู้ที่ไม่ใช่เพียงความคิดแต่เป็นการสัมผัสโดยตรงทำให้เกิดความรู้จากข้อเท็จจริงที่ได้ประสบ กล่าวคือเปลี่ยนจากการเรียนรู้ด้วยความคิดมาสู่การลงมือปฏิบัติซึ่งการสัมผัสโดยตรงในแบบของ ประมวล เพ็งจันทร์คือ การเดินอันทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวเรากับหนทางซึ่งในระหว่างที่ ประมวลเดินกลับบ้านนั้นเขาเห็นรายละเอียดในปรากฏการณ์ที่ได้เผชิญหลายอย่างเข้าใจความหมาย ในสิ่งที่ใครๆ พูดถึงแต่เมื่อเทียบกับตอนขับรถผ่านกลับไม่สามารถประทับความรู้สึกที่ลุ่มลึกแบบนั้นได้

“ทั้งนี้ทั้งนั้นการตัดสินใจออกจากราชการในวันที่ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๔๘ โดยมี จุดมุ่งหมายว่าจะนำดินจากบ้านเกิดเดินทางไปสมุยในวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ เป็นการ ใคร่ครวญขบคิดถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตโดยไม่ใช้เงิน ไม่ติดต่อกับใคร เพื่อเป็นการ ใคร่ครวญทางจิตใจทำให้รู้ว่าความสุขของมนุษย์คือความพร้อม ความพอใจที่จะทำอะไรให้คนอื่น”^{๒๑}

๔. อยู่กับปัจจุบัน คือการที่เวลากับตัวเราเป็นอันเดียวกันไม่มีผู้กระทำไม่มีสิ่งที่ถูกกระทำ มีแต่การกระทำ กล่าวคือเป็นการเจริญสติให้เข้ามาเกี่ยวข้องกับอริยาบถอยู่ตลอดเวลา พิจารณา ธรรมารมณ์ที่เข้ามากระทบกับทวารทุกด้าน

๕. การพิจารณาใคร่ครวญธรรมารมณ์ ถือว่าเป็นกระบวนการหลังจากสงบระงับ ความ พุ่งชานออกจากความคิดมาสู่การรู้ และการพิจารณานี้จะทำให้เกิดปัญญาการพิจารณา ใคร่ครวญธรรมารมณ์นี้เปรียบเทียบเหมือนการเดินทางภายในแม้ว่าเราจะรับรู้ปรากฏการณ์จากโลก

ทั้งนี้การใคร่ครวญธรรมารมณ์ไม่ใช่การสร้างความหมายแต่เป็นการทิ้งความคิด ไว้ เบื้องหลัง จากนั้นพิจารณาสิ่งที่มีอยู่แล้วจะเห็นสิ่งนั้นตามที่ปรากฏโดยไม่มีอคติที่ทำให้การรับรู้ บิดเบือนซึ่งมีความสอดคล้องกับการวิปัสสนาที่เน้นพิจารณาสภาวธรรมให้เห็นตามความเป็นจริงเมื่อ พิจารณาให้เห็นตรงกับความเป็นจริงแล้วก็จะเกิดปัญญาอันเป็นความรู้ที่นำไปสู่การดับทุกข์^{๒๒}

๔.๑.๗ วิธีแห่งการดำรงอยู่

ทุกช่วงทุกตอนแห่งการเสพละเอียดอารมณ์ต่าง ๆ ที่ผ่านมาของชีวิตทั้งความเศร้าทั้งสุข ทั้งหม่นหมอง ทั้งผ่องใส ทั้งเสียใจ ทั้งดีใจ ต่างคลุกเคล้าผสมกันแล้วรวมตัวปรากฏเป็นรสชาติแห่งชีวิต ที่ได้มีโอกาสเสพละเอียดอารมณ์เหล่านั้นเปรียบเหมือนได้เสพละรสชาติอาหารที่อร่อย และความเอร็ดอร่อย

^{๒๑} ประมวล เพ็งจันทร์, **เดินสู่อิสรภาพ**, (กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๖๑), คำประกาศเชิดชู เกียรติ รางวัลศรีบูรพา.

^{๒๒} ขวอนท์ กาญจนสุวรรณ, “ความหมายของชีวิตในทัศนะของ ประมวล เพ็งจันทร์”, **วิทยานิพนธ์ศิลป ศาสตรมหาบัณฑิต (ปรัชญา)**, (คณะมนุษยศาสตร์: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐๔.

อัมมโนทัศน์ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองทั้งด้านร่างกาย สติ ปัญญา อารมณ์ และสังคม อัมมโนทัศน์มีทั้งด้านบวก และด้านลบ เกิดจากประสบการณ์ที่ได้รับอันก่อให้เกิดการรับรู้ เช่น รู้ว่าตนเป็นคนดี หรือไม่ดี, (คณะกรรมการจัดทำพจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์ร่วมสมัยราชบัณฑิตยสถาน) ๑๘ มกราคม ๒๕๖๒.

นั่นเป็นผลรวมของรสชาติ เปรี้ยว หวาน มัน เค็ม เผ็ด ขม ที่ผสมกลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกันชีวิตอัตภาพนี้ก็ดูเดียวกับอาหารจานหนึ่งที่มีรสชาติอร่อยแต่ขณะเดียวกันเมื่อรู้สึกอึดก็รู้สึกว่าร้อแล้วเป็นคำกล่าวของ ประมวล ที่อธิบายความรู้สึกลงในหนังสือเดินสู่อิสรภาพ และเขายังเปรียบอีกว่าชีวิตก็เหมือนกับละครที่ทุกฉากทุกตอนไม่ว่าตอนที่สุขตอนที่ทุกข์ ตอนที่ผิดหวัง ตอนที่สมหวัง ตอนที่ดี ตอนที่ชั่ว ช่วงมีความหมายทั้งดงามเหลือเกินไม่ว่า ดี ชั่ว ทุกข์ สุข ผิดหวัง สมหวัง ทั้งหมดนั้นมีความหมายที่รวมกันเป็นชีวิตทั้งดงาม

จากที่ได้กล่าวมาวิธีการดำรงอยู่ของประมวล เพ็งจันทร์ มีการดำรงอยู่โดยกระทำตามหน้าที่อันสมควรแก่ช่วงวัยการดำรงอยู่ไปตามช่วงวัยที่เปลี่ยนแปลงทำให้เกิดการเรียนรู้ตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมาช่วงเวลาในวัยนี้กล่าวว่า เป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมพอควรที่เราจะได้เรียนรู้ทั้งข้อเท็จจริง และจิตใจทั้งดงามการเกิดขึ้นมาเป็นมนุษย์บนโลกใบนี้ก็คือการมีชีวิตอยู่ก็คือการที่จะได้ตายจากไปก็ดีเป็นความสวยงามทั้งนั้นทำอย่างไรให้ความจริงอยู่บนความสมดุลระหว่างความจริงที่เป็นของมันเป็นเองกับความจริงที่เราสร้างขึ้น

“ความแก่เป็นสภาวะธรรมดาที่ใคร ๆ ก็จะต้องแก่แต่จะอย่างไรให้ความแก่เป็นความสงบเย็นความเจ็บเป็นสภาวะธรรมดาที่ใคร ๆ ก็จะต้องเจ็บแต่จะอย่างไรให้ความเจ็บเป็นความเบิกบานความตายเป็นสภาวะธรรมดาที่ใคร ๆ ก็จะต้องตายแต่จะอย่างไรให้ความตายเป็นความงดงามที่จะได้ตระหนักรู้”^{๒๓}

ประมวลจึงให้ข้อแนะนำว่าหากต้องการได้ความหมายของชีวิตคุณต้องคิดค้นวิธีที่เหมาะสมกับตัวเองไม่จำเป็นต้องทำตามเขาถ้าหากอยู่ในวัยศึกษาที่อาจตั้งจิตอธิษฐานว่าจะตั้งใจเรียนด้วยจิตใจที่เบิกบานซึ่งไม่จำเป็นต้องไปเดินเพราะฉะนั้นจึงทำตามหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบในช่วงขณะนั้นของตนให้ดีเพราะจะนำไปสู่การเปลี่ยนผ่านอย่างมีความหมายเกิดเป็นความหมายภายในจิตใจ

ประมวล เพ็งจันทร์ มีจิตใจเมตตาใช้หลักพรหมวิหาร ๔ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อปัมมัญญา ๔ พรหมวิหารนี้มีอยู่ในผู้โดย้อมทำให้ผู้นั้นประพฤติปฏิบัติเกื้อกูลต่อผู้อื่นด้วยสังคหวัตถุ เป็นต้น พรหมวิหาร ๔^{๒๔} ประกอบด้วย

๑. เมตตา มีน้ำใจ เยื่อใยใฝ่ประโยชน์สุขแก่คน สัตว์ทั้งหลายหรือน้ำใจปรารถนาประโยชน์สุขที่เป็นไปต่อมิตร

๒. กรุณา ทำความสะเทือนใจแก่สาธุชนเมื่อคนอื่นประสบทุกข์หรือถ่วงถอนทำทุกข์ของผู้อื่นให้หมดไปหรือแผ่ใจรับรู้ต่อคนสัตว์ทั้งหลายที่ประสบทุกข์

๓. มุทิตา โมทนายินดีต่อผู้ประกอบด้วยสมบัติหรือผลดีนั้น ๆ

^{๒๓} ประมวล เพ็งจันทร์, **เดินสู่อิสรภาพ**, (กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๖๑), หน้า ๑๑๗.

^{๒๔} อ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๙๒/๒๕๒, อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๙๐/๗๕.

๔. อุเบกขา คอยมองดูอยู่โดยละความชวนขวายว่าสัตว์ทั้งหลายจงอย่าผูกเวรกันเป็นต้น และเข้าถึงความเป็นกลาง

การดำเนินชีวิตของอาจารย์ประมวล เพ็งจันทร์ ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาตามหลักพุทธธรรมท่านมีธรรมของสัตตบุรุษ^{๒๕} อันได้แก่ สัปปริสธรรม ๗ ประการซึ่งประกอบด้วย

- ๑) ความเป็นผู้รู้เหตุ คือต้องพิจารณาหาเหตุของสิ่งทั้งหลายก่อน
- ๒) ความเป็นผู้รู้ผล คือต้องพิจารณาหาผลของสิ่งทั้งหลายก่อน
- ๓) ความเป็นผู้รู้ตน คือต้องพิจารณาถึงสภาพที่แท้จริงของตนว่า ดี ชั่ว หรือสามารถไม่สามารถเพียงใด

๔) ความเป็นผู้รู้จักประมาณ คือต้องรู้ความพอเหมาะ พอดี ในสิ่งทั้งหลาย

๕) ความเป็นผู้รู้กาล คือต้องรู้เวลาหรือโอกาสอันควร

๖) ความเป็นผู้รู้จักชุมชน คือต้องรู้จักว่าประชาชนเหล่าใดต้องการอย่างไร ควรปฏิบัติอย่างไร

๗) ความเป็นผู้รู้จักเลือกบุคคลว่า คือต้องรู้จักว่าจะใช้บุคคลใดหรือปฏิบัติต่อบุคคลใดในสถานะใด

๒๖

และการเดินของ ประมวล เพ็งจันทร์ ตรงกับหลักทางพระพุทธศาสนาคือการมีสัมปชัญญะ (บรรพ) ในหมวดการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาก็คือการกำหนดในอิริยาบถอยู่นั่นเอง สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสอนให้ทำความรู้ตัวอยู่เสมอ คือความเป็นผู้รู้ทั่วไปพร้อมรู้ตัวว่าการก้าวไปข้างหน้าหรือถอยมาข้างหลังเรารู้เวลาจะเหลียวไปข้างซ้ายเหลียวไปข้างขวาก็รู้ย่อมเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะ คือความรู้ทั่วพร้อมในการคู้แขนเข้ามาหรือว่าเหยียดแขนออกไปเรารู้ รู้ว่าเวลานี้เรากำลังทำอะไร โดยมีสติรู้ และย่อมรู้พร้อมในการกิน ในการดื่ม ในการเคี้ยว ในการแตะลิ้น แล้วก็รู้พร้อมทั่วในขณะที่ถ่ายอุจจาระและปัสสาวะย่อมรู้ทั่วพร้อมในขณะที่เดินอยู่ ยืนอยู่ นั่งอยู่ นอนอยู่ หลับอยู่ ตื่นอยู่ พุดอยู่ หรือว่าเป็นผู้หนึ่งอยู่ก็รู้ไม่ว่าตนจะอยู่ในอิริยาบถใดก็ให้ทำความรู้ตัวอยู่เสมอ ผู้เขียนจะมุ่งเน้นเฉพาะสัมปชัญญะบรรพ คือ อิริยาบถย่อยต่าง ๆ ประกอบด้วย การก้าวไป การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้เข้า การเหยียดออก การครองสังฆาฏิ บาตร และจีวร การฉัน การดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม การถ่ายอุจจาระ และปัสสาวะ การเดิน การยืน การนั่ง การนอน การตื่น การพุด การนิ่ง ซึ่งเป็นการปฏิบัติวิปัสสนาหมวดสัมปชัญญะบรรพตามลำดับ^{๒๗}

^{๒๕} สัมภาษณ์ คุณสุภา มาลากุล ณ อยุธยา, เจ้าหน้าที่ฝ่ายข้อมูลสำนักงานโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร, ๑๙ มีนาคม ๒๕๕๔.

^{๒๖} ศาสตราจารย์ ดร. ทินกร นาคะตะ, พระพุทธศาสนากับสังคมไทย, หน้า ๔๗.

^{๒๗} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗ /๓๐.

ประมวล เพ็งจันทร์ มีจุดมุ่งหมายของการปฏิบัติก็เพื่อให้เห็นร่างกายตามที่กำลังปรากฏ อยู่ซึ่งถ้าทำได้ก็เท่ากับลบมโนภาพตัวตนบุคคล ชายหญิง หล่อ สวย ขี้เหร่ โดดเด่นเป็นสง่าหรือต่ำต้อย น้อยหน้าออกไปจากใจได้และพร้อมจะส่องสำรวจเข้าไปดูความเป็นกายอย่างละเอียดในขั้นต่อไป นอกจากนั้นการมีสัมปชัญญะอย่างบริบูรณ์จะเป็นฐานสำคัญของสมาธิจิตกล่าวได้ว่าผู้มีสัมปชัญญะ ในความเคลื่อนไหวของกายเท่ากับมีที่ตั้งของสมาธิไม่ขาดสายบวกกับสมาธิก็ย่อมเห็นทะเลห้วงลงเข้าไปในกายเพื่อเห็นความจริงยิ่ง ๆ ขึ้นไป และการฝึกการรู้ตัวอยู่เป็นประจำจะทำให้จิตใจผ่องใส อ่อนโยน ช่วยผ่อนคลายความเครียดลดอารมณ์โกรธหรือโมโหร้ายได้ดังเช่น ประมวล เพ็งจันทร์ ทำให้มีความสุข หลายคนปรารถนาอยากมีความสุข และวิ่งตามออกไปหาความสุขนอกบ้านในรูปแบบที่ไม่ใช่แก่นสารสำคัญของชีวิตแท้จริงหรือบางคนกลับเข้ามาบ้านอาจจะนำปัญหาหรือความทุกข์กลับ เข้ามามากขึ้นด้วยซ้ำ เพราะฉะนั้นทำสมาธิฝึกทำให้หนึ่งสงบบ่อย ๆ จะพบว่าการทำสมาธินี้แหละที่จะมอบหนทางแห่งความสุขให้เราได้อย่างแท้จริง

ประมวล เพ็งจันทร์ ยังได้กล่าวไว้ในหนังสือที่ท่านเขียนไว้ว่าการได้ร่วมภาวนากับ กัลยาณมิตรแห่งชมรมจริยธรรมโรงพยาบาลศรีสังวาลย์ แม่ฮ่องสอน ทำให้มีโอกาสได้สนทนากันใน บรรยายาศแห่งปรโตโฆสะและโยนิโสมนสิการด้วยว่าเจตนาอันเป็นกุศลซึ่งประกอบด้วยฉันทะ และวิริยะ ของเธอหนังสือเล่มนี้จึงเกิดขึ้นภาวนาเป็นคำบาลีที่ไม่มีคำแปลเป็นไทยแต่ใช้ทับศัพท์จนกลายเป็น ภาษาไทยไปแล้ว ส่วนความหมายของคำจะเป็นเช่นไรก็ขึ้นอยู่กับบริบทของการใช้คำ แต่โดยกว้าง ๆ แล้ว หมายถึงกิจกรรมอย่างหนึ่งในทางพุทธศาสนาหากจะทำความเข้าใจในความหมายของภาวนาผ่านการ วิเคราะห์รูปศัพท์บาลีคำว่าภาวนา มีรูปวิเคราะห์ว่า “ภาเวตพพาติภาวนา” ความว่า “กุศลธรรมเหล่าใด ที่พึงทำให้เจริญงอกงามมากขึ้นกุศลธรรมเหล่านั้นชื่อว่าภาวนา”ตามความหมายของการวิเคราะห์ศัพท์นี้ ภาวนาหมายถึงการบ่มเพาะกุศลธรรมให้เจริญงอกงามขึ้นภายในเนื้อตัวของผู้บำเพ็ญภาวนาการทำความเข้าใจความหมายของคำว่าภาวนาเป็นเพียงแค่การครุ่นคิดหาความหมายของคำเท่านั้นแต่ความหมายที่ แท้จริงนั้นไม่สามารถเข้าถึงได้ด้วยการครุ่นคิดแต่จะสามารถเข้าถึงได้ด้วยการปฏิบัติภาวนาการปฏิบัติ ภาวนานั้นความหมายของการภาวนาจะปรากฏขึ้นใน ๒ ลักษณะคือ

๑. ภาวนาในความหมายของวิธีแห่งการปฏิบัติอันเป็นรูปแบบของการบำเพ็ญเพื่อให้เกิด ปัญญาญาณคือการรู้แจ้งในอารมณ์อันเป็นปัจจุบันขณะ

๒. ภาวนาในความหมายของผล อันได้แก่ปัญญาซึ่งเกิดจากการภาวนาที่เรียกว่า ภาวนามัยปัญญา

ภาวนามัยปัญหานี้คือสาระสำคัญของการบำเพ็ญภาวนา และสาระสำคัญนี้อยู่เหนือการ ครุ่นคิดถกเถียงกันแต่ปรากฏชัดต่อผู้ปฏิบัติภาวนาจนเกิดผล คือการรู้แจ้งอารมณ์ด้วยความเบิกบาน เหมือนการทำสัมปชัญญะในการเดิน การยืน การนั่ง การหลับ การตื่น การพูดและการนิ่ง (ย่อมทำ ความรู้สึกตัวในขณะที่เดิน ยืน นั่ง หลับ ตื่น พูด นิ่ง) หมายความว่า ผู้ปฏิบัติควรกำหนดรู้ในขณะที่เดิน

ยื่น และนั่งเหมือนกับหมวดอิริยาบถบรรพชณะง่วงนอนพึงกำหนดว่า ง่วงนอน จีบหนอ สัปหงกหนอ หนักหนอ เป็นต้น เมื่อง่วงนอนมากพึงเหยียดกายนอนแล้วกำหนดว่า นอนหนอ ๆ เป็นต้นโดยรับรู้รูปนามที่ปรากฏชัดในแต่ละขณะนั้นในขณะที่เริ่มต้นพึงกำหนดจิตตึ้นนั้นว่า ตึ้นหนอ จิตตังกล่าวไม่ปรากฏชัดในเวลาเริ่มปฏิบัติภายหลังเมื่อสมาธิมีกำลังแล้วผู้ปฏิบัติจึงสามารถกำหนดได้ย่อมเกิดปัญญาหยั่งเห็นว่ารูปนามที่เกิดขึ้นก่อนจะหลับได้ดับไปก่อนไม่ต่อเนื่องถึงขณะหลับ การหลับ คือการเกิดขึ้นของจิตที่ไม่สามารถทำการคิด กำหนด เห็น ได้ยิน หรือสัมผัส เป็นต้น รูปนามในขณะหลับก็ดับไปก่อนที่จะถึงขณะตื่นการตื่นคือการเกิดขึ้นของจิตที่ทำการคิดเป็นต้นได้ไม่มีตัวตนผู้นอนหรือผู้ตื่นอย่างแท้จริง และไม่มีสภาวะที่เที่ยงเป็นสุขบังคับบัญชาได้การหยั่งเห็นอย่างนี้ชื่อว่า อสัมโมหสัมปชัญญะ ในขณะพูดพึงกำหนดว่า อยากพูดหนอ พูดหนอ แต่การพูดทำให้ขาดสติ และส่งผลให้คิดฟุ้งซ่านในเรื่องราวที่ได้พูดภายหลังผู้ปฏิบัติจึงไม่ควรพูดกันระหว่างปฏิบัติธรรมยกเว้นมีเหตุสำคัญจริง ๆ เมื่อวิปัสสนาญาณแก่กล้าแล้วย่อมรับรู้จิตที่อยากจะพูด และรูปเคลื่อนไหวกระทบกันเมื่อพูดแล้วหยุดพูดก็พึงกำหนดรูปนามที่ประจักษ์ในขณะนั้นว่า “อยากหยุดหนอ หยุดหนอ นิ่งหนอ” เมื่อวิปัสสนาญาณมีกำลังมากขึ้นก็จะรู้ชัดว่ารูปนามที่เกิดขึ้นในขณะที่พูดได้ดับไปก่อนไม่ต่อเนื่องถึงขณะนิ่งแม้จิตที่ต้องการจะนิ่งและรูปนั้นก็เกิดขึ้นแล้วดับทันทีในขณะนั้นการหยั่งเห็นอย่างนี้จัดเป็น อสัมโมหสัมปชัญญะ

๔.๑.๘ สรุปกระบวนการสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ของ ประมวล เพ็งจันทร์

การศึกษากระบวนการสร้างคุณค่า และความหมายใหม่ของ ประมวล เพ็งจันทร์ ในการดำเนินชีวิตตามแนวพุทธทำให้เกิดการมองเห็นคุณค่า และความหมายโดยการเข้าใจคุณค่า และความหมายด้วยตัวของตัวเอง กล่าวคือทำให้ความหมายในปัจจุบันภายในมากกว่าภายนอกในทัศนะของ ประมวล เพ็งจันทร์ นั้นจะอย่างไรให้การใช้ชีวิตอยู่อย่างมีความสุขโดยการหาความหมายที่แท้จริงของชีวิตผ่านประสบการณ์การเรียนรู้อันเป็นการรู้ต่อสภาวะปัจจุบันขณะในการมองเห็นจากจิตใจภายในโดยผ่านการเชื่อมโยงให้สอดคล้องกับแนวคิดตามหลักพุทธศาสนาโดยการสัมผัสรับรู้แห่งจิต (Consciousness) จุดเด่นของแนวคิด ประมวล เพ็งจันทร์ คือให้ความหมายของการใช้ชีวิตให้เป็นรูปธรรมโดยผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์โดยตรง

๔.๑.๘.๑ แนวคิดความหมายของชีวิตในความหมายของ ประมวล เพ็งจันทร์ ผ่านมุมมองทางการเรียนรู้กระบวนการสร้างคุณค่า และความหมายใหม่ตามทฤษฎี

แนวคิดความหมายของชีวิตในความหมายของ ประมวล เพ็งจันทร์ ตรงกับทฤษฎี Transformative Learning คือการที่ได้เรียนรู้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากประสบการณ์จริงอันได้รับการท้าทายต่อโลกทัศน์ของตน และในที่สุดก็จะเกิดการเปลี่ยนแปลงระบบคุณค่า และโลกทัศน์นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทั้งโลกทัศน์ (Affective Attributes) ความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Attributes) และพฤติกรรม (Psychomotor Attributes) คือมีการเปลี่ยนแปลงอย่างครบถ้วนในทุกด้านการใช้

ชีวิตของ ประมวล เพ็งจันทร์ แสดงให้เห็นถึงการมีวัฒนธรรมสถานการณ์ต่าง ๆ ของทุกช่วงชีวิตโดยช่วงเฉพาะที่เห็นได้ชัดเจนตั้งแต่เริ่มก้าวเดินซึ่งเป็นเป้าหมายในการดำเนินชีวิตอย่างแท้จริงคุณสมบัติเหล่านี้เกี่ยวพันกับการทำงานทำกิจกรรมความสนใจ และความคิดเห็นมีแบบแผนของการใช้ชีวิตเป็นความสนใจส่วนตัวการแบ่งรูปแบบในการดำรงชีวิตลักษณะจิตวิทยาทางสังคม (Psychographics) จากแนวทางการศึกษาจากทฤษฎีของการใช้ชีวิตพบว่า ประมวล เพ็งจันทร์ ใช้แบบแผนของการใช้ชีวิตเพื่อลดความไม่สอดคล้อง และความไม่สมดุลในค่านิยมโดยการแปลความหมายเหตุการณ์ที่ล้อมรอบตัวเขาพร้อมทั้งทำนายเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นด้วยการกระทำเช่นนี้ทำให้ค่านิยมมีความคงทนถาวร (Psychographics) เป็นเทคนิคที่นักวิจัยใช้เพื่อวัดการใช้ชีวิต ความสนใจ ความคิดเห็น ความสุขที่แท้จริง คือจุดหมายปลายทางของการทำความดีจุดหมายปลายทางอยู่ที่การทำความดี และมีความสุข ความสุขกับความดีเป็นเรื่องเดียวกันรูปแบบการดำเนินชีวิต (Life Styles) โดยแสดงออกในรูปของกิจกรรม (Activities) ความสนใจ (Interests) ความคิดเห็น (Opinions) อย่างสมบูรณ์ถือเป็นต้นแบบที่รู้จักภาระหน้าที่ที่ควรกระทำของตนทั้งนี้ขึ้นอยู่กับค่านิยม และรูปแบบการดำเนินชีวิตรูปแบบการดำเนินชีวิตถูกกำหนดขึ้นโดยประสบการณ์ในอดีตตามลักษณะของบุคคล และสถานการณ์ในขณะนั้น ดังนั้นรูปแบบการดำเนินชีวิตจะขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ เช่นวัฒนธรรม ค่านิยม สภาพแวดล้อม วัฒนธรรมย่อยชนชั้นทางสังคม กลุ่มอ้างอิง ครอบครัว อารมณ์และบุคลิกภาพของการประสบความสำเร็จ (Fulfilled) และผู้ที่ยึดถือหลักการ (Believer) ยึดถือหลักการ (Principle oriented) ประมวล เพ็งจันทร์ เป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือเป็นบุคคลที่มีการศึกษาสูง และเป็นระดับมืออาชีพเข้าใจโลกและเหตุการณ์สำคัญเป็นอย่างดีมีความตื่นตัวที่จะแสวงหาความรู้อย่างกว้างขวางสนใจกิจกรรมสนใจกับอาชีพครอบครัว และการดำรงชีวิตการใช้เวลาว่าง ประมวล เพ็งจันทร์ เปิดรับความคิดใหม่ ๆ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ การตัดสินใจโดยการใช้เหตุผลมีความสุข และเชื่อมั่นในตนเองเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดในการดำเนินชีวิตตามทฤษฎีเหล่านี้

๔.๑.๘.๒ แนวคิดความหมายของชีวิตในความหมายของ ประมวล เพ็งจันทร์ ผ่านมุมมองทางการเรียนรู้กระบวนการสร้างคุณค่าและความหมายเชิงพุทธ

ประมวล เพ็งจันทร์ มีทัศนะมุมมองการเรียนรู้ผ่านมุมมองทางการเรียนรู้กระบวนการสร้างคุณค่าดังนี้

๑. การอธิษฐานตั้งจิตเป็นขั้นตอนแรกที่จะต้องเกิดขึ้นก่อนซึ่งหมายถึงความตั้งใจหรือการเตรียมความพร้อมให้กับตนเองให้พร้อมทั้งสี่ด้าน คือ ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาโดยให้พร้อมสมบูรณ์ก่อนการเรียนรู้

๒. การเคารพหรือน้อมใจพร้อมเป็นขั้นตอนการเตรียมความพร้อมซึ่งเน้นไปที่จิตใจที่พร้อมรับประสบการณ์ที่จะได้เรียนรู้ในทุก ๆ สถานการณ์โดยไม่มีเงื่อนไขไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้น

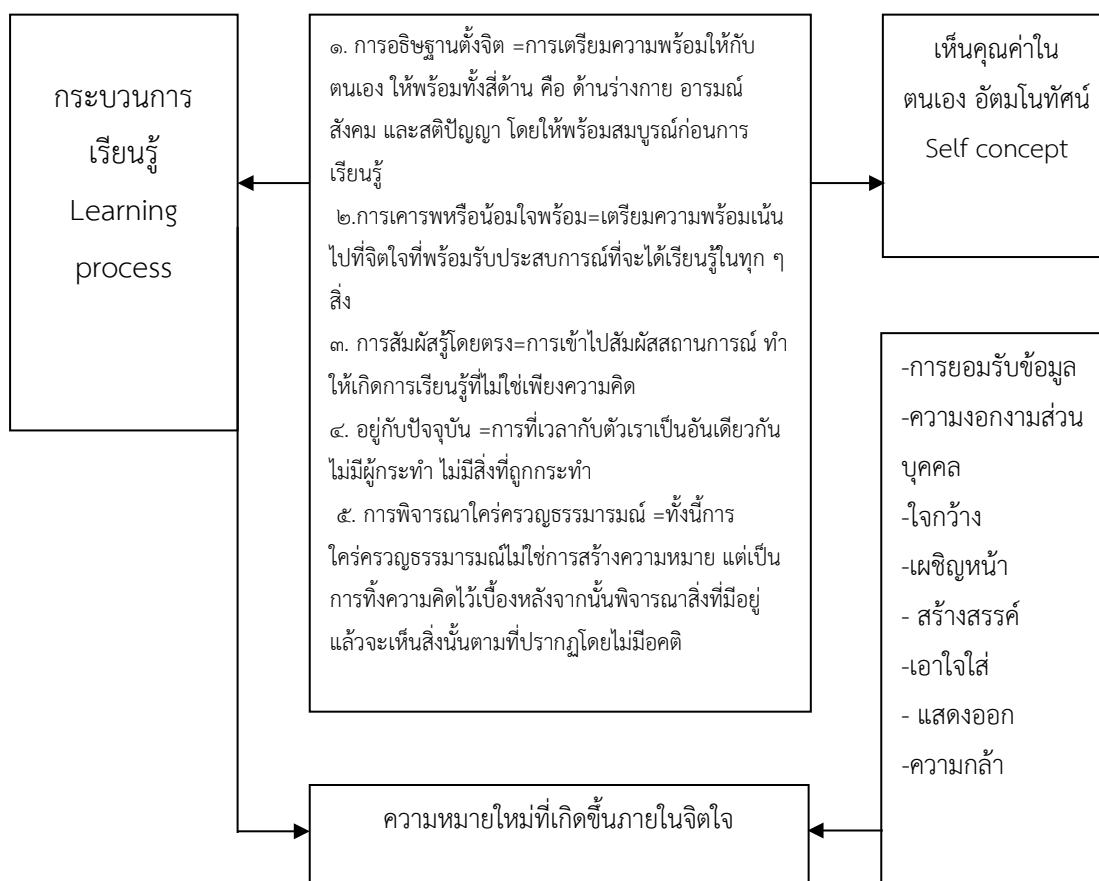
ประมวลจะนุ่มรับโดยไม่ขัดขึ้นเพราะประมวลถือว่าเป็นบทเรียนอันล้ำค่าสำหรับการเรียนรู้สิ่งสำคัญในการน้อมใจเคารพคือการรับรู้สิ่งนั้นด้วยจิตใจที่นุ่มนวลอ่อนโยน

๓. การสัมผัสรู้โดยตรงคิดว่าความรู้จากความคิดยังไม่เพียงพอจึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิธีการเรียนรู้ที่ไม่ใช่การเรียนรู้เชิงทฤษฎีแต่คือการเข้าไปสัมผัสสถานการณ์ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ไม่ใช่เพียงความคิดแต่เป็นการสัมผัสรู้โดยตรงทำให้เกิดความรู้จากข้อเท็จจริงที่ได้ประสบกล่าวคือเปลี่ยนจากการเรียนรู้ด้วยความคิดมาสู่การลงมือปฏิบัติซึ่งการสัมผัสรู้โดยตรงในแบบของประมวล เพ็งจันทร์ คือการเดินอันทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวเรากับหนทางซึ่งในระหว่างที่ประมวลเดินกลับบ้านนั้นเขาเห็นรายละเอียดในปรากฏการณ์ที่ได้เผชิญหลายอย่างเข้าใจความหมายในสิ่งๆ ใด ๆ พุดถึงแต่เมื่อเทียบกับตอนขับรถผ่านกลับไม่สามารถประทับความรู้สึกที่ลุ่มลึกแบบนั้นได้

๔. อยู่กับปัจจุบัน คือการที่เวลากับตัวเราเป็นอันเดียวกันไม่มีผู้กระทำไม่มีสิ่งที่ถูกกระทำ มีแต่การกระทำกล่าวคือเป็นการเจริญสติให้เข้ามาเกี่ยวข้องกับอริยาบถอยู่ตลอดเวลาพิจารณา ธรรมารมณ์ที่เข้ามากระทบกับทวารทุกด้าน

๕. การพิจารณาใคร่ครวญธรรมารมณ์ ถือว่าเป็นกระบวนการหลังจากสงบระงับความ พุ่งชานออกจากความคิดมาสู่การสำนึก และ การพิจารณานี้จะทำให้เกิดปัญญาการพิจารณาใคร่ครวญธรรมารมณ์นี้เปรียบเหมือนการเดินทางภายในแม้ว่าเราจะรับรู้ปรากฏการณ์จากโลก

รูปภาพที่ ๖ กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างคุณค่าและความหมายใหม่แบบ ประมวล เพ็งจันทร์



โดยกระบวนการทั้งหมดนี้จะเกิดขึ้นไม่ได้เลยถ้าหาก ประมวล เพ็งจันทร์ ไม่มีสิ่งหนึ่งที่เรียกว่าพื้นฐานของชีวิตคือสำนึกรู้แห่งจิต (Consciousness) หมายถึงจิตเป็นธรรมชาติรู้เรียกว่า วิญญาณ และเจตสิกเป็นตัวรับ และทำหน้าที่แปลความหมายรู้คือรู้ในขั้น ๕ ประการความหมายโดย ศัพท์ (ศัพท์นัย) ขั้น คือ กอง หมู่ หมวด ได้แก่ ๑. รูป ๒. เวทนา ๓. สัญญา ๔. สังขารเป็นนามธรรม ๕. วิญญาณ ประมวล เพ็งจันทร์ที่มีความเชื่อ และความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาอย่างที่สุดเชื่อมั่นใจ ในหลักคำสอนสอนของพระพุทธเจ้าในฐานะที่เป็นบุคคลต้นแบบ (ตลาคตโพธิสัตว์) ความศรัทธาของ ประมวล เพ็งจันทร์เป็นปัจจัยที่สำคัญเป็นกำลังของจิตเป็นความรู้สึกที่มั่นคงในการรับรู้จะเกิดเป็น พละ วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญาเพราะเชื่อในโพธิสัตว์จึงเกิดเป็นความประสงค์ให้เกิดการเดินทางสู่อิสระภาพขึ้นในกาลนี้ และประสบการณ์ในครั้งนี้ทำให้เขาได้เรียนรู้ถึงสิ่งที่ยังติดค้างอยู่ในตัวตนซึ่งแต่ละเหตุการณ์ทำให้ประมวลเข้าใจความหมายในสภาวะที่ได้ประสบอย่างชัดเจนอย่าง เช่น ความหิวโหย ความไร้เกียรติ ความเมตตากรุณา การเรียนรู้จากสภาวะเหล่านี้ทำให้ประมวลได้มองเห็นสาระที่แท้จริงของชีวิตว่าอวิชชาอันเป็นเหตุแห่งทุกข์เพราะฉะนั้นการดำเนินชีวิตต่อจากนี้ประมวลจึงมีความตั้งใจที่จะเรียนรู้มโนเพาะให้เกิดปัญญาก้าวข้ามพ้นจากทวิภาวะไม่รู้ถึงการดำรงอยู่ที่แบ่งแยกจากนี้ ความคิดจะเป็นอิสระ และจิตวิญญาณจะก้าวไปสู่ฟากฝั่งแห่งความพ้นทุกข์ในที่สุด

๔.๑.๙ เปรียบเทียบการสร้างคุณค่าจากความหมายเดิมสู่ความหมายใหม่ดังนี้

ความหมายเดิม

๑. มองโลกแบบแยกส่วน (Atomism) โดยเชื่อว่าองค์ประกอบย่อยของวัตถุสามารถดำรงอยู่อย่างอิสระ ดังนั้นจึงเชื่อการดำรงอยู่ของปัจเจกชน
๒. รู้จักความหมายของจิต วิญญาณ และ เจตสิก ผ่านการศึกษาเรียนรู้ (อวิชา)
๓. ลังเลกับความกลัว ไม่กล้า ขาดความเชื่อมั่น ไม่กล้าเผชิญ
๔. นามปรมัตถ์
๕. เน้นให้ความสำคัญของวัตถุสารที่เหนือจิตวิญญาณ
๖. เน้นความสำคัญของวัตถุการได้มาซึ่งเงินทอง
๗. เชื่อว่าความจริงต้องเป็นระบบและมีความแน่นอน
๘. ใช้ส่วนใหญ่อยู่กับการทำงาน
๙. ความหมายเกิดจากการคิด

ความหมายใหม่

๑. มองโลกแบบองค์รวม (Wholism) เน้นความคิดเชิงตรรกะและเหตุผล

๒. รู้จักความหมายของจิต วิญญาณ และ เจตสิก โดย ผ่านชั้น ๕ ได้แก่ ๑.รูป ๒.เวทนา ๓.สัญญา ๔.สังขาร ๕.และ ๕.วิญญาณ โดยการปฏิบัติให้เห็นอย่างรู้แจ้ง
๓. กล้า เชื้อมั่น พร้อมเผชิญ กิเลส โดยการออกเดินสู่อิสราภาพ
๔. มีจิตปรมาตม
๕. เน้นความสำคัญของพลังงาน และจิตวิญญาณ
๖. เน้นความสำคัญของคุณค่าความเป็นมนุษย์
๗. เชื่อว่าโลกตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงและหลากหลาย
๘. เดินทางสายกลาง
๙. จิตและกายเป็นตัวเชื่อมโยงกับปรากฏการให้เกิดเป็นความหมาย
๑๐. มีเป้าหมายชีวิตที่ชัดเจนขึ้น รู้ว่าต้องการอะไร อยู่เพื่ออะไร เพื่อใคร เพื่อจะทำอะไร
๑๑. ความหมายเกิดจากการสำนึก

๔.๒ โจน จันโต

โจน จันโต หรือ "โจน บ้านดิน" ปราชญ์ชาวบ้านผู้มีอุดมการณ์และความเชื่อมั่นมีแบบแผนในการดำเนินชีวิตตามแบบเศรษฐกิจพอเพียง ถือเป็นบุคคลต้นแบบในการดำเนินชีวิตและเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ทักษะและเทคนิค การตัดสินใจ ผลิตผลงานบ้านดินที่เขาสร้างเองและยังเป็นผู้เชี่ยวชาญในการสร้างบ้านดินของประเทศไทยจนได้รับการขนานนามว่าเป็นคนจนผู้ยิ่งใหญ่ที่มีคุณธรรมจริยธรรมในเรื่องความพอเพียงที่อาศัยความเชื่อมั่นศรัทธาที่มีต่อตัวเอง สามารถวิเคราะห์ปัญหาที่เขาประสบพบเจอจนสามารถเผชิญหน้ากับปัญหานั้น จนสามารถคิดวิเคราะห์ที่คิดขึ้นได้เอง และนำมาใช้ในการแก้ปัญหาเป็นเทคนิควิธีโดยนำองค์ความรู้ ทั้งทางกว้างและทางลึกที่คิดเอง ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย เป็นองค์ความรู้ และเทคนิคที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหา กระบวนการทางความคิดในการสร้างกระบวนการเรียนรู้โดยการใช้ทักษะด้านภูมิปัญญาที่ได้สั่งสมมาจนเกิดการเรียนรู้รวมไปถึงการสร้างเป็นอัตลักษณ์และความภาคภูมิใจให้กับตนเอง ครอบครัว และชุมชน กระตุ้นจิตสำนึกให้เกิดความจงรักภักดีต่อส่วนรวมสร้างค่านิยมที่มีร่วมกัน เอาชนะใจตัวเอง ชนะกระแสสังคม ชนะระบบเงินตรา และใช้ชีวิตอยู่อย่างสำนึกรู้จักทั้งการบูรณาการภูมิปัญญาร่วมกับศาสตร์ต่าง ๆ ได้อย่างกลมกลืน มีความรู้ที่เท่าทันและปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงท่ามกลางยุคแห่งทุนนิยมที่พรั่งพร้อมไปด้วยความทันสมัย เพื่อสร้างความยั่งยืนให้เกิดขึ้นในอนาคต

๔.๒.๑ พื้นฐานของชีวิต

ในขอบข่ายเนื้อหาส่วนนี้จะเป็นการวิเคราะห์องค์ประกอบหรือธรรมชาติของชีวิตในทัศนะของ โจน จันได ว่ามีมุมมองโดยทั่วไปเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตความสามารถที่มนุษย์แตกต่างจากสรรพสิ่งทั้งมวลทำให้มนุษย์ปรับตัว และสร้างสรรค์สังคม และวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องไม่หยุดยั้งการเรียนรู้ที่ทรงคุณค่าคือการเรียนรู้ในการสร้างสังคมที่คนทุกกลุ่มในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขเป็นการเรียนรู้ที่จะเห็น และใช้ศักยภาพของตนเอง และคนรอบข้างมาผสานกันเพื่อให้เกิดความสร้างสรรค์ เชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพในความเป็นมนุษย์เรียกว่าศักยภาพแห่งความเป็นมนุษย์นั่นคือศักยภาพแห่งการเรียนรู้สูงสุด คือการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงตัวเองโดยการศึกษาวิเคราะห์กระบวนการสร้างคุณค่า และความหมายใหม่ตรงกับทฤษฎี (Transformation learning) คือการเรียนรู้แล้วกลายเป็นคนใหม่โดยสิ้นเชิงคือโลกทัศน์วิธีคิดจิตสำนึกเปลี่ยนใหม่หมดกลายเป็นคนที่เห็นความเป็นหนึ่งเดียวของทั้งหมดจิตใจเป็นอิสระเบาสบายปลอดโปร่งมีความสุขอย่างลึกล้ามีมิติจิตอันไพศาลต่อเพื่อนมนุษย์ และสรรพสิ่งมีความถ่อมตัวมีสัมพันธภาพใหม่กับคนอื่น และสิ่งอื่นเป็นบุคคลที่สามารถเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติกับคนที่เกี่ยวข้องทำให้สามารถฝ่าสถานการณ์ที่ยากไปสู่ความสำเร็จได้อานาคตของมนุษยชาติจึงอยู่ที่การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตัวตนหรือการปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อสร้างการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานปัจจัยหลัก (Core Elements) ของ Transformation learning

ปัจจัยหลักมี ๖ ประการ^{๒๘}ในการพัฒนาเพื่อสะท้อนความคิดให้เป็นเรื่องของการเรียนรู้ด้านจิตใจ (Affective) ทั้งหมดมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันนำไปสู่การสะท้อนความคิดที่มีพลังปราชญ์ชาวบ้านโจน จันไดที่เสนอแนวหลักคิดวิธีการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาผ่านกระบวนการการปฏิบัติลองผิดลองถูกเรียนรู้ท่ามกลางการเผชิญปัญหาถอดสรุปบทเรียนจนตกผลึกจนกลายเป็นภูมิปัญญาสามารถนำไปปฏิบัติจนได้แก่นของหลักคิด และวิธีการเริ่มจาก

๑. ประสบการณ์ของปัจเจกบุคคล

ประสบการณ์นี้หมายรวมทั้งประสบการณ์ที่โจน จันได ผ่านพบมาแล้ว และประสบการณ์ในชีวิตโดยจะเป็นข้อมูลสำหรับนำมาพูดคุยแลกเปลี่ยนการตีความหรือสะท้อนคิดเพื่อตรวจสอบ และทำความเข้าใจระบบคุณค่าของแต่ละปัจเจกบุคคลเพื่อทำความเข้าใจความคิดความเชื่อหรือโลกทัศน์ที่เปลี่ยนแปลงไปของตนโดยการสะท้อนคิดอย่างจริงจังร่วมกันอย่างอิสระไม่กังวลว่าความคิดเห็นของตนจะเหมือนหรือต่างจากของคนอื่นจะช่วยส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดี โจน จันไดกล่าวว่า

^{๒๘} ศ.นพ.วิจารณ์พานิช, “เรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง” ตีความจากหนังสือ Transformative Learning in Practice : Insight from Community, Workplace, and Higher Education by Jack Mezirow, Edward W. Taylor and Associates, 2009.

"ผมเคยไปอยู่กรุงเทพ ๗ ปีไม่เคยกินอ้มเลย และถามตัวเองว่าชีวิตเราทำงานให้ใครผมก็เลยกลับบ้านไปเป็นชาวบ้านแต่ผมก็ไม่ได้อยู่อย่างชาวบ้านเพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ปลูกผักเพื่อขายยิ่งปลูกยิ่งไม่เหลืออะไรทั้ง ๆ ที่ชีวิตเป็นเรื่องง่าย ๆ แต่ทำไมคนส่วนใหญ่ทำให้ชีวิตซับซ้อนจนไม่มีเวลาคิดถึงตัวเองคิดถึงแต่งงาน งาน หาเงิน และใช้เงินทำงานหนักขนาดนี้แล้วไม่พอกินก็ต้องคิดแล้ว"

จากประสบการณ์ของ โจน จันใดทำให้เรียนรู้การใช้ชีวิตสรุปได้ใจความว่า คนที่มีความสุขคือคนที่ไม่มีมากมีแต่พออยู่พอกินแล้วชีวิตก็จะเบาขึ้นไม่ว่าอะไรก็ตามถ้ามีมากเกินไปก็เป็นของเสีย เป็นภาระ

๒. การสะท้อนความคิดอย่างจริงจัง

การสะท้อนทางความคิดมี ๓ แบบ คือ

๒.๑ Content Reflection สะท้อนคิดสิ่งที่เรารับรู้รู้สึกคิด และทำคือการตอบคำถาม What

๒.๒ Process Reflection สะท้อนคิดว่าเรารับรู้รู้สึกคิด และทำอย่างไรคือการตอบคำถาม How

๒.๓ Premise Reflection สะท้อนคิดว่าทำไมเราจึงรับรู้รู้สึกคิด และทำคือการตอบคำถาม Why โดยการตอบคำถาม Why จะทำให้เกิดการสะท้อนคิดอย่างจริงจัง (Critical Reflection) คือทำให้เกิดการตรวจสอบความเชื่อหรือคุณค่าเดิมโดยนี้เป็นรูปแบบของการสะท้อนคิดที่เรารู้จักและใช้กันน้อยที่สุดเชื่อว่าการมีทักษะ และวัตรปฏิบัติในการใช้การสะท้อนคิดอย่างจริงจังนั้นเป็นพัฒนาการด้านการเรียนรู้ขั้นสูง (Mature Cognitive Development)

สิ่งที่สะท้อนให้เห็นความจริงของการใช้ชีวิตที่เขารับรู้มาตลอดการใช้ชีวิตคือการทำงานกับบ้านดิน โจน เล่าประสบการณ์ว่า

"ทำงานบ้านดินมา ๑๐ ปี รู้สึกว่าเหนื่อยจึงอยากพักบ้านดินทำเมื่อไหร่ก็ได้แต่สิ่งที่อยากทำจริง ๆ ในตอนนี้คือการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พื้นบ้านแท้ ๆ มาเพาะปลูกการเก็บเมล็ดพันธุ์มีความสำคัญว่าการทำบ้านดินเพราะความรู้ในการทำบ้านดินเรียนรู้ได้ง่ายทำเมื่อไหร่ก็ได้แต่เมล็ดพันธุ์บวันจะหายไปจากโลกทุกวันการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ต้องรีบทำไม่อย่างนั้นจะหายไปจากโลกต้องเร่งรีบเก็บรักษาไว้"

๓. สนทนา

เพื่อให้การเรียนรู้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงภายในได้อย่างแท้จริงบุคคลต้นแบบต้องมีทักษะในการพูดคุยประชุมกันแบบสนทนา (Dialogue) ซึ่งตรงกันข้ามกับการอภิปราย (Discussion) เพราะสนทนาจะช่วยให้มีการตรวจสอบ และเปิดเผยสิ่งที่ซ่อนอยู่ลึก ๆ ภายในใจของแต่ละคนออกมาไปสู่การเปลี่ยนแปลงทั้งส่วนบุคคล (Personal Transformation) และการเปลี่ยนแปลงปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในกลุ่ม (Social Transformation) ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทั้งสองแบบ

จะส่งเสริมซึ่งกันและกันนำไปสู่พลวัตของ Transformation learning ในกระบวนการสุนทรียสนทนา “คุณอำนวย” (Facilitator) บุคคลต้นแบบมีส่วนในการกระตุ้นให้มีการตีแผ่ข้อมูลลึก ๆ ออกมาในวงสุนทรียสนทนาโดยการตั้งคำถาม “คิดอย่างไรจึงทำสิ่งนั้นหรือทำอย่างนั้น” หรือ “แล้วอย่างไรอีก” เพื่อให้มีการเผยความในใจในระดับความเชื่อและคุณค่าออกมาสุนทรียสนทนาจะช่วยให้เข้าใจ “ชายแดนของความหมาย” (Edge of Meaning) ของแต่ละปัจเจกบุคคล และไขข้อจำกัดนั้นให้กว้างออกไปได้การจะบรรลุสภาพนี้ได้ต้องมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

๔. มุมมอง/วิธีการที่ครบด้าน (Holistic)

มุมมองวิถีชีวิตของปราชญ์ชาวบ้านคุณโจน จันโต เป็นวิถีที่เรียบง่ายไม่ฟุ้งเพื่อใช้ชีวิตแบบสมถะมีความซื่อสัตย์เป็นคนมีคุณธรรมยึดหลักตามแนวพุทธศาสนาไม่มีปัญหาทางการเงินทุกคนให้การยอมรับนับถือใช้ชีวิตอย่างคนที่พออยู่พอกินไม่ทะยานอยากไปตามกิเลสฝ่ายต่ำใช้ชีวิตแบบมีสติ ปฏิเสธสังคมบริโภคนิยมวัตถุนิยมเน้นมิติทางจิตใจเป็นกัลยาณมิตรอยู่ร่วมกับธรรมชาติหลักคิด และวิถีชีวิตของชาวบ้านที่ไม่มุ่งเน้นที่วัตถุเป็นสิ่งที่คนในยุคสมัยนี้ควรนำไปเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิต ด้านภูมิปัญญาชาวบ้านในการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์วิธีการในการทำงานสามารถนำไปใช้ปฏิบัติในระดับชั้นได้เป็นอย่างดี การแก้ปัญหาไม่ว่าเป็นปัญหาความยากจนหรือปัญหาอะไรก็ตามที่เรา กำลังเผชิญอยู่ต้องใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหา มีความรู้ความเข้าใจกับสิ่งนั้น และมีวิธีการความสามารถในการบริหารจัดการข้อเสนอที่ผ่านการเรียนรู้ในประสบการณ์ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตเป็นชุมทรัพย์ทางปัญญาที่ต้องนำมาใช้ในการพัฒนาจึงจะสามารถฝ่าวิกฤตการณ์ทุกอย่างที่เรา กำลังเผชิญอยู่ได้มีหลักในการระดมความคิดต้องใช้ทรัพยากรอะไรบ้างใช้งบประมาณเท่าไรตอนนี้มีอยู่เท่าไรต้องกู้มาเท่าไรจะคุ้มค่าหรือไม่ตั้งคำถามหาคำตอบทุกประเด็นให้ชัดเจนเมื่อคิดแล้วต้องลงมือทำด้วยตัวเอง แต่ถ้าเพียงแต่คิดเพื่อเสนอให้คนอื่นทำจะไม่ได้ผลยึดถือคติคิดแล้วต้องลงมือทำ^{๒๙}

๕. ให้ความสำคัญต่อบริบท (Context)

การให้ความสำคัญต่อบริบทเป็นการทำความเข้าใจเชิงลึกต่อบึงจายส่วนบุคคล และปัจเจกเชิงสังคม และวัฒนธรรมทำให้เป็นการเรียนรู้ที่ไม่แคบหรือไม่แยกส่วนจากความเป็นจริงดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่าประสบการณ์ของแต่ละคนจะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้

๖. ความสัมพันธ์ที่อยู่บนฐานของความจริงใจ

การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงมีความเลือนไหลอยู่ตลอดเวลาไม่มีหลักมันให้ยึดแต่ทีมเรียนรู้ต้องการสิ่งที่ยึดมั่นบางอย่างเป็นหลักให้ยึดเพื่อทำให้การเรียนรู้ประสบความสำเร็จ และสิ่งที่

^{๒๙} ผศ.อรรถพล อุษายพันธ์, “หลักคิดของปราชญ์ชาวบ้าน”, มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง **มติชนรายวัน** ประจำวันอาทิตย์ที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๔๘ [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://district.cdd.go.th>. [๒๑ มี.ค. ๖๐].

มันคงนั้นก็คือความจริงใจที่มีต่อตนเอง และต่อเพื่อนร่วมเดินทางเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงในความเป็นจริงกระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงเป็นทั้งเป้าหมาย (End) และวิธีการ (Means) คือในกระบวนการเรียนรู้นั้นจะค่อย ๆ สังสมองงามปัจจัยหลักทั้ง ๖ ของการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงไปพร้อม ๆ กับเกิดผลการเปลี่ยนแปลงขึ้นภายในตน

๔.๒.๒ แนวคิดก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ในการประยุกต์ใช้หลักการที่เป็นปัจจัยหลัก ๖ ด้าน จำเป็นต้องปฏิบัติอยู่ภายใต้หลักการใหญ่ของ Transformation learning เพื่อให้บรรลุผลของ Transformation learning อย่างเต็มประสิทธิภาพไม่ใช่ทำอย่างไรเป้าหมาย

๑. โจน จันโต กับแนวความคิดในการจัดการ

โจน จันโต ซึ่งบางครั้งก็เรียกตนเองว่า “คนนอกกระบวน” เป็นบุคคลมีภูมิปัญญาชาวบ้านและนำภูมิปัญญามาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาตนเองได้เป็นอย่างดีจากการดำรงชีวิตจนประสบผลสำเร็จ และสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวตนเชื่อมโยงคุณค่าจากอดีตกับปัจจุบันได้อย่างเหมาะสมองค์ความรู้ของ โจน จันโต มีความหลากหลายตามความถนัด และการปฏิบัติของแต่ละคนซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่มีการหล่อหลอมซึมซับบ่มเพาะประสบการณ์ค้นคว้าทดลองโดยตนเองโดยใช้วิถีชีวิตของตนเองเป็นห้องทดลองขนาดใหญ่ผ่านการทดสอบความถูกผิดคิดสรรกลั่นกรองจนเกิดประโยชน์นำไปสู่สิ่งที่มีคุณค่าแก่ชีวิตแก่ผืนแผ่นดินทั้งที่เป็นมรดก และทั้งที่เป็นสมบัติทางปัญญาในการสร้างบ้านดินสามารถถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้สืบสานต่อไป ดังนี้

๑.๑ ใช้ปัญหาทำงานแทนเงินตรา ในการคิดวิเคราะห์เพื่อให้ทราบถึงปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่เกิดจากตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันว่ารากฐานของตนเองมีความเป็นมาอย่างไรมีทรัพยากรอะไรบ้าง เช่น ทุนทางปัญญา ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่ในมีจำนวนเท่าไรชีวิตหรือชุมชนต้องการอะไร อะไรคือสิ่งที่จำเป็น อะไรคือสิ่งที่ต้องการนำมาใช้ในการวิเคราะห์ของตนเองเพื่อให้เกิดความเข้าใจ และทราบถึงความจำเป็นและความต้องการที่แท้จริงอีกทั้งเป็นผู้เลือกคัดสรรอะไรควรรับหรือควรปฏิเสธรับแล้วควรปรับให้เข้ากับชีวิตได้อย่างไรเป็นการรู้เท่าทันสิ่งเร้าจากปัจจัยภายนอก

๑.๒ การสร้างกระบวนการเรียนรู้จากความเชื่อมั่นที่ว่าถ้ามนุษย์เกิดปัญญาจะสามารถแก้ปัญหาได้มีวิธีการพัฒนาคนให้เกิดปัญญาในการทำงานร่วมกันโดยกระบวนการในการสร้างคนเข้ามามีส่วนร่วมแทนอำนาจสั่งการใช้วิธีการทำงานโดยชักชวนคนเข้าร่วมจากกลุ่มเล็ก ๆ ก่อนทำให้เกิดผลงานเห็นชัดเจนมีตัวอย่างรูปธรรมพิสูจน์ได้จนเกิดการยอมรับว่าสามารถทำได้จริงจึงขยายผลไปสู่กว้างชักชวนสร้างแนวร่วมให้คนเข้าร่วมกระบวนการมากขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อคิดวิเคราะห์แล้วต้องลงมือทำด้วยตัวเอง แต่ถ้าเพียงแต่คิดเพื่อเสนอให้คนอื่นทำจะไม่ได้ผล ดังนั้นจะต้องยึดถือคิดแล้วต้องลงมือปฏิบัติ

๑.๓ ปราชญ์ชาวบ้าน โจน จันโต ในฐานะเป็นบุคคลต้นแบบ

ปราชญ์ชาวบ้านผู้ที่ชาวบ้านให้การยอมรับนับถือ และให้ความศรัทธาคุณสมบัติส่วนตัว ที่ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนรอบด้าน การเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมที่ดีมีความซื่อสัตย์มีจิต สาธารณะและมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวมอีกทั้งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ไปใช้แก้ปัญหาภัยพิบัติอย่างการสร้างบ้านดิน และการเก็บรวบรวมเมล็ดพันธุ์พืชรวมไปถึงภารกิจในการ ถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีคุณค่าที่มีอยู่ในตนเองให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมโดยส่วนรวมวิถีชีวิตของ โจน จันใด ส่วนใหญ่ดำเนินชีวิตตามแนวทางของหลักเศรษฐกิจพอเพียงแทบทั้งสิ้นเป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่าย สมถะส่วนใหญ่ยึดหลักธรรมตามคำสั่งสอนของศาสนาพุทธในการดำเนินชีวิตที่พออยู่พอกินมีสติ ปฏิเสธสังคมบริโภคนิยมวัตถุแต่เน้นมิติทางจิตใจเป็นกัลยาณมิตรอยู่ร่วมกับธรรมชาติเป็นผู้เสียสละ เพื่อส่วนรวมหลักคิด และวิถีชีวิตของปราชญ์เป็นสิ่งที่คนในยุคสมัยนี้ควรได้เรียนรู้และนำไปเป็น แบบอย่างในการดำรงชีวิต ภูมิปัญญา วิธีการในการทำงานสามารถนำไปใช้ปฏิบัติในระดับบุคคล และ ชุมชนได้เป็นอย่างดีในการแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยใช้ปัญญาความรู้ความเข้าใจกับสิ่งนั้น และมีวิธีการ ความสามารถในการบริหารจัดการข้อเสนอที่ผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตเป็น ชุมทรัพย์ทางปัญญาที่ต้องนำมาใช้ในการจัดการชุมชนของตนเอง

๒. ภูมิปัญญาท้องถิ่น : เครื่องมือในการจัดการตนเอง

ปัจจุบันเป็นยุคแห่งข่าวสารข้อมูลที่นับวันโลกยิ่งไร้พรมแดนส่งผลกระทบต่อส่วน ต่าง ๆ ของสังคมไทยทั้งทางตรงและทางอ้อมการตอบรับกระแสวัฒนธรรมจากต่างถิ่นโดยเฉพาะอย่าง ยิงวัฒนธรรมตะวันตกที่เข้ามามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ยิ่งยุคสมัยที่ทำให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และละทิ้งภูมิปัญญาเดิมอย่างสิ้นเชิง และ ก่อให้เกิดปัญหาในสังคมมากมายการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาสังคมให้มีความยั่งยืน เนื่องจากองค์ความรู้ทุกสิ่งทุกอย่างที่คิดขึ้นได้เอง และนำมาใช้ในการแก้ปัญหาด้วยเทคนิควิธีที่คิดเอง ทำเองทั้งในแนวทางกว้าง และทางลึกลงมาประกอบในการตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ และช่วยในการ ดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย

๒.๑ การรู้จักตนเอง และการเรียนรู้อย่างเท่าทัน

แนวทางการพัฒนาประเทศไทยที่ผ่านมาใช้ฐานความรู้ทาง “วิทยาศาสตร์” ซึ่งโดยการ พิสูจน์ข้อเท็จจริงโดยใช้หลักเหตุ และผลการให้ความสำคัญต่อความรู้ทางวิทยาศาสตร์นำมาใช้ในการ พัฒนาสังคมให้มีความทันสมัยแต่ขณะเดียวกันในสังคมต่าง ๆ ต่างก็มีวัฒนธรรมที่หลากหลายที่ล้วน เกิดจากภูมิปัญญาที่สร้างขึ้นมามีด้วยตนเองอีกทั้งยังเป็นแรงผลักดันด้วยความภาคภูมิใจของตนเองอีก ด้วยเข้าใจเรื่องภูมิปัญญาต้องมีการผสมผสานองค์ความรู้ที่หลากหลาย และต้องมีการปรับตัวในการ เรียนรู้ของตนเองต้องมีความต่อเนื่อง และปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ซึ่งการปรับตัวนี้เราเรียกว่า

“Situated Knowledge”^{๓๐} ทำให้เกิดเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ตนเองอย่างผสมผสานกลมกลืนกับสถานการณ์ปัจจุบัน และมีความเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง^{๓๑}

๒.๒ ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง

การความรู้ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้เริ่มจากเรื่องง่าย ๆ คือเรื่องเกี่ยวกับปัจจัย ๔ ได้แก่ อาหาร ยา รักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยประกอบในการดำรงชีวิตมีการผสมผสานวิธีต่าง ๆ มาใช้ในชีวิตประจำวันการดำรงอยู่ของการใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมแล้วการเปิดรับสิ่งใหม่ ๆ ที่ดีเข้ามาติดต่อกับภูมิปัญญาเก่าก็นับเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และสืบสานลมหายใจของแผ่นดินสอดคล้องกับคติธรรมของพระธรรมดิลกคือ “ไม่หลงของเก่าไม่เมาของใหม่” ที่ว่าไม่หลงของเก่าหมายความว่าอดีตที่ผ่านมาบางสิ่งอาจไม่เหมาะสมกับกาลสมัยเช่น ภาษา การแต่งกาย อาหารรวมทั้งประเพณีต่าง ๆ จึงต้องมีการปรับประยุกต์ของเก่าคือ “เรามีของเก่าแต่ไม่ถึงกับหลงขณะเดียวกันก็ไม่เมาของใหม่มีความรักใคร่สามัคคีช่วยเหลือแบ่งปันกันด้วยภูมิปัญญาของตนเองในด้านต่าง ๆ เกิดเป็นความเข้มแข็งพร้อมรับผลกระทบจากภายนอกได้^{๓๒}

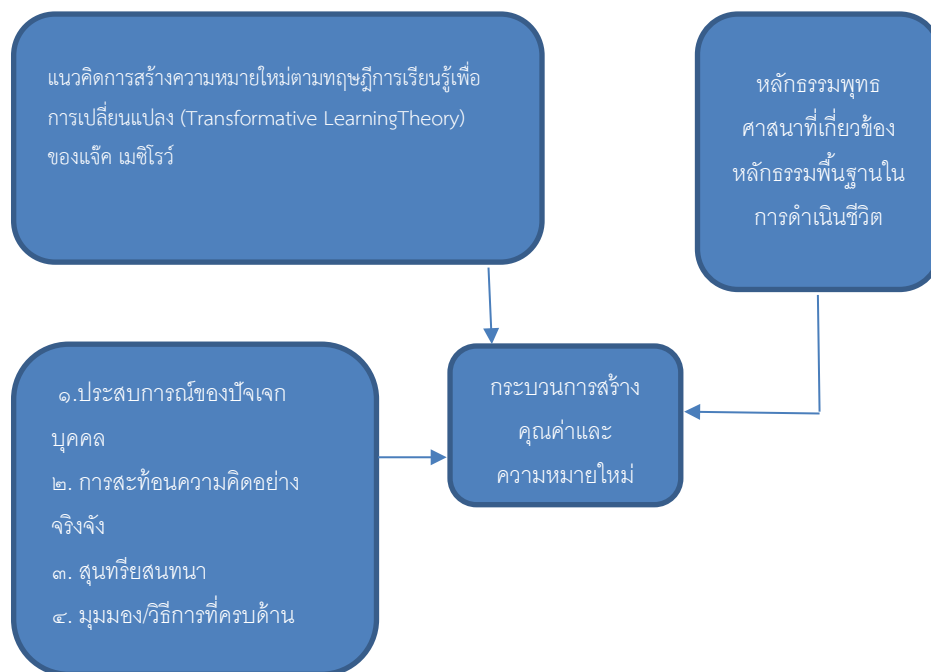
ท่ามกลางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และต่อเนื่องทำให้การพัฒนาการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงเพื่อความยั่งยืนจึงเป็นเรื่องท้าทายจากการวิเคราะห์มีหลายทฤษฎีมาประกอบกันจุดสำคัญคือการพัฒนาทักษะในการนำเอากรอบความคิดความเชื่อระบบคุณค่าของตนเองออกมาตรวจสอบประเมินใคร่ครวญไตร่ตรองผ่านประสบการณ์ชีวิตทั้งในอดีต และในปัจจุบัน จนในที่สุดกรอบความคิดของตนเปลี่ยนแปลงไปการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงนี้มีทั้งส่วนที่เป็นการเรียนรู้ภายในด้วยตัวคนเดียว และส่วนที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่นได้แก่ ๑. ประสบการณ์ของปัจเจกบุคคล ๒. การสะท้อนความคิดอย่างจริงจัง ๓. สนทนา ๔. มุมมอง/วิธีการที่ครบด้าน (Holistic) ๕. ให้ความสำคัญต่อบริบท ๖. ความสัมพันธ์ที่อยู่บนฐานของความจริงใจ โดยยึดแนวคิดการสร้างความหมายใหม่บนประสบการณ์เดิมตามทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning Theory) ของแจ๊ค เมซีโร่ว่าความหมาย และความสำคัญของแนวคิดการสร้างความหมายใหม่ดังแผนผังดังนี้

^{๓๐} Ganjanapan. A. **The Complex Method of Community Research: Dynamic and Potential of Community Development**, (Bangkok: NRCT. Thailand, 2544).

^{๓๑} Pongpit, S., Nunthasuwat, W., and Raekpinit, J., **The Learning Process to Sustainable Development**, (Bangkok: Charoenwit Press. Thailand, 2545).

^{๓๒} Dulyakasem, U. and Gnamwitayapong, O., **Education System and Community: Conceptual and Suggestion for Research**, (Bangkok: Plan Printing. Thailand, 2540).

รูปภาพที่ ๗ ความสำคัญของแนวคิดการสร้างความหมายใหม่



๔.๒.๓ การดำเนินชีวิตเปลี่ยนความหมาย

มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มองหาจุดหมายบางอย่างในการดำเนินชีวิต โจน จันโต ก็เป็นหนึ่งคนที่มองหาเป้าหมายในชีวิตอย่างเช่นคนทั่วไปในทัศนะคติของโจน จันโตมักจะได้อินคนพูดเสมอว่า ทำเพื่อลูกหาไว้ให้ลูกแล้วก็ต้องขยันขันแข็งทำงานอย่างหนักบ้างก็ว่าต้องสร้างเนื้อสร้างตัวต้องทำมาหากินต้องสร้างความมั่นคงให้กับชีวิตนี่คือเป้าหมายที่ทุกคนตั้งเอาไว้เหล่านี้คือเหตุผลหลักที่ทำให้คนขยันทำงานอย่างทุ่มเททุกคนมุ่งหน้าสร้างอนาคตกันอย่างจริงจังการทำงานหนักความขยัน และความมุ่งมั่นเป็นสิ่งที่ดีเป็นสิ่งที่จำเป็นในการมีชีวิตอยู่ความเกียจคร้านทำให้เกิดความทุกข์ยาก และปัญหาแต่ความขยัน และความมุ่งมั่นที่ผิดสร้างความทุกข์ และปัญหาให้มากกว่าความขี้เกียจ โจนมองเห็นความขยันและความมุ่งมั่นเป็นเป้าหมายในชีวิตแต่คนส่วนมากกำลังมุ่งไปในทิศทางที่ผิดดูเหมือนทุกสิ่งที่เราทำ ทุกความพยายามที่เรา กำลังมุ่งมั่นล้วนแล้วแต่เป็นการทำลาย บางครั้งก็อดสงสัยว่าสิ่งที่โจนคิดผิดแปลกไปจากคนอื่นหรือไม่คนหลายล้านคนกำลังทำงานหนักแบบปากกัดตีนถีบเพื่อทำลายทุกอย่างที่ขวางหน้าทุกวินาทีคือการทำลายล้างเมืองทั้งเมืองเกิดจากการทำลายภูเขา ทำลายแร่ธาตุ ทำลายป่า ทำลายน้ำ ทำลายพืชสัตว์ ทำลายอากาศ เพื่อที่เราจะได้ภาคภูมิใจกับตึกสูง ๆ ทางต่างระดับที่สวยงามอาหารทุกค่าน้ำทุกหยดที่ดื่มกินเราได้มาจากการทำลายน้ำ และอากาศโดยใช้สารเคมีบีบคั้นมันออกมา เวลาถึงก็ต้องมีพลาสติกห่อหุ้มล้วนแล้วแต่ทำลายชีวิตอื่น ๆ รวมทั้งชีวิตเราไปด้วย โจนกล่าวว่า

“ผมไม่มีเป้าหมายเพราะอนาคตเป็นสิ่งที่เราไม่รู้แต่ละขณะมีสิ่งที่จำเป็นของมันอยู่สิ่งที่จำเป็นที่สุดตอนนี้คือเก็บเมล็ดพันธุ์ผมก็ทุ่มเทเวลากับสิ่งนี้จะทำได้แค่นั้นก็เป็นอีกเรื่องแต่ขอให้ได้ทำเป้าหมายในชีวิตของผมไม่เหมือนคนทั่วไปที่คิดถึงความสำเร็จอะไรสักอย่างความสำเร็จหรือล้มเหลวไม่มีความหมายกับชีวิตผมในตอนนี้สิ่งที่สำคัญที่สุด คือผมได้เรียนรู้อะไรบางอย่างจากการทำสิ่งนั้น ๆ ผมไม่ได้แสวงหาความสำเร็จไม่ได้ผลักดันความล้มเหลวผมยินดีรับทั้งสองอย่างถ้าเกิดขึ้นแล้วผมได้เรียนรู้เมื่อเกิดขึ้นแล้วผมหลงไปกับมันไหม ผมสูญเสียอารมณ์หรือความรู้สึกไปกับมันไหมอะไรทำนองนี้ต่างหากที่ผมเฝ้าดูผมถึงทำทุกอย่างที่อยากทำโดยไม่กลัวว่าจะผิดพลาดหรือล้มเหลวเพราะนั่นไม่ใช่เป้าหมายผมต้องการเรียนรู้เพื่อที่จะพัฒนาตัวเองเพื่อให้ชีวิตง่ายขึ้นเพื่อให้เข้าใจตัวเองมากขึ้น”

๔.๒.๔ การพึ่งพาตัวเองเปลี่ยนความหมาย

การพึ่งพาตัวเองในความหมายของ โจน จันได ไม่ใช่หมายถึงการปลีกตัวเองออกไปจากสังคม และก้มหน้าก้มตาผลิตข้าวของต่าง ๆ ด้วยตัวเองทุกอย่างทุกอย่างแต่อย่างใดบางที่อาจจะต้องค่อย ๆ กลับมาจัดเรียงความเข้าใจใหม่เมื่อพบกับชีวิตแบบ “พึ่งพาตนเอง” แม้ลมหายใจแลกของโจน จันไดจะได้พบกับคำว่าพึ่งพาตนเองมาตั้งแต่จำความได้จากวิถีชีวิตพออยู่พอกินของหมู่บ้านเล็ก ๆ เกิดขึ้นกลับทำให้คนที่เติบโตในครอบครัวชาวนามีความอับอายในชีวิตที่เป็นอยู่ และตัดสินใจพาตัวเองห่างออกจากความเป็นอยู่เดิม แต่แล้วความต่างของวิถีชีวิตก็ทำให้เกิดคำถามกับชีวิตที่เป็นอยู่เวลาในแต่ละวันที่ต้องหมดไปกับการทำงานหนัก ๆ ให้ได้สิ่งตอบแทนที่เรียกว่า “เงิน” เพียงเพื่อมาจ่ายค่าเช่าบ้านทั้งที่ตัวเองมีบ้านที่ไม่ต้องเช่ามาจ่ายค่าอาหารได้เพียงมีภาระงานเพื่อประทังชีวิตไปวัน ๆ และมาจ่ายค่าเดินทางไปกลับระหว่างห้องพักกับที่ทำงานทั้ง ๆ ที่สามารถหาเลี้ยงตัวเองได้จากผืนดินของบ้านตัวเอง ๗ ปีในกรุงเทพกับชีวิตที่ยาก และไม่ได้เรียนรู้อะไรทำให้การตัดสินใจของ โจน จันได ตัดสินใจเดินทางออกจากกรุงเทพ และพาตัวเองคืนสู่สามัญเริ่มต้นวิถีชีวิตแบบเรียบง่ายที่เขาคุ้นเคยในวัยเด็กโดยใช้ชีวิตแบบ “พึ่งตนเอง” และ “เพื่อตัวเอง”

จากที่เคยต้องทำงานในวันละ ๘ ชั่วโมงเหลือเพียงทำงานวันละ ๓๐ นาทีซึ่งสามารถเลี้ยงคน ๖ คนได้สบาย และวิถีชีวิตเช่นนั้นยังเปิดโอกาสให้คนธรรมดา ๆ มีโอกาสได้เรียนรู้การพึ่งพาตนเองในเรื่องที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน ๔ อย่าง “บ้านดิน” ณ ปัจจุบัน โจน จันไดทำภารกิจสุดท้ายพร้อมๆ กับการใช้ชีวิตแบบ “พึ่งพาตนเอง” โดยมีผู้สนใจหลากหลายเข้ามาอบรมอยู่อย่างต่อเนื่อง

“ใครที่ว่าการพึ่งพาตนเอง คือการทำอะไรเองหมดนั้นไม่ใช่มันง่ายแค่ลงมือทำลองดูหากเกิดการผิดพลาดจากการลงมือทำเราจะได้ในสิ่งที่เราไม่มีวันเสียซึ่งเป็นความรู้ที่มีคุณค่ามากกว่าท่องจำเป็นไหน ๆ”^{๓๓}

การพึ่งพาตนเองตรงกับหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาว่าด้วยการพึ่งพาตนเอง หรือพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนานั้นมีอยู่หลายประการเป็นการเฉพาะ เช่นนาถกรรมธรรมซึ่งประกอบด้วยองค์ธรรมสำคัญ ๑๐ ข้อว่าด้วยธรรมอันเป็นการสร้างที่พึงคุณธรรมอันทำให้ตนเป็นที่พึ่งของตนเองได้ประกอบด้วย

๑. ศีล หมายถึง ความประพฤติดีงาม, ระเบียบวินัย, อาชีวบริสุทธิ์
๒. พาหุสัจจะ หมายถึง การศึกษา - การเฝ้าหาความรู้
๓. กัลยาณมิตตตา หมายถึง คบคนดีมีกัลยาณมิตร, ปรีक्षा
๔. โสวัจสตา หมายถึง เป็นคนง่ายรับฟังเหตุผล
๕. กิงกรณียะสุ ทุกขตา หมายถึง ขวนขวายกิจการ, ทำได้สำเร็จ ฯลฯ
๖. ฌัมมกามตา หมายถึง รู้รัก, ไคร่ธรรม, รับรู้ - รับฟัง
๗. วิริยารัมภะ หมายถึง ขยันหมั่นเพียร, ละชั่วทำดี, เข้มแข็ง
๘. สันตุฏฐี หมายถึง สันโดษ, พอใจกับสิ่งที่หามาได้โดยชอบ
๙. สติ หมายถึง ความมีสติ, ไม่ประมาท
๑๐. ปัญญา หมายถึง รู้คิด, พิจารณา, เข้าใจสรรพสิ่งตามความเป็นจริง

องค์ธรรมอันเป็นการ "สร้างที่พึ่ง" นี้เป็นคุณธรรมอันทำให้ตนเป็นที่พึ่งแห่งตนยังประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นให้สำเร็จดัง เช่น โจน จันโต ในการสร้างบ้านดินและสังฆเม리트พันธ์ และเป็นการกำลังหนุนในการบำเพ็ญคุณงามความดีทั้งหลายด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่ ๙ เมื่อวิเคราะห์เทียบเคียงกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาข้อนี้แล้ว จะเห็นความประสานสอดคล้องเป็นไปในแนวทางเดียวกันโดยที่เศรษฐกิจพอเพียงไม่เพียงแต่มุ่งประสงค์ให้เกษตรกร และในวงที่กว้างขวางออกไป คือประชาชนทั้งชาติได้พึ่งพาตนเองได้ในทางเศรษฐกิจเท่านั้นแต่ยังหมายความคลุมถึงการมีความมั่นคงในการที่จะเป็น "อิสรภาพ" จากการครอบงำของกระแสโลกในเชิงวัตถุนิยม และบริโภคนิยมต่าง ๆ ทั้งประชาชนยังสามารถกำหนดความ

^{๓๓} โจน จันโต, งานเก็บเม리트พันธ์คืองานสุดท้ายในชีวิตผม, (กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, ๒๕๕๕), หน้า ๙๔-๙๕.

เป็นอยู่ของตนเองด้วยสติปัญญาความพากเพียรความสันโดษโดยมีองค์ธรรมที่พระพุทธศาสนา
เกื้อหนุนอยู่ด้วย^{๓๔}

๔.๒.๕ รู้จักพอประมาณเปลี่ยนความหมาย

ปัจจุบันนี้การต้องการทางด้านปัจจัยสี่นั้นได้กลายเป็นค่านิยมที่ยึดติดกับวัตถุจึงทำให้คน
เราต้องใช้จ่ายเกินความจำเป็น และทำให้เกิดเป็นความต้องการที่ไม่รู้จักความพอดีมีความคิดที่คิดเอา
แต่ได้ฝ่ายเดียวจึงกลายเป็นปัญหา และภาระของสังคมสิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เกิดจากความไม่รู้จักคำว่า
พอประมาณในวัตถุสิ่งของทำให้ขาดความรู้จักพอในความหมายของคำว่ารู้จักพอประมาณ^{๓๕} คือ
ความพอดีตามมีตามได้ความรู้จักพอประมาณตามพระพุทธศาสนา คือความพอใจในสิ่งที่ตนมีพอใจได้
วย ปัจจัย ๔ มีผ้านุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรคตามมีตามได้ และเป็นอยู่อย่างมี
ความสุขด้วยเครื่องเลี้ยงชีพตามที่หาได้ด้วยความสามารถอันชอบธรรมของตนเรื่องความรู้จัก
พอประมาณนี้จึงเป็นทั้งหลักคำสั่ง และคำสอนของพระพุทธศาสนาในเบื้องต้นสอดคล้องกับการ
ดำเนินชีวิตของ โจน จันใด สิ่งแรกที่เขาคิดคือถึงคือเรื่องปัจจัย ๔ เป็นหลักได้แก่ อาหาร บ้าน เสื้อผ้า
และยา คนต้องรู้จักพอประมาณในการเสาะแสวงหาปัจจัย ๔ โจน คิดว่าถ้ามนุษย์ได้มาซึ่งปัจจัย ๔
ด้วยความยากลำบากแสดงว่าเขากำลังล้มเหลวในชีวิตการจะมีบ้านสักหลังไม่ใช่เรื่องที่ยุ่งยาก และ
ลำบาก โจนได้มีโอกาสได้ไปเห็นบ้านดินของชาวอินเดียแดงกลับมาก็ลองทำดูทุกวันใช้เวลา ๒ ชั่วโมง
ผ่านไป ๓ เดือนเขาได้บ้านมาแล้ว ๑ หลัง

“บ้านดินเริ่มต้นจากศูนย์คนเราไม่มีเงินเลยก็มีบ้านได้เราใช้วัสดุธรรมชาติที่มีในท้องถิ่น
ถ้าไม่พอใจเราจะทุบพังลงมันก็จะกลายเป็นดินเหมือนเดิมบ้านดินยังมีคุณสมบัติในการควบคุมอุณหภูมิ
โดยตัวมันเอง ไม่ต้องใช้แอร์ ไม่ต้องก่อไฟก็อยู่ได้สบายทุกคนมีสิทธิ์ที่จะมีบ้านได้ของให้รู้จักประมาณ
และมีแรงทำเท่านั้นจะทำให้รู้ว่าเรามีศักยภาพมากขึ้นแค่ไหนคนที่ทำบ้านดินแล้วหลายคนมีความรู้สึก
เปลี่ยนไปไม่ต้องพึ่งวิศวกรเขาก็ทำได้ ผู้หญิงที่มาร่วมทำบ้านดินเขารู้สึกว่ามีอำนาจรู้สึกภูมิใจในตัวเอง
ผมจึงรู้สึกที่บ้านดินเป็นจุดเริ่มต้นของการกลับมาสู่การเป็นมนุษย์ที่เต็ม”^{๓๖}

^{๓๔} มนูญ มุกข์ประดิษฐ์, การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริกับ
หลักธรรมในพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓),
หน้า ๘ และ ๑๒๒.

^{๓๕} พระราชเวที (สมพงษ์ พรหมวิโส ป.ธ.๙), สัททวิเสสวิคิตะ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประดิษฐ์
พัทธ์, ๒๕๓๖), หน้า ๙๙.

^{๓๖} โจน จันใด, งานเก็บเมล็ดพันธุ์คืองานสุดท้ายในชีวิตผม, (กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, ๒๕๕๕),
หน้า ๒๘.

ความรู้จักพอประมาณ^{๓๗} ได้เริ่มจากสมมติฐานภายใต้จิตสำนึกที่มีอยู่ใน โจน จันใด และเป็นหลักคำสอนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติที่ต้องคำนึงถึงศีลธรรมในการประกอบสัมมาอาชีวะเพื่อให้ได้มาเพื่อปัจจัย ๔ โดยมีสติปัญญาควบคุมความอยาก และกำหนดเป้าหมายของการดำเนินชีวิตไปสู่การมีคุณภาพ และจิตวิญญาณที่อิสระดังเช่นทัศนะของโจน จันใดดังเป็นตัวอย่างตามที่กล่าวมาข้างต้น

๔.๒.๖ ความสันโดษเปลี่ยนความหมาย

เมื่อทรัพย์คือปัจจัยสี่เป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตถ้าแล้วรู้จักพอก็เป็นสุข” คำว่า สันโดษ แปลว่าความยินดีเฉพาะในสิ่งที่มีอยู่หรือความพอใจเท่าที่มีตามฐานะของตนหมายความว่าตนเองแสวงหาปัจจัยสี่หรือมีปัจจัยสี่ คือเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มเครื่องประดับเช่นใดก็พอใจตนเองมีอาหารการกินสุขสมบุรณ์หรือพออยู่พออยู่ได้ก็พอใจตนเองมีบ้านที่อยู่อาศัยขนาดไหนก็พอใจตนเองมีความสามารถดูแลรักษาพยาบาลในระดับใดก็พอใจเป็นต้น ความพึงพอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่นี้จึงถือว่า “เป็นทรัพย์อย่างยิ่ง” ไม่มีทรัพย์สินที่เป็นปัจจัยสี่ใด ๆ จะเทียบเท่าได้นั้นคือผลสุดท้ายก็จะประสบกับความสุขที่แท้จริงโดยไม่หลงมกมายกับวัตถุสิ่งของมากเกินไปความสันโดษ กล่าวคือความไม่โลภชื่อว่า สันตุฏฐิ สันโดษ คือความไม่โลภ^{๓๘}

สันโดษ ความยินดี ความพอใจ ความยินดีด้วยของของตนซึ่งได้มาด้วยเรี่ยวแรงความเพียรโดยชอบธรรมความยินดีด้วยปัจจัยสี่ตามมีตามได้ความรู้จักอิมรู้จักพอ มี ๓ ประการ คือ

๑. ยถาลาภสันโดษ ยินดีตามที่ได้ยินดีตามที่พึงได้ คือตนได้สิ่งใดมาหรือเพียรหาสิ่งใดมาได้เมื่อเป็นสิ่งที่ตนพึงได้ไม่ว่าจะหยาบหรือประณีตก็ยินดีพอใจด้วยสิ่งนั้นไม่ติดใจอยากได้สิ่งอื่นไม่เดือดร้อนกระวนกระวายเพราะสิ่งที่ตนไม่ได้ไม่ปรารถนาสิ่งที่ตนไม่พึงได้หรือเกินไปกว่าที่ตนพึงได้โดยถูกต้องชอบธรรมไม่เพ่งเล็งปรารถนาของที่คนอื่นได้ไม่ริษยาเขา

๒. ยถาลาภสันโดษ ยินดีตามกำลัง คือยินดีแต่พอแก่กำลังร่างกายสุขภาพ และวิสัยแห่งการใช้สอยของตนไม่ยินดีอยากได้เกินกำลังตนมีหรือได้สิ่งใดมาอันไม่ถูกกับกำลังร่างกายหรือสุขภาพ

^{๓๗} มัตตัญญูตา มาจากศัพท์ มตต+ชา+ตา ซึ่งมีรูปวิเคราะหดังนี้ มตตญญโน ภาโว = มตตญญูตา แปลว่า ความเป็นแห่งบุคคล รู้จักประมาณ ชื่อ มัตตัญญูตา อีกนัยหนึ่ง มตตญญู (มตต+ชา+รู) มีวิเคราะหว่า มตตาดิตี ปมาณ จูจจติ โภชน มตต ชานาติตี มตตญญู แปลว่า ประมาณท่านเรียกว่า มตตา บุคคลรู้จำนวนคือรู้ประมาณในโภชนะ เพราะเหตุนี้ จึงชื่อว่า รู้ประมาณ อ้างใน พระราชเวที (สมพงษ์ พรหมวิโส ป.๕.๙), **สัททวิเสสวิหะ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปะนิตพิพิธ, ๒๕๓๖), หน้า ๙๙.

^{๓๘} คำว่า “สันโดษ” มีรากศัพท์มาจากภาษาบาลี สันโตส และบางแห่งใช้คำว่า สันตุฏฐิ ซึ่งมีศัพท์มาจากธาตุเดียวกัน คือ ส+ตุส เขียนแบบสันสกฤตเป็น สันโตษะ แปลงเป็นภาษาไทยว่า สันโดษ แปลว่า ความเป็นบุคคลผู้มีความยินดีโดยสม่ำเสมอ

๓. ยถาสารูปสันโดษ ยินดีตามสมควร คือยินดีตามที่เหมาะสมกับตนอันสมควรแก่ฐานะฐานะแนวทางชีวิต^{๓๙}

ทัศนะของโจน จันโต ที่มีต่อในสภาวะปัจจุบันเขามองว่าถ้าเราไม่รู้จักสันโดษคือความยินดีกับสิ่งที่มีอยู่โดยเฉพาะทรัพยากรที่ใช้หล่อเลี้ยงชีวิตทุกวินาทีที่กำลังถูกผู้คนแข่งขันกันใช้ทำลายอย่างสนุกสนานชีวิตผู้คนเริ่มทุกข์ยากลำบากมากขึ้นหลายเท่าอย่างรวดเร็วเพราะคนเริ่มพบวิกฤติแทบทุกด้านวิกฤติทางเศรษฐกิจกระหน่ำเข้ามาอย่างรวดเร็วการเอาเปรียบทางเศรษฐกิจความอดอยากหนี้สิน ทำให้ความเครียดกลุ้ม และความกลัวแพร่ไปทั่วทุกหย่อมหญ้าหากเราไม่รู้จักในความยินดีในสิ่งที่ตนได้ พอใจในสิ่งที่ตนมีก็จะเกิดปัญหาตามที่กล่าวไว้ข้างต้น

“เงินมีความสำคัญแต่เงินไม่ใช่ความมั่นคงพระพุทธเจ้าเปรียบเทียบเงินเหมือนอสรพิษถ้าอยู่ใกล้เงินให้ระวังตัวเหมือนอยู่ใกล้อสรพิษมันจะกัดเรา”

จะเห็นได้ว่า โจน ไม่มีปรารถนาที่จะมีทรัพย์สินเงินทองมากเขายินดีเฉพาะในสิ่งที่มีอยู่หรือความพอใจเท่าที่มีตามฐานะของตนใช้ชีวิตให้เป็นปกติสุขอย่างเรียบง่ายอย่างอัตภาพดังที่กล่าวไว้ในข้างต้น

๔.๒.๗ ทางสายกลาง หรือ ความพอดี เปลี่ยนความหมาย

ทางสายกลาง (The middle way) ตรงกับภาษาบาลีว่า “มชฌิมาปฏิปทา” แปลตามรูปศัพท์ว่าข้อปฏิบัติที่มีในท่ามกลาง^{๔๐} ซึ่งหมายถึงข้อปฏิบัติที่เป็นกลาง ๆ เพื่อให้ถึงความดับแห่งปัญหา และดับทุกข์ด้วยปัญญา^{๔๑} ใช้ได้ดีกับแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติของ โจน จันโต ที่ดำเนินไปในทางสายกลางมีความพอเพียง และมีความพร้อมที่จะจัดการต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงซึ่งจะต้องอาศัยความรอบรู้รอบคอบ และระมัดระวังในการวางแผน และดำเนินการอย่างมีขั้นตอน มุ่งเน้นให้ใช้ชีวิตอยู่อย่างมีความสุขไม่กระเบียดกระเสียจนเกินสมควรจนไม่มีความสุขในชีวิต หากแต่อาจพุ่มเพื่อได้เป็นครั้งคราวตามอัตภาพแต่คนส่วนใหญ่มักใช้จ่ายเกินตัวเกินฐานะที่หามาได้

ทางสายกลางสามารถประยุกต์ใช้ได้ในทุกระดับทุกสาขาทุกภาคของเศรษฐกิจไม่จำเป็นจะต้องจำกัดเฉพาะเน้นการเลือกปฏิบัติอย่างพอประมาณมีเหตุมีผล และสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ตนเองได้การดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็นโดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมโจนสามารถนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของเขา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤตเพื่อความมั่นคง และความยั่งยืน

^{๓๙} ที.อ. (ไทย) ๑/๒๕๓, ม.อ. (ไทย) ๒/๑๘๘, อง.อ. (ไทย) ๑/๘๑, ชุททก.อ. (ไทย) ๑๕๙.

^{๔๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๕๗๐.

^{๔๑} ชุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๒๔/๒๔๘, ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๔/๓๖๙.

โจน จันโต ตัดสินใจไปใช้ชีวิตอยู่ในป่าที่จังหวัดเชียงใหม่เขาอยู่โดยไร้ซึ่งความสะดวกสบายทุกชนิดไม่มีน้ำประปา ไม่มีไฟฟ้า มีแต่ตัวเองกับธรรมชาติโดย โจน จันโตอาศัยอยู่ภายใต้หลังคาบ้านดินที่เขาสร้างเองกับมืออยู่อย่างง่าย ๆ ปลุกผักปลูกข้าวกินเองเขาไม่มีเงินเก็บเพราะคิดว่าเงินเก็บไว้ก็เอาแน่เอานอนไม่ได้แต่ข้าว และพืชผักปลูกไว้แล้วเลี้ยงชีวิตได้คนเราเกิดมาเพื่อที่จะชื่นชมกับการมีชีวิตอยู่แต่คนส่วนมากไม่มีโอกาสได้รู้สึกแบบนั้นเพราะว่าทุกคนให้ความสนใจของการมีเงินมีความมั่นคงไม่รู้จักรักการเดินทางสายกลาง มุ่งไปให้ความสนใจกับวัตถุมากกว่าจิตใจภายใน

“อย่างผมรู้สึกที่ผมเกิดมาชื่นชมความงดงามของการมีชีวิตอยู่ชื่นชมการเห็นชีวิตเกิดขึ้น ดำรงอยู่แล้วก็ดับไปมันเป็นความงดงามอย่างยิ่งแล้วก็ยังเป็นขั้นตอนที่เราได้เผชิญกับอะไรมากมายแล้วการฝ่าฟันเพื่อที่จะเข้าใจตัวเองเนี่ยมันเป็นขั้นตอนที่สนุกสนานท้าทายดีมากเลย”

๔.๒.๘ สรุปกระบวนการสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ของ โจน จันโต

แสดงให้เห็นว่าธรรมชาติของชีวิตในทัศนะของ โจน จันโต ว่ามีมุมมองโดยทั่วไปเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตทำให้มนุษย์ปรับตัว และสร้างสรรค์สังคม และวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องไม่หยุดยั้งการเรียนรู้ที่ทรงคุณค่าคือการเรียนรู้ในการสร้างสังคมที่คนทุกกลุ่มในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขเป็นการเรียนรู้ที่จะเห็นและใช้ศักยภาพของตนเอง และคนรอบข้างมาผสานกันเพื่อให้เกิดความสร้างสรรค์ เชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพในความเป็นมนุษย์เรียกว่าศักยภาพแห่งความเป็นมนุษย์นั่นคือศักยภาพแห่งการเรียนรู้สูงสุดคือการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงตัวเองโดยการศึกษาวิเคราะห์กระบวนการสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ตรงกับทฤษฎี (Transformation learning) ดังนี้

๔.๒.๘.๑ แนวคิด ความหมายของชีวิตในความหมายของ โจน จันโต ผ่านมุมมองทางการเรียนรู้กระบวนการสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ตามทฤษฎี

รูปแบบในการดำเนินชีวิตของโจน จันโต จัดอยู่ในประเภท กลุ่มผู้ปฏิบัติการ (Makers) โดยคนกลุ่มนี้จะมุ่งที่การปฏิบัติ (Actionoriented) ปรับตัว และสร้างสรรค์การเรียนรู้ที่ทรงคุณค่าคือการเรียนรู้ที่ใช้ศักยภาพของตนเองถึงแม้จะเป็นความรู้สึกล้มที่ที่เกิดจากประสบการณ์ตั้งแต่การไปใช้ชีวิตอยู่ที่กรุงเทพมหานคร และความอับอายความไม่สบายอยู่ภายในจิตใจ (Self-Examination with Feeling of Fear) ทั้งนี้เป็นการเปิดใจยอมรับผ่านการตั้งคำถามที่เกิดขึ้นในใจของตนเองจากภาวะดังกล่าวเขาได้เผชิญหน้ากับความกลัวอย่างลึกซึ้งเกิดเป็นวิกฤติที่เหมือนจะหาทางออกไม่ได้ทำให้โจน จันโต หันมาหาคำตอบที่อยู่ภายในใจของตนเองทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงอันจะนำไปสู่การเปลี่ยนมโนทัศน์ของเขาไปอย่างสิ้นเชิงทำให้ โจน จันโต เป็นบุคคลที่มีความรู้ทั้งด้านความคิด หลักการ อุดมคติ และค่านิยมให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวทำให้เขามีความสง่างามในการใช้ชีวิตในแบบที่ตนเองเป็นเขาดำรงชีวิตกลมกลืนอยู่กับโลก สิ่งแวดล้อม สามารถคิดเชิงบวกเพื่อสร้างสรรค์โลกด้วยตัวของเขาเอง โจน จันโต ถือว่าเป็นบุคคลที่มีมโนภาพแห่งตน (Self concept)

ความคิดของเขามีหน่วยที่คิดเป็นระบบประกอบด้วยการรับรู้คุณลักษณะของสิ่งที่เป็นตัวตน และการรับรู้ความสัมพันธ์ที่ตัวนั้นมีกับอื่นเหมือนที่ โจน จันโตพยายามสร้างปฏิสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนมนุษย์ที่อยู่ในสังคมในแง่ของการสร้างคุณค่าเพื่อให้เกิดการพัฒนาเป็นความหมายใหม่โดยอาศัยประสบการณ์ของการปะทะสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลรอบข้างดูจากกิจกรรมที่ โจน เช่นการสร้างบ้านดินการสอนทำบ้านดินการอบรมการใช้ชีวิตเพื่อความพอเพียงบุคคลจะประเมินคุณภาพแห่งตนออกมาเป็นการเห็นคุณค่าในตนเองเป็นการตัดสินใจว่าผลงานตนเองที่มาจากความสามารถทำให้เกิดเป็นความหมายใหม่ ทั้งนี้คุณค่าที่แสดงออกมาล้วนผ่านมาจากประสบการณ์ความสำเร็จ และการกระทำต่าง ๆ ได้บรรลุตามเป้าหมายส่งผลให้เป็นที่ประจักษ์ต่อสังคมกลายเป็นความรู้สึกเชื่อมั่นถึงความสามารถที่จะก้าวไปถึงคุณค่า (Value) ที่ตั้งไว้

๔.๒.๘.๒ แนวคิดความหมายของชีวิตในความหมายของ โจน จันโต ผ่านมุมมองทางการเรียนรู้กระบวนการสร้างคุณค่าและความหมายเชิงพุทธ

การเรียนรู้กระบวนการสร้างคุณค่า และความหมายเชิงพุทธเป็นขั้นตอนการดำเนินชีวิตที่มุ่งเน้นให้ผู้ที่ได้สัมผัส รับรู้ ด้วยตัวเองจากการบูรณาการตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติทั้งด้าน กาย จิตใจ และปัญญาอันเป็นพื้นฐานในการพัฒนาชีวิตของต้นแบบดังนี้

๑. การพึ่งพาตัวเองในความหมายของ โจน จันโต ไม่ใช่หมายถึงการปลีกตัวตัวเองออกไปจากสังคม และก้มหน้าก้มตาผลิตข้าวของต่าง ๆ ด้วยตัวเองทุกสิ่งทุกอย่างแต่อย่างไรบางที่อาจจะต้องค่อย ๆ กลับมาจัดเรียงความเข้าใจใหม่เมื่อได้ฟังคำพูดของเกษตรกรที่พบกับชีวิตแบบ “พึ่งพาตนเอง” แม้ลมหายใจแรกของโจน จันโตจะได้พบกับคำว่าพึ่งพาตนเองมาตั้งแต่จำความได้จากวิถีชีวิตพออยู่พอกินของหมู่บ้านเล็ก ๆ เกิดขึ้นกลับทำให้คนที่เติบโตในครอบครัวชาวนามีความอับอายในชีวิตที่เป็นอยู่และตัดสินใจพาตัวเองห่างออกจากความเป็นอยู่เดิม

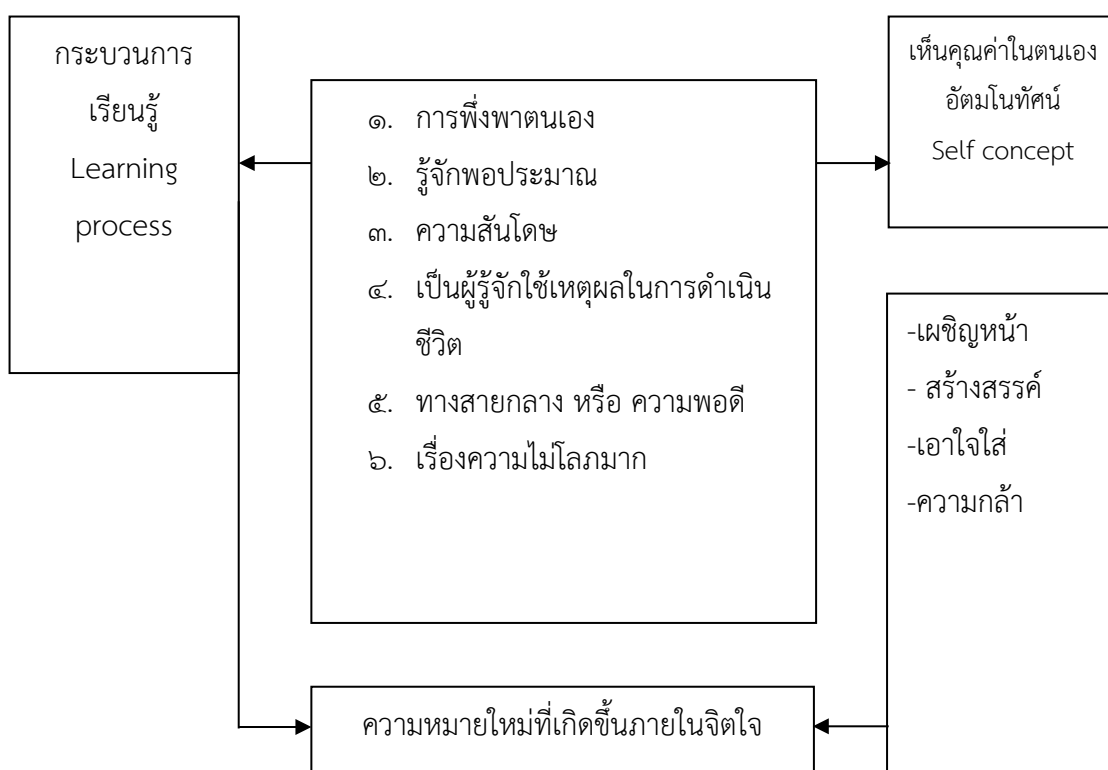
๒. ความรู้จักพอประมาณ ได้เริ่มจากสมมติฐานภายใต้จิตสำนึกที่มีอยู่ใน โจน จันโต และเป็นหลักคำสอนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติที่ต้องคำนึงถึงศีลธรรมในการประกอบสัมมาอาชีวะเพื่อให้ได้มาเพื่อปัจจัย ๔ โดยมีสติปัญญาควบคุมความอยาก และกำหนดเป้าหมายของการดำเนินชีวิตไปสู่การมีคุณภาพและจิตวิญญาณที่อิสระ

๓. ความสันโดษ ทศณะของโจน จันโต ที่มีต่อในสภาวะปัจจุบันเขามองว่าถ้าเราไม่รู้จักสันโดษคือความยินดีกับสิ่งที่มีอยู่โดยเฉพาะทรัพยากรที่ใช้หล่อเลี้ยงชีวิตทุกวินาทีถูกผู้คนแข่งขันกันใช้ทำลายชีวิตผู้คนเริ่มทุกข์ยากลำบากมากขึ้นหลายเท่าเพราะคนเริ่มพบวิกฤติแทบทุกด้านวิกฤติทางเศรษฐกิจกระหน่ำเข้ามาอย่างรวดเร็วการเอาเปรียบทางเศรษฐกิจความอดอยากหนี้สินทำให้ความเครียดกลุ้ม และความกลัวแผ่ไปทั่วทุกหย่อมหญ้าหากเราไม่รู้จักใน

๔. ความยินดีในสิ่งที่ตนได้พอใจในสิ่งที่ตนมี

๕. ทางสายกลางหรือความพอดีจน จันใด ตัดสินใจที่จะเดินทางสายกลางในการดำเนินชีวิตโดยกลับบ้านไปใช้ชีวิตในแบบที่เขาเป็นมีความพอเพียงดำเนินการอย่างมีเป้าหมายที่ชัดเจน มุ่งเน้นให้ใช้ชีวิตอยู่อย่างมีความสุขไม่กระเปียดกระเสียนจนเกินสมควรจนไม่มีความสุขในชีวิตหากแต่อาจฟุ่มเฟือยได้เป็นครั้งคราวตามอัธยาศัย

รูปภาพที่ ๘ กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างคุณค่าและความหมายใหม่แบบ โจน จันใด



๔.๒.๙ เปรียบเทียบการสร้างคุณค่าจากความหมายเดิมสู่ความหมายใหม่ดังนี้

ความหมายเดิม

๑. ใช้ชีวิตตามกระแสนิยม
๒. เชื่อในเรื่องการแข่งขัน การแสวงหาเงินตราในการดำเนินชีวิต
๓. เชื่อว่ามนุษย์อยู่เหนือธรรมชาติ และสามารถเอาชนะธรรมชาติ
๔. เชื่อในเรื่องหลักกรรมศูนย์อำนาจ และเชื่อประชาธิปไตยตัวแทน
๕. เน้นให้ความสำคัญของวัตถุสสารที่เหนือจิตวิญญาณ
๖. เน้นสำคัญของเศรษฐกิจ
๗. เชื่อว่าความจริงต้องเป็นระบบและมีความแน่นอน

๘. มีความกลัว ไม่กล้าเผชิญกับปัญหา
๙. ไม่เข้าใจธรรมชาติของชีวิต
๑๐. ชีวิตไร้ความหมาย

ความหมายใหม่

๑. ใช้ชีวิตแบบมีอุดมการณ์ มีแบบแผน สมณะ
๒. ใช้ชีวิตแบบพึ่งพาตนเอง เศรษฐกิจพอเพียง
๓. เชื่อในความประสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติ และต้องเคารพธรรมชาติ
๔. เชื่อในการกระจายอำนาจ และประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม
๕. เน้นความสำคัญของพลังงาน และจิตวิญญาณ
๖. เน้นความสำคัญของคุณค่าความเป็นมนุษย์
๗. เชื่อว่าโลกตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงและหลากหลาย
๘. ไม่กลัว กล้าเผชิญกับปัญหาไม่ว่าจะใหญ่สักเพียงใด
๙. เข้าใจธรรมชาติของชีวิตโดยใช้จิตวิญญาณ
๑๐. ยึดหลักการดำเนินชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนา

๔.๓ ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์านนท์

เหตุผลที่เลือกนักรูถกิจที่ประสบความสำเร็จชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์านนท์ เนื่องจากต้นแบบที่ผู้วิจัยนำเสนอมาในตอนต้นนั้นมีบทบาทภาวะผู้นำทั้งใน ครอบครัว สังคม บทบาทภาวะผู้นำกล่าวได้ว่าบทบาทผู้นำ คือบทบาทในการกล้าแสดงออกทางการตัดสินใจของตนเองถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติต่อไปนี้มีความเชื่อมั่นในการตัดสินใจของตนเองสร้างสรรค์ทำให้บุคคลอื่น ๆ สามารถยอมรับ และเป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น

๔.๓.๑ พื้นฐานของชีวิต

พื้นฐานของชีวิต ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์านนท์ ดังที่ได้กล่าวไปในบทก่อนหน้านี้ พบว่าชีวิตในแต่ละช่วงจะมีความหมายแตกต่างกันไปอย่าง เช่นในวัยเด็กชีวิตที่ค่อนข้างลำบากต้องทำมาหากินช่วยครอบครัวมาตั้งแต่เล็กทำให้ชีวิตเรียนรู้เป็นชีวิตที่มีความหมาย ชีวิตในวัยรุ่นก็เป็นชีวิตแบบสุดโต่งเต็มที่กับทุกอย่างที่เป็นทางโลกส่วนชีวิตการทำงานการแสวงหาเพื่อให้ได้มาซึ่งรายได้กลับไม่มีความหมายต่อชีวิตจนกระทั่งได้เข้ามาบวชได้เรียนธรรมะของพระพุทธเจ้าพอหลังจากที่สึกออกมาแล้วชีวิตก็เหมือนได้ค้นพบกับความสุขที่เกิดจากข้างในได้เห็นความไม่เที่ยงได้เห็นอนิจจังทุกสิ่งล้วนแล้วไม่เที่ยงทุกคนมองว่าเป็นการสร้างภาพแต่ ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์านนท์ ได้ปฏิบัติมาแบบนี้

ประมาณ ๕ ปี หลังจากนั้นชีวิตก็เริ่มเปลี่ยนเริ่มไม่ท้อ ไม่กินเหล้า ไม่สูบบุหรี่ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดใด ๆ อีกเลย หลังจากได้เรียนคำสอนของพระพุทธเจ้าจากหน้ามือก็เปลี่ยนไปเป็นหลังมือทันที แสดงให้เห็นว่าความหมายในแต่ละช่วงแต่ละบทบาทยุทธันต์แตกต่างกันมีการแปรเปลี่ยนไปตามบริบทช่วงชีวิตตั้งแต่วัยเด็กถึงวัยกลางคนความคิด และความสำนึกในชีวิตร่างกายก็ต่างกัน

"เที่ยวหัวรำน้าอบายมุขเอาหมดทุกอย่างทะเลาะทะเลาะยานอยากร้าอยากกรวยอดคือถือดีชอบเป็นพี่ใหญ่มีลูกน้องล้อมหน้าล้อมหลังถ้ายังไม่หยุดปานนี้ ผมเป็นมาเพียบแล้ว" ^{๔๒}

ช่วงชีวิต ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์กานนท์ ดังที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนผ่านของชีวิต อย่างมีลำดับซึ่งก่อนที่จะก้าวมาสู่การเปลี่ยนผ่านครั้งสุดท้าย คือการบวชเรียนชีวิตก็ต้องผ่านประสบการณ์และการเรียนรู้มาหลายรูปแบบเป็นไปตามลำดับขั้นของชีวิตที่กว่าจะมาเป็น ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์กานนท์ ในวันนี้ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าลำดับขั้นแห่งการเปลี่ยนผ่านในช่วงชีวิตสะท้อนเรื่องราวอะไรได้หลายอย่างเกี่ยวกับชีวิตว่ามนุษย์เราแต่ละคนมีช่วงวัยแห่งชีวิตที่ต้องก้าวผ่านไปในแต่ละช่วงลำดับจึงจะถือว่าเป็นชีวิตที่สมบูรณ์

ช่วงชีวิตของมนุษย์มีอยู่ ๔ ช่วง

ช่วงที่ ๑. ชีวิตพรหมจารีเป็นช่วงศึกษาเรียนรู้ และฝึกฝนอบรมระเบียบวินัยอันเป็นรากฐานของชีวิตให้พึงตระหนักถึงหน้าที่ต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับสถานะของตนเพื่อให้พร้อมในการปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ด้วยความรับผิดชอบ

ช่วงที่ ๒ ชีวิตคฤหัสถ์เป็นช่วงทำหน้าที่ครองเรือนเป็นชีวิตที่จะต้องสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ร่วมกันกับคู่ชีวิตพึงแสวงหาสิ่งต่าง ๆ อย่างสุจริตโดยเรียนรู้ในการครองครอง และใช้สอยโภคทรัพย์ให้เกิดประโยชน์อย่างเหมาะสมมีการเสพเสวยรสชาติแห่งชีวิตที่ได้มีได้เป็นเช่นนั้น

ช่วงที่ ๓ ชีวิตวนปรสธเป็นช่วงออกจากเรือนไปสู่ป่าเป็นการปลดปล่อยภาระของคฤหัสถ์กล่าวคือเป็นระยะเวลาการทำงานมีความอึดอ้อมในการเสพเสวยรสชาติแห่งกามแล้วจึงสดับออกมาจากการบริโภคกามคุณทั้งหลายไปสู่การปลดปล่อยตัวเองให้พ้นจากบ่วงตามวิสัยของคฤหัสถ์

ช่วงที่ ๔ ชีวิตสันยาสิ เป็นช่วงหวนคืนสู่ธรรมชาติชีวิตเป็นไปเพื่อการหลุดพ้นจากความข้องติดนานาที่ผูกมัดชีวิตไว้ไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สิน ชาติ โคตร สกุลหรือความเป็นต่าง ๆ ที่ติดตัวมาสันยาสิเป็นอิสระจากสิ่งทั้งที่เป็นวัตถุธรรม และนามธรรมไม่ยึดติดอยู่กับผลแห่งการกระทำไม่ว่าสุขหรือทุกข์ดีหรือชั่ว และมีความผ่องใสเบิกบานของจิตที่ใดสัมผัสรู้ถึงความดับไปของชีวิตที่เคยถือครองไว้

^{๔๒} ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์กานนท์, ไชยทัตเงินภูวิธพิทุพนิมิตส์เส็งลิสซิง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.munjeed.com> [๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๓].

ช่วงชีวิตของ ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์คานนท์ ที่ผ่านมาหลังจากที่ได้บวชเป็นพระ ๒๒ วันคือช่วงชีวิตแห่งพรหมจารีที่ได้ศึกษาหาความรู้ทั้งพระปริยัติจากนั้นได้นำหลักคำสอนที่ได้นำมาบริหารงานในบริษัทของตนเอง และใช้ในการเนนชีวิตในวิถีแห่งคุณุหัสถ์พอสสมควรเรียนรู้เพื่อละวางขัดเกลาบ่มเพาะความเบิกบานให้งอกงามเพื่อแผ่ไปถึงผู้อื่นต่อไปความเปลี่ยนแปลงในช่วงชีวิตของ ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์คานนท์ ทำให้ได้ข้อสังเกตว่าชีวิตนี้มีการเปลี่ยนผ่านซึ่งการเปลี่ยนผ่านของชีวิตแต่ละช่วงของชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์คานนท์ มีการตั้งคำถามต่อชีวิตว่าคนเราเกิดมาเพื่ออะไรเพื่อหาแต่ทรัพย์สินเงินทองอย่างเดียวมันหรือเมื่อได้คำตอบแล้วจึงดำเนินชีวิตไปด้วยหลักธรรมเพื่อให้บรรลุถึงความหมายของชีวิตในระดับนั้น ๆ ซึ่งเหตุการณ์ที่ได้ประสบในแต่ละช่วงนั้นทำให้เกิดการตั้งคำถามกับชีวิตปมปัญหาที่อยู่ในใจในช่วงที่เป็นวัยรุ่นที่ผ่านมาทำให้เกิดความต้องการแสวงหาคำตอบของชีวิตอันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง

๔.๓.๒ สำนึกรู้ก่อให้เกิดความหมาย

๕ ปีก่อน ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์คานนท์ ตัดสินใจบวชเพียงเพื่อจะพัก และเปิดโอกาสให้ตัวเองได้สัมผัสศาสนาประสาลูกผู้ชายแต่เวลา ๒๒ วันกับการเรียนรู้เข้มข้นมีพระผู้รู้คอยแนะนำสิ่งที่เขาพบทำให้ชีวิตเปลี่ยนโดยสิ้นเชิง ชัยวัฒน์เชื่อว่า ในหลักของศาสนาพุทธว่าเป็นเรื่องทันสมัยใช้ในชีวิตประจำวันได้ทุกแง่มุมรวมทั้งธุรกิจเขาเสนอให้เอาหลักพุทธมาเป็นนโยบายบริหารธุรกิจนึ่งซีเส็ง ทั้งกลุ่มถูกท้าทายด้วยความไม่แน่ใจบ้างคิดว่าเขาอาจเพียงร่อนวิชาชั่วคราว ชัยวัฒน์จึงทำในส่วนที่เขารับผิดชอบคือลิสซิ่งทำให้ธุรกิจในตอนนี้มีเครือข่ายขนส่งครบวงจรฮาร์ดแวร์ ธุรกิจบริการไล่ถึงบริการการเงินมูลค่าหลายพันล้านบาทในวันนี้ "นึ่งซีเส็ง" โดยเริ่มจากห้องแถวค้าผลไม้ในตลาดวโรรส เชียงใหม่เมื่อกว่า ๔๐ ปีก่อนปัจจุบันเป็นกลุ่มธุรกิจขนส่งใหญ่ของประเทศมีรถในเครือข่ายกว่า ๓๐๐ คันมีธุรกิจบริการเกี่ยวกับการขนส่งครบวงจรธุรกิจรถเช่าสถานีบริการน้ำมัน โรงแรม ๒ แห่ง อพาร์ทเมนต์ ศูนย์การค้าขนาดกลาง และธุรกิจลิสซิ่งของตัวเอง

“พระพุทธเจ้าทำให้ผมซื่อกว่าคิดอย่างนี้ได้อย่างไรเมื่อสองพันกว่าปีก่อนแนวคิดท่านเป็นวิทยาศาสตร์พิสูจน์ได้ไม่ล้าสมัยคำสอนของท่านชัดเจนพาตรง ๆ ผมรู้สึกว่าตัวเองโง่มากที่ผ่านมาผมใช้ชีวิตผิดพลาดนำให้คนอื่นเดินทางผิดพลาดด้วย”

สำนึกรู้จากเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นการแสวงหาความหมายของชีวิตตามกฎเกณฑ์ที่ถูกวางไว้ หรือการเรียนรู้ที่เน้นความคิดเชิงตรรกะเหตุผลโดยไม่อาศัยการรับรู้ผ่านประสบการณ์แม้จะมีความชัดเจนแน่ชัดในหลักการแต่กลับไม่มีพลังที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสำนึกรู้ที่มีต่อโลก และชีวิตเพราะความหมายที่ตรึงตรองได้ป็นความเข้าใจโดยใช้การคิดซึ่งเป็นความหมายที่แยกห่างไปจากความรู้สึกในตัวตน และสภาวะที่ปรากฏเมื่อเป็นเช่นนี้จึงต้องเปลี่ยนกระบวนการในการแสวงหา

ความหมายจากการคิดมาสู่ความสำนึกผู้ผ่านปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นคือการได้มาเรียนรู้คำสอนจากพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต

๔.๓.๓ บทบาทหน้าที่เปลี่ยนความหมาย

อ้างอิงทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ (Role Theory) ทฤษฎีที่กล่าวถึงลักษณะของสังคมมนุษย์ในยุคปัจจุบันที่เป็นปัจเจกบุคคลโดยมีตัวเชื่อมระหว่างมนุษย์กับสังคมนั้น คือบทบาทมนุษย์ทุกคนย่อมมีตำแหน่งหน้าที่ที่ต่างกันออกไปตามความสามารถที่ชัดเจนเพื่อดำรงไว้เป็นบรรทัดฐานทางสังคมเพื่อควบคุมพฤติกรรมมนุษย์จักเชื้อฟังผู้ที่มีอำนาจในสังคมมีการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับสังคม และสภาพแวดล้อม ประการสุดท้ายต้องอาศัยความรู้ความชำนาญของตนเองอาศัยศักยภาพและทักษะในการทำหน้าที่ของแต่ละคนในการอยู่ร่วมกันของสังคมดังนั้น ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศึกษานนท์มีบทบาทหน้าที่ของการเป็นผู้นำที่ดี และเหมาะสมที่จะนำมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตโดยมีลักษณะบทบาทภาวะผู้นำดังนี้

ประการที่ ๑ เป็นคนที่ชอบเพิ่มค่าเพิ่มความหมายให้กับคนที่เกี่ยวข้องคนอื่นคิดว่าเขาทำได้เขาก็ทำได้ “เพิ่มค่าให้คนอื่น”

ประการที่ ๒ เป็นคนที่ชอบเพิ่มค่าเพิ่มความหมายให้กับงานที่ทำเพิ่มค่าให้กับงาน

ประการที่ ๓ เป็นคนที่ชอบเพิ่มค่าเพิ่มความหมายให้กับตนเองเพิ่มค่าให้กับตนเอง^{๔๓}

ความหมายของบทบาทภาวะผู้นำ ภาวะผู้นำเป็นคนดีเป็นผู้นำ ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศึกษานนท์ก้าวสู่การเป็นผู้นำเป็นผู้ที่ก่อให้เกิดการพัฒนาในองค์กรตามแนวการบริหารงานในองค์กรให้ก้าวหน้าดังต่อไปนี้

การพัฒนาองค์กรให้ก้าวหน้ามี ๗ เอส (“S”) คือ

๑. Structure คือการจัดการโครงสร้าง
๒. Strategy คือยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์
๓. Staff คือคนทำงาน
๔. Skill คือทักษะในการทำงาน
๕. Style คือบุคลิกของผู้นำในองค์กร
๖. System คือระบบการทำงานบริหาร
๗. Sharevalue คือค่านิยมร่วมกัน^{๔๔}

^{๔๓} สุเมธ แสงนิมมกุล, **บุคลิกผู้นำ**, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดวี.เจ. พรินติ้ง, ๒๕๔๔), หน้า ๘๑-๘๒.

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๘.

บทบาท ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์านนท์ ที่มีภาวะการเป็นผู้นำกับผู้บริหารแตกต่างกันตามความหมายของบทบาทคือสถานภาพที่ถูกกำหนดขึ้นโดยสังคมของแต่ละสังคม และเกิดจากการตกลงของสังคมนั้น ๆ และยังเป็นความคาดหวังหรือคาดหวังต่อบทบาทนั้น ๆ ดังนั้นชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์านนท์จึงเป็นผู้บริหารในเชิงพุทธเป็นผู้บริหารที่ต้องมีภาวะผู้นำคือมีความสามารถในการจูงใจคนให้เกิดความต้องการอยากจะปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บริหารคุณสมบัติผู้บริหารบุคคลที่จะเป็นผู้บริหารต้องมีคุณสมบัติสำคัญ ๒ ประการดังกล่าวมาแล้วคือ

๑. อัดดาหิตสมบัติ หมายถึงความเพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติส่วนตัวที่เหมาะสมกับการเป็นผู้นำ

๒. พรหิตปฏิบัติ หมายถึงความมีน้ำใจในการปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวม และองค์กรของตน บุคลิกภาพมีส่วนสำคัญอีกประการหนึ่งนับเป็นเรื่องเฉพาะ ๖ ประการ

๑. ลักษณะเฉพาะตัว มีจุดเด่น จุดด้อย เด่นโชว์ ด้อยอำพราง
๒. การแสดงออกทางท่าทางโดยเฉพาะท่าทางที่ชอบทำซ้ำ ๆ ทำให้จำได้
๓. ความรู้สึกนึกคิดคนเราคิดอย่างไรบุคลิกแสดงออกออกอย่างนั้นจะให้บุคลิกดีต้องทำแต่เรื่องดี ๆ

๔. ความเฉลียวฉลาดใครฉลาดไม่ฉลาดบุคลิกแสดงออก เช่นนายเดินกับลูกน้องนายมีบุคลิกแห่งความฉลาดที่เปล่งประกาย (บารมี) อยู่ในตัวเองทำให้คนรู้ว่าคนคนนี้เป็นนายมิใช่เป็นลูกน้อง

๕. กิริยามารยาท แสดงออกแบบช้า แบบเร็ว หรือแบบพอดี ๆ (ถูกกาลเทศะ)

๖. อุปนิสัย เป็นคนใจร้อน ใจเย็น ใจดี ใจร้าย

บุคลิกภาพภายใน

๑. ความเชื่อมั่นในตนเอง

๒. ความกระตือรือร้น

๓. ความรอบรู้

๔. ความคิดริเริ่ม

๕. ความจริงใจ

๖. ไหวพริบปฏิภาณ

๗. ความรับผิดชอบ

๘. ความจำ

๙. อารมณ์ขัน

การเสริมสร้างบุคลิกภาพ ของ ผู้นำ

หลักการทั่วไปของการเสริมสร้างบุคลิกภาพที่ควรอย่างน้อย ๑๐ ประการ

๑. ยิ้มแย้มแจ่มใส
๒. มองโลกในแง่ดี
๓. มีอารมณ์ขัน
๔. สร้างสรรค์ชีวิตไม่เคร่งเครียด
๕. เกลียดการขมวดคิ้วหน้า
๖. วาจาไพเราะ ไม่พรวดพราด
๗. สงเคราะห์ช่วยเหลือเจือจาน
๘. กิริยาอ่อนหวาน การกระทำที่นุ่มนวล สุขุมเยือกเย็น
๙. แต่งกายงาม
๑๐. ไม่ตำหนิเหยียดหยามผู้ใด

บทบาทและหน้าที่สำคัญในการเป็นผู้นำของคุณชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์กานนท์เปรียบเสมือน

๑. โค้ช ในฐานะของผู้นำจะต้องมีความพร้อมต่อการเป็นครูผู้สอนหรือหากไม่สามารถสอนได้ด้วยตนเองในบางเรื่องก็ควรเปิดโอกาสให้เรียนรู้จากครูคนอื่นที่มีความพร้อมมากกว่า เปิดโอกาสให้ลูกน้องได้เรียนรู้ในสิ่งที่ควรรู้ พัฒนาความก้าวหน้า

๒. กัปตันทีม มีหน้าที่ใช้ความเป็นผู้นำและความสามารถในการสื่อสารในการทำงานเป็นทีมสร้างทีมให้เป็นหนึ่งเดียวกันเพื่อให้งานบรรลุผลตามเป้าหมาย

๓. เซียร์ลีดเดอร์ การเป็นผู้นำต้องมีบทบาทเป็นเซียร์ลีดเดอร์จะต้องทำหน้าที่คอยกระตุ้นให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความกระตือรือร้นพร้อมใจที่จะฟันฝ่าอุปสรรคด้วยการจงใจ (Motivation) การจงใจเป็นการกระตุ้นให้มีพฤติกรรมตามต้องการ เช่น

๑. จูงใจให้ขยันทำงานมากขึ้น
๒. จูงใจให้สนใจงานมากขึ้น
๓. จูงใจให้ทุ่มเทใจในการทำงานมากขึ้น
๔. จูงใจให้มีความรับผิดชอบมากขึ้น๓๘

คุณสมบัติผู้นำที่ดีของบุคคลต้นแบบ คุณชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์กานนท์

๑. กล้าคิด
๒. กล้าทำกล้าตัดสินใจ
๓. กล้ารับผิดชอบ
๔. มีความกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมต่อหมู่คณะเสมอ
๕. เป็นคนช่างคิดช่างฝันตลอดเวลาที่มีความคิดว่าต้องสำเร็จ มีความคิดสร้างสรรค์

๖. เป็นคนกล้าแสดงออกทางการคิดและการกระทำ

๗. เป็นคนมีปฏิภาณไหวพริบดี

๘. เป็นคนที่มีความคล่องแคล่วว่องไวในทุกสถานการณ์

"ผมเป็นคนคิดเร็ว กล้าคิด บริหารไปก็ได้รับผลประโยชน์อะไรดีอะไรดีอะไรดีนี่ก็ยอมรับทำงานก็มีลูกน้องเป็นพันอยู่กับเพื่อนก็เป็นหัวหน้าก็วนอวดตาฟองโตไม่ฟังใคร" ชัยวัฒน์พูดถึงวันก่อนที่เขาจะหันหลังกลับครั้งใหญ่ และนำพาองค์กรที่เขาบริหารพลิกผันครั้งใหญ่

"ง่ายมากเราก็ใช้หลักกรรมมองลูกค้ำว่าเป็นเพื่อนมนุษย์ร่วมทุกข์ถ้าเขาจำต้องผิมนิดเขาย่อมมีเหตุผลถามเขาวามีปัญหาอะไรถ้าเขาขายลำไยไม่ได้เราช่วยเขาขายได้ไหมไม่ใช่ว่าวางมาดเข้าไปถามเดี๋ยวนี้พี่ไม่มีหรือเดือนหน้าผมมาใหม่สามเดือนผมยึดอย่างนั้นขาดเมตตาหรือถ้าเขามาขอกูไปปลูกหอมแดงเขาต้องการห้าหมื่นห้าผู้จัดการบอกให้ได้แค่ห้าหมื่นผมขอให้เขาคิดใหม่ถ้ารู้ว่าจะเอาไปทำมาหากิน และเราก็พอช่วยได้ให้ช่วยเขาเลยลูกค้ำเองก็สัมผัสตรงนี้ได้"

"พอเอาหลักพุทธเข้ามาเราผ่อนผันมากถ้าไม่เหลือบ่ากว่าแรงจริง ๆ เราไม่ยึดไม่ฟ้องลูกค้ำก็เพิ่มขึ้นตัวเลขรายได้เราเพิ่มกำไรผมเพิ่มลูกน้อง และลูกค้ำผมมีความสุขนี้เสียหรือที่กลัวกันว่าเอาหลักพุทธมาบริหารคนจะฉวยโอกาสเบี่ยงหนีกลับไม่มีเลยลูกน้องที่เคยทุจริตวันนี้เมื่อเขาเลิกอบายมุข มันก็ตัดตอนต้นตอที่จะทุจริตไปมากเมื่อก่อนทุจริตเป็นกระบวนการว่ากันเป็นล้าน"

๔.๓.๔ หลักบริหารงานเชิงพุทธ

ชัยวัฒน์ สุวิทยศักดิ์านนท์ แนวทางพุทธในการบริหารนับที่เสถียรซึ่งมากกว่า ๔ ปี ประกาศนโยบาย และวิสัยทัศน์ชัดเจนว่าเป็น “องค์กรวิถีพุทธ” ทุกด้านโดยให้เริ่มจากคนภายในก่อนคือการให้เลิกอบายมุขเป็นต้นตอของปัญหาของทั้งหมดทั้งมวลพนักงานของเขาดื่มเหล้ามากเป็นหนี้สินมากมาย โยงใยถึงปัญหาส่วนตัว และการทุจริตในองค์กรเขาจึงรณรงค์อย่างจริงจังให้พนักงานเลิกอบายมุขทุกชนิดเริ่มจากออกเป็นนโยบายทั้งต้นทั้งผลักให้ออกกำลังกายหลังเลิกงานใช้เงินล้านซื้ออุปกรณ์กีฬา ประกาศให้เล่นกีฬาในสำนักงานระหว่างสำนักงานระหว่างภาคจนเป็นประเพณีรายปี รณรงค์ให้เลิกเหล้า เลิกบุหรี่ ให้ความรู้ทางบวกผ่านนิตยสาร และสถานีวิทยุภายในองค์กรอีกทางก็กำหนดเป็นนโยบายให้พนักงานต้องเข้าอบรมวิปัสสนา ปีละ ๒ ครั้งบริษัทจัดบวชหมู่ให้ปีละ ๒ ครั้งระเบียบของฝ่ายบุคคลระบุชัดเจนถึงประโยชน์ของพนักงานที่เลิกอบายมุข และร่วมกิจกรรมเสริมสติปัญญาจะได้รับ เช่นคะแนนพิเศษสำหรับการพิจารณาเลื่อนขั้นขึ้นเงินเดือนขึ้นตำแหน่งบริหารลูกจะได้รับเงินทุนการศึกษามีสิทธิเช่าอาคารที่พักหรือโรงแรมของบริษัทในอัตราลดพิเศษทุกอย่างดำเนินการโดยใช้งบประมาณปีละนับสิบล้านบาท

“ค่อย ๆ ทำไปผมไม่ห้ามแต่มีเงื่อนไขที่ดีให้เขาเลือกแต่ถ้าระดับบริหารคือบอร์ดที่มีราว ๒๐ คน ผมกำหนดเลยว่าต้อง clean ๑๐๐% ถ้าจับได้ว่ากินเหล้าสูบบุหรี่ติดการพนันผมให้ออกเลย

เพราะเป็นหัวหน้าคนต้องมีวินัยพนักงานที่รับเข้ามาใหม่เราก็ประกาศเลยว่าต้องการคนที่ไม่ดื่มเหล้า ไม่สูบบุหรี่รุ่นใหม่ต้องทดสอบเรื่องจิตอาสาด้วยถ้าผ่านสัมภาษณ์รอบแรกแล้วเราส่งไปทำสาธารณประโยชน์อย่างล้างห้องน้ำถ้าทำได้ก็ผ่านคนเก่าก็มีบ้างยังเหลืออยู่แต่ก็แอบ ๆ กินเริ่มรู้สึกอาย เพราะเพื่อนไม่ทำกัน”

หลักการในการบริหารองค์กรเพื่อความสำเร็จของบริษัทที่มีชื่อเสียง

๑. หลักการบริษัทหรือองค์กรมีหลักการการทำงานที่ชัดเจน และสอดคล้องกับหลักธรรมของพุทธศาสนาโดยดูจากโครงการต่าง ๆ ที่ทางองค์กรสนับสนุนตามหลักการทำงานของบริษัท

๒. โครงการที่เน้นการสร้างรากฐานที่มั่นคงเหมาะสมมีความยืดหยุ่นเพื่อเป็นการปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในองค์กรเดียวกัน

๓. บุคคลากรประกอบด้วยสมาชิกในองค์กรเน้นการพัฒนาที่จิตใจมีการปรับเปลี่ยนกรอบแนวความคิดเดิมคือให้เรียนรู้หลักธรรมทางพุทธศาสนาสามารถเพิ่มศักยภาพภายในตนเองผ่านการสร้างเป้าหมายภายในใจร่วมกันด้านปัญญาจัดให้มีการอบรมตามโครงการต่าง ๆ ที่ทางบริษัทจัดขึ้นทั้งเชิงระบบเพื่อเป็นการยกระดับความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ด้านอารมณ์ได้จัดให้พนักงานมีการเข้าปฏิบัติธรรมเพื่อสร้างความมั่นคงทางอารมณ์เพื่อให้เห็นคุณค่าของตนเอง และผู้อื่นเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

๔. องค์กรผู้บริหารมีภาวะการณ์เป็นผู้นำสูง และให้ความสำคัญต่อความเชื่อมโยง และสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวขององค์กรด้วยการมีเป้าหมาย และจุดยืนที่ชัดเจนสื่อสารให้เกิดความเข้าใจในทุกระดับขององค์กร

๕. สังคม ให้ความสำคัญกับการปลูกฝังด้านจริยธรรมให้ความสำคัญกับการปลูกจิตสำนึกในหลักศีล ๕ ด้วยการให้พนักงานมีพื้นฐานจิตใจที่ดีเห็นคุณค่าในตนเองก่อน

๖. สิ่งแวดล้อม เน้นเรื่องความเป็นองค์กรรวมเชื่อมโยงสรรพสิ่งให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวโดยการสร้างสมดุลของการพัฒนาธุรกิจ และคุณค่าของสิ่งแวดล้อม

หลักธรรมของพระพุทธศาสนากับหลักในการบริหารงานในการจะชี้ให้เห็นว่าหลักธรรมของพระพุทธศาสนามีค่าพอแก่การที่จะนำมาใช้เป็นหลักในการบริหารงานอย่างไรบ้างโดยจะเน้นเฉพาะเรื่องการวินิจฉัยสั่งการของผู้บริหาร และการใช้อำนาจในการปฏิบัติงานตามลำดับการวินิจฉัยสั่งการกับหลักธรรมของพระพุทธศาสนาในการบริหารงานและการวินิจฉัยสั่งการนั้นจะต้องให้มีสิ่งที่ควรพิจารณาอยู่ ๒ ประการ คือ ส่วนที่เป็นข้อเท็จจริง (Facts) และส่วนที่เป็นเรื่องของการตัดสินใจ คุณค่า (Values) สำหรับหลักธรรมของพระพุทธศาสนายึดถือองค์ประกอบทั้งสองประการเป็นหลักเช่นเดียวกันอาจกล่าวได้ว่าทฤษฎีแห่งความรู้หรือความจริง และทฤษฎีเกี่ยวกับการตัดสินใจ

คุณค่านั้นเอง^{๔๕} คือจะมีทั้งส่วนที่เป็นข้อเท็จจริง และส่วนที่เป็นการตัดสินในคุณค่าทั้งสองอย่าง เมื่อพิจารณาในส่วนที่เป็นข้อเท็จจริงปรากฏว่าหลักธรรมของพระพุทธศาสนานั้นจะมีลักษณะที่ได้มาจากการประสบการณ์ของผู้บุคคลต้นแบบเองสอนให้เชื่อเฉพาะปรากฏการณ์ที่สามารถสัมผัสและพิสูจน์ได้ จากการที่ได้ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าสิ่งนี้ทำให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งเหตุผล เพราะเกิดจากการค้นคว้ามีหลักการที่เป็นจริงมีเหตุผล และปฏิบัติตามให้บรรลุผลได้ ทั้งนี้ย่อมขึ้นกับการปฏิบัติเองว่าจะปฏิบัติได้จริงจังเพียงใดเหมือนกับคุณคุณชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์านนท์ ไปไปปฏิบัติการนั่งสมาธิเข้ากัมฐานที่วัดเป็นเวลา ๒๒ วัน ลักษณะของคำสอนข้อนี้จะพิจารณาได้จากหลักปฏิจางสมุพบาทซึ่งถือว่าทุกสิ่งทุกอย่างจะเกิดขึ้นดำรงอยู่ได้หรือดับไปย่อมมีเหตุมาก่อนมีเหตุแล้วย่อมมีผล ผลจะดีหรือเลวอยู่ที่เหตุปัจจัยหลักเบื้องต้นดังกล่าวนี้มีอยู่ในอริยสัจ ๔ เป็นต้น^{๔๖}

๔.๓.๕ คุณค่าแห่งการดำรงอยู่

สำหรับในเรื่องการตัดสินในคุณค่าแห่งการดำรงอยู่ของชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์านนท์ หลักธรรมของพระพุทธศาสนาย่อมพูดถึงสิ่งที่ถูกที่ควรอยู่เสมอคำสอนของพระพุทธองค์จึงมีทั้งส่วนที่เป็นปฏิฐานนิยมหรือข้อเท็จจริงกับส่วนที่เป็นจริยธรรมหรือเรื่องการตัดสินในคุณค่าดังจะศึกษาได้จากหลักธรรมบางประการธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษธรรมของคนดีอันได้แก่ สัปปุริสธรรม ๗ ประการ^{๔๗}

๑. ความเป็นผู้รู้เหตุ คือเราต้องพิจารณาหาเหตุของสิ่งทั้งหลายก่อนรู้หลักความจริงรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล เช่นรู้ว่าหลักธรรมข้อนั้น ๆ คืออะไรมีอะไรบ้างรู้ว่าจะต้องกระทำเหตุนั้น ๆ หรือกระทำตามหลักการข้อนี้ ๆ จึงจะให้เกิดผลที่ต้องการหรือบรรลุจุดหมายอันนั้น ๆ เป็นต้นเรียกว่า ัมมมัญญตา

๒. ความเป็นผู้รู้ผล คือเราต้องพิจารณาหาผลของสิ่งทั้งหลายก่อนรู้จักอรรถรู้ความมุ่งหมายหรือรู้จักผล คือรู้ความหมายรู้ความมุ่งรู้ประโยชน์ที่ประสงค์รู้จักผลที่สืบเนื่องจากการกระทำหรือความเป็นไปตามหลัก เช่นรู้ว่าหลักธรรมข้อนั้น ๆ มีความหมายว่าอย่างไรหลักนั้น ๆ มีความมุ่งหมายอย่างไรกำหนดไว้หรือพึงปฏิบัติเพื่อประสงค์ประโยชน์อะไรการที่ตนกระทำอยู่มีความมุ่งหมายอย่างไรเมื่อทำไปแล้วจะบังเกิดผลอะไรบ้างดังนี้ เป็นต้นเรียกว่า อตถัญญตา

๓. ความเป็นผู้รู้ตน คือเราต้องพิจารณาถึงสภาพที่แท้จริงของตนว่าดี ชั่ว หรือสามารถไม่สามารถเพียงใดความรู้จักตน คือรู้ว่าเรานั้นว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความรู้ความสามารถความ

^{๔๕} Will Durant, *The story of Philosophy*, (New York: Simon and Schuster, 1953), pp. 2-3.

^{๔๖} สติสจันทร ชัดเตอร์จี และ ธิเรนทรโมฮัน ทัดดา, *ปรัชญาอินเดีย (ปรัชญาพุทธ)*, (แปลโดยพระมหาสนั่น กมโล), (พระนคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๐๕), หน้า ๑๑-๑๘, ๓๖-๓๘, ๔๗-๔๘.

^{๔๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๑/๒๖๔,๔๓๙/๓๑๒: อ.ส.ต.ต.ก. (บาลี) ๒๓/๖๕/๑๑๔.

ถนัด และคุณธรรมเป็นต้น บัดนี้เท่าไร อย่างไรแล้วประพจน์ให้เหมาะสม และรู้ที่จะแก้ไข และรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไปเรียกว่า อุตตัญญูตา

๔. ความรู้จักประมาณ คือรู้ความพอเหมาะพอดีในสิ่งทั้งหลาย ความรู้จักประมาณคือความพอดี เช่นพระภิกษุสงฆ์รู้จักประมาณในการรับและบริโภคปัจจัยสี่ คฤหัสถ์รู้จักประมาณในการใช้จ่ายทรัพย์ พระมหากษัตริย์รู้จักประมาณในการลงทัณฑ์อาชญา และในการเก็บภาษีเป็นต้น เรียกว่า มัตตัญญูตา

๕. ความเป็นผู้รู้จักกาล คือรู้เวลาหรือโอกาสอันควร ความรู้จักกาลคือรู้จักกาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่ควรหรือจะต้องใช้ในการประกอบกิจการหน้าที่การงาน หรือปฏิบัติการต่าง ๆ เช่น ให้ตรงเวลาให้เป็นเวลาให้ทันเวลาให้พอเวลาให้เหมาะเวลาเป็นต้น เรียกว่า กาลัญญูตา

๖. ความเป็นผู้รู้จักประชุมชน คือรู้จักว่าประชาชนเหล่าใดต้องการอย่างไรควรปฏิบัติอย่างไร ความรู้จักบริษัท คือรู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุมรู้กิริยาที่จะประพจน์ต่อชุมชนนั้น ๆ ว่าชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหาจะต้องทำกิริยาอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้เป็นต้น เรียกว่า ปริสสุญญตา

๗. ความเป็นผู้รู้จักเลือกบุคคลว่าจะใช้บุคคลใดหรือปฏิบัติต่อบุคคลใด สถานใด ความรู้จักบุคคล คือความแตกต่างแห่งบุคคลว่าโดยอรรถาศัยความสามารถ และคุณธรรมเป็นต้น ในส่วนของมีวิสัยทัศน์ในการทำงานโดยนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาใช้ทำให้บุคคลในองค์กรมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่การงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริตโปร่งใสปราศจากการคอร์รัปชัน (Corruption) มีความสามัคคีรักใคร่กลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทุกหน่วยงานต่างทำงานตามหน้าที่ปราศจากความขัดแย้งแบ่งพรรคแบ่งเป็นเลิทั้งด้านบริหารและการบริการวิชาการแก่สังคม

๔.๓.๖ คุณค่าแห่งการเผยแพร่

ในส่วนของหน่วยงานมีการนำกิจกรรมที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาในการนำเสนอให้สาธารณชนรับทราบโดยทางสื่อสารมวลชนทุก ๆ แขนงทั้งหนังสือพิมพ์วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ จนเป็นที่รู้จัก และยอมรับด้วยความชื่นชมพอใจศรัทธาเลื่อมใสในองค์กรจนเป็นที่ยอมรับถือเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดี (Good image) คือความรู้สึกที่ดีของสถาบันองค์กรเกิดขึ้นในจิตมโนภาพทั้งภายในสู่ภายนอกการสร้างภาพลักษณ์ที่ดี (Good image) สมาชิกของหน่วยงานต้องสร้างภาพลักษณ์ ให้เป็นพื้นฐานจากความจริงใจซื่อสัตย์สุจริต และเมตตาธรรมอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ไม่เพียงแต่จะสร้างภาพลักษณ์ให้ประชาชนภายนอกเห็นว่าดีสง่างามล้ำเลิศแต่ภายในองค์กรหน่วยงานต่าง ๆ เน้นเพะมีแต่ความแตกแยกขาดความสามัคคีอย่างสิ้นเชิงหรือการสร้างภาพพจน์เพื่อผู้นำเองจนคนรู้จักผู้นำมากกว่าสถาบันเพราะการเอาใจประจบสอพลอต่อเจ้านายของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาให้ดูดีเพียงผิวเผิน ไม่นานภาพลักษณ์ที่ดีนั้น (Good image) ก็กลับกลายเป็นภาพลักษณ์ที่ไม่ดี (Bad image) หรือเสียภาพพจน์ในที่สุดเพราะไม่เป็นภาพลักษณ์ที่ดีจริง ๆ เป็นภาพลักษณ์ที่คนสร้าง

จากใจไม่บริสุทธิ์ที่ดีจึงไม่ทนต่อการพิสูจน์ทางบริษัทได้จักให้มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะให้
ได้ผลมีประโยชน์สุขแก่ประชาชนอย่างแท้จริงอย่าทิ้งหลักการประชาสัมพันธ์ และกระบวนการ
ประชาสัมพันธ์ได้ใช้การประชาสัมพันธ์ และการเผยแผ่อย่างมีศิลปะ (Public Relations Arts) ซึ่ง
หมายถึงการเผยแผ่ในทางสื่อสารมวลชนทุกชนิดเผยแผ่การกระทำอย่างจริงจังโดยความร่วมมือ
ระหว่างคณะสงฆ์องค์กรพุทธ และรัฐบาลกระทำอย่างมีการวางแผน และกระทำอย่างต่อเนื่องเดิน
ตามแผนแม่บทการจัดตั้งศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย
ยุคปัจจุบันจำเป็นต้องใช้วิธีการหลายรูปแบบตามที่นโยบายของบริษัทได้วางไว้ตั้งแต่แรกเพื่อแสดง
เจตนารมณ์ให้อยู่ในคำสั่งสอนของศาสนา

๔.๓.๖.๑ การประชาสัมพันธ์ กับการเผยแผ่ธรรมะของบริษัทนิมิตต์

การให้คำปรึกษา และประชาสัมพันธ์ (Counseling and Public Relations) เป็น
วิทยาการที่เป็นทั้งศาสตร์ (Science) และศิลปะ (Arts) เรื่องการเผยแผ่การประชาสัมพันธ์
พระพุทธศาสนาโดยตรงจึงจำเป็นต้องศึกษารายละเอียดรวมทั้งแนวทางการปฏิบัติ และฝึกฝนให้ดี
ยิ่งขึ้นไปซึ่งเป็นหน้าที่ขององค์กรในปัจจุบันรวมถึงที่มีหน้าที่การให้คำปรึกษา (Counseling)

๑. สื่อบุคคล เป็นสื่อที่สำคัญที่สุด คือผู้นำระดับต่าง ๆ อันประกอบไปด้วยหัวหน้า
ครอบครัว นักธุรกิจ นักสื่อสารมวลชน สื่อบุคคลจะต้องปฏิบัติงานเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่นซึ่งต้องมี
จริยธรรมกว่าบุคคลธรรมดา

๒. สื่อสิ่งแวดล้อมธรรมชาติมีความสำคัญต่อมนุษย์เป็นอย่างมากช่วยให้บุคคลมีชีวิตอยู่
รอดในความบันเทิงไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

๓. สื่อศิลปวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาสื่อสนองความต้องการทางจิตวิญญาณ
อันสูงส่ง และช่วยยกระดับจิตใจของมนุษย์ให้สูงขึ้น

ความมั่นคงขององค์กรในการบริหารการจัดการต้องเป็นปึกแผ่น และการคงอยู่ของ
สถาบันองค์กร และปฏิบัติตามหลักศีลธรรมทำให้สถาบันเกิดความมั่นคงโดยอาศัยความร่วมมือจาก
กลุ่มต่าง ๆ คือสมาชิกในองค์กรก่อให้เกิดความสามัคคีผู้บริหารให้การสนับสนุนความเลื่อมใสศรัทธา
การปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนแห่งพระพุทธศาสนาอย่างมีระเบียบแบบแผนมีการวางแผนระยะยาว
การมีส่วนร่วมการปฏิบัติหน้าที่อย่างเข้มแข็งขององค์กรการมีพื้นที่ปรากฏตามสื่อต่าง ๆ ในเชิงบวก
มากกว่าเชิงลบ และการให้สังคมยอมรับบทบาท และความสำคัญขององค์กร^{๔๘}

ดังนั้นบทบาทของต้นแบบจึงให้ความสำคัญกับการแสวงหาจุดร่วมกำหนดบทบาทหน้าที่
ความรับผิดชอบในฐานะบุคคลต้นแบบเป็นผู้นำกิจกรรมในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการอบรมธรรมะ

^{๔๘} จานงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, “สื่อมวลชนกับความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”, พุทธจักร, ปีที่ ๖๓ ฉบับที่
๑๒ (๒๕๕๒) : ๓๔-๓๕

การให้คำแนะนำในการครองชีพอยู่บนพื้นฐานพอเพียง และให้ความสำคัญต่อธรรมชาตินอกจากนั้น ยังได้สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่สังคมด้วยวิธีนำหลักธรรมสู่กระบวนการพัฒนาการที่ยั่งยืน ได้แก่ กระบวนการพัฒนาองค์กรการปลูกฝังธรรมะในจิตใจให้ชุมชนเกิดความสำนึกเป็นการปลูกจิตสำนึก ด้วยการสอดแทรกหลักธรรม การอบรม การบรรยาย โดยใช้หลักธรรมทางศาสนา และการพัฒนา จิตใจโดยให้บุคคลากรมีส่วนร่วมให้ได้รับรู้ปัญหา และวิธีการแก้ไขปัญหาร่วมกันเน้นความสามัคคีโดย ให้พัฒนาการทางจิตใจนำพัฒนาการทางวัตถุส่งเสริมการทำหน้าที่การพัฒนาจะต้องพัฒนาด้านวัตถุ และจิตใจไปพร้อม ๆ กันเป้าหมายของการพัฒนาคือการปลดปล่อยตนเองให้พ้นจากทุกข์ทั้งกาย และ ทางจิตใจโดยการให้ความสำคัญกับความสุขทางจิตใจอันเกิดจากความมีอิสรภาพที่พึ่งตนเองได้ และ ความเข้มแข็งของบุคคล และสังคมซึ่งเป็นเครื่องชี้ให้เห็นระดับของการพัฒนาประการหนึ่งในบรรดา ตัวชี้วัด ๔ ประการ คือ^{๔๙}

๑. พัฒนากาย มีการพัฒนาทางกายภาพ อันได้แก่การมีร่างกายแข็งแรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บไม่ขาดอาหารมีเสื้อผ้าที่อยู่อาศัยยาบรรเทาโรครักษาโรคมีสภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและ สังคมที่ดี

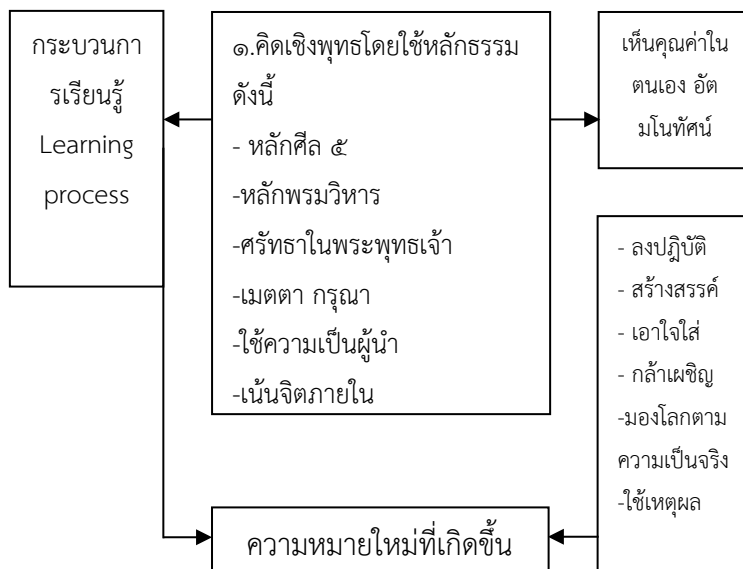
๒. พัฒนาศีล มีการพัฒนาด้านระเบียบกฎเกณฑ์กฎหมายอันเป็นกติกาในการอยู่ร่วมกัน ในสังคมที่ให้ความสุขเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายสามารถจัดข้อขัดแย้ง และจัดสรรผลประโยชน์ได้อย่าง ยุติธรรมโดยเฉพาะเป็นกติกาที่อยู่ในจิตสำนึกของผู้คนที่เรียกว่าเป็นการพัฒนา

๓. พัฒนาจิต มีการพัฒนาจิตใจด้วยการฝึกอบรมจิตใจให้สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติทั้ง ๓ ด้าน คือคุณภาพจิต สมรรถภาพจิต และสุขภาพจิต

๔. พัฒนาปัญญา มีการพัฒนาปัญญา อันได้แก่ความรู้ความเข้าใจศิลป์ และศาสตร์ต่าง ๆ อย่างไม่มีอคติมีความรู้ความเข้าใจโลก และชีวิตตามความเป็นจริงรู้เท่าทันธรรมชาติของสังขารคือโลก และชีวิตถึงขั้นทำจิตให้เป็นอิสระหลุดพ้นจากความทุกข์โดยสมบูรณ์

^{๔๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรม จำกัด, ๒๕๓๗), หน้า ๗๙-๘๑.

รูปภาพที่ ๙ กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างคุณค่าและความหมายใหม่
แบบ ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์กานนท์



กระบวนการเรียนรู้ของชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์กานนท์ เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ (ธรรมะของพระพุทเจ้า) ทำให้เกิดความรู้แจ้งขึ้นภายในจิตใจบวกกับความเชื่อความศรัทธาในคำสอนทำให้เกิดเป็นความเห็นชอบโดยมีหลักพรหมวิหารธรรม หลักศีล ๕ เป็นเครื่องนำทางเมื่อเกิดเป็นความหมายก็นำไปประยุกต์ใช้หลักนโยบายในการทำงานและการดำเนินชีวิต คือรู้จักตน รู้จักบุคคล รู้จักงานในนโยบายประสานงานประสานประโยชน์เพื่อให้งานเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุดใช้หลักสังคหวัตถุในการผูกมัดใจผู้ร่วมงานโดยเน้นในหลักผู้นำในการบริหารองค์กร

๔.๓.๗ เปรียบเทียบการสร้างคุณค่าจากความหมายเดิมสู่ความหมายใหม่ของ ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์กานนท์ ดังนี้

ความหมายเดิม

๑. บริหารองค์กรระบบเก่ารุ่นสู่รุ่น
๒. เชื่อในเรื่องการแข่งขัน การแสวงหากำไร และหลักวิวัฒนาการที่คนแข็งแรงเท่านั้นที่จะชนะ
๓. เน้นที่เนื้องาน
๔. เชื่อในเรื่องหลักกรรมคุณย์อำนาจ
๕. เน้นให้ความสำคัญของวัตถุดิบที่เหนือจิตวิญญาณ
๖. เน้นความสำคัญของเศรษฐกิจ สังคม

- ๗. เชื่อว่าความจริงต้องเป็นระบบและมีความแน่นอน
- ๘. ใช้ชีวิตสุดโต่งในสายอบาย

ความหมายใหม่

- ๑. บริหารองค์การวิถีพุทธ
- ๒. เชื่อในความร่วมมือการประสานประโยชน์
- ๓. เน้นบริหารที่คน
- ๔. เชื่อในการกระจายอำนาจ และประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม
- ๕. เน้นความสำคัญที่จิตใจภายใน
- ๖. เน้นความสำคัญของคุณค่าความเป็นมนุษย์
- ๗. เชื่อว่าโลกตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลง
- ๘. ดำเนินชีวิตตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่องกระบวนการสร้างคุณค่า และความหมายใหม่ของบุคคลต้นแบบในการดำเนินชีวิตเชิงพุทธทั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดบุคคลต้นแบบดังนี้

๑. ครูผู้มีประสบการณ์ ประมวล เพ็งจันทร์ อาจารย์ผู้สมบูรณ์ด้วยศาสตร์ และศิลป์เป็นอาจารย์ผู้มีความชำนาญในเรื่องศาสตร์ทางโลก และทางธรรมอย่างลึกซึ้งเป็นบุคคลที่ค้นพบตัวตนมีโลกทัศน์ที่กว้างไกลมีมุมมองใหม่ในการนำพาตนเองเพื่อสู่สภาวะทางความคิดเข้าใจโลกในแบบที่ตัวเองเป็นเรียกว่ามีความรู้ตัวรู้จักละ และปล่อยวางในการดำเนินชีวิตเหมาะสมที่จะเป็นแบบอย่างเป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิตตามแนวพุทธ

๒. ปราชญ์ชาวบ้าน โจน จันใด เป็นบุคคลที่ดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่ควรค่าแก่การเป็นแบบอย่างที่หล่อหลอมรากฐานจากประสบการณ์โดยการลองผิดลองถูกเพื่อทดสอบความถูกต้องได้คัดสรรคัลล่กลองสิ่งๆที่เรียกว่า “คุณค่าแก่ชีวิต” เป็นชุมทรัพย์ทางปัญญาที่ยิ่งใหญ่เพื่อสืบสานเป็นมรดกอันล้ำค่าทางภูมิปัญญาคือการสร้างบ้านดิน และดำเนินชีวิตตามทางสายกลางตามหลักพุทธศาสนาโดยนำหลักการคิด และวิธีมาปฏิบัติให้เกิดรูปธรรม

๓. นักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จ ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์านนท์ ผู้บริหารบริษัทนมชีเส็งลิสซิง จำกัด ผู้ที่เคยใช้ชีวิตแบบสุดโต่งในด้านลบแต่กลับมาเปลี่ยนวิถีการใช้ชีวิตอย่างสิ้นเชิงหลังจากได้รับการอุปสมบทได้เรียนรู้ธรรมะของพระพุทธเจ้าจนทำให้มุ่งมั่น และตั้งใจในการนำพาสมาชิกในองค์กรดำเนินชีวิตและนำหลักการทางพระพุทธศาสนามาใช้อย่างจริงจังจนประกาศวิสัยทัศน์ชัดเจนว่าเป็น”องค์กรแห่งวิถีพุทธ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ แนวคิดการหาความหมายในชีวิตตามแนวทฤษฎีการสร้างคุณค่าและความหมายใหม่

สรุปแนวคิดการหาความหมายในชีวิตตามแนวทฤษฎีการสร้างคุณค่า และความหมายใหม่ได้ว่ามุมมองเรื่องความหมายของชีวิตเป็นประสบการณ์ที่มีต่อโลกโดยมุ่งไปที่ความตระหนักรู้แต่เรามักจะรับรู้ปรากฏการณ์ผ่านกรอบหรือวิธีคิดบางอย่างมีการตัดสินประเมินค่าเพียงว่าจริงหรือเท็จ และเน้นความหมายไปในทางใดทางหนึ่งเท่านั้นซึ่งอาจจะเลยคุณค่า และความหมายบางอย่างที่ผ่าน

เข้ามาในชีวิตที่เรียกว่าความหมายของชีวิตดังนั้นในการรับรู้ และให้ความหมายจึงจำเป็นต้องมีการเรียนรู้โดยผ่านบริบทอันเป็นปรากฏการณ์ภายนอกที่เป็นกายภาพ และได้ความหมายอันเกิดจากการสังเคราะห์จากภายในที่เป็นจิตภาพออกมา นอกจากนี้การตัดสินใจว่าความหนึ่งไม่รู้ว่าชีวิตนี้เกิดมาแล้วควรทำอะไรรู้สึกไม่ชอบไม่พอใจเหมือนรู้จักตัวเองไม่ดีพอรู้สึกแฉะแฉะชีวิตไม่มีความหมายจุดหมายให้เดิน การใช้ชีวิตสำคัญกว่าการมีชีวิตแต่การใช้ชีวิตก็ควรมีจุดหมายปลายทางความเข้าใจ และมีความหมายชีวิตที่จะดำเนินไปสู่เป้าหมายได้อย่างถูกต้องปลอดภัยนั้นจำเป็นต้องอาศัยแนวคิดหรือหลักการดำเนินชีวิตหลักการดำเนินชีวิตก็มีหลากหลายแบบเปรียบเหมือนเส้นทางเดินของชีวิตที่มนุษย์เราสามารถเลือกได้ตามความสมเหตุสมผลการเข้าใจความหลากหลายในความคิดจะช่วยให้เรามีทางเลือกมากขึ้น และสามารถเลือกประยุกต์ใช้หลักการที่ดีที่สุดสำหรับชีวิตของแต่ละคน ตรงตามแนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning Theory) เพื่อนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงที่ลึกซึ้งด้วยการก้าวข้ามเหนือการแสวงหาความรู้แบบพื้น ๆ ที่ให้ความสำคัญแต่เฉพาะตัวเนื้อหา และกระบวนการเรียนรู้แบบเดิม ๆ โดยเน้นให้เห็นถึงเป้าหมาย และคุณค่าของการพัฒนาการเรียนรู้

Jack Mezirow ให้คำนิยามต่อคำว่า Transformative Learning ว่า “กระบวนการเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิดอย่างจริงจัง (Critical Reflection) ที่นำไปสู่การให้ความหมายใหม่ที่ครอบคลุมมากยิ่งขึ้นแยกความแตกต่างได้ชัดเจนขึ้น และบูรณาการความเข้าใจจากประสบการณ์ของตนอย่าง แท้จริงการเรียนรู้นี้รวมทั้งการนำเอาความเข้าใจดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติด้วย” แนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) ได้แก่

๑. โดยการใคร่ครวญพิจารณากรอบอ้างอิงที่มีอยู่ (Elaborating Existing Frames of Reference)

๒. โดยการเรียนรู้กรอบอ้างอิงใหม่ (Learning New Frames of Reference)

๓. โดยการเปลี่ยนแปลงมุมมอง (Transforming Points of View)

๔. โดยการเปลี่ยนแปลงจิตนิสัย (Transforming Points of View)

ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ว่าด้วยการได้อัตภาพแห่งการเป็นมนุษย์ การหาความหมายในชีวิตที่แท้จริงนำไปสู่ความหมายชีวิตที่มีคุณค่าจึงเป็นชีวิตที่ต้องพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลาไม่ประมาทเพื่อก้าวไปให้ถึงเป้าหมายสุดท้ายของชีวิต คือพระนิพพานอันเป็นบรมสุขอย่างแท้จริงด้วยความเพียรพยายามของมนุษย์เองไม่ต้องหวังพึ่งอำนาจศักดิ์สิทธิ์นอกตัว เพราะพระพุทธศาสนาเชื่อว่ามีมนุษย์เป็นสัตว์ที่สามารถฝึกฝนได้ และเมื่อฝึกตนดีแล้วก็เป็นผู้ที่ประเสริฐ ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงไม่ได้ฝากชีวิตหรือความหมายชีวิตไว้กับพระเจ้าเทพยดาหรืออำนาจศักดิ์สิทธิ์ใดทั้งสิ้นแต่เป็นการสร้างความหมายชีวิตด้วยตัวของมนุษย์เองเน้นเรียนรู้ปฏิบัติตนในแนวทางที่ถูกต้อง และเหมาะสมทั้งทางกาย วาจา และใจโดยการนำหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามา

ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันด้วยเหตุนี้การเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการสำคัญในการขัดเกลาคุณธรรมจริยธรรมสำหรับชีวิตที่สมบูรณ์เพื่อก้าวทันการเป็นพลวัตดังกล่าว

กระบวนการสร้างคุณค่า และความหมายใหม่ของบุคคลต้นแบบในการดำเนินชีวิตเชิงพุทธโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ของบุคคลต้นแบบเป็นขั้นตอนการดำเนินชีวิตของบุคคลต้นแบบที่มุ่งเน้นกระตุ้นให้ผู้ที่ได้สัมผัสรับรู้ด้วยตนเองจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติสู่ความเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุขเต็มตามศักยภาพทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมอันประกอบด้วยพัฒนาการทางด้านกาย (กายภาวนา) พัฒนาการทางจิต (จิตภาวนา) พัฒนาการทางด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) พัฒนาการทางด้านสังคม (ศีลภาวนา) อันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาชีวิตตามวิถีทางที่สอดคล้องกับความเป็นจริงในการดำเนินชีวิต สอดคล้องกับแนวคิดหลักของบุคคลต้นแบบในการใช้ในการดำเนินชีวิตโดยมีหลักธรรมดังนี้

(๑) หลักธรรมแรก คือหลักศีล ๕ ที่เป็นพื้นฐานของหลักธรรมที่ใช้ในการดำเนินชีวิตที่ทุกคนพึงปฏิบัติ (๒) หลักการภาวนา ๔ อันประกอบด้วยพัฒนาการทางด้านกาย (กายภาวนา) พัฒนาการทางจิต (จิตภาวนา) พัฒนาการทางด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) พัฒนาการทางด้านสังคม (ศีลภาวนา) โดยที่กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ (๓) หลักเบญจขันธ์ที่เป็นการนำเอาหลักธรรมเรื่องขันธ์ ๕ อันได้แก่รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณมาประยุกต์ใช้ เพราะเป็นพื้นฐานของการพัฒนาชีวิตตามวิถีทางที่สอดคล้องกับความเป็นจริงในการดำเนินชีวิตของผู้คนในอนาคตโดยที่กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ (๔) หลักไตรสิกขาในการพัฒนา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา (๕) ได้แก่หลักพรหมวิหาร ๔ (๖)หลักอริยมรรคมีองค์ ๘ หลักธรรมที่กล่าวมาข้างต้นนี้จึงเป็นหลักธรรมพื้นฐานที่สำคัญสำหรับมนุษย์ทุกคนทั้งนี้เพื่อความสงบสุขสำหรับปัจเจกชน และสังคมโดยส่วนรวมอันเป็นรากฐานแห่งความสงบสุขร่มเย็นในการดำเนินชีวิต

๕.๑.๒ ประวัติและผลงานของบุคคลต้นแบบ

ลักษณะของสังคมมนุษย์และลักษณะปัจเจกบุคคลชี้ให้เห็นว่าตัวเชื่อมระหว่างมนุษย์กับสังคมนั้นคือมนุษย์ที่มีบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจนสำหรับเป็นตัวกำกับเปรียบเหมือนเป็นผู้นำผู้เป็นต้นแบบแต่ละคนล้วนมีตำแหน่งหน้าที่ที่ชัดเจนจะต้องดำรงอยู่ซึ่งมีบรรทัดฐานทางสังคมเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี คนก็เชื่อฟังผู้มีอำนาจในสังคมมนุษย์ทุกต้องอาศัยความรู้ความชำนาญอาศัยศักยภาพของตนและทักษะดังบุคคลต้นแบบที่ผู้วิจัยจะสรุปชีวิตและผลงานดังนี้

ประมวล เพ็งจันทร์

ประมวล เพ็งจันทร์ เป็นบุคคลที่มุ่มมองทศนะในการดำเนินชีวิตที่ชัดเจนทำให้เกิดคุณค่าในการดำรงอยู่ของชีวิตด้วยเหตุนี้จึงมีความต้องการที่ก้าวข้ามผ่านกิเลสโดยขัดเกลาจิตใจให้

หมดไปจาก ความโลภ-โกรธ-หลง แล้วเรียนรู้บ่มเพาะจาละ-เมตตา-ปัญญา ให้เกิดขึ้นในใจในการก้าวไปสู่เป้าหมายที่มั่นคงดังนั้นเป้าหมายของชีวิตของ ประมวล เพ็งจันทร์ คือ ตั้งใจที่จะละวางโดยการออกจากความคิดทำสิ่งที่ขัดขวางให้แจ้งโดยเรียนรู้ สัมผัสภาวะความเป็นจริงที่ไปสู่เป้าหมาย

กระบวนการคิดเพื่อสร้างให้เกิดความหมายใหม่ประมวล เพ็งจันทร์

๑. การอธิษฐานตั้งจิต เป็นขั้นตอนแรกที่จะต้องเกิดขึ้นก่อนหมายถึงความตั้งใจหรือการเตรียมความพร้อมให้กับตนเองให้พร้อมทั้งสี่ด้าน คือ ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

๒. การเคารพหรือน้อมใจพร้อม เป็นขั้นตอนการเตรียมความพร้อมซึ่งเน้นไปที่จิตใจที่พร้อมรับประสบการณ์ที่จะได้เรียนรู้ในทุก ๆ สถานการณ์โดยไม่มีเงื่อนไข

๓. การสัมผัสโดยตรง ความรู้จากความคิดยังไม่เพียงพอ จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิธีการเรียนรู้ที่ไม่ใช่การเรียนรู้เชิงทฤษฎี คือการเข้าไปสัมผัสสถานการณ์ ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ไม่ใช่เพียงความคิด แต่เป็นการสัมผัสโดยตรง กล่าวคือเปลี่ยนจากการเรียนรู้ด้วยความคิดมาสู่การลงมือปฏิบัติ

๔. อยู่กับปัจจุบัน คือการที่เวลากับตัวเราเป็นอันเดียวกัน ไม่มีผู้กระทำ ไม่มีสิ่งที่ถูกกระทำ มีแต่การกระทำ กล่าวคือเป็นการเจริญสติให้เข้ามาเกี่ยวข้องกับอริยาบถอยู่ตลอดเวลา พิจารณา ธรรมารมณ์ที่เข้ามากระทบกับทวารทุกด้าน

๕. การพิจารณาใคร่ครวญธรรมารมณ์ ถือว่าเป็นกระบวนการหลังจากสงบระงับความฟุ้งซ่าน ออกจากความคิดมาสู่การสำนึกรู้ และการพิจารณานี้จะทำให้เกิดปัญญา การพิจารณาใคร่ครวญธรรมารมณ์นี้เปรียบเหมือนการเดินทางภายในแม้ว่าเราจะรับรู้ปรากฏการณ์จากโลก

คุณค่าและความหมายใหม่ของ ประมวล เพ็งจันทร์

การศึกษากระบวนการสร้างคุณค่า และความหมายใหม่ของ ประมวล เพ็งจันทร์ ในการดำเนินชีวิตตามแนวพุทธทำให้เกิดการมองเห็นคุณค่า และความหมายโดยการเข้าใจคุณค่าความหมายด้วยตัวของตัวเอง กล่าวคือทำให้ความหมายในปัจจุบันภายในมากกว่าภายนอกในทัศนะของ ประมวล เพ็งจันทร์ นั้นจะอย่างไรให้การใช้ชีวิตอยู่อย่างมีความสุขโดยการหาความหมายที่แท้จริงของชีวิตผ่านประสบการณ์การเรียนรู้อันเป็นการรู้ต่อสภาวะปัจจุบันขณะในการมองเห็นจากจิตใจภายในโดยผ่านการเชื่อมโยงสอดคล้องกับแนวคิดตามหลักพุทธศาสนาโดยการสัมผัสแห่งจิต (Consciousness) คือให้ความหมายของการใช้ชีวิตให้เห็นเป็นรูปธรรมโดยผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์โดยตรง

โจน จันได

โจน จันได หรือ "โจน บ้านดิน" ปราษฎ์ชาวบ้านผู้มีอุดมการณ์และความเชื่อมั่น มีแบบแผนในการดำเนินชีวิตตามแบบเศรษฐกิจพอเพียง มีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายไม่ฟุ้งเฟ้อใช้ชีวิตแบบสมถะมีความซื่อสัตย์เป็นคนมีคุณธรรมยึดมั่นตามหลักตามแนวพุทธศาสนา ใช้ชีวิตอย่างคนที่พออยู่พอกินไม่

ทะยานอยากไปตามกิเลสใช้ชีวิตแบบมีสติ ปฏิเสธสังคมบริโภคนิยมวัตถุแต่เน้นมิติทางจิตใจเป็นกัลยาณมิตรอยู่ร่วมกับธรรมชาติ หลักคิดและวิถีชีวิตที่ไม่มุ่งเน้นที่วัตถุ เป็นสิ่งที่คนในยุคสมัยนี้ควรนำไปเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิต ด้านภูมิปัญญาชาวบ้านในการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์วิธีนี้สามารถนำไปใช้ปฏิบัติถือเป็นบุคคลต้นแบบในการดำเนินชีวิต และเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ทักษะและเทคนิค การตัดสินใจ ผลิตผลงานบ้านดินที่เขาสร้างเองและยังเป็นผู้เชี่ยวชาญในการสร้างบ้านดินของประเทศไทยจนได้รับการขนานนามว่าเป็นคนจนผู้ยิ่งใหญ่ที่มีคุณธรรมจริยธรรมในเรื่องความพอเพียงที่อาศัยความเชื่อมั่นศรัทธาที่มีต่อตัวเอง

กระบวนการคิดเพื่อสร้างให้เกิดความหมายใหม่ของ โจน จันได

กระบวนการทางความคิดที่เกิดจากความกลัวจากประสบการณ์ชีวิตที่ผ่านมาทำให้เกิดการสร้างกระบวนการเรียนรู้ใหม่ เกิดเป็นทักษะด้านภูมิปัญญาที่ต้องเอาตัวรอดในการพึ่งพาตนเอง การเรียนรู้รวมถึงการสร้างเป็นอัตลักษณ์ และความภาคภูมิใจให้กับตนเอง ครอบครัว และชุมชน กระตุ้นจิตสำนึกให้เกิดความจงรักภักดีต่อธรรมชาติ สร้างค่านิยมที่มีร่วมกัน เอาชนะใจตัวเอง ชนะกระแสสังคม ชนะระบบเงินตรา และใช้ชีวิตอยู่อย่างสามัญอีกทั้งการบูรณาการภูมิปัญญาร่วมกับศาสตร์ต่าง ๆ ได้อย่างกลมกลืน มีความรู้ที่เท่าทันและปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงท่ามกลางยุคแห่งทุนนิยมที่พร้อมไปด้วยความทันสมัย เพื่อสร้างความยั่งยืนให้เกิดขึ้น

คุณค่าและความหมายใหม่ของ โจน จันได

รู้จักความหมายในการพึ่งพาตัวเอง

๒. ความรู้จักพอประมาณดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติที่ต้องคำนึงถึงศีลธรรมในการประกอบสัมมาอาชีพเพื่อให้ได้มาเพื่อปัจจัย

๔ โดยมีสติปัญญาควบคุมความอยาก และกำหนดเป้าหมายของการดำเนินชีวิตไปสู่การมีคุณภาพและจิตวิญญาณที่อิสระ

๓. ความสันโดษ

๔.ความยินดีในสิ่งที่ตนได้พอใจในสิ่งที่ตนมี

๕.ทางสายกลางหรือความพอดีใจ

ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์ตานนท์

ชีวิตในแต่ละช่วงจะมีความหมายแตกต่างกันไปทำให้ชีวิตเรียนรู้เป็นชีวิตที่มีความหมายชีวิตในวัยรุ่นก็เป็นชีวิตแบบสุดโต่งเต็มทีกับทุกอย่างที่เป็นทางโลกส่วนชีวิตการทำงานการแสวงหาเพื่อให้ได้มาซึ่งรายได้กลับไม่มีความหมายต่อชีวิตจนกระทั่งได้เข้ามาบวชได้เรียนธรรมะของพระพุทธเจ้าพอหลังจากที่สึกออกมาแล้วชีวิตก็เหมือนได้ค้นพบกับความสุขที่เกิดจากข้างในสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนผ่านของชีวิตอย่างมีลำดับซึ่งก่อนที่จะก้าวมาสู่การเปลี่ยนผ่านครั้งสุดท้ายคือการ

บวชเรียนชีวิตก็ต้องผ่านประสบการณ์และการเรียนรู้มาหลายรูปแบบเป็นไปตามลำดับขั้นของชีวิตที่กว่าจะมาเป็น ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดานนท์ ในวันนี้ลำดับขั้นแห่งการเปลี่ยนผ่านในช่วงชีวิตสะท้อนเรื่องราวอะไรได้หลายอย่างเกี่ยวกับชีวิตว่ามนุษย์เราแต่ละคนมีช่วงวัยแห่งชีวิตที่ต้องก้าวผ่านไปในแต่ละช่วง ลำดับจึงจะถือว่าเป็นชีวิตที่สมบูรณ์ช่วงชีวิตของมนุษย์

กระบวนการคิดเพื่อสร้างให้เกิดความหมายใหม่ของชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดานนท์

สำนึกจากการบวชเรียนเป็นการค้นพบความหมายของชีวิตเป็นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ทำให้เกิดพลังการเปลี่ยนแปลงความรู้ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจที่มีผลต่อโลก และชีวิตเพราะความหมายที่ตรึงตรองได้เป็นความเข้าใจโดยใช้การคิดจากความรู้สึกลงในตัวตน และสภาวะที่ปรากฏเมื่อเป็นเช่นนี้จึงต้องเปลี่ยนกระบวนการในการแสวงหาความหมายจากการคิดมาสู่ความสำนึกผู้ผ่านปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นคือการได้มาเรียนรู้คำสอนจากพระพุทธศาสนาในการเปลี่ยนความหมายของชีวิต

คุณค่าและความหมายใหม่ของชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดานนท์

กระบวนการเรียนรู้ของชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดานนท์ เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ (ธรรมะของพระพุทธเจ้า) ทำให้เกิดความรู้แจ้งขึ้นภายในจิตใจบวกกับความเชื่อความศรัทธาในคำสอนทำให้เกิดเป็นความหมายใหม่โดยเห็นหลักสัจธรรมอันได้แก่ หลักพรหมวิหารธรรม หลักศีล ๕ เป็นเครื่องนำทางเมื่อเกิดเป็นความหมายก็นำไปประยุกต์ใช้ในการทำงานและการดำเนินชีวิต คือรู้จักตน รู้จักบุคคล รู้จักงาน ใช้นโยบายประสานงานประสานประโยชน์เพื่อให้งานเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุดใช้หลักสังคหวัตถุในการผูกมัดใจผู้ร่วมงานโดยเน้นในหลักผู้นำในการบริหารองค์กร

๕.๒ อภิปรายผล

จากการวิจัยครั้งนี้พบว่าปัจจัยแวดล้อมภายนอกของบุคคลต้นแบบถึงแม้จะมีความแตกต่างกันทั้งช่วงอายุ ประสบการณ์ชีวิต การศึกษา ถิ่นกำเนิด อิทธิพลทางสังคม ศาสนา แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า การเรียนรู้ และการพัฒนาภายในจิตใจของแต่ละคนจะต้องแตกต่างกันตามปัจจัยแวดล้อมภายนอก กล่าวคือกระบวนการเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ทุกช่วงขณะของชีวิต และต่างล้วนขึ้นอยู่กับจิตใจเป็นสำคัญ (Interview) เนื่องจากจิตใจเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการเริ่มต้นที่จะก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ และส่งผลต่อระบบความคิด ทศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม ส่งผลต่อการกระทำ ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงของแจ๊ค เมซีโรว์ สังเกตได้ว่าจากการประสพภาวะของบุคคลต้นแบบทั้ง ๓ ท่านได้ตรวจสอบหรือพิจารณาความรู้สึกต่าง ๆ ของตนเองจากภาวะ ผ่านความรู้สึก กลัว โกรธ ความรู้สึกผิด และความอับอายความไม่สบายเป็นต้น เมซีโรว์นำเสนอว่าความเชื่อมุมมอง

กรอบอ้างอิงหรือสันนิษฐานในสิ่งต่าง ๆ ของบุคคลสามารถสร้างความรู้สึกต่าง ๆ ได้การจะนำมาประยุกต์ใช้สำหรับการนำพาตนให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงของบุคคลทั่วไปได้นั้นโดยอาศัยพื้นฐานของหลักธรรมประกอบกับการมีความศรัทธาหรือความเชื่อมั่นด้วยการตั้งต้นแห่งศรัทธาด้วยสัมมาทิฐิ ตามหลักเริ่มต้นของมรรคมงคล ๘ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกตรงตามหลักอริยสัจ ๔ ทั้งนี้การลงมือปฏิบัติเป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้เกิดความหมายใหม่ขึ้นได้ด้วยตัวของเราเอง นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงความหมายไปในทิศทางที่ดี

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๑. การทำวิจัยผู้วิจัยพบข้อจำกัดในการศึกษาความหมายของชีวิตในทัศนะบุคคลต้นแบบ ทั้ง ๓ ท่านเนื่องจากเป็นการวิเคราะห์แนวความคิดซึ่งในหลาย ๆ ประเด็นผู้วิจัยยังไม่สามารถเข้าถึงได้เนื่องจากยังขาดความรู้ และทักษะในเรื่องหลักธรรมทางศาสนาที่มีความลึกซึ้งจึงไม่มีข้อมูลที่เพียงพอต่อการเข้าถึง และวิเคราะห์แนวคิดบางประเด็นออกมาได้จึงต้องใช้เวลา และความละเอียดในการศึกษา และเชื่อมโยงทั้งนี้การศึกษาความหมายของชีวิตในทัศนะของอัตบุคคลนั้นมีขอบเขตที่กว้างมาก และมีรายละเอียดเยอะพอสมควรเพราะช่วงชีวิตของบุคคลนั้นมีมิติในเรื่องภูมิหลังการดำรงชีวิต รายละเอียดเพราะช่วงชีวิตของบุคคลนั้นมีมิติในเรื่องภูมิหลัง การดำรงชีวิต อิทธิพลทางสังคม ศาสนา การเมืองตลอดจนด้านอื่น ๆ

๒. ผู้วิจัยคิดว่าเราสามารถคิด ทบทวน วิเคราะห์ความทุกข์ที่เกิดขึ้นของตน (Think of yourself) ว่ามีความทุกข์ หรือความไม่สบายกาย ไม่สบายใจหรือไม่ อย่างไรบ้าง

๓. การระลึกทบทวนถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ (Recall cause of suffering) ว่ามีสาเหตุมาจากสิ่งใด

๔. การหาวิธีออกจากทุกข์ที่เหมาะสมด้วยการตั้งเป้าหมายในระยะสั้น (Ultrashort goal) โดยการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาเพื่อประกอบการดำเนินการเพื่อไปถึงเป้าหมายของการออกจากทุกข์

๕. ควรศึกษาทำความเข้าใจการตระหนักรู้ความจริงของธรรมชาติ (Enlightenment) ถึงการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปตามกฎแห่งไตรลักษณ์ซึ่งเป็นเหตุให้ความรู้สึกยึดมั่นถือมั่นในตนเองก็จะค่อย ๆ เบาบางจางคลายลง และทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมมากขึ้นทำให้มีความสุขในจิตใจ และในชีวิตเพิ่มมากขึ้นหรือศึกษาหลักธรรมอื่นเพื่อเป็นข้อมูลในการทำวิจัยต่อไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย. พระไตรปิฎกอรกถกถา แปล ชุด ๙๑ เล่ม. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร:

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา

และวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๕๑.

กอร์ดอร์ โยสไตน์. โลกของโซฟี : เส้นทางจินตนาการสู่ประวัติศาสตร์ปรัชญา. แปลจาก Sophie's

World. โดยสายพิน ศุภพถมงคล. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คบไฟ, ๒๕๔๐.

แก้ว ชิตตะชบ. รวมวิชาธรรมศึกษาชั้นตรี ตามหลักสูตรของสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. ๒๕๔๖.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๗.

กิตติ สุนทร. หนังสือของคน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลียงเชียง, ม.ป.ป.

งามพิศ สัตย์สงวน. หลักมานุษยวิทยา. กรุงเทพมหานคร: บริษัทรามการพิมพ์, ๒๕๔๓.

โจน จันได. งานเก็บเมล็ดพันธุ์คืองานสุดท้ายในชีวิตผม. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, ๒๕๕๕.

_____. กลับบ้าน. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, ๒๕๕๖.

_____. อยู่กับดิน ๑๖ ปี การปั้นดินเป็นบ้าน. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, ๒๕๕๗.

จำนงค์ อภิวัฒน์สิทธิ์, ดร. และคณะ. สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย, ๒๕๓๒.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน. ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมการวิจัยและการพัฒนาบุคคล. กรุงเทพมหานคร:

องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, ๒๕๔๔.

ดิเรก ดีประเสริฐ. แนวทางการพัฒนาหน่วยงานทางด้านการมั่นคงในพื้นที่จังหวัดชายแดน

ภาคใต้. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงกลาโหม, ๒๕๔๙.

เดโช สวานานนท์. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร: โพธิ์สามต้นการพิมพ์, ๒๕๑๘.

ทศนา แคมมณี. **การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม**. จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. สภาสังคม

สงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๔๑.

นิตย สัมมาพันธ์. **การบริหารเชิงพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พลินต์เฮ้าส์, ๒๕๒๙.

ประมวล เพ็งจันทร์. นม. เชียงใหม่ : นพบุรีการพิมพ์, ๒๕๔๗.

_____. **เดินสู่อิสรภาพ**. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๕๐.

_____. **การเดินทางสู่ความเป็นมนุษย์ที่แท้**. กรุงเทพมหานคร: โกมลคิมทอง, ๒๕๕๐.

_____. **ประมวลความรัก**. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๕๑.

_____. **เราจะเดินไปไหนกัน**. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ. ๒๕๕๒.

_____. **เรียนรู้และเปลี่ยนแปลง**. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๕๔.

_____. **อินเดีย จาริกด้านใน 1 การศึกษาที่งดงาม**. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๕๔.

_____. **อินเดีย จาริกด้านใน 2 คารวะการตคุรเทพ**. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๕๔.

_____. **อินเดีย จาริกด้านใน 3 ทบถวนชีวิต พินิจตน**. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๕๕

_____. **ก้าวผ่านความรุนแรง**. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ. ๒๕๕๕

_____. **Walk into the mind**. ใน กริชเทพ ศรศิลป์ และณัฐจรัส เองมหัสสกุล (บก.). **โลกเปลี่ยนไปเมื่อใจเปลี่ยนแปลง (New heart new world)**. กรุงเทพมหานคร: แมกโนเลีย คลอิดี, ๒๕๕๕

_____. **เดินสู่อิสรภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๒. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๖๑.

ประมวล เพ็งจันทร์ และ สมปอง เพ็งจันทร์. **ระบบการศึกษาระดับอุดมศึกษาของอินเดีย : โครงการ**

ศึกษาค้นคว้าเพื่อทำหนังสือสารคดี (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน กองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๗.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ**.

กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรม จำกัด, ๒๕๑๗.

_____. **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: มหาลุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดกานสสิทธิ ป.ธ.๙). **คำบรรยายเรื่องวิปัสสนกรรมฐาน เล่ม ๗-๘-๙**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๘.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒.

กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๖.

_____. **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙.

_____. **วินัยเรื่องที่ใหญ่กว่าคิด**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๕๐.

_____. **วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๕๐.

..... . **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม พิมพ์ครั้งที่ ๑๖.** กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑.

..... . **ธรรมนูญชีวิต A Constitution for Living.** พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๕๘.

พระมหาอดิสร ธีรสีโล. **คุณธรรมสำหรับครู.** กรุงเทพมหานคร: โอเอสพรินติ้งเฮาส์, ๒๕๔๐.

พระราชเวที (สมพงษ์ พรหมวิโส ป.ธ.๙). **ลัทธิวิเสสวิหะ.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประดิษฐ์พัทธ์, ๒๕๓๖.

พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ). **ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร.** แปลโดย พระคันธสาราภิงค์. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์, ๒๕๕๔.

พุทธทาสภิกขุ. **ความแตกต่างระหว่างศีลธรรมกับศาสนา.** นนทบุรี : เอกกรินทร์, ๒๕๑๔.

มนูญ มุกข์ประดิษฐ์. **การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **โรงเรียนวิถีพุทธ.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ –ไทย.** กรุงเทพมหานคร: บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๒๔.

..... . **หนังสือพจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน.** กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕.

..... . **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒.** กรุงเทพมหานคร: บริษัท นานมีบุ๊คพับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๔๖.

..... . **พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาทุก อังกฤษ –ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.** พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๘.

วิศรา ภาณุวัฒน์. **คิดแบบเนลสัน แมนเดลา.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แสงดาว, ๒๕๕๗.

วิจารณ์ พานิช. **วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ ในศตวรรษที่ ๒๑.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท ตาตา พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๕๕.

วันชัย วัฒนศัพท์. **ความขัดแย้ง : หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา.** นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๐.

ศาสตราจารย์นายแพทย์ วิจารณ์ พานิช. **เรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ เอส. อาร์.พรินติ้งแมสโปรดักส์จำกัด, ๒๕๕๘.

สงวน สุทธิเลิศอรุณ. **ปรัชญาและคุณธรรมสำหรับครู.** กรุงเทพมหานคร: อักษรบัณฑิต, ๒๕๒๕.

สมพร เทพสิทธิ์า. **คุณธรรมและจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร: สมชายการพิมพ์, ๒๕๕๒.

สมาน รังสียกฤษฎ์. **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล**. กรุงเทพมหานคร: สวัสดิการสำนักงาน, ๒๕๓๐.

สราวุธ เอ่งสวัสดิ์. (นัฏกม) **บุคคนสำคัญ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ KOOB, ๒๕๕๘.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

สุดใจ ชำชนมณี. **บุกรังโจน**. กรุงเทพมหานคร: ตีลังกาคิดเช้, ๒๕๕๕.

สุเมธ แสงนัมนวล. **บุคคิกผู้นำ**. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.เจ. พรันตัง, ๒๕๔๔.

สิริวรรณ ศรีพล. **การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนา และวัฒนธรรม**. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๒.

สายฤดี วรกิจโกคาทรและคณะ. **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง คุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: จีอาร์ตจำกัด, ๒๕๕๒.

สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา. **รายงานเบื้องต้นการเสริมสร้างคุณธรรมในระบบการศึกษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: วิ.ที.ซี.คอมมิวนิเคชั่น, ๒๕๕๐.

สมน อมรววิวัฒน์. **พุทธวิธีสอน**, เอกสารการประชุมทางวิชาการพระพุทธศาสนากับการศึกษาในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๑๓.

สุวัฒน์ จันทรจำนง. **ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๔๐.

สตีสจันท์ ชัดเตอร์จี และ ธิเรนทรโมฮัน ทัดตา. **ปรัชญาอินเดีย (ปรัชญาพุทธ)**. (แปลโดยพระมหาสนั่น กมโล), พระนคร : มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๐๕.

เสฐียร พันธรั้งชี. **ศาสนาโบราณ**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดีการพิมพ์, ๒๕๔๓.

Agalico2.2. **America needs more Jobs**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โพสบุ๊ก, ๒๕๕๙.

Albert Einstein. **มนุษยชาติอันเป็นที่รัก**. ผู้แปล : วิจักขณา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สมิต, ๒๕๕๘.

Ashlee Vance, Olivia Longray, Olivia Longray, Elon Musk : **Tesla, SpaceX, and the Quest for a Fantastic Future. อัจฉริยะผู้สร้างอาณานิคมบนดาวอังคาร** แปลจาก : Elon Musk:

199 Best Quotes from the Great Entrepreneur : Tesla, SpaceX, Exciting Future, Money, Failure and Success. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แอร์โร่ว์ มัลติมีเดีย, ๒๕๖๑.

Nick Vujicic. **Life without Limits: Inspiration for a Ridiculously Good Life.**
กรุงเทพมหานคร: บริษัทนานมีบุ๊คส์จำกัด, ๒๕๕๖.

(๒) บทความ:

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. “สื่อมวลชนกับความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”. **พุทธจักร** ปีที่ ๖๓ ฉบับที่ ๑๒ (๒๕๕๒).

บุษราคัม ปัญญาณี. “ลักษณะสำคัญของผู้นำที่ให้องค์การประสบความสำเร็จ”. **วารสารการจัดการสมัยใหม่**, ๒๕๕๑. : ๖.

พระครูปริยัติกิตติธำรง (ทองขาว กิตติธโร), ผศ.ดร.. “บทบาทพุทธศาสนตรบัณฑิตสังคมพึงประสงค์”, **พุทธจักร**, ปีที่ ๖๔ ฉบับที่ ๕ (พฤษภาคม ๒๕๕๓).

ผศ.อรรถพล อูสาพันธ์. **หลักคิดของปราชญ์ชาวบ้าน**. มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง มติชนรายวัน ประจำวันอาทิตย์ที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๕๘ วันที่ ๒๑ มี.ค. ๖๐

สุพรรณิ สมิต. “นักคิดและนักปฏิบัติ : ต้นแบบ (Role Model) ที่สังคมต้องการ”, **บทความ**. สถาบันพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา : ๒๕๖๐.

เอกชาติ สุขเสน. “บทบาทพระสงฆ์ต่อการช่วยเหลือผู้ติดเชื้อเอดส์และผู้ป่วยเอดส์” : ๒๙.

Hipot Journal สถาบันเพื่อการบูรณาการศักยภาพมนุษย์. “การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงอย่างบูรณาการ Integral Transformative Learning”, **วารสารเพื่อการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงฐานรากชีวิตครอบคลุมทุกมิติชีวิตอย่างสมดุล บนหลักการที่ถูกต้อง**. (ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม), ๒๕๕๗.

(๓) วิทยานิพนธ์:

กานมณี ภูักักดี. “ความหมายและคุณค่าของชีวิตในนิเวศลุ่มลึกตามทัศนะของ อาร์เน นาสส์”.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๗.

ชนัดดา ภูงษ์ทอง. “การวิจัยปฏิบัติการเชิงวิพากษ์แบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาปฏิบัติการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูผ่านวิธีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง”. **วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๖๐.

ชไมพร เจริญศรีบุรี, พระสุธีรัตนบัณฑิต, สิริวัฒน์ ศรีเครือดง. “แบบจำลองการพัฒนาตนของบุคคลต้นแบบในสังคมไทยโดยใช้หลักธรรม แนวคิด และทฤษฎี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

ชวนนท์ กาญจนสุวรรณ. ความหมายของชีวิตในทัศนะของ ประมวล เพ็งจันทร์. **วิทยานิพนธ์ศิลป**

ศาสตรมหาบัณฑิต (ปรัชญา). คณะมนุษยศาสตร์ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒.

ดวงเพชร สมศรี. “ระบบการทำงานของบุคคลต้นแบบเชิงพุทธบูรณาการ”. **Research Project**

Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University. บัณฑิตวิทยาลัย:

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

ทัศนีย์ เทิดธนากาญจน์. “อิทธิพลของบุคคลต้นแบบที่มีต่อพฤติกรรมการเลียนแบบและความตั้งใจซื้อสินค้าที่มีความเกี่ยวพันสูงและต่ำกับวัยรุ่น”. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต.** สาขาการโฆษณา
ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

นิพนธ์ แจ่มเอี่ยม. “บุคลิกภาพการแสดงตัว ความเชื่อมั่นในตนเองและความภาคภูมิใจในตนเอง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดอุดรธานี”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๘.

นภาพร พุ่มพฤษ. “ผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีผลต่อการพัฒนาความภาคภูมิใจในตนเองของนักเรียนชั้นม.ศ.๓ โรงเรียนพระนารายณ์ ลพบุรี”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๒๙.

เปรมจิต ทศะ. “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการประมาณค่าตน ลักษณะความเป็นผู้นำ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๑๖.

เสน่ห์ สีภาวี และ บรรจบ บรรณรุจิ. “พัฒนากระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

สมบูรณ์ จารุณะ และอรพิน ศิริสัมพันธ์. “การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการอภิปรายกลุ่มเรื่องพระพุทธรูปของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ที่จัดการเรียนรู้แบบอภิปรายกลุ่มโดยใช้สื่อโสตทัศน์”, **Veridian E-Journal**, Slipakorn University ๘-๓(๙-๑๒) : ๒๕๕๘.

สารภี ธนกรวิทย์. “การศึกษาเปรียบเทียบจริยธรรมความเกรงใจ และความภาคภูมิใจในตนเองของนักเรียนที่มีพฤติกรรมเชิงนิเสธและนิมาน”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๓.

ไพรัช สู่แสนสุข. “หลักการและกระบวนการของการเรียนรู้และการสอนตามหลักพุทธศาสตร์: การวิเคราะห์พระไตรปิฎก”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

วรรณวิสาข์ ไชยโย. “ความหมายของชีวิตในทฤษฎีนิยบาต”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔.

เอกชาติรี สุขเสน. “บทบาทพระสงฆ์ต่อการช่วยเหลือผู้ติดเชื้อเอดส์และผู้ป่วยเอดส์”. **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต**. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒.

(๔) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ :

คำแหง วิสุทธางกูร, “แนวความคิดเกี่ยวกับชีวิต”. ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (สื่อการสอน)

ประมวล เพ็งจันทร์, **ประสบการณ์จริงจากฝ่าเท้า**, การเสวนา, (มหาวิทยาลัยเที่ยงคืนจังหวัดเชียงใหม่ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๑)

(๕) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

ปราโมทย์ อินสว่าง. **การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://saving.egat.co.th/news/member-news/1049/1049-04.pdf> [๑๑ ต.ค ๒๕๕๗].

มหาวิทยาลัยรามคำแหง. **ทฤษฎีการขัดเกลากทางสังคม**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.idis.ru.ac.th/report/index.php?topic=7144.0> [๑๐ ส.ค ๒๕๕๕].

สมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก. (ม.ป.ป.). **คุณค่าของความเป็นมนุษย์ธรรมศึกษามูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://mahamakuta.inet.co.th/study/study64/mk6412.html> [๑๗ พ.ย ๒๕๕๕].

สุภาภรณ์ โกสิย์. **ความรู้คู่คุณธรรม**. มหาวิทยาลัยหาดใหญ่. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.hu.ac.th/academic/article/100/knowledge.html> [๒๕ พ.ย ๒๕๕๕].

A day, **เดินสู่อิสรภาพ: ไปกับประมวล เพ็งจันทร์ นักปรัชญาผู้เดินเท้าจากเชียงใหม่ไปเกาะสมุย**, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://adaymagazine.com/> [๑๖ มกราคม ๒๕๖๐].

New Heart New World. **ภาวนาตามวิถี อ.ประมวล เพ็งจันทร์**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.youtube.com/watch?v=SmmPXPkHnxY&t=21s/> [๑๙ มีนาคม ๒๕๕๙]

(๖) สัมภาษณ์ :

สัมภาษณ์ โจน จันใด. ๑๙ มกราคม ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์ ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์ดำนนท์, ๑๙ มกราคม ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์ ประมวล เพ็งจันทร์. ๑๙ มกราคม ๒๕๖๒.

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Books :

Atwater. Eastwood. **Psychology of Adjustment**. Englewood Chiffs: Prentree Hoall, 1974.

Barker. J. A., **Paradigms: Business of Discovering the Future**. The Harper Collins, 1993.

Bartolomé. L. I. **Beyond the methods fetish: Toward a humanizing pedagogy**. Harvard Educational Review, 64(2), 1994.

Branden. N. **The Psychology of Self-Esteem**. 15th ed, New York Banton Books, 1981.

Bruno. Frund J. **Adjustment and Personal Growth : Seven Pathway**. 2nd ed. New York: John Wiley & Sons, 1983.

Burnside. Irene M. and others. **Psychology Caring Throughout the lifespuce**. New Yourk: NcGraw-Hill, 1979.

Calhoun, G, J., and R.C. Mores. **Self-Concept and Self-Esteem: Another Perspective**. Psychology in the Schools, 1977.

Chatsuwan. T. A Critical Study of the Concept of Bhava in Theravada Buddhism. **Journal of Graduate Studies Review**, 2017.

Coopersmith. S, **The Anteeddens of Self-esteem**. 2nd ed. Cafema Copsulung Psychologists. 1981 Self-Esteem Inventories. San Francrsco Consulung Psychologists Pross, 1984.

Dulyakasem, U. and Gnamwitayapong, O., **Education System and Community: Conceptual and Suggestion for Research**. Bangkok: Plan Printing, Thailand. 2540.

Ganjanapan. A. **The Complex Method of Community Research: Dynamic andPotential of Community Development**. Bangkok: NRCT. Thailand, 2544.

Gomes de Matos. **Teaching vocabulary forpeace education**. ESL Magazine, F 2002.

- Herman D. Stein and Richard A., **Social Perspective on Behavior**. New York : Free Press, 1958.
- Jack Mezirow Editor. Edward W. Taylor. **Transformative Learning in Practice : Insight from Community**. Workplace. and Higher Education, 2009.
- John Dewey. **Moral Principles in Education**. London: Fever and Simons, 1975.
- Kiatchokchai. P. **The new paradigm of education in the 21st century**. Bangkok: Education Press, 2002.
- Kohlberg. L. **Moral Stage and Moralization: The Cognitive Development Approach**. In T.Likona (ED.) **Moral Development and Behavior**. New York: Holt Rinehart and Winston, 1976.
- Kuhn. T. S. **The structure of scientific revolutions**. University of Chicago press, 2012.
- Maslow. Abraham M. **Mottivation and Personality**. 2nd ed. New York: Harper & Row, 1970.
- Mezirow, J. **Learning to think like an adult: Core concepts of transformation theory**. In E.Taylor, and P, Cranton (eds). **The Handbook of Transformative Learnin Theory. Research and Practise**. San Francisco CA: Jossey-Bass, 2012.
- Paul B. Horton and Chester L. Hunt, **Sociology**. Tokyo : McGraw-Hill, Inc, 1984.
- Phra Brahmaganabhorn (P. A. Payutto). **Dictionary of Buddhism**. Bangkok : MCU Press, 2002.
- Pongpit, S., Nunthasuwana, W., and Raekpinit, J., **The Learning Process to Sustainable Development**. Bangkok: Charoenwit Press, Thailand, 2545.
- Prawet wasee. **“New Heart New World”**. Bangkok : Prayurawong Printing Co.,Ltd, 2001.
- Ralp Linton. **Status and Role, Reading in Sociology**. New York: Thomas Y.Crowell Company, 1967.
- Ralph M. Stogdill. **Handbook of Leadership**. New York : The Free Press, 1974.
- Rouillard. L. A. **Goals and goal setting**. London: Kogan Page, 1993.
- Rosenberg. M. **Conceiving the Self**. U.S.A.: Basic Book, 1979.
- Sanrattana. W. **A new paradigm for education: Case studies toward the 21st century**. Bangkok: Thipayawisut in Thai, 2013.
- Sasse. Counnie R. **Person to person**. Chas A. Bummett Col, 1978.

- Sims Jr, H. P., & Lorenzi. **The new leadership paradigm: Social learning and cognition in organizations**. Sage Publications, Inc P. 1992.
- Staub. E. **Personality: Basic Aspects and Current Research**. New Jersey Prentice-Hall. 1980, Ealellis 1982. pp. 127, Staub 198. pp.11.
- Sujjanun. **Education and community development in the 21st century**. Bangkok: Odeonstore, in Thai 2013.
- Wallace. H. R. & Masters. L. A. **Personal development for life and work**. (8th ed.). OH: South Western, 2002.
- Will Durant. **The story of Philosophy**. New York : Simon and Schuster, 1953.

(II) Articles :

- Carton. **Teaching for Transformation**. New Direction for Adult and Continuing Education, Spring (93).
- Maesincee, S. **The turning point in Thailand : Economic globalization**, Bangkok: Kanngerntanakan, (in Thai), pp. 52.
- Rugpolmuang, C. **Paradigm development education**, Bangkok : Winyuchon, (in Thai), pp.1

(III) Report of the Research :

- Margaret M. Nauta and Michelle L. Kokaly. “ Assessing Role Model Influences on Students' Academic and Vocational Decisions” **Research Article**. Illinois State University, (1 February 2001).
- Noelle M.Hurd, Marc A. Zimmerman, Thomas M. Reischl. “ Role Model Behavior and Youth Violence: A Study of Positive and Negative Effects” **Research Article**. University Of Michigan Ann Arbor MI USA, (26 March 2010).

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือ

ภาคผนวก ข แบบประเมินความสอดคล้องเครื่องมือกับวัตถุประสงค์การวิจัย

ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูล

ภาคผนวก ง ผลการสัมภาษณ์

ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือ

ที่ ศธ ๖๑๒๔.๑(๑๐)/ ว ๔๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่วัดสวนดอก พระอารามหลวง ค.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

โทร. (๐๕๓) ๒๗๘๖๖๓, ๒๗๕๑๔๕, ๒๗๐๔๕๑,

๒๑๐๓๗๕ มือถือ ๐๘๗-๑๘๕๗๓๗๓

โทรสาร. ๐๕๓-๒๗๐๔๕๒

๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน รศ.ดร.ปรุทธิ์ บุญศรีตัน

สิ่งที่ส่งมาด้วย	๑. โครงการงานวิจัย	จำนวน	๑ ชุด
	๒. เครื่องมือวิจัย	จำนวน	๑ ชุด

ด้วย นางสาวภาวิณี ภาพันธ์ เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๔๑๐๕๐๒๐ เป็นนิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคสมทบ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “กระบวนการสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ของบุคคลต้นแบบในการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ THE PROCESS OF CREATING NEW VALUES AND MEANING OF THE ROLE MODEL IN BUDDHIST WAY OF LIFE”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ ทางบัณฑิตศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในลักษณะงานวิจัยดังกล่าว จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในการตรวจสอบ และให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงเครื่องมือวิจัย ดังเอกสารแนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบเครื่องมือ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

- นิสิตภาวิณี ภาพันธ์
นางสาวภาวิณี ภาพันธ์
รศ.ดร.ปรุทธิ์ บุญศรีตัน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์
ดร.ปรุทธิ์ บุญศรีตัน

(ผศ.ดร.พูนชัย ปันธิยะ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
รักษาราชการเลขานุการบัณฑิตศึกษา มจร วิทยาเขตเชียงใหม่
ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่ โทร. ๐-๕๓๒๗-๘๕๖๗ ต่อ ๓๑๑

ติดต่อ นิสิต นางสาวภาวิณี ภาพันธ์ โทร. ๐๘๙-๙๙๙๕๓๖๐

ที่ ศธ ๖๑๒๔.๑(๑๐)/ว ๔๖



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

โทร. (๐๕๓) ๒๖๘๖๖๖, ๒๖๕๑๔๕, ๒๖๐๔๕๑,
๒๑๐๓๖๕ มือถือ ๐๘๖-๑๘๕๖๓๖๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๖๐๔๕๒

๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติโครงการในการตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน ผศ.ดร.สยาม ราชวัตร

สิ่งที่ส่งมาด้วย	๑. โครงการงานวิจัย	จำนวน	๑ ชุด
	๒. เครื่องมือวิจัย	จำนวน	๑ ชุด

ด้วย นางสาวภาวิณี ภาพันธ์ เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๔๑๐๕๐๒๐ เป็นนิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคสมทบ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “กระบวนการสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ของบุคคลต้นแบบในการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ THE PROCESS OF CREATING NEW VALUES AND MEANING OF THE ROLE MODEL IN BUDDHIST WAY OF LIFE”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการทำดุษฎีนิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ ทางบัณฑิตศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในลักษณะงานวิจัยดังกล่าว จึงใคร่ขออนุมัติโครงการที่ท่านในการตรวจสอบ และให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงเครื่องมือวิจัย ดังเอกสารแนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อขออนุมัติโครงการในการตรวจเครื่องมือ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผศ.ดร.พูนชัย ปันธิยะ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

รักษาการเลขานุการบัณฑิตศึกษา มจร วิทยาเขตเชียงใหม่

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่ โทร. ๐-๕๓๒๗-๘๔๖๗ ต่อ ๓๑๑

ติดต่อนิสิต นางสาวภาวิณี ภาพันธ์ โทร. ๐๘๙-๙๙๙๕๓๖๐

ที่ ศธ ๖๑๒๔.๑(๑๐)/ว ๔๖



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร. (๐๕๓) ๒๖๘๖๖๗, ๒๖๕๑๔๕, ๒๖๐๔๕๑,
๒๑๐๓๗๕ มือถือ ๐๘๗-๑๘๕๖๓๗๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๖๐๔๕๒

๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน ผศ.ดร.สมหวัง แก้วสุฟอง

สิ่งที่ส่งมาด้วย	๑. โครงการงานวิจัย	จำนวน	๑ ชุด
	๒. เครื่องมือวิจัย	จำนวน	๑ ชุด

ด้วย นางสาวภาวิณี ภาพันธ์ เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๔๑๐๕๐๒๐ เป็นนิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคสมทบ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำคุณนิตินิพนธ์เรื่อง “กระบวนการสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ของบุคคลต้นแบบในการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ THE PROCESS OF CREATING NEW VALUES AND MEANING OF THE ROLE MODEL IN BUDDHIST WAY OF LIFE”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการทำคุณนิตินิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ ทางบัณฑิตศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในลักษณะงานวิจัยดังกล่าว จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในการตรวจสอบ และให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงเครื่องมือวิจัย ดังเอกสารแนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตรวจเครื่องมือ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

อ.ส.ร.ป.เชียงใหม่
๗ มิ.ย. ๖๑

ขอแสดงความนับถือ

(ผศ.ดร.พูนชัย ปันนิยะ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
รักษาราชการเลขานุการบัณฑิตศึกษา มจร วิทยาเขตเชียงใหม่
ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่ โทร. ๐-๕๓๒๗-๘๙๖๗ ต่อ ๓๑๑

ติดต่อนิสิต นางสาวภาวิณี ภาพันธ์ โทร. ๐๘๙-๙๙๔๕๓๖๐

ภาคผนวก ข แบบประเมินความสอดคล้องเครื่องมือกับวัตถุประสงค์การวิจัย

(สำหรับผู้เชี่ยวชาญ)

แบบประเมินความสอดคล้องของเครื่องมือกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

คำชี้แจง โปรดพิจารณาว่า คำถามแต่ละข้อมีความเหมาะสมตามที่ระบุไว้หรือไม่ โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องคะแนน โดยพิจารณาตามความเห็นของท่าน ดังนี้

ช่อง +1 ถ้าเห็นด้วย / เหมาะสม / ถูกต้อง

ช่อง 0 ถ้าเห็นไม่แน่ใจ

ช่อง -1 ถ้าไม่เห็นด้วย / ไม่เหมาะสม / ไม่ถูกต้อง

อนึ่ง ข้อใดในแบบสัมภาษณ์ ที่ท่านเห็นสมควรปรับปรุง แก้ไขหรือตัดออก กรุณาให้ความเห็นในแบบสอบถามตามความเห็นของท่าน

ลำดับ	รายการประเมิน	คะแนนการพิจารณา			หมายเหตุ
		+1	0	-1	
1	คำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย	✓			
2	การเลือกประชากรเหมาะสมกับงานวิจัย	✓			
3	การเลือกเครื่องมือเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	✓			
4	คำถามครอบคลุมขอบเขตเนื้อหาของการวิจัย	✓			
5	ลักษณะรูปแบบของแบบสัมภาษณ์ถูกต้องและเหมาะสม	✓			
6	จำนวนคำถามในแต่ละตอนเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	✓			
7	ภาษาที่ใช้ในแบบสัมภาษณ์ชัดเจนและเข้าใจง่าย	✓			
8	ภาษาที่ใช้ในแบบสัมภาษณ์ถูกต้องและเหมาะสม	✓			
9	คำถามในแบบสัมภาษณ์กะทัดรัด สามารถตอบได้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย	✓			
10	การเรียงลำดับคำถามสอดคล้องกับลำดับเนื้อหาของการวิจัย	✓			
รวม					

ลงชื่อ.....ผู้ประเมิน

(รศ.ดร. มริตมา มงคลสิทธิ์)

ตำแหน่ง.....
คณบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์
มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์

(สำหรับผู้เชี่ยวชาญ)

แบบประเมินความสอดคล้องของเครื่องมือกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

คำชี้แจง โปรดพิจารณาว่า คำถามแต่ละข้อมีความเหมาะสมตามที่ระบุไว้หรือไม่ โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน

ช่องคะแนน โดยพิจารณาตามความเห็นของท่าน ดังนี้

ช่อง +1 ถ้าเห็นด้วย / เหมาะสม / ถูกต้อง

ช่อง 0 ถ้าเห็นไม่แน่ใจ

ช่อง -1 ถ้าไม่เห็นด้วย / ไม่เหมาะสม / ไม่ถูกต้อง

อนึ่ง ข้อใดในแบบสัมภาษณ์ ที่ท่านเห็นสมควรปรับปรุง แก้ไขหรือตัดออก กรุณาให้ความเห็นในแบบสอบถามตามความเห็นของท่าน

ลำดับ	รายการประเมิน	คะแนนการพิจารณา			หมายเหตุ
		+1	0	-1	
1	คำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย	✓			
2	การเลือกประชากรเหมาะสมกับงานวิจัย	✓			
3	การเลือกเครื่องมือเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	✓			
4	คำถามครอบคลุมขอบเขตเนื้อหาของการวิจัย	✓			
5	ลักษณะรูปแบบของแบบสัมภาษณ์ถูกต้องและเหมาะสม	✓			
6	จำนวนคำถามในแต่ละตอนเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	✓			
7	ภาษาที่ใช้ในแบบสัมภาษณ์ชัดเจนและเข้าใจง่าย	✓			
8	ภาษาที่ใช้ในแบบสัมภาษณ์ถูกต้องและเหมาะสม	✓			
9	คำถามในแบบสัมภาษณ์กะทัดรัด สามารถตอบได้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย	✓			
10	การเรียงลำดับคำถามสอดคล้องกับลำดับเนื้อหาของการวิจัย	✓			
รวม					

ลงชื่อ.....ผู้ประเมิน

(พ.อ.ดร.ศุภมาส งามจิตต์)

ตำแหน่ง.....ผู้ทรงคุณวุฒิ

[illegible]

ช่องคะแนน โดยพิจารณาตามความเห็นของท่าน ดังนี้

ช่อง 0 ถ้าเห็นไม่แน่ใจ

ช่อง -1 ถ้าไม่เห็นด้วย / ไม่เหมาะสม / ไม่ถูกต้อง

อนึ่ง ข้อใดในแบบสัมภาษณ์ ที่ท่านเห็นสมควรปรับปรุง แก้ไขหรือตัดออก กรุณาให้ความเห็นในแบบสอบถามตามความเห็นของท่าน

ลำดับ	รายการประเมิน	คะแนนการพิจารณา			หมายเหตุ
		+1	0	-1	
1	คำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย	✓			
2	การเลือกประชากรเหมาะสมกับงานวิจัย	✓			
3	การเลือกเครื่องมือเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	✓			
4	คำถามครอบคลุมขอบเขตเนื้อหาของการวิจัย		✓		
5	ลักษณะรูปแบบของแบบสัมภาษณ์ถูกต้องและเหมาะสม	✓			
6	จำนวนคำถามในแต่ละตอนเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	✓			
7	ภาษาที่ใช้ในแบบสัมภาษณ์ชัดเจนและเข้าใจง่าย	✓			
8	ภาษาที่ใช้ในแบบสัมภาษณ์ถูกต้องและเหมาะสม	✓			
9	คำถามในแบบสัมภาษณ์กะทัดรัด สามารถตอบได้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย	✓			
10	การเรียงลำดับคำถามสอดคล้องกับลำดับเนื้อหาของการวิจัย	✓			
	รวม				

ลงชื่อ.....ผู้ประเมิน

(ಎಲ್. ಎ. ಅಮರ್ತು ಮದ್ದಿಯು)

ตำแหน่ง..... เหน. ภาควิชาเคมีฯ และ ๓๖๑๖๖

ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูล

ที่ ศธ ๖๑๒๔.๑ (๑๐)/ ว ๔๗



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.เทพทอ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

โทร. (๐๕๓) ๒๖๘๖๖๗, ๒๖๕๔๔๕, ๒๖๐๔๕๑,
๒๑๐๓๖๕ มือถือ ๐๘๗-๑๘๕๖๓๖๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๖๐๔๕๒

๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลประกอบการเขียนดัชนีพนธ์

เรียน

ด้วย นางสาวภาวิณี ภาพันธ์ เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๔๑๐๕๐๒๐ เป็นนิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคสมทบ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำดัชนีพนธ์ เรื่อง “กระบวนการสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ของ
บุคคลต้นแบบในการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ THE PROCESS OF CREATING NEW VALUES AND MEANING OF
THE ROLE MODEL IN BUDDHIST WAY OF LIFE”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการเขียนดัชนีพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ บัณฑิต
ศึกษา จึงขอความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลดังกล่าว โดยนิสิตจะเข้าไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผศ.ดร.พูนชัย ปันยยะ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
รักษาการเลขานุการบัณฑิตศึกษา มจร วิทยาเขตเชียงใหม่
ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

โทร. ๐-๕๓๒๗-๘๙๖๗ ต่อ ๓๑๑



แบบสัมภาษณ์

เรื่อง กระบวนการสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ของบุคคลต้นแบบในการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวิจัยในการศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา เรื่อง กระบวนการสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ของบุคคลต้นแบบในการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ ซึ่งผู้วิจัยได้จำแนกแบบสัมภาษณ์ดังกล่าวออกเป็น ๔ ตอนได้แก่

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้รับการสัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ คำถามปลายเปิดเกี่ยวกับทัศนคติในการทำงานของผู้รับการสัมภาษณ์

ตอนที่ ๓ คำถามปลายเปิดเกี่ยวกับปัจจัยแรงจูงใจภายในของการสร้างคุณค่าและความหมายในการดำเนินชีวิต และคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับปัจจัยแวดล้อมในการสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ในการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ

ตอนที่ ๔ คำถามปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ และความคิดเห็นต่อแนวทางการสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ของผู้รับการสัมภาษณ์เชิงพุทธ

ผู้วิจัย และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขอบพระคุณท่านเป็นอย่างยิ่งในการให้ความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์

สถานที่เก็บข้อมูล.....วันที่.....

ชื่อ-สกุล ผู้ให้ข้อมูล.....เบอร์โทรศัพท์.....

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้รับการสัมภาษณ์

๑. ชื่อ.....นามสกุล.....

๒. เพศ () หญิง () ชาย

๓. อายุ: ปี

๔. อาชีพ: ตำแหน่ง:

๕. ประสบการณ์การทำงาน:

ตอนที่ ๒ คำถามปลายเปิดเกี่ยวกับทัศนคติในการทำงานของผู้รับการสัมภาษณ์

๑. ทัศนคติในการทำงานของคุณคืออะไร

.....

๒. ชีวิตในการทำงานเป็นอย่างไรบ้าง

.....

๓. กระบวนการในการคิดเกี่ยวกับการทำงานเกิดจากอะไร

.....

๔. รูปแบบระบบการทำงานเป็นแบบไหนอย่างไรบ้าง

.....

ตอนที่ ๓ คำถามปลายเปิดเกี่ยวกับปัจจัยแรงจูงใจภายในของการสร้างคุณค่าและความหมายในการดำเนินชีวิต และคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับปัจจัยแวดล้อมในการสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ในการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ

๑. ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตมีอะไร

.....

๒. ทัศนคติในการดำเนินชีวิตเชิงพุทธของท่านเป็นอย่างไร

.....

๓. อะไรคือจุดเปลี่ยนให้มาสนใจในการดำเนินชีวิตในแบบพุทธ

.....

๔. ศาสนาพุทธมีความสำคัญอย่างไรต่อการดำเนินชีวิตของท่าน

๕. อะไรคือแนวความคิดใหม่ในการดำเนินชีวิตจากคนปกติเปลี่ยนมาเป็นการดำเนินชีวิตในแนวพุทธ

๖. เป้าหมายสูงสุดในอนาคตของการดำเนินชีวิตของท่านคืออะไร

๗. อะไรที่ทำให้ท่านประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต

๘. มีปัจจัยแวดล้อมอะไรบ้างในการสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ในการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ

ตอนที่ ๔ คำถามปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ และความคิดเห็นต่อแนวทางการสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ของผู้รับการสัมภาษณ์เชิงพุทธ

๑. ในบริบทของประเทศไทยมีปัจจัยอื่น ๆ ที่มีส่วนในการสร้างคุณค่าและความหมายใหม่ในการดำเนินชีวิตเชิงพุทธหรือไม่

๒. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

ภาคผนวก ง ผลการสัมภาษณ์

๑. ทศนะของบุคคลต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในชีวิต (ครุมีประสบการณ์การสอน)

๑. ประมวล เพ็งจันทร์

ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ (ตอนที่ ๑)

อาจารย์ประมวล เพ็งจันทร์ เพศ ชาย เกิดเมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๔๗ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

- การศึกษา B.A (Political Science, Philosophy, English Literature) Meerut University, India M.A (Philosophy) Panjab University, India Ph.D. (Philosophy) Mysore University, India

- การทำงาน ๒๕๓๒-๒๕๔๘ เป็นอาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญาและศาสนาคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผลการสัมภาษณ์ (ตอนที่ ๒)

การศึกษาที่ต่างประเทศ

“ที่นั่นต้องเรียนภาษาอังกฤษซึ่งในวันแรกที่ไม่เรียนฟังไม่ออกเลยนะพูดไม่ได้เลยสักคำแต่เราก็มุมนะพยายามทำให้ได้จนเรียนจบปริญญาโทจึงตัดสินใจสึกและเรียนต่อปริญญาเอกจนจบ ตอนนั้นคิดว่ากลับมารับราชการเป็นอาจารย์สอนหนังสือที่เชียงใหม่ตั้งใจไว้ละ”

เป้าหมายในการดำเนินชีวิต

“ตอนเด็ก ๆ ผมเคยฝันที่จะไปให้สุดขอบฟ้าตรงจุดที่น้ำกับฟ้ามันพบกัน เด็กทะเลนี่ครับพอเรียนจบประถมศึกษาปีที่ ๔ ผมยังจำภาพได้นะครับ ผมขี่เรือลำเล็ก ๆ ออกจากบ้านที่เกาะสมุยเพื่อไปทำงาน หลังจากนั้นผมก็เดินทางมาตลอดผมอาจจะไม่เคยเป็นเด็กเลยด้วยซ้ำ พอเรียนจบ ป.๔ ผมก็เข้าสู่การทำงานหาเงินต้องรับผิดชอบแบบผู้ใหญ่ หลังจากที่ผมได้บวชพระผมก็ฝ่าฝันที่จะเดินทางไปประเทศอินเดีย มีอยู่วันหนึ่งผมได้อ่านเรื่อง “พบถิ่นอินเดีย” ท้ายเล่มมีชื่อและที่อยู่ผู้แปลคือ อาจารย์กรุณา กุศลาสัย อยู่ด้วย ผมก็ไปที่บ้านของแถมตรงพรานนกเลย ตอนนั้นผมเป็นพระอยู่นะ ผมบอกว่าอ่านหนังสือแล้วอยากรู้เรื่องเกี่ยวกับอินเดียเลยอยากมาคุยกับอาจารย์ ท่านเล่าให้ผมฟังว่า ท่านเคยเดินทางจากประเทศไทยไปอินเดียสมัยนั้นมีพระภิกษุชาวอิตาลีคนหนึ่งชื่อพระโลกนาถ ท่านหวังจะประกาศศาสนาไปทั่วโลกเลยประกาศรับสมัครภิกษุสามเณรใจสิงห์ร่วมเดินทางไปด้วยกันแล้วหนึ่งในกลุ่มบุคคลนั้นมีหลวงพ่อบุญญานันทภิกขุ แล้วมีอาจารย์กรุณาซึ่งเป็นสามเณรตัวน้อย ๆ รวมอยู่ด้วย ไปกันไม่เยอะเท่าไรถึงพม่าก็กลับบ้างเพราะมันไม่ได้ง่ายอย่างที่คิดเจ็บไข้ได้ป่วยบ้าง ความคิดไม่ตรงกันบ้างแต่สามเณรกรุณาเดินไปถึงอินเดียแล้วได้เป็นสามเณรในอินเดีย เรื่องเล่าของอาจารย์กรุณาเป็นแรงบันดาลใจว่าผมสามารถไปอินเดียได้”

วิธีการในการทำงาน

“ ทุกครั้งที่ผมประกอบอาชีพหรือทำหน้าที่ ผมไม่ได้แยกส่วนที่เป็นหน้าที่กับกระบวนการบำเพ็ญปฏิบัติธรรมนั่นก็คือที่ผมปฏิบัติหน้าที่เป็นครู ผมก็มีความเชื่ออย่างสุจริตใจ และมีความเชื่อมั่นแบบไม่คลอนแคลนใจว่าการประกอบอาชีพครูนี้แหละจะเป็นการปฏิบัติธรรม”

“ผมไม่มีเงื่อนไขใด ๆ เลยในการทำให้ภรรยา ผมมีข้อกำหนดไว้ชัดเจนว่าขณะผมทำหน้าที่ของสามี ผมจะไม่ปล่อยให้ความรู้สึกตำหนิโทษภรรยาเกิดขึ้นในใจผม การทำหน้าที่สามีก็เป็นการบำเพ็ญการปฏิบัติธรรม และนี่คือทุกสิ่งที่สามารถทำให้เกิดขึ้นได้ ในขณะที่เรามีชีวิตอยู่”

แนวคิดในการดำเนินชีวิต

“ผมเรียนรู้ในห้องเรียนน้อยมากผมเรียนนอกห้องซะมากกว่า ตลอด ๑๑ ปี ผมไม่เคยอยู่ที่ไหนช้านาน ๆ เลยพอเรียนปริญญาตรีจบ ก็ย้ายไปเรียนปริญญาโทอีกเมืองหนึ่งเรียนปริญญาเอกอีกเมืองหนึ่ง ผมมีที่ที่อยากไปเยอะแยะเลย ปัจจุบันนี้ผมก็ยังกลับไปอินเดียอยู่เสมอเพื่อเรียนรู้อะไรเพิ่มเติม อินเดียเป็นเหมือนห้องอาบน้ำที่ทำให้ผมสะอาด ผมไม่ได้หมายความว่าสังคมไทยมีมลพิษนะแต่อินเดียมันมีความง่ายจนกระทั่งเราคิดว่าชีวิตมีแค่นี้เองหรือมีครั้งหนึ่งที่ผมกลับไปอินเดียแล้วมีคนติดตามผมไปเที่ยวด้วยมีที่หนึ่งเขาเข้าไปเที่ยว ผมก็รออยู่ด้านนอกพอแกลออกมาก็เห็นผมนอนหลับอยู่โดยเอารองเท้ามาหนุนตัวข้าง ๆ ผมมีขอตานนอนอยู่ด้วยพอผมลุกขึ้นเอารองเท้ามาสวมแกขำผมมากเลยแกลบอกว่าผมเป็นอินเดียผมว่าคำนี้มันใช่เลยเพราะคนไทยเราไม่ทำแบบนี้กันแต่ในอินเดียวัตถุชิ้นหนึ่งมันจะเป็นรองเท้าหรือหมอนหนุนก็ได้ถ้าเราต้องการความคิดแบบนี้ทำให้ผมอยากกลับไปหาอินเดียเสมอ”

“ผมเข้าใจว่ามนุษย์เรามีคุณสมบัติอย่างหนึ่งในด้านนามธรรมก็คือความอดทน เช่น ในเรื่อง ‘สิทธิธารณะ’ ของแฮร์มัน เฮสเส สิทธิธารณะบอกว่าเขามีความสามารถที่จะอดทนและรอคอยเป็นเวลานานเท่าไรก็ได้ความสามารถนี้ทำให้สิ่งที่ปัญหาหรือขวบขวามันไม่มาทำลายเรา” สิ่งที่พรว์บอกกับนักศึกษาเสมอว่า

“ พวกคุณมีบางสิ่งบางอย่างที่งดงามประเสริฐมากแต่พวกคุณไม่เห็นค่ามัน เพราะคุณไม่ได้ผ่านการอดทนและรอคอย สมัยที่ผมจีบผู้หญิงคนแรก ผมรอคอยมาก ตอนนั้นผมเป็นลูกจ้างกรีดยางพารากรีดยางประมาณเที่ยงวัน ผมต้องเดินจากสวนยางไปหาผู้หญิงคนที่ผมรักตั้งแต่เที่ยงไปถึงนั่นประมาณ ๔ โมงเย็น เมื่อก่อนไม่มีมอเตอร์ไซด์นะครับต้องเดินข้ามเขาเป็นลูก ๆ ได้แค่เห็นหน้าผู้หญิงแล้วก็กลับเลยเพราะต้องรีบกลับไม่งั้นมิด ผมต้องกรีดยางตอนกลางคืนอีกผมทำอย่างนี้เป็นเวลานานมากแล้ว วันหนึ่งผู้หญิงคนนี้ก็ยิ้มให้ผมครั้งหนึ่งผมมีความสุขมากมันเป็นรอยยิ้มที่มีค่า

มหาศาลกว่าจะมีรอยยิ้มบนในหน้าของเธอ ผมต้องเดินเป็นร้อยเป็นพันกิโล แต่พวกเราทุกวันนี้อยู่ในมหาวิทยาลัยมีเพื่อนผู้หญิง มีเพื่อนผู้ชาย มีความประทับใจ มีรอยยิ้มให้กันแต่ไม่เห็นค่าเพราะไม่เคยผ่านความยุ่งยากลำบากอะไรมาเลยบางครั้งก็ทั้งความรู้สึกดี ๆ ที่มีต่อกันได้โดยง่าย”

จุดเปลี่ยนทางความคิด

“สมัยนั้นอาจารย์กรุณาอายุน้อยกว่าผม แล้วก็ไม่มีใครสนับสนุนอะไรเลยแต่ผมมีความสามารถที่จะไปได้ แล้วผมก็ตัดสินใจเดินทางไปอินเดีย ตอนนั้นเป็นความใฝ่ฝันว่าอินเดียคงเป็นแหล่งของการศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้งเป็นแหล่งของการเรียนรู้ที่ทำให้เราเข้าถึงความรู้ที่เราอาจจะหาไม่ได้ในประเทศไทยจุดเปลี่ยนผ่านครั้งแรกในชีวิตของผมคือเปลี่ยนจากชีวิตของเด็กชาวบ้านที่แสวงหาความสนุกสนานมาสู่ชีวิตของนักบวชเป็นการแสวงหาทางจิตวิญญาณ แสวงหาในมิติจิตใจภายใน ช่วงเวลาที่ผมได้บวชเป็นพระแล้วผมก็อยากแสวงหาอะไรที่มากกว่านั้น และการไปอินเดียก็เป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งใหม่ที่ใหญ่กว่าเดิมผมไปอินเดียด้วยความสำนึกถึงเลยว่าเอาชีวิตเป็นเดิมพันถ้าชีวิตมันจะจบ ณ ที่นั่นผมก็จะไม่มีปัญหาอะไร นั่นคือสิ่งที่ผมเตรียมการไว้แล้ว”

ทัศนคติการเดินทางเพื่อหาคำตอบ

“คือผมมีความปรารถนาไว้นานแล้ว ว่าต้องการจะใช้ชีวิตในช่วงปลายเพื่อการเรียนรู้ที่แท้จริง เพราะในช่วงวัยหนุ่ม ผมใช้เวลาไปกับการเรียนรู้เพื่อแสวงหาอาชีพ และเพื่อที่จะสามารถมีชีวิตที่ดีในสังคมได้ พอมาถึงวันหนึ่ง ผมพบว่าความรู้ที่แท้จริงมันยังไม่ถึง ก็เลยกำหนดเป้าหมายไว้ว่าในช่วงท้ายของชีวิตจะทำเช่นนี้ ที่นี้ผมติดกับดักของความคิด เพราะสอนปรัชญามานานตั้งแต่เป็นนักศึกษาอยู่ ๑๐ กว่าปี มาเป็นครูสอนอีก ๒๐ ปี ช่วงเวลา ๓๐ ปีที่ผ่านมาเป็นช่วงที่ผมอยู่กับการครุ่นคิดตลอดเวลาที่นี้จะออกจากความคิดได้ มันต้องออกในเชิงสัญลักษณ์ให้ได้ด้วยออกมาจากสังคมที่มีเงินตราเป็นอำนาจใหญ่ ผมต้องออกมาให้ได้ และสุดท้ายก็ลงตัวที่ผมจะออกจากบ้านด้วยการเดิน”

“ผมต้องการเอาดินนี้คืนสู่ที่เดิม เพราะฉะนั้นดินนี้เป็นสัญลักษณ์ของความยึดมั่นถือมั่น วันหนึ่งผมคิดว่าผมควรจะสลายความยึดมั่นถือมั่น ผมก็เลยเอาดินนี้คืนสู่ที่เดิม อย่าพูดถึงดินทรายเพียงกำมือเลย แม้กระทั่งร่างกาย สังขาร ชีวิตจิตใจผมทั้งหมดผมก็จะคืนกลับสู่ธรรมชาติ แม้กระทั่งมีคนถามผมว่าเดินเพื่ออะไร แล้วมันจะเกิดอะไรขึ้น ผมไม่รู้ แต่ผมมีความสุขเหลือเกินที่ได้เดิน ได้ทำสิ่งนี้ ผมเข้าใจว่าต้นไม้ต้นหนึ่งเขาคงไม่คาดหวังว่าตัวเองจะต้องเป็นต้นไม้ และต้นไม้ต้นนั้นก็คงไม่คาดหวังเหมือนกันว่ามีชีวิตเป็นต้นไม้อยู่ทำไม แต่ต้นไม้ต้นนั้นเติบโตทุกวัน ทุกวัน

โดยไม่มีความคิดปรุงแต่งอะไรให้เป็นอนาคตเลย และผมกำลังกลายเป็นต้นไม้ กำลังกลายเป็นธรรมชาติเหมือนต้นไม้”

“ได้โปรดอภังการเดบิต โอโธอุ่มแผ่นดินเก็บน้ำไว้หล่อเลี้ยงพี่น้องลูกหลานชาวเกาะของผมนด้วย ขอฝากด้วย”

“โอ้ นี่เขาให้เกียรติผมขนาดไหนเนี่ยบางคนไม่เคยคิดจะมาเที่ยวเกาะสมุยยังมาเลย ขอโทษนะไม่ใช่มาเที่ยวธรรมดา มาเพื่อจะแบกเป้หนัก ๆ มาเพื่อจะเดินลุยน้ำ ลุยโคลน มาเดินหลงทางนะครับ แม้จะข้ามลำคลอง จะข้ามตรงไหนยังไม่รู้ แต่ผมเข้าใจว่าคนเหล่านี้เขาคิดจะได้เรียนรู้ เพราะสิ่งที่เขารู้จริง ๆ ก็คือสิ่งที่อยู่ในตัวเขา ถ้าเมื่อใดคุณมองมาที่ผม เมื่อคุณรู้ข่าวผม เมื่อคุณได้ยินเรื่องราวของผม และคุณมีพลังที่จะเรียนรู้ นั่นคือผมยังเป็นครูอยู่ และผมรู้สึกดีทุกครั้งที่ผมยังเป็นครู”

ชีวิตคือการเรียนรู้

“ผมไปขอพักที่วัดกำมะเชียร จังหวัดสุพรรณบุรีที่นั่นผมได้พบกับไอน้อย เขาเป็นคนที่ไปขอข่าวสารไปขอน้ำพริกตาแดงของพระเอามาละลายน้ำร้อนแล้วไปหาผักมาต้มให้กิน การกระทำของเขาทำให้ผมไม่รู้จะพูดอย่างไรผมมาจากโลกที่มีอำนาจ มีความคิดวิจิตรตระการมีความคิดซับซ้อนที่เรียนเท่าไรก็ไม่หมด แต่โลกของเขาง่ายมากเลย ซื่อจริงไม่มีบัตรประชาชนไม่มี สังคมของเราไปทำให้ความงดงามของมนุษย์มันหม่นหมองหรือถูกปกปิดมนุษย์มีอารมณ์ระดับกายมากบางครั้งก็แย่งชิงอารมณ์ระดับกายกันจนทำลายความเป็นมนุษย์ซึ่งกันและกันเราแย่งชิงทรัพย์สินเงินทองที่เป็นเครื่องอุปโภคบริโภคภายนอกเพราะกลัวว่าจะไม่มีกินเราเลยเก็บไว้เยอะ ๆ เรากลัวจะมีอันตรายเป็ดเป็ยคนอื่นนี่คือสิ่งที่ผมได้เรียนรู้จากคนชนชั้นล่าง ๆ ระดับที่นั่งขทานอยู่ริมถนน ถ้ามองในแง่แสวงหาการยอมรับแสวงหาความสะดวกสบาย เรื่องแย่งมีเยอะ เพราะเราถูกปฏิเสธ ไม่ถูกยอมรับถูกทำให้ตกต่ำต้องไปนอนคลุกฝุ่นกับหมาข้างถนน แต่ผมไม่ได้คิดไปแสวงหาการยอมรับแสวงหาความสะดวกสบาย เมื่อไม่ได้คิดหวังเช่นนั้น เมื่อผมถูกปฏิเสธบางครั้งผมขอบคุณด้วยซ้ำที่ทำให้ผมมีโอกาสเช่นนี้”

แนวคิดต่อไปในอนาคต

“ผมคงเดินทางตามใจตัวเองพอแล้วละต่อไปผมอยากเดินทางไปพบกับคนที่คิดว่าการพบผมมีคุณค่าและความหมาย คน ๓ กลุ่มที่ผมพบมีความปรารถนาเป็นอย่างยิ่งว่าอยากไปพบคือ เด็กคนแก่ และคนพิการ ผมเคยพูดคุยกับเด็กที่ริมแม่น้ำปิงแล้วมีย่าหรือยายมาดูแลแล้วเรียกเข้าบ้าน ผมรู้สึกเลยว่ายายเป็นห่วงหลานไม่อยากจะคุยกับคนบ้า แต่ผมรู้ว่าเด็กมีความสุขที่ได้คุยกับผมวันนั้น ผมอาจจะถูกรังเกียจหรือถูกกั๊กวาระแว แต่ถ้าวินหนึ่งมีใครรู้แล้วว่าตาประมวล แก่ไม่ได้น่า

กลัวอะไร ถ้ามีเด็กอยากคุยกับผมผมก็จะไป ส่วนคนแก่ ผมเดินไปเจอเด็ก ๒ คน พอคุยกับเขา เขาชวนผมไปกินน้ำในบ้าน พ่อแม่เขาก็ออกมาคุยแล้วก็มียานอนอยู่บนเตียง พ่อแม่ของเด็กเอน้ำดื่มเอาขนมมาให้ผมกินตอนที่ผมไปลาคุณยายกลับ ผมยังจำภาพได้แม่นเลย แกนั่งอยู่บนเตียงแกล้วงมือไปข้างหลังเอาส้มสีทองผลหนึ่งที่ลูกหลานซื้อมาให้แล้วกำใส่มือเหมือนไม่ให้หลานเห็น แกใช้คำว่า เอาไปกินนะ จะได้มีแรงเดินผมรู้เลยว่าเป็นคำพูดที่ประเสริฐมาก แกบอกว่าตอนยายสาว ๆ ก็เคยเดินแต่ตอนนี้เดินไม่ได้แล้ว ผมรู้เลยว่ามันเป็นอะไรที่ละเอียดลึกซึ้ง อีกคนเป็นพระภิกษุอายุเกือบ ๙๐ ปี ทั้งวัดท่านอยู่รูปเดียว ท่านนอนอยู่กับที่ไปไหนไม่ได้ ตอนเช้าผมไปลาแกแกเอามือจับไหล่ผมแกใช้คำว่าครูอยู่ต่ออีกสัปดาห์ไม่ได้สิ ผมรู้เลยว่าหลวงพ่อรูปนี้อบอุ่นและรู้สึกดีเมื่อมีคนอยู่ด้วยผมเลยอยู่ต่ออีกวัน ช่วยแกทำความสะอาดห้อง แกวชมา ๖๐ กว่าพรรษาแล้วผมสะท้อนใจมากตรงที่หลวงพ่อบอกว่า ท่านอยากกลืนใจตายเพราะไม่อยากเป็นภาระตัวเองลูกจากเตียงไม่ได้จะเข้าห้องน้ำก็ลำบาก ผมคุยกับแกนานมาก แกถึงกับเอากระป๋องที่ใส่กุญแจกุฏิวิหารแกบอก ยกให้ครู ครูมาบวชอยู่ที่นี่เลย ผมอธิบายให้แกฟังว่าภารกิจของผมคือการเดิน ฉะนั้นผมจึงไม่สามารถอยู่ที่ใดที่หนึ่งได้แต่พอถึงที่หมายแล้ว ถ้าผมสามารถกลับมาหาแกได้ ผมก็จะกลับมา ผมไม่ได้หมายความว่าแค่คนแก่ ๒ คนนี้ แต่มีคนแก่อีกจำนวนมากที่ถูกทอดทิ้งให้อยู่กับชีวิตแร้นแค้นร่างกายไม่มีพลัง ไม่มีสมรรถนะเพียงพอที่จะเคลื่อนย้ายได้อย่างที่ตัวเองเคยทำได้แต่จิตใจเขายังมีเลยอดอดคับข้อง เพราะเขาเคยทำได้ แต่ตอนนี้ทำไม่ได้เขาจมอยู่ในความทุกข์ ผมอยากไปพบไปพูดคุย เพื่อให้เขารู้ว่าชีวิตที่ผ่านมาของเขาทั้งหมดมันดีมาก ส่วนคนพิการคงไม่ต้องพูดถึงถ้าผมมีเวลาพอ ถ้าชีวิตยังไม่จบสิ้นในเร็ววันนี้ผมปรารถนาเป็นอย่างยิ่งที่จะเดินไปพบคนเหล่านี้ไม่ว่าที่ไหนในประเทศไทย ขอให้ผมได้รู้ว่ามีคนพิการอยู่ที่อำเภอไกลมาก ๆ มีเด็กหรือคนแก่ที่รู้เรื่องราวของผมแล้วอยากคุยกับผมไม่ว่าจะต้องใช้เวลาานเท่าไร ผมก็จะไปขอให้รออย่าเพิ่งคร่ำครีดยังชีวิตยังมีความหมายที่จะได้พบกัน”

ความหมายที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในชีวิต

“ผมจำได้ว่าวันที่ผมปิดคอร์สปิดกระบวนวิชา มีนักศึกษาไปร่วมฟังบรรยายและร่วมกิจกรรมในวันนั้นเยอะมากผมรู้ว่าลึก ๆ แล้วมีนักศึกษากลุ่มหนึ่งจะขอร้องให้ผมเลิกล้มความคิดที่จะลาออกสิ่งหนึ่งที่ผมพูดกับนักศึกษาซึ่งเป็นผู้ที่ผมรักและเขาก็รักผมก็คือผมจากบ้านมานานแล้วแต่ผมยังมีความจำที่ไม่เคยลืมเลือน ตอนที่ผมเป็นเด็กผมเคยนั่งริมทะเลแล้วมองไปในทะเลสุดขอบฟ้า ผมมีความปรารถนาที่จะไปให้ถึงสุดขอบฟ้าที่ขอบน้ำและขอบฟ้าบรรจบพบกันผมอยากรู้ว่ามันจะพบกันตรงไหนวันนี้ผมกลายเป็นคนแก่แล้ว ผมอยากกลับไปสมุยอีกครั้งเพื่อไปพบกับเด็กชาวเกาะคนนั้นไปเล่าให้เขาฟังว่าเวลาที่ผ่านมานับ ๕๐ ปีที่เดินทางท่องเที่ยวไปทั่วโลก มีอะไรเกิดขึ้นบ้าง ความจริงมีอยู่ ๒ อย่างก็คือ ความจริงเชิงภาววิสัย เป็นความจริงที่เป็นของมันโดยไม่เกี่ยวกับ

เราแต่เราไปรับรู้มัน เช่น กลางวัน กลางคืน เราจะรับรู้หรือไม่ มันก็มีกลางวันกลางคืนความจริงประเภทนี้มันบีบคั้นเราพอสมควร เมื่อมันไม่เป็นอย่างที่เราคิด เช่น เรากลัวความมืด เราถึงไม่อยากให้มืด แต่มืดเมื่อถึงเวลามืดความจริงอีกประเภทคือเป็นความจริงเชิงจิตวิสัย หรือเชิงจินตนาการ เช่น ผีอยู่ที่ไหนไม่รู้ แต่พอเรานึกถึงผี ผีทำให้เราหวั่นไหว ความหวาดกลัว ความมั่นคงความไม่แน่นอนที่เราพูดถึงก็เป็นความจริงเชิงจินตนาการผมพบว่าเราสามารถทำให้ความจริงสองอย่างนี้มันสัมพันธ์กลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกันได้ในโลกของความเป็นจริงมีความบีบคั้น ความกดดัน แต่ถ้าเรามีความจริงเชิงจินตนาการที่มีพลังพอ เราก็จะสามารถเผชิญกับความจริงของโลกได้เช่น ความตายเป็นความจริงเชิงภาวะวิสัย ทุกคนต้องตาย แต่มีได้หมายความว่าทุกคนต้องตกใจกลัวจนตัวสั่น เราสามารถเผชิญกับความตายด้วยจิตใจที่เบิกบานได้ถ้าเรามีจินตนาการที่ดีพอ มีหลักปรัชญาอินเดียอันหนึ่งบอกว่ามีคำ ๓ คำที่เราต้องทำให้มันเกิดความหมายที่ดี คือ สัจจะ ชีวิต และ สุนทรีย์ สามสิ่งนี้ต้องบาลานซ์กัน ชีวิตเราเป็นแกนอยู่ตรงกลาง ความจริงอยู่ข้างหนึ่งความงามอีกข้างหนึ่ง ถ้าชีวิตเอียงไปทางความจริงมาก ชีวิตเราจะเจ็บปวด ขมขื่น

แห่งแล้ง เป็นชีวิตที่ไม่มีอะไรเลย ถ้าเราเอียงไปทางความงามมาก มันจะฝันเฟื่องเลื่อนลอย เค้างกว้าง ทำยังไงถึงจะทำให้สองสิ่งนี้มีสมดุลภาพที่ถ่วงดุลกันได้เมื่อเราเจอข้อเท็จจริงที่เจ็บปวดก็ใช้ความคิดเชิงจินตนาการช่วยให้เห็นความงามแต่เมื่อใดที่ความงามมันพาเตลิดเปิดเปิงก็ใช้ความจริงเป็นกรอบกำชับให้มันอยู่ในร่องในรอยชีวิตของเรา ๖๐ หรือ ๗๐ ปีเป็นช่วงเวลาพอเหมาะพอควรที่เราจะได้เรียนรู้ทั้งข้อเท็จจริงและจิตใจที่งดงามการเกิดขึ้นมาเป็นมนุษย์บนโลกใบนี้ก็ดีกว่ามีชีวิตอยู่ก็ดีกว่าที่จะได้ตายจากไปก็ดี เป็นความสวยงามทั้งนั้น การได้พบกัน คุยกัน รักกัน มันสุดแสนมหัศจรรย์ ความจริงที่ผมพบก็คือทำยังไงให้ความจริงมันอยู่บนความสมดุลระหว่างความจริงที่มันเป็นของมันเองกับความจริงที่เราสร้างขึ้นมา”

หลักการที่ใช้ในการดำเนินชีวิต

“ผมกำลังเดินทางสู่ความหมายออกมาจากความยึดมั่นถือมั่น หรือความหวั่นไหวหวาดกลัว ซึ่งมันเกิดขึ้นมาจากการผูกพันกับความหมายที่เราสร้างขึ้นมาในชีวิต”

๒. ทักษะของบุคคลต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในชีวิต (ปราชญ์ชาวบ้าน)

๒. โจร จันโต
ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ (ตอนที่ ๑) โจร จันโต เพศ ชาย ภูมิลำเนา บึงกาฬ เรียนหนังสือ จบ ป.๗ รุ่นสุดท้าย เรียนนิติศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง เรียนได้ราว ๓ ปี ก็เริ่มถามตัวเองว่า “เรียนไปทำไม เรียนไปเพื่ออะไร” ในที่สุดก็ตัดสินใจหันหลังให้กับการศึกษา
ผลการสัมภาษณ์ (ตอนที่ ๒) ประวัติ โจร จันโต “สิ่งที่ผมจะแก้ก็คือจะต้องเผชิญกับความอายผมก็เลยคิดว่าจะทำอะไรก็ได้ที่มันน่าอายที่สุดเพื่อที่จะอยู่กับความอาย ฉะนั้นตอนที่ผมอยู่ในกรุงเทพผมก็จะใส่เสื้อผ้าขาด ๆ ใส่รองเท้าคนละสีคนละข้าง ใส่หมวกขาด ๆ เดินอยู่ในกรุงเทพ คนก็จะคิดว่าเป็นบ้าบ้าง บ้างก็ว่าจะไปเลี้ยงควายที่ไหนเข้าไปตามร้าน ร้านก็ไล่หนีออกมาก็มี มันทำให้รู้สึกว่าคุณถูกเหยียดหยาม ช่วงนั้นแหละคือช่วงเวลาที่ได้ฝึก ได้อยู่กับตัวเองว่าเราจะอยู่กับตรงนี้ได้อย่างไร เป็นการฝึกใจตนเองฝึกเผชิญกับมัน เพราะทุกครั้งจะหนีปัญหา ผมไม่เคยเผชิญปัญหา เพราะผมมีปัญหากับการเรื่องหนีปัญหามาตลอดชีวิต เวลาเหงาก็จะหนีไปหาเพื่อน ไปดูทีวีไปดูหนังเพื่อหนีจากความเหงา ทำให้ปัญหามันยิ่งเข้ามาคือหนีเท่าไรก็หนีไม่พ้น ความอายก็เหมือนกันมันเป็นปัญหา เลยเปลี่ยนความคิดว่า ถ้าอยู่กับมันจริง ๆ มันจะเกิดอะไรขึ้น ก็เฝ้าดูใจตนเอง ผลคืออายมาก แต่ไปสักพักความอายมันจะลดลง ลดลงในที่สุดก็เห็นว่ามันไม่มีอะไร คนว่าคุณถูกเหยียดหยามมันก็เป็นเรื่องของเข ไม่ใช่เรื่องของเร เราไปห้ามคนอื่นไม่ได้เราไปจัดการกับคนอื่นไม่ได้ ฉะนั้นเราอย่าไปวุ่นวายกับคนอื่น เรากลับมาดูใจของตนเองดีกว่ามียังงี้ใส่ตามนั้น มีอย่างไรใช้ตามนั้น ทำให้ชีวิตง่ายขึ้นและเบาขึ้นการตามใจมากกว่าตามอารมณ์ทำให้เราเป็นอิสระมาก จะเดินไปไหนก็ได้โดยไม่ต้องห่วงว่าคนอื่นจะพูดอย่างไร ทำให้เราเดินได้ด้วยความสะดวกสบายได้ในทุกที่โดยไม่กระเทือนกับคำพูดของคน” เป้าหมายในการดำเนินชีวิต “ผมกลับไปอยู่บ้าน แต่ไม่ได้อยู่แบบชาวบ้าน ชาวบ้านส่วนใหญ่เขาปลูกเพื่อขาย ยิ่งทำก็ยิ่งไม่เหลืออะไร ยิ่งปลูกก็ยิ่งมีหนี้ ทันที่ที่คิดจะลงทุน ต้องหาเงินไปจ่ายค่าเมล็ดพันธุ์ ค่ายา ค่าปุ๋ย เริ่มต้นจากการเป็นหนี้ แล้วก็เสี่ยงเพราะปลูกผักจะได้หรือไม่ได้มันขึ้นกับดินฟ้าอากาศ โรคและแมลง ขึ้นอยู่กับคนที่มารับซื้อ ชาวไร่ชาวนาจึงอยู่ในสถานะของนกการพนันที่แย่ที่สุด ไม่มีโอกาสที่จะล้มตาอำปากได้ ถ้าปลูกเพื่อขายเราจะติดกับดักหนี้ คนที่คิดจะปลูกเพื่อขาย ไม่มีใครรวย ไม่มีใครไม่เป็นหนี้ ที่ผมปลูก ปลูกเพื่อกิน พริก มะเขือ หอม กระเทียม ปลูกไว้แค่ไม่กินอย่างละ ๕ ต้น

แนวคิดในการดำเนินชีวิต

“ ฉะนั้นใช้ชีวิตให้ง่ายดีกว่า หลังจากนั้นมา ผมก็เชื่อในเรื่องชีวิตนี้มันง่ายมาตลอด ทำไมต้องทำให้มันยาก ก็เลยเปลี่ยนชีวิตผมมาตลอดเลย ไปอยู่บ้านผมยังสบาย ผมพยายามที่จะพูดกับคน คนที่เย็บหมอนที่บ้านว่าทำหมอน หมอนพวกสามเหลี่ยม หมอนหนุน เย็บหมอนทั้งวันทั้งคืน เพื่อที่มีเงินไปซื้ออาหารจากตลาดมาวันเดียวหมดมือเดียว”

จุดเปลี่ยนทางความคิด

“แต่ก่อนผมจะไม่คิดถึงว่าอายุยังน้อย ยังสุขภาพดี ยังทำอะไรได้เยอะ จะสามะเลเทเมา มั่วสุมทุกอย่าง นั่นคือความประมาทในการมีชีวิตอยู่ ฉะนั้นความเจ็บป่วยจึงเป็นสิ่งที่ดี คอยเตือนเราก่อนที่จะสายเกินไป เตือนเราให้กลับมาหาตัวเราเอง สิ่งหนึ่งที่สวนพันพรรณ คือไม่มีเงิน ไม่มีประกัน แล้วจะอย่างไร ผมก็รู้สึกว่ามันลำบากในตอนแรก ๆ แต่ช่วงหนึ่งได้อ่านบทความใน Time magazine หลายปีมาแล้ว มีงานสำรวจชิ้นหนึ่งที่น่าสนใจมากในประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า ๘๐% ของคนป่วยเกิดมาจากโรคในประกัน เกิดจากการไปหาหมอ ผมเลยกระจ่างแจ้งขึ้นมาว่า คนที่มีประกันและมีเงินมากถือว่าโชคร้าย คนที่ไม่มีประกันอาจจะถือว่าโชคดี เพราะว่าถ้ามีประกัน มีอะไรเล็ก ๆ น้อย ๆ จะรีบไปหาหมอ เพราะรู้สึกว่าจะไม่ต้องจ่ายเอง ประกันจ่าย หรือไม่บางคนคิดว่าจ่ายเบี้ยไปต้องใช้ให้คุ้ม การไม่ได้ไปหาหมอ การไม่มีประกัน ทำให้เราหันกลับมาดูแลตัวเองมากขึ้น ทำงานให้พอดี กินอาหารที่ดี ไม่เครียด ความเจ็บป่วยก็จะน้อยลง มันก็จะโชคดีขึ้น อย่างไรก็ตามการเจ็บป่วยเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ถ้าเกิดขึ้นแล้วเราต้องทำอะไร

ขั้นแรกคือผมดูแลตัวเองด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านก่อน ใช้พืช ดิน ใช้ธรรมชาติ การนวด ผังเข็มรักษาโรค ถ้าสิ่งเหล่านี้หมดปัญญาค่อยไปหาการแพทย์แผนปัจจุบัน ไม่ได้ปฏิเสธนะครับ แต่ใช้เป็นตัวเลือกสุดท้ายในการแก้ปัญหา เท่าที่ผ่านมาผมเป็นคนไม่มีรายได้ ไม่มีเงินเดือนเหมือนคนทั่วไป แต่ผมก็ไม่เคยกังวลเรื่องนี้เลย เพราะผมดูแลตัวเองได้ ยิ่งทดลองทำ ทดลองใช้ ยิ่งรู้ว่าหลายๆ อย่างรอบตัวเราเป็นยาได้หมดเลย มันทำให้เราสบายใจขึ้นไม่กังวล

แต่ก่อนแม้ว่าจะมีประกันเพิ่มเติม แต่วันนี้เรารู้สึกว่าไม่จำเป็น นี่คือสิ่งที่ทำให้ไม่กลัวความเจ็บป่วย ไม่กังวลเรื่องไม่มีเงิน เพราะเรามีเวลาทำงาน ได้ใช้แรงมากขึ้น สุขภาพดีขึ้น เข้าใจอะไรมากขึ้น ถ้าเราใช้แรงน้อยลงเราจะเข้าใจสิ่งต่าง ๆ มากขึ้น เพราะการใช้เงินคืออุปสรรคในการเรียนรู้ ยิ่งใช้เงินมากเท่าไร ยิ่งเรียนรู้น้อยลง แต่ยิ่งทำมากเราจะยิ่งเข้าใจมากขึ้นด้วย อันนี้เป็นสิ่งหนึ่งที่ใช้มากับตัวเอง”

ทัศนคติในการดำเนินชีวิต

“ผมไม่มีหลักประกันสุขภาพใด ๆ จึงต้องใส่ใจสุขภาพมากขึ้นโดยอาศัยวิถีทางธรรมชาติ เช่น สมุนไพร อาหารเป็นยา การเจ็บป่วยมีข้อดี เพราะ เป็นสัญญาณเตือนให้เราเห็นว่า เราทำอะไรผิด จึงทำให้เกิดความผิดปกติของร่างกายตามมาเป็นเรื่องธรรมชาติ อย่าได้กลัวทำไมเราไม่คิดว่าการที่มีเด็กเกิดทุกวันเป็นเรื่องเลวร้าย โฉนเรามองเรื่อง การเจ็บป่วย การตาย เป็นสิ่งที่ไม่อยากพบเจอ”

ชีวิตคือการเรียนรู้

“ความงามของการมีชีวิตอยู่คือความงามที่ทำให้เราเพลิดเพลินอยู่ได้ ทำให้เห็นด้วยว่า ชีวิตนี้น่าอยู่ เรามักจะคิดว่าตัวเรานี้คือตัวเราไม่ได้เกี่ยวกับสิ่งอื่นคนทั่ว ๆ ไป แต่ความเป็นจริงแล้ว เราคือสิ่งหนึ่งของจักรวาลเท่านั้นเอง เราไม่ได้แยกแต่เราไปหลอกตัวเองว่าเราไม่ได้แยก ร่างกายที่เราเห็นไม่ใช่ของเราเลย มันไม่ใช่แค่นี้มันเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา ผักที่เราเห็นอยู่ก็คือสิ่งที่จะมาเป็นชีวิตเราในวันพรุ่งนี้ข้าวปลาอะไรต่าง ๆ มันมีชีวิตเรา ฉะนั้น การที่จะดูแลสุขภาพดูแลตัวเองก็คือ การดูแลอาหารที่เราจะกินเข้าไปดูแลที่ที่เราอยู่อาศัยไม่ใช่ไปวิ่งออกกำลังกายไม่ใช่ซื้ออาหารเพื่อสุขภาพแต่ไร้สุขภาพ ไม่ใช่การวิ่งแต่ไปหาหมอนั่นไม่ใช่การดูแลสุขภาพเพราะสุขภาพของเราก็คือทุกอย่างที่อยู่รอบเรา ถ้าเรามีตัวอย่างที่ทำให้เห็นว่าความร้ายไม่ใช่เป้าหมายของชีวิตก็จะเป็นกำลังใจให้คนอีกมาก ไม่ต้องวิ่งตามกระแสสามารถออกจากกระแสมาอยู่ง่าย ๆ ชีวิตก็จะสบายขึ้น เพียงสองเท้ากับเรียวแรงที่มีอยู่เราสามารถพลิกพื้นผืนดินที่เรายืนอยู่นี้ตั้งขึ้นเป็นบ้านที่สวยงามมั่นคง และอยู่สบายได้”

แนวคิดในอนาคต

“ผมไม่มีเป้าหมายเพราะอนาคตเป็นสิ่งที่เราไม่รู้ แต่ละขณะมีสิ่งที่จำเป็นของมันอยู่ สิ่งจำเป็นที่สุดตอนนี้คือเก็บเมล็ดพันธุ์ ผมก็ทุ่มเทเวลากับสิ่งนี้จะทำได้แค่นี้ก็เป็นอีกเรื่องแต่ขอให้ได้ทำเป้าหมายในชีวิตของผมไม่เหมือนคนทั่วไปที่คิดถึงความสำเร็จอะไรสักอย่างความสำเร็จหรือล้มเหลวไม่มีความหมายกับชีวิตผมในตอนนี้ สิ่งที่สำคัญที่สุดคือผมได้เรียนรู้อะไรบางอย่างจากการทำสิ่งนั้น ๆ ผมไม่ได้แสวงหาความสำเร็จ ไม่ได้ผลักดันความล้มเหลว ผมยินดีรับทั้งสองอย่างถ้าเกิดขึ้นแล้วผมได้เรียนรู้เมื่อเกิดขึ้นแล้วผมลงไปกับมันไหม ผมสูญเสียอารมณ์หรือความรู้สึกไปกับมันไหม อะไรทำนองนี้ต่างหากที่ผมเฝ้าดูผมถึงทำทุกอย่างที่อยากทำโดยไม่กลัวว่าจะผิดพลาดหรือล้มเหลว เพราะนั่นไม่ใช่เป้าหมายผมต้องการเรียนรู้เพื่อที่จะพัฒนาตัวเอง เพื่อให้ชีวิตง่ายขึ้นเพื่อให้เข้าใจตัวเองมากขึ้น”

ความหมายที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในชีวิต

“คนเราเกิดมาเพื่อที่จะชื่นชมกับการมีชีวิตอยู่ มาเห็นความงดงามของการมีชีวิตอยู่แล้วก็ตายไป แต่คนส่วนมากไม่มีโอกาสได้รู้สึกแบบนั้นเพราะว่าเราสร้างระบบสังคมขึ้นมาเพื่อให้คนเบี่ยงเบนความสนใจไปสู่สิ่งอื่นไปสู่เรื่องของการมีเงิน มีความมั่นคง อย่างผมรู้สึกที่ผมเกิดมาชื่นชมความงดงามของการมีชีวิตอยู่ชื่นชมการเห็นชีวิต เกิดขึ้น ดำรงอยู่ แล้วก็ดับไปเป็นความงดงามอย่างยิ่งแล้วก็ยังเป็นขั้นตอนที่เราได้เผชิญกับอะไรมากมาย แล้วการฝ่าฟันเพื่อที่จะเข้าใจตัวเองเนี่ยมันเป็นขั้นตอนที่สนุกสนาน ทำทนายดีมากเลย”

หลักการที่ใช้ในการดำเนินชีวิต

“ตอนที่ผมอยู่เมืองนอก พี่สาวที่อยู่บ้านเดียวกัน ก็มีรองเท้า ทำสลิปว่าคู่ แม่เจ้า ใส่จริง ๆ สามคู่มารู้ตัวอีกทีตอนเก็บของย้ายบ้านคิดว่าจะไปเปิดท้ายขายของ”

“ธรรมะคืออะไร ความสุขเป็นยังไง ไม่มีใครสอนเลยคนบอกว่าอยากมีเสรีภาพ ต้องมีโทรศัพท์มือถือ ต้องมีอะไรมากมายและจะมีเสรีภาพอย่างที่เขาโฆษณา แต่ความจริงมันคือเสรีภาพจริง ๆ มั้ยมนุษย์ต้องหาเงินเป็นแสนเป็นล้านเพื่อให้มีบ้านสักหลังขณะที่ นก หนู สามารถทำรังได้ในวันเดียว “เมื่อมนุษย์ที่ได้ชื่อว่าฉลาดที่สุดในโลก แต่ทำไมเราทำในสิ่งที่โง่ที่สุด”

๓. ทศนะของบุคคลต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในชีวิต (นักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จในชีวิต)

๓. ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดานนท์

ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ (ตอนที่ ๑)

ชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดานนท์ เพศ ชาย ภูมิลำเนา เชียงใหม่ การศึกษา ปริญญาตรี สาขาบริหารโรงแรม จากมหาวิทยาลัยพายัพ ในปี ๒๕๓๕ และออกไปทำธุรกิจบ้านจัดสรร ซึ่งเป็นธุรกิจส่วนตัว

ผลการสัมภาษณ์ (ตอนที่ ๒)

ประวัติคุณชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดานนท์

“ผมต้องตื่นตั้งแต่ตี ๔ ในการทำงานเพื่อที่จะส่งของเพราะถูกบังคับให้ตื่นก่อนที่จะไปโรงเรียน พอปลูกฝังในการทำงานหนักตั้งแต่เด็ก ผมเริ่มหาเงินได้เองตั้งแต่เด็กคิดว่าตัวเองต้องหาเงินเองถึงจะมีดังค์เป็นคนชอบหา มีปัญหาทางด้านนี้เยอะ”

“ผมกินเที่ยวแทบทุกคืน เมื่อก่อนแทบทุกวันเป็นเวลา ๑ ปี มีเพื่อนเป็นกลุ่มใหญ่มาก เที่ยวที่นี้ ๒๐-๓๐ คน เที่ยวจนเป็นเจ้าของคาเฟ่เอง (หัวเราะ) ใช้ชีวิตมั่วซุม ไม่ตั้งใจเรียนมีหมด ใช้ชีวิตแบบนี้จนจบมหาวิทยาลัย”

เป้าหมายในการดำเนินชีวิต

“ออกเป็นนโยบายทั้งต้นทั้งผลัก ให้ออกกำลังกายหลังเลิกงาน ใช้เงินล้านซื้ออุปกรณ์กีฬา ประกาศให้เล่นกีฬาในสำนักงาน ระหว่างสำนักงาน ระหว่างภาค จนเป็นประเพณีรายปี รณรงค์ให้ เลิกเหล้าเลิกบุหรี่ ให้ความรู้ทางบวกผ่านนิตยสารและสถานีวิทยุภายในองค์กร อีกทางก็กำหนด เป็นนโยบายให้พนักงานต้องเข้าอบรมวิปัสสนาปีละ ๒ ครั้ง บริษัทจัดบวชหมู่ให้ปีละ ๒ ครั้ง และ ทุกครั้งก่อนเข้าประชุมเพื่อตัดสินใจงานใดก็ตาม พนักงานจะได้รับฟังเทศน์หรือนั่งวิปัสสนาเพื่อ สรรวมสติอารมณ์”

จุดเปลี่ยนของชีวิต

“ มีรูปเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ตัวรูป คือรูปธรรม ที่จับต้องได้คือตัวเรา ตัวเรา ประกอบไปด้วย ดิน น้ำ ลม ไฟ ดินก็คือธาตุ ดิน ธาตุที่จับเนื้อได้ เป็นกระดูก เป็นหนัง พอสลายไป ก็กลายเป็นดิน น้ำก็คือ เลือดเนื้อ น้ำเหลือง พอสลายก็กลายเป็นน้ำปกติ ลมก็หมายถึง ลมหายใจ ที่เราหายใจเข้าออก ไฟก็คือความร้อนในร่างกายทั้งหมด ประกอบกัน เป็นรูป เวทนา คือ ความคิด ความสุข ความทุกข์ที่อยู่ในใจเรา ทุกอย่างเมื่อเกิดสุขก็คือ เวทนา สุขก็คือ สุขเวทนา ทุกข์ก็คือ ทุกขเวทนา อารมณ์ของจิตมนุษย์เป็นแบบนี้ สัญญา คือ ความจำได้หมายรู้ คือจิตได้สำนึกที่มันก่อ ประสพการณ์แบบนั้นโดยการสร้างให้เกิดสัญญา เรียกคนนี้ว่าแม่ เรียกคนนี้ว่าพ่อ แล้วแต่ตกลงกัน ในสังคมนั้น เช่น ขาวคือดี ดำคือเลวเป็นการตกลงแล้วจำกันมาอย่างนั้น แล้วถูกบันทึกไว้ นี่เรียกตัว สัญญา ต่อไปสังขาร สังขารคือการปรุงแต่งทางความคิด ชอบ ไม่ชอบ ดี ไม่ดี สุข ไม่สุข นี่แหละคือ ธรรมะที่ต้องการสอน สุดท้ายคือการวิ่งไปที่ตัวรู้คือ จิต หรือที่ จิตวิญญาณ กระบวนการ เปลี่ยนแปลงตรงนี้มีมีความเร็ว มาก ๆ (ไม่รู้ชื่อวิทยาศาสตร์ว่าอะไร) แต่เราต้องฝึกตัวนี้ คือการ ฝึกจิต”

“ จิตที่อยู่ข้างใน พระพุทธเจ้ารู้ได้อย่างไรเมื่อ ๒๐๐๐ ปีที่แล้วว่ามีกระบวนการแบบนี้ อยู่ ทั้งหมดทั้งมวลคือเรื่องจริงที่มีอยู่ วิเคราะห์ออกมาแล้วคือความจริงทั้งหมด ถ้าเราไม่เอาความรู้ นี้เราถือว่าโง่ตายแล้ว”

“ ผมมีความศรัทธาในพระพุทธเจ้า ว่าอะไรรู้ใหม่ครับ พระพุทธเจ้าสอนมงคลชีวิต ๓๘ ประการ อะเสวนาจะพาลานั่ง การไม่คบคนพาล จากนั้นผมก็ได้ไปศึกษาเรื่องมิตรแท้ มิตรเทียม ๔ ประเภท ในเพื่อนผมทุกคนมีหมด (หัวเราะ) จากนั้นผมก็เลิกคบ นี่คือการรอบที่พระพุทธเจ้าให้มา”

“ คิดจะปราบโจรต้องปราบหัวหน้าโจรก่อน เหมือนที่พระพุทธเจ้าทรงไปหาปัญจวัคคีย์ ก่อน ก็คือเราต้องเข้าหาผู้บริหารระดับสูงของเราก่อน คนที่มีลูกน้องอยู่ในมือ เราต้องจัดหนักกับ มั่นก่อน คือไปออกนโยบาย เช่น คุณจะต้องฟังเทศน์ก่อนประชุมเป็นต้น”

ชีวิตคือการเรียนรู้

"ตอนนั้นยังขนส่งผักผลไม้จากกรุงเทพ ฯ มาทางรถไฟ ใช้เวลา ๒ วัน สินค้าเน่าเสียมาก เราไปรับสินค้าที่สถานีรถไฟก็เห็นโอกาสจะซื้อรถปิกอัพมารับจ้างขนส่งขอซื้อเงินผ่อนเขาไม่ขาย ต้องเก็บเงิน 40,000 กว่าบาทไปซื้อรถคันแรก"

"อู่รถที่กรุงเทพฯ โลละ ๒.๕๐ บาท มาส่งให้พ่อค้าที่เชียงใหม่ ๕ บาท เอาละสิ สนุกละสิ คนอื่นเขานอนหลับ ผมยังขับรถตะลุยไปทั่ว ดี 2 สินค้าผมมาถึงแล้ว"

ความหมายที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในชีวิต

"พระพุทธเจ้าทำให้ผมซื้อความคิดอย่างนี้ได้อย่างไรเมื่อ ๒,๐๐๐ กว่าปีก่อน แนวคิดท่านเป็นวิทยาศาสตร์พิสูจน์ได้และไม่ลำสมัย คำสอนของท่านชัดเจนพาดมาตรง ๆ ผมรู้สึกว่าตัวเองโง่มาก ที่ผ่านมามีชีวิตผิดพลาดนำให้คนอื่นเดินทางผิดพลาดด้วย"

หลักธรรมที่ใช้ในการดำเนินชีวิต

"เริ่มที่ตัวเองก่อนตั้งแต่เล็กจนโตผมไม่ดื่มเหล้า แต่มีกิเลสเหมือนคนทั่วไป ช่วงชีวิตวัยหนุ่มผ่านร้อนผ่านหนาวมาไม่น้อย แต่เมื่อจังหวะชีวิตมีเหตุการณ์ให้บวช เพราะปล่อยวางไม่ได้ พอได้เข้าไปบวชสัมผัสสพระธรรมเพียงแค่ ๒๒ วัน มีความคิดว่าหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าชนะใจผม แล้วทำไมจะชนะใจคนอื่นไม่ได้"

ภาพการสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์ลงเก็บข้อมูล คุณชัยวัฒน์ สุวิทย์ศักดิ์านนท์ ณ โรงแรมนัมชีเสียง จังหวัดเชียงใหม่





การลงเก็บข้อมูล คุณโจน จันได ณ สวนพันพรรณ บ้านดิน อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่





ผลงานหนังสือ คุณประมวล เพ็งจันทร์



ที่มา : <https://thaipbs-program.s3-ap-southeast>

1.amazonaws.com/content/images/gallery/1/F8/pz/1F8pzZcd20ZX-default.jpg



ที่มา : <https://www.se-ed.com/productชุด-ผลงานประมวล-เพ็งจันทร์-Book-Set.aspx?no=8858720791461>

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – ชื่อสกุล	นางสาวภาวิณี ภาพันธ์
วัน เดือน ปี เกิด	๒๓ ธันวาคม ๒๕๒๓
ที่อยู่ปัจจุบัน	๑๕๘ หมู่ ๒ ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๓๐๐
ที่ทำงานปัจจุบัน	๑๕๘ หมู่ ๒ ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๓๐๐
ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน	ประกอบอาชีพอิสระ

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๓๖	มัธยมศึกษา โรงเรียนหอยพระ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
พ.ศ. ๒๕๔๒	ปริญญาตรี สาขานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ
พ.ศ. ๒๕๕๓	ปริญญาโท สาขาการสื่อสารดิจิทัล มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ประสบการณ์ทำงานพอสังเขป

พ.ศ. ๒๕๔๘	เจ้าหน้าที่ลูกค้าสัมพันธ์ บริษัทเซ็นทรัลพัฒนาเชียงใหม่จำกัด
พ.ศ. ๒๕๕๒	เจ้าหน้าที่ดูแลลูกค้า บริษัทอะเคเซีย ไอ.ที.เซอร์วิสเอส (ประเทศไทย)
พ.ศ. ๒๕๕๓	เจ้าหน้าที่ลูกค้าสัมพันธ์ หจก.ยิ่งอะไหล่ยนต์ จังหวัดเชียงใหม่
พ.ศ. ๒๕๕๕	เจ้าหน้าที่ลูกค้าสัมพันธ์ บริษัทเมญา ดีเวลอปเม้นท์ จำกัด
พ.ศ. ๒๕๕๙	ทำงานอิสระ

ผลงานทางวิชาการ

พ.ศ. ๒๕๕๗	วิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิตเรื่อง การรู้เท่าทันการเล่นเกมออนไลน์
พ.ศ. ๒๕๖๑	สารนิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตเรื่อง การพัฒนาศักยภาพมนุษยตามหลักจักร ๔
พ.ศ. ๒๕๖๑	บทความระดับดุษฎีบัณฑิตเรื่อง การสร้างความรู้ตัวแนวพุทธในการดำเนินชีวิต
พ.ศ. ๒๕๖๑	บทวิจารณ์หนังสือระดับดุษฎีบัณฑิตเรื่อง ความลับของจักรวาลทางแห่งนิพพาน